

PROTOKOLL

over forhandlingene
fra DNA's ordinære landsmøte
20.-23. april 1975 i Oslo

Det
norske
Arbeiderparti

Protokoll

over forhandlingene

fra DNA's ordinære landsmøte

20.-23. april 1975

Referat ved
Magne Nedregård

Dette er protokollen fra partiets 45. ordinære landsmøte.
Protokollen er ikke nummerert, da protokollen fra
partiets 44. landsmøte ble feilnummerert.

1976

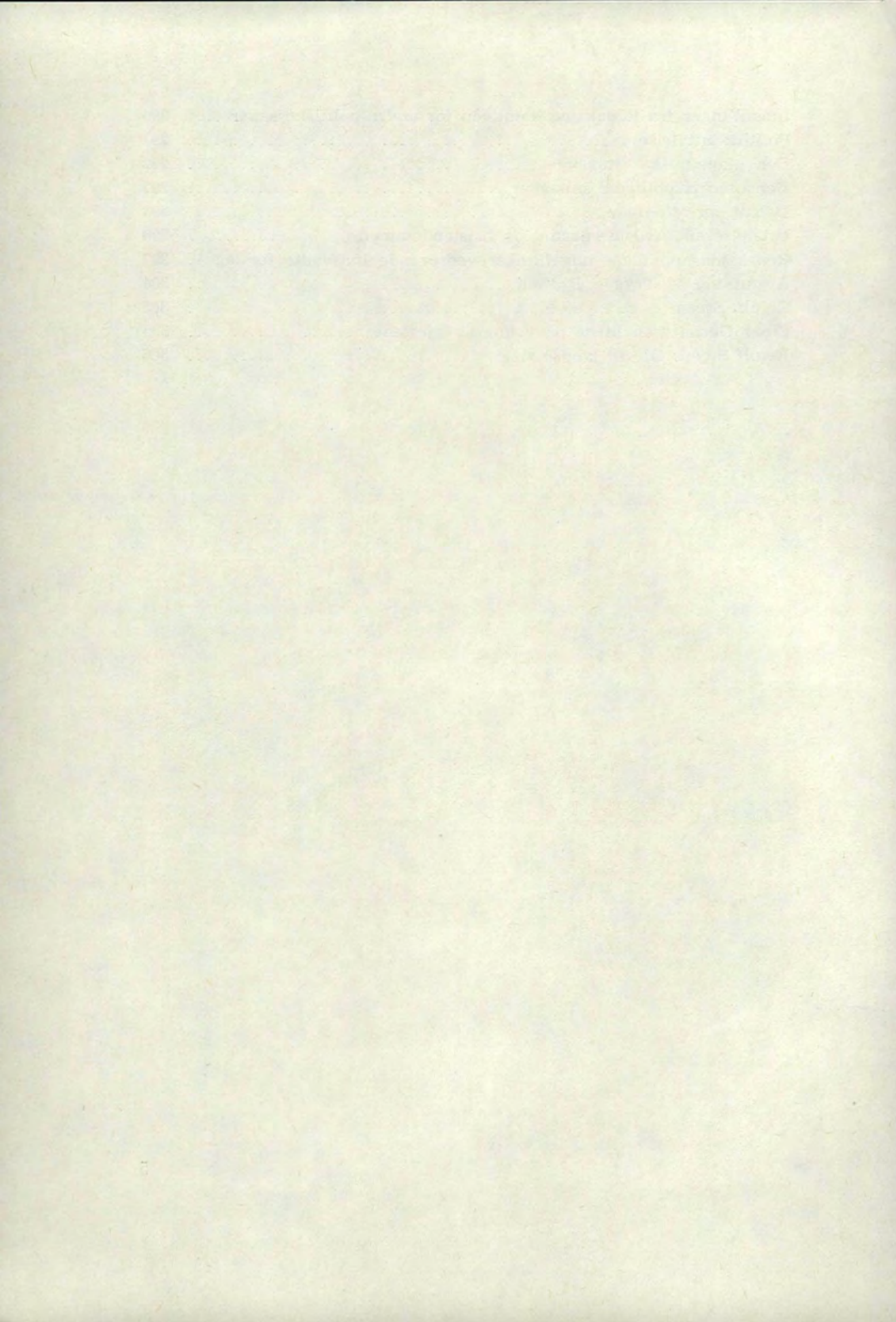
AKTIETRYKKERIET - OSLO

INNHOOLD

	Side
Talerliste	5
<i>Landsmøtets åpning søndag 20. april 1975</i>	9
Trygve Brattelis minnetale	9
Partiformann Trygve Brattelis åpningstale	10
Gjestene hilser landsmøtet	12
Konstitueringen	16
Sakliste	17
Arbeidsordningen	18
Landsmøtets funksjonærer	19
<i>Ettermiddagsmøtet søndag</i>	21
Trygve Brattelis innledningsforedrag	22
Jens Evensens orientering om Havrettsspørsmål	34
Hilsningstelegrammer	38
Ordsiftet	39
<i>Formiddagsmøtet 21. april 1975</i>	58
Debatten fortsatte	58
Trygve Brattelis sluttinnlegg	83
Problemer og oppgaver i lokalsamfunnet v/Bjørn Skau	86
Miljø- og ressursproblemer v/Reidar Hirsti	94
<i>Ettermiddagsmøtet 21. april 1975</i>	99
Innstilling om beretningen 1973—74	100
Innberetning fra revisjonsnemnda	105
Den enkelte og fellesskapet v/Ulf Sand	107
Debatten om saklista	114

	Side
<i>Formiddagsmøtet 22. april 1975</i>	146
Innstilling fra Reisefordelingskomitéen	146
Fortsatt debatt om saklista	147
Sluttreplikker fra innlederne	155
Bjørn Skau	155
Reidar Hirsti	156
Ulf Sand	156
Arbeiderpartiet, kirken og kristendommen. Innledning v/Helge Sivertsen	157
Helge Sivertsens sluttinnlegg	175
Innsamling til Vietnam	176
Magne Anthonson, Moelv — blomster for vervearbeid	176
Nye gjester fra Sverige	176
Arbeiderpartiet og fagbevegelsen. Innledning v/Ivar Leveraas	177
<i>Ettermiddagsmøtet tirsdag 22. april 1975</i>	186
Innsendte forslag.	
Redaksjonskomitéen for oppgaver i lokalsamfunnet m. v.	187
Problemer og oppgaver i lokalsamfunnet. Redaksjonskomitéen la fram forslag om «Barnas plass i dagens samfunn»	194
Vietnam, over 5000 kroner innsamlet på landsmøtet	194
Uttalelse om oppgaver i lokalsamfunnet	194
Miljø- og ressursproblemer	195
Bruk av ressurser — vern av miljøet	196
Den enkelte og fellesskapet	197
Arbeiderpartiet og fagorganisasjonen	199
Debatten om saklistas punkt 9, avsluttet	217
<i>Formiddagsmøtet onsdag 23. april 1975</i>	218
Kommunevalg og fylkestingsvalg	218
Innledning ved Ronald Bye	218
Partiformannens orientering om redaktørskiftet i Arbeiderbladet ..	229
Valgene	230
Forslag om at Sentralstyret skal tilsette redaktør av Arbeiderbladet	233
Revisjonsnemnda	268
Sentralstyrets sammensetning	268
Landsstyrets sammensetning	268
Innstillinger fra Redaksjonskomitéen for organisasjonssaker	269
Statsminister Anker Jørgensen, Danmark, hilser landsmøtet	283
Arbeiderpartiet og fagbevegelsen	286
Innstillinger fra Redaksjonskomitéen for organisasjonssaker	286

Innstillinger fra Redaksjonskomitéen for andre politiske saker	290
Politisk uttalelse	291
Den økonomiske situasjon	292
Den utenrikspolitiske situasjon	292
Debatt om Vietnam	293
Uttalelse om Arbeiderpartiet og kristendommen	296
Redaksjonskomitéens innstillinger vedrørende innsendte forslag ..	297
Avslutning — Trygve Bratteli	304
Reiulf Steen	305
Einar Gerhardsen hilste på vegne av gjestene	305
Reiulf Steens tale til landsmøtet	306

TALERLISTE

Agnalt, Svein O. 147	Engh, Odd 142, 204, 261
Andersen, Liv 67	Engen, Olav 188
Andreassen, Nordahl 214	Eriksen, Gudmund 165, 248
Andresen, Tor 208	Eriksen, Jon Erik 213
Aspengren, Tor 13	Evensen, Jens 34
Astad, Arnfinn 245	Foss, Knut 82, 207, 257, 266
Aune, Leif 114	Fredheim, Kjell Magne 236
Auranæs, Kjell 141, 233, 261, 264, 267,
283	Frette, Hans 124
Bach, Odd 40, 208, 293, 295	Frydenlund, Knut 73, 294
Balstad, Jan 77, 240	Førde, Einar 75
Becker, Thor 280	Gerhardsen, Einar 246, 305
Bendiksen, Håkon 68, 165, 244, 283	Godal, Bjørn Tore 186
Berge, Gunnar 245	Gjørøv, Inger Lise 102, 142, 264
Bergum, Kari 122	Grotjord, Hanne 264
Bergundhagen, Erling 166	Grøttum, Arne 202
Berntsen, Thorbjørn 71, 239	Haldorsen, Jan 68, 209
Bjerkholt, Aase 241, 254	Hall-Hofsø, Bjørn 126, 175, 265
Bjørnholdt, Armand 206, 254	Hansen, Frank 105
Boman, Arild 80, 141	Hansen, Johannes 162, 296
Bottolfson, Arne 136	Hanssen, Jan Terjer 165
Bratteli, Trygve 9, 10, 21, 22, 83, 104,
176, 229, 234, 259, 304	Hansgaard, Odd Erik 58, 149
Bråten, Elsa Rastad 78	Haugen, Åse Klundelien 72, 121
Brundtland, Gro Harlem 119	Helle, Øistein 116
Bull, Brynjulf 13	Hilde, Leif 151
Bye, Ronald 103, 218, 260	Hildebrandt, Rolf Th. 202
Christensen, Egil 59	Hildrum, Alf 128, 214
Christiansen, Ragnar 64	Hirsti, Harald 154
Christiansen, Svein 261	Hirsti, Reidar 94, 156
Dahl, Eilif 60, 129	Hoff, Alf 203
Dahl, Kjell 54	Holmen, Nils Olav 204, 241
Dahl, Ola 63, 197	Holsen, Ragnhild 100, 146
Delviken, Kåre 170	Hübenbecker, Odd 205
Dørum, Annelise 77, 143	Højdahl, Odd 196
Egeli, Hilmar 74, 190	Håkensen, Leif 172
Ekanger, Kai 82, 166, 296	Ingjer, Aage 69, 103, 144, 161, 174, 245
Ekeberg, Gunnar 79, 200	Ingsøy, Bjarne 137, 173, 213
	Jacobsen, Ole 153, 189
	Jansen, Irene 16, 59

- Johannessen, Harald 199
 Johnsen, Arvid J. 55, 196, 197, 247, 252, 258
 Johnsen, Sigbjørn 72, 255
 Jørgensen, Anker 283
 Kleppe, Per 40, 198
 Knudsen, Knut Egil 146, 150
 Kojen, Sturle, 123
 Korslund, Ole 127
 Kristensen, Willie 254
 Kristiansen, Egil 123
 Krosshaug, Walborg 134, 198
 Langli, Jacob 206, 243
 Larsen, Gunnar Alf 248, 254, 263
 Larsen, Ragnar 44, 253, 262
 Leveraas, Ivar 177, 215
 Lorentzen, Annemarie 118, 191, 236, 251, 259
 Lund, Bjørn 51, 149, 258, 264
 Lund, Rolf Lasse 56, 244
 Løberg, Sverre 66
 Lønn, Else Marie 249
 Laake, Olav T. 174
 Mathisen, Ivar 138, 197, 265
 Morales, Carlos 186
 Myklevoll, Kirsten 122
 Mæland, Martin 42, 139
 Nedregård, Magne 210
 Nereng, Sigmund 132
 Nielsen, Unni 131, 168
 Nilsen, Arne 39
 Nilsen, Erik 210
 Nordbø, Eldrid 63, 262
 Nordbø, Knut 52, 140, 173
 Nordbø, Rasmus 131, 172, 240
 Nordahl, Anne Bergliot 70
 Nordal, Reidar 200
 Nordli, Odvar 61, 169, 290, 295
 Nyhamar, Jostein 45, 104, 136, 257, 263, 294
 Olsen, Håkon 243
 Opseth, Kjell 133
 Ormseth, Ole 126, 173
 Palme, Olof 13
 Pettersen, Hans P. 132
 Ridder-Nilsen, Per 258
 Roghell, Bertin 147
 Rooth, Ronald 79, 148, 212
 Rønnevik, Terje 64, 125
 Rønbeck, Sissel 53, 211, 238, 259
 Sand, Ulf 107, 156
 Sandal, Reidar 50
 Sandgrind, Reidar 259
 Sannerud, Ivar 60
 Scheflo, Inge 66, 151, 234, 239
 Sjølie, Johs. 128
 Sivertsen, Helge 157, 175
 Skau, Bjørn 86, 155
 Skau, Leif 230, 233, 250, 260, 269
 Skaug, Gunnar 257
 Skogholt, Einar Olav 247
 Solend, Rasmus 233, 266, 269
 Strand, Einar 194
 Steen, Reiufl 47, 187, 189, 191, 192, 198, 305, 306
 Strømsnes, Knut-Helge 203
 Sørheim, Ingjald Ørbeck 48, 134
 Tangnes, Ulf 155
 Thorsen, Solveig Bredal 201
 Thue, Johs. 168
 Tønne, Kåre 141
 Ulveseth, Ingvald 117
 Ulvestad, Ivar 249
 Utvik, Torild Lien 124, 252
 Valstrand, Liv 170
 Vangsnes, Peder 153, 171
 Vee-Haugen, Alf 130
 Veierød, Tom 55, 103, 148
 Westrum, Haakon 258
 Wivegh, Odd 138
 Wollum, Gerd 213
 Wæraas, Einar 207
 Ødegaard, Rolf 167
 Østlie, Leif 235, 241
 Øverli, Alf A. 49, 194, 237, 256, 260
 Øygarden, Leila 163
 Aakre, Gunn Mæhle 204
 Aarhus, Albert 201
 Aarstad, Bjørn 199
 Asland, Tertit 81, 164

Landsmøtets åpning

Før landsmøtets åpning spilte Oslo Brannkorps Musikkorps.
Ved åpningen kl. 11.00 ble sangspillet

«Sleggene synger og trillene slår»

framført.

Musikk: Ragnar Danielsen m/orkester.

Vokalister: Toril Eriksen, Else Nystrand, Tryggve Aakervik og Dagfin Rimestad.

Partiformannen Trygve Bratteli takket på vegne av landsmøtet og overrakte blomster til Toril Eriksen, Else Nystrand, Tryggve Aakervik, Dagfin Rimestad og til dirigentene Ragnar Danielsen og Leif Nagel.

MINNETALE

Partiformannen holdt denne minnetalen over de partifeller som er avgått ved døden i landsmøteperioden:

Når vi i dag samles til landsmøte, blir vi minnet om kamerater og medarbeidere som ikke lenger er blant oss.

Mange har gått bort etter at deres arbeidsdag var endt. Vi minnes Eugen Johannessen, Oslo-partiets mangeårige formann, og i en liten menneskealder et nyttig medlem av partiets sentralstyre. Eugen Johannessen var en jordnær type av den politiske forstandige arbeider, en partifelle alle hadde nytte av å lytte til. Og som ble lyttet til når han tok del i møtene.

Elias Volan — nå en av arbeiderbevegelsens ruvende veteraner, er død. Hans arbeidsfelt det meste av livet var fagorganisasjonen, som han tjente på alle plan. Han var også sterkt politisk interessert, og bortsett fra en periode i 1920-åra som medlem av Arbeiderpartiet.

Sigrid Syvertsen var i en lang tid formann i vårt kvinnesekretariat og medlem av sentralstyret. Hennes politiske interesser var

omfattende og hennes virksomhet spredte seg over mange områder. Sigrid var et fint og stillfarende menneske, hvis vennskap vi minnes med glede.

En rekke tidligere stortingsrepresentanter er borte etter siste landsmøte. Det gjelder Martha Johannessen fra Østfold, Martin Smeby fra Oppland og A. K. Mikkola fra Finnmark.

Vi minnes også tidligere medlemmer av partiets landsstyre: Jakob Nygård fra Vest-Agder og Harald J. Olsen fra Finnmark. Jeg nevner også tidligere formann i Norsk Sjømannsforbund, Gunvald Hauge, og partiets kommunalsekretær i en årrekke, Gunnar Nilsen.

Det kjennes ofte mest sårt når noen faller fra midt i sin arbeidsdag. Sonja Ludvigsen var ennå ung og var levende opptatt av mange og store oppgaver. Mange fulgte med bekymring den vanskelige sykdom som trakk henne ut av arbeidet. Og det var i de bredeste kretser en sorgens dag da meldingen kom om at hun var død.

Den tragiske jernbaneulykken tok blant andre med seg et par av våre kjente partifeller. Den ene var Hjalmar Andersen, mangeårig tillitsmann i Norsk Tjenestemannslag. Den andre var stortingsrepresentant Tønnes Andenæs fra Akershus. Andenæs var intenst opptatt av oppgavene, særlig innenfor hans spesielle interesseområde: kulturpolitikken og det nordiske samarbeidet.

Også stortingsrepresentant Johan Støa døde på sin post. Den tidligere skogsarbeider var en solid talsmann for de fagorganiserte arbeidere.

Endelig nevner jeg Arne Skaug som hele sitt liv var aktiv i oppdrag for samfunnet og partiet, i en del år også som medlem av Gerhardssens regjering.

Alle disse representerte de store folkegrupper som er norsk arbeiderbevegelse. La disse navn også representere de mange som det er uråd å navngi i denne sammenheng.

Nevnte og unctionte vil vi huske med gode minner om kameratskap og felles arbeide.

PARTIFORMANNENS ÅPNINGSTALE

Jeg ønsker representanter, utenlandske og innenlandske gjester og andre som er til stede, vel møtt til dette ordinære landsmøte i Arbeiderpartiet.

Vi kommer sammen på et tidspunkt da vi har bak oss en vanskelig, men også meget interessant arbeidsperiode. Den lange tiden fra 1933 til 1960 var en nesten sammenhengende politisk veksttid for Arbeiderpartiet. Det betyr ikke at det var en tid fri for vanskelig-

heter. Bekymringer er det alltid nok av. Perioden var avbrutt av fem års krig og okkupasjon, med vår egen regjering i landflyktighet. Gjenreisningen etterpå var en veldig kraftanstrengelse. Men tvers gjennom alle vanskelighetene vokste Arbeiderpartiet fra valg til valg, til en topp på 48,3 prosent av stemmene i perioden 1957—61.

Så kom de første varsler om et nytt politisk klima. SF splittet seg ut, og Arbeiderpartiet tapte sitt rene stortingsflertall ved valget i 1961. Fire år senere fikk de borgerlige partier flertall i Stortinget, og det ble gjentatt i svekket form i 1969. Men ellers var dette valget på randen av en gjenreisning for Arbeiderpartiet. Senere kom nye vanskeligheter og nye splittelser — nå i hele det politiske miljø.

Dette landsmøtet har den oppgave å legge grunnlaget for ny samling om og ny frammarsj av Arbeiderpartiet. Det er nødvendig for å sikre arbeiderbevegelsen tilstrekkelig politisk styrke. Og det er nødvendig for å forme et bredt og solid fundament for demokratisk styre i vårt land.

Forventningene til dette landsmøtet er mange og forskjellige. Vårt partis motstandere håper intenst å få skue et politisk bikkjeslagsmål. De venter å få bekreftet de dikteriske beskrivelser som er gitt til beste gjennom uker og måneder.

Viktigere for oss er forventningene fra de store folkegrupper som håper og tror at Arbeiderpartiet til hver tid viser evne til å løse tidens oppgaver — i partiet og i samfunnet. Det er en bred folkelig forventning vi skal behandle med respekt og ærbødighet.

Valget i 1973 var en skuffelse for oss. Det får vi selv ta ansvaret for. Men slaget var ikke dødelig. Tiden etterpå har på mange måter vært en god tid for Arbeiderpartiet. Imidlertid har vi ennå ikke helt taket på karakteren av de siste femten års politiske rystelser.

Vi får arbeide ufortrødent videre. Noe annet middel har vi ikke å sette inn. Saklisten for dette landsmøtet bærer preg av denne vilje til å forme partiets politiske kurs ved konkrete vedtak om politiske saker.

Det vil bli høve til et bredt ordsifte om den politiske situasjon og om Arbeiderpartiets stilling og oppgaver.

Det forhold at det i år skal være kommunevalg, og for første gang også direkte valg til fylkestingene, er grunnlaget for valg av hovedpunktet på saklisten til dette landsmøtet. Problemer og oppgaver i lokalsamfunnet, miljø- og ressursproblemer, og den enkelte og fellesskapet — går inn i sentret av dagens aktuelle samfunnsoppgaver. Dette er også hovedspørsmål når en ser på hele tidssituasjonen i vårt høyt utviklede, men ennå meget uferdige samfunn.

Landsmøtet bør kunne skape en viss klarhet i det gamle problem om Arbeiderpartiet, kirken og kristendommen.

Det er også nyttig med en aktuell avklaring av samlivsformer og samarbeidsformer mellom Arbeiderpartiet og fagorganisasjonen. Dette er fortsatt det viktigste fundamentet for den demokratiske sosialismen i Norge.

Dette landsmøtet skal velge partiets tillitsmenn og ledelse for en ny landsmøteperiode. Det er en oppgave som selvsagt skal tas alvorlig, men like selvsagt er det at den ikke skal dramatiseres. Det er et politisk enhetlig parti som skal foreta disse valg. Vi har ennå en solid arv fra den sunne tradisjon, at skolerte partifeller tar på seg de oppdrag partiets kompetente organer pålegger dem. Det er en politisk sterk generasjon som nå står på terskelen til å tre til i ledelsen av Arbeiderpartiet.

La oss så gå til fire travle dagers arbeide med det klare forsett at de skal gi Arbeiderpartiet et solid grunnlag for en ny oppmarsj. Å møte i et landsmøte i Arbeiderpartiet er et ærefullt oppdrag. Men først og fremst er det et interessant og ansvarsfullt oppdrag. La oss alle kvittere for det ved å sørge for at alt som her skjer, kan bli et inspirerende og oppmuntrende håndslag til hundretusener partivenner fra landsende til landsende.

Jeg hilser representanter, gjester og andre vel møtt til fire dagers arbeid og samarbeid.

GJESTENE HILSER LANDSMØTET

Partiformannen presenterte de utenlandske gjester:

Socialdemokratiet, Danmark:

Anker Jørgensen og Ejner Hovgaard Christensen.

Finlands socialdemokratiske parti:

Lars Lindeman og Rauno Viemerö.

Socialdemokraterna, Sverige:

Olof Palme, Gunnar Sträng, Gunnar Nilsson, Lisa Mattson, Sten Andersson og Thage Petterson.

Socialist International:

Hans Janitschek.

Videre presenterte han de innenlandske gjester som var:

Landsorganisasjonen i Norge/Samarbeidskomiteén LO-DNA:

Tor Aspengren, Odd Højdahl, Einar Strand og Olav Bratlie.

Arbeidernes Opplysningsforbund:

Ivar Leveraas, Alf Frotjold og Rolf Larsen.

Arbeidernes Edruskapsforbund:
Tor Rønning og Haakon Pettersen.

Arbeidernes Ungdomsfylking:
Sigbjørn Johnsen og Alf Hildrum.

Arbeidernes Pressekontor:
Olav Brunvand.

Arbeiderpressens Samvirke/Norsk Arbeiderpresse:
Gunnar Toft.

Framfylkingen:
Sturle Kojen.

Norges Kristne Arbeideres Forbund:
Johannes Hansen, Kjell Steinsvåg og Eigil Liane.

Personlig innbudte:

Alf Andersen, Brynjulf Bull, Einar Gerhardsen, Olav Larssen, Haakon Lie, P. Mentsen, Konrad Nordahl, Johan Ona, Ivar Opsahl, Rakel Seweriin og Aksel Zachariassen.

Brynjulf Bull ønsket landsmøtets deltakere velkommen til Oslo.

Olof Palme hilste landsmøtet fra de utenlandske gjester.

Tor Aspengren hilste landsmøtet på vegne av de norske gjester med denne talen:

På vegne av de innenlandske organisasjoner og på vegne av Landsorganisasjonen bringer jeg en hilsen til partiets landsmøte. Det er særlig hyggelig for meg fordi vi har så gode samarbeidsforhold parti-fagorganisasjon. Vi vet alle hvor lett det kan oppstå friksjoner mellom partnere og vår tid er sannelig ikke fattig på saker som kan skape uenighet. Økonomiske spørsmål, for eksempel, er aldri lett-løste, og de er det slett ikke i krisetider. Inntektspolitikk er et forholdsvis nytt begrep i praktisk politikk. Ønskene om hva den skal innebære, kan være så forskjellige. Vi forstår godt at det ikke er lett å være regjering når mange ulike interesser skal forlikes. Det har vært nok av slike saker i den senere tid, og de kunne skapt store spenningsforhold mellom parti og fagorganisasjon. Men med bred penn vil jeg si at Regjeringen Bratteli har ført en politikk som har kommet LOs medlemmer — alle lønnstakere — til gode. Vår faglige politikk er blitt forstått og hørt. Den økonomiske politikk ble siste år lagt slik opp, at vi fikk økt disponibel realinntekt i 1974. Jeg regner også med at de garantier som er gitt på dette området for 1975 vil

holde. Vi har sett at Regjeringen prioriterer sysselsettingen og gjør det som er mulig for å holde den oppe. I mange andre land ser vi hvor lett regjeringene har for å saldere dårlig nasjonal økonomi med arbeidsløshet — det skjer *ikke* med en sosialdemokratisk regjering.

Jeg synes også det er grunn til å legge vekt på at vår stortingsgruppe det siste året har bygd opp et faglig-politisk utvalg slik at kontaktlinjene parti-fagorganisasjon blir stadig bedre. Ikke minst på det lokale plan vil dette få stor betydning. Utvalget og dets arbeid er en sikkerhet for at vi blir hørt og rådspurt ikke bare i de store sakene, men også i de små som ofte er av så stor betydning for vår hverdag.

Det er grunn til å rette en takk til vårt parti, vår regjering og vår stortingsgruppe for den støtte og forståelse vi har møtt i arbeidet på den faglige fronten.

Det landsmøtet vi nå starter opp, blir imøtesett med stor forventning av partifeller og venner over hele landet. De — og vi her i salen — vet at vi i løpet av noen få, harde møtedager skal legge grunnlag for arbeidet i kommende to-årsperiode. Det må bli slik at Arbeiderpartiet i 1977 igjen får et handledyktig flertall i Stortinget. Hver enkelt av oss føler det slik, at vi ikke er tilfreds med å høre til et parti som «bare» er landets største, med tilslutning fra om lag en tredjedel av velgerne. Vi vil ha en tilslutning så stor, at vi kan gjennomføre den politikk landsmøtet vedtar, sitte i trygg regjeringssposisjon, med flertall i Stortinget.

Når vi et slikt mål? Mye må klaffe, det er så. Men det viktigste er dette: *Vi må få bred samling om Arbeiderpartiet!* Den splittelse vi opplever nå, svekker Arbeiderpartiet. Og den svekker fagbevegelsen. All historie forteller oss at det er en sammenheng her. Vi må ikke stille oss slik politisk, at vi en dag også blir den tapende part ved forhandlingsbordet. Det kan gå ut over tariffoppgjøret, det kan ramme arbeidsmiljøet, det kan svekke den videre utbygging av demokrati i arbeidslivet. *Vi vet alle dette:* Skal vi nå våre faglige mål, må vi også ha politisk styrke. Den kan vi bare få gjennom Arbeiderpartiet.

Gjennom uker og måneder har vi lest mye om dette landsmøtet i avisene, og da særlig i den borgerlige presse. Vi har fått høre at det blir et skjebnelandsmøte, og vi har forstått at skjebnen som er til-delt oss, blir tung å bære. Vi har fått høre om oppvask og fraksjoner. Vi har fått alle detaljer om hvem som skal bli tillitsmenn. Ja, til og med LO-kongressen som skal holdes om to år, er trukket inn i bildet. Det har vært slik, at mange vel har studert på hvorfor vi skal

holde landsmøte — alt synes jo avgjort. I en avis leste jeg for en uke siden at jeg skal være formann i valgkomitéen. Men den velges jo først i dag. I denne avisen og andre borgerlige aviser har jeg lest hvem som skal være formann, nestformann og sekretær i partiet, og redaktør i Arbeiderbladet. Alle disse såkalte velinformerte «kommentarer» og troverdige «nyheter» er servert på en måte som ikke bare rammer de enkelte personer. De rammer også *partiet*. Jeg har sjelden sett maken til journalistikk, som den mange har prestert i vinter og vår. Den har ikke tatt sikte på å orientere, men villed. Den har ikke vært dum — dumhet kan man unnskyldte — men ond-sinnet. Heldigvis formann, har det gått noen dager siden jeg leste det siste avisoppkok og derfor har jeg sovet sinnet av meg. Var ikke det tilfelle ville jeg nok brukt sterke uttrykk nå. Men jeg må unne meg en liten digresjon:

Regjeringen har jo foreslått en ny ordning for førerkort. Det pålegger bilføreren å gjennomgå perfeksjoneringskurs i kjøring på vinterføre og i nattmørke. Det er spørsmål om ikke visse pressefolk burde pålegges en liknende yrkesprøve. Jeg vet om noen som tydelig har vist at de ser og hører dårlig, og de greier tydeligvis ikke å holde kursen på glatt føre. De skjener ut i første og beste sving. At de skader andre med kjøringen sin, bryr de seg ikke om. Vi pleier å si at vørdsløse bilførere er kostbare for samfunnet. Vørdsløse pressefolk er også det. De undergraver respekten for politisk arbeid — for demokratiet.

Disse råkjørerne har for talt oss at Arbeiderpartiet har formannskandidater som enten står til høyre, til venstre eller i sentrum. Det er visst til og med dem som hører til det «ekstreme sentrum» — hva nå det måtte bety. De som skriver slik, vet at det er feil. De er klar over at *alle* våre tillitsmenn står på Arbeiderpartiets program — på den demokratiske sosialismes grunnlag. De nye tillitsmenn som dette landsmøtet skal velge, vil ha det samme grunnlag. Vi har ingen fløyer, bare gode sosialdemokrater. Og vi kommer ikke ut av dette landsmøtet med «tapere og vinnere», slik de borgerlige avisene har fortalt oss. Vi får *nye tillitsmenn* som skal bære fram den politikk landsmøtet trekker opp linjene for.

Jeg har alt nevnt stortingsvalget i 1977 og den vekt jeg legger på det. I den forbindelse vil jeg understreke hvor viktig det er å få ungdommen med i vårt arbeid. De unge i dag skal om noen år bli de bærende krefter i vårt land. Den generasjonen jeg tilhører, ble i ungdommen pragmatikere og vi hadde en realistisk drøm om hvordan fremtidens samfunn skulle være. I så måte tror jeg ikke det er noen forskjell på ungdom i dag og ungdom for noen ti-år siden. Jeg

legger merke til at dagens ungdom er opptatt av sine praktiske problemer. Når de går i skolen, er det dens problemer de er mest opptatt av. De vil gjøre den bedre. Når de kommer i jobb, er det arbeidslivets problemer de vil løse. Og de har sin realistiske drøm om hvordan fremtidens samfunn skal se ut.

Jeg kan godt forstå ungdommens utålmodighet, at de synes det går for langsomt fremover. Vi som hører foreldregenerasjonen til, er selv ofte utålmodige. *Jeg* syntes det gikk alt for lang tid før vi kom fram til den ordning for bedriftsdemokrati vi har i dag. Men vi *kom fram*, og det skjedde fordi vi sto *samlet*.

Det fins ungdom som søker til andre partier enn Arbeiderpartiet, der de blir lovet større tempo. De deltar i enslags konkurranse i radikalisme, og de venner seg til å pakke løftene inn i en ordrik emballasje. jeg tror ikke dette passer det store flertall av unge, realistiske mennesker. De vil ha handling, ikke ord, de vil ha konkrete saker å gå løs på, ikke luftige løfter. Hvis vi deler oss på mange partier, skaper det enda større utålmodighet, for splittelse sinker takten i arbeidet for fremskritt.

Med disse ordene vil jeg hilse landsmøtet fra Landsorganisasjonen. Jeg er forvissnet om at den behandlingen av landsmøtesakene som nå tar til, blir god, og at vedtakene vil virke til å styrke partiet — øke oppslutningen om den demokratiske sosialisme i vårt land.

Fullmakter

Fullmaktskomitéen var oppnevnt av sentralstyret 17. mars 1975 og på grunn av sykdomsforfall supplert 14. april. Komitéen hadde følgende sammensetning:

Irene Jansen, Akershus — formann,
Erik Dalheim, Buskerud,
Anne Marie Giæver, Oppland,
Svein Rinde, Oslo,
Mary Sandaker, Østfold,
Jakob Grava, Partikontoret — sekretær.

Fullmaktskomitéens sammensetning ble enstemmig godkjent.

Fullmaktskomitéens formann Irene Jansen, la fram denne innstilling:

Fullmaktskomitéen ble oppnevnt av Sentralstyret 17. mars 1975 og supplert 14. april 1975.

Komitéen har hatt møte 2. april og 20. april 1975 og har gjennomgått fullmaktene for 300 representanter.

Fordelingen av representanter ble foretatt av Sentralstyret 17. februar 1975 etter fullmakt som ble gitt av Landsstyret 22. januar 1975. Fordelingen

av representanter ble godkjent av Landsstyret 18. april 1975.

Følgende representanter har meldt forfall, og vararepresentanter møter:

- Nr. 18 Lillian Øistad — John Erik Eriksen møter
- Nr. 54 Signe Brenne — Jan Inge Grøndalen møter
- Nr. 61 Else Enger — Kåre Delviken møter
- Nr. 69 Olav Stensli — Roald Marstein møter
- Nr. 101 Inger Marie Speilberg — Solfrid Bergstad møter
- Nr. 105 Laila Andreassen — Jens Jensen møter
- Nr. 111 Kjell Bohlin — Jørn Anderson møter
- Nr. 156 Ragnar Juell Morken — Harald Orvedal møter
- Nr. 181 Martin Bjerkås — Jørgen Overvik møter
- Nr. 198 Randi Grande — Frøydis Fredriksen møter
- Nr. 226 Harry Bersvendsen — Astrid Jensen møter
- Nr. 229 Bjørnar Falch — Ingrid Alstad møter
- Nr. 265 Gunvald Dybvik — Arne Nilsen møter
- Nr. 267 Kåre Kristoffersen — Thorleif Ovesen møter
- Nr. 282 Kåre Guttormsen — Jarle Lien møter
- Nr. 292 Oddvar Halvorsen — Einar Linderud møter

Når det gjelder vararepresentant for representant nr. 226, gjør Fullmaktskomitéen oppmerksom på at vararepresentanten er valgt på styremøte i Finnmark Arbeiderparti 4. april d.å.

Fullmaktskomitéen vil vise til partiets lover, paragraf 7, når det gjelder landsmøtet, og minner om at det tilligger møter i fylkespartiet å velge representanter med varamenn til landsmøtet, eventuelt foreta fordeling av representanter som skal velges av kommunepartiene.

På grunnlag av at dette er det første landsmøte hvor de nye regler for representasjon praktiseres, vil Fullmaktskomitéen med denne merknad tilrå at fullmakten godkjennes.

Ved åpningen var det møtt fram 298 representanter. Fullmaktene anbefales godkjent.

Oslo, 20. april 1975.

FULLMAKTSKOMITEEN

*Erik Dalheim Irene Jansen Anne Marie Gæver
Svein Rinde Mary Sandaker Jakob Grava*

Fullmaktskomitéens innstilling ble enstemmig godkjent.

SAKLISTA

var foreslått slik av landsstyret:

1. Åpning og konstituering.
 - a) Fullmakter.
 - b) Sakliste.
 - c) Arbeidsordningen.
 - d) Valg av ordstyrere, sekretærer og komitéer.
2. Innstilling om beretningen.
3. Innberetning av Revisjonsnemnda.
4. Innsendte forslag.
5. Lovendringer.

6. Den politiske situasjon.
Innleder: Trygve Bratteli.
7. a) Problemer og oppgaver i lokalsamfunnet,
Innleder: Bjørn Skau.
b) Miljø- og ressursproblemer,
Innleder: Reidar Hirsti.
c) Den enkelte og fellesskapet,
Innleder: Ulf Sand.
8. Arbeiderpartiet, kirken og kristendommen,
Innleder: Helge Siversten.
9. Arbeiderpartiet og fagbevegelsen.
Innleder: Ivar Leveraas.
10. Kommunevalg og fylkestingsvalg.
Innleder: Ronald Bye.
11. Valg.
12. Avslutning.

Saklista ble enstemmig godkjent.

ARBEIDSORDNINGEN

Følgende arbeidsordning ble foreslått:

«Landsmøtet holdes over fire dager.

Landsmøtet er åpent for presse og kringkasting.

Partimedlemmer har adgang til galleriet mot framvisning av spesielt adgangskort.

Det velges 4 ordstyrere som vekselvis og etter seg i mellom avgjort orden leder landsmøtets forhandlinger. Ønsker den fungerende ordstyrer å delta i debatten, skal han overlate ordstyrerplassen til en av de andre ordstyrere. Ordstyrerne har rett til å stille forslag om tidsbegrensning. Det holdes to møter daglig. Formiddagsmøtet fra kl. 09.00 til kl. 13.00 og ettermiddagsmøtet fra kl. 15.00 til kl. 19.00.

Alle forslag skal framlegges skriftlig til ordstyreren og være undertegnet med forslagsstillerens navn og hjemsted.

Etter at det er vedtatt å sette strek, kan intet nytt forslag framsettes.

Valgene foregår ved skriftlig avstemning. Andre avstemninger foregår ved håndsopprekning. Landsmøtet kan beslutte at en avstemning foregår ved navneopprop. Representantenes stemmegivning innføres i protokollen.

Til å føre forhandlingsprotokollen velges 4 sekretærer. I protokollen skal innføres de saker som behandles, alle forslag som framsettes og beslutningene med angivelse av antall avgitte stemmer.

Den landsmøtevalgte nemnd som gir innstilling om årsberetningene, skal også gi innstilling om landsmøtets forhandlingsprotokoll. Ved hvert formiddagsmøtes begynnelse avgir nemnda innstilling om foregående dags protokoll. Protokollen for møtets siste dag godkjennes av sentralstyret.

Representantene har rett til å ta ordet inntil to ganger i samme sak med henholdsvis 10 og 5 minutters taletid. Representanter som forlanger ordet til forretningsorden, tilståes ikke mer enn 1 minutt taletid.»

Arbeidsordningen ble enstemmig godkjent.

VALG AV ORDSTYRERE, SEKRETÆRER OG KOMITEER

Landsstyret fremmet følgende forslag:

Ordstyrere:

Guttorm Hansen, Stortingsgruppa. — Tor Aspengren, Sentralstyret. — Nanny Rist, Nordland. — Odlaug Kristiansen, Rogaland.

Forslaget enstemmig godkjent.

Sekretærer:

Eli Andreassen, Hedmark. — Marit Wikholm, Hordaland. — Ivar Ødegaard, Oslo. — Gudmund Eriksen, Finnmark.

Forslaget enstemmig godkjent.

Redaksjonskomite for oppgaver i lokalsamfunnet:

Reulf Steen, Sentralstyret — formann. Eilif Dahl, Akershus. Ivar Mathisen, Oslo. Ola Dahl, Oppland. Dagny Moe, Nord-Trøndelag. Reidun Romfo, Møre og Romsdal. Sissel Rønbeck, Oslo. Jarl Røeggen, Aust-Agder. Odd Højdahl, Oslo. Alf A. Øverli, Nordland. Gunnar Skaug, Østfold. Kirsten Myklevoll, Troms. Herlof Gjerde — sekretær.

Forslaget enstemmig godkjent.

Redaksjonskomite for andre politiske saker:

Odvar Nordli, Sentralstyret — formann. Astrid Jensen, Finnmark. Finn Arne Eriksrud, Hedmark. Egil Ranheim, Buskerud. Harald E. Olsen, Vestfold. Haakon Westrum, Nord-Trøndelag. Leif Håkensen, Akershus. Solveig Bredal Thorsen, Troms. Olav Espe Kvestad, Hordaland. Bjartmar Gjerde, Sentralstyret. Liv Østlie, Sentralstyret, Johan Nygaard, Oppland. Kjell Kristensen — sekretær.

Forslaget enstemmig godkjent.

Redaksjonskomité for organisasjonssaker:

Rasmus Solend, Oslo — formann. Anne Bergljot Nordahl, Hedmark. Thorbjørn Hagen, Buskerud. Thorbjørg Skarpodde, Vest-Agder. Kjell Auranen, Rogaland. Thorbjørn Berntsen, Oslo. Hans P. Myrland, Troms. Gerd Vol-lum, Akershus. Asbjørn Bortne, Møre og Romsdal. Ruth Kolstad, Sør-Trøn-delag. Øistein Helle, Sogn og Fjordane. Jan Haldorsen, Oslo. Erik Nilsen — sekretær.

Forslaget enstemmig godkjent.

Valgkomité:

Leif Skau, Sentralstyret — formann. Aase Bjerkholt, Komitéen. Grethe Johansen, Akershus. Bjørg Sætra, Østfold. Gunnar Alf Larsen, Oslo. Rolf Lasse Lund, Oslo. Rolf Nilssen, Troms. Henry Tvedt, Nordland. Astrid Murberg Martinsen, Vestfold. Hallvard Bakke, Hordaland. Gunnar Berge, Rogaland. Kjell Magne Fredheim, Hedmark. Kari Bergum, Oppland. Sverre Pettersen, Sør-Trøndelag. Erling Johansen, Oslo.

Forslaget enstemmig godkjent.

Reisefordelingskomité:

Knut Egil Knudsen, Oslo — formann. Hanne Grotjord, Buskerud.
Grete Berntsen, Nordland. Leif Hilde, Sogn og Fjordane. Rolf Jørgensen
— sekretær.

Forslaget enstemmig godkjent.

Protokoll- og beretningskomité:

Oppnevnt av sentralstyret 7. april 1975, under forutsetning av Landsstyrets og Landsmøtets godkjenning.

Ragnhild Holsen, Hordaland — formann. Tor Olav Brattekås, Telemark.
Inger Lise Gjörv, Nord-Trøndelag. Bjørn Hall-Hofsø, Troms. Eva Johansen,
Oslo. Kåre Myrvold — sekretær.

Forslaget ensemelig godkjent.

Formiddagsmøtet ble hevet kl. 12.30.

Ettermiddagsmøtet søndag 20. april 1975

Møtet ble satt kl. 15.00. Dirigent: *Guttorm Hansen*. Sekretærer: *Eli Andreassen* og *Ivar Ødegaard*.

Trygve Bratteli ønsket to nye gjester velkommen, Hans Janitschek fra Socialist International, samt tidligere formann i Chiles radikale parti, Carlos Morales.

Saklista, punkt 4:

INNSENDTE FORSLAG

Dirigenten tok opp forslag fra landsstyret om at de innsendte forslag sendes de respektive redaksjonskomitéer slik:

I. Redaksjonskomitéen for oppgaver i lokalsamfunnet:

A 4, A 9, A 16 til og med A 30, A 41 til og med A 43, A 52, A 53, A 55, A 60 til og med A 62.

II. Til Redaksjonskomitéen for andre politiske saker:

A 1 til og med A 8, A 10 til og med A 14, A 31 til og med A 40, A 44 og A 45, A 47 til og med A 51, A 54, A 56 til og med A 59, A 63 til og med A 67.

III. Til Redaksjonskomitéen for organisasjonssaker:

B 1 til og med B 26.

Vedtak: Forslaget enstemmig godkjent.

(Forslagene A 1 til og med A 49, og B 1 til og med B 15 er trykt i landsmøtehefte nr. 3.

Forslagene A 50 til og med A 67, og B 16 til og med B 26, innkommet etter forslagsfristens utløp, er tatt inn i særskilt stensilert oversikt).

Partiformannen meddelte at det var kommet en stensilert uttalelse til landsmøtet fra Sosialistisk Venstreparti. Dette ble enstemmig vedtatt oversendt Redaksjonskomitéen for andre politiske saker.

Sakslista, punkt 6:

Den politiske situasjonen.

Trygve Bratteli fikk ordet og holdt følgende foredrag:

Tiden siden landsmøtet i 1973 har vært en interessant og hard arbeidsperiode for Arbeiderpartiet. Valget samme år var en skuffelse, og det satte oss i en uvant situasjon. Det er i prøvelsens stunder at samhold og samarbeid skal vise sin kvalitet. Virksomheten har blitt lettet ved at en sunn og innsatsvillig kjerne i partiet har gjort et kjempearbeid i denne tiden. Med kjerne tenker jeg her på de trofaste partifeller i alle kommuner som går til sin gjerning i medgang og motgang.

Stortinget bærer i dag preg av oppspaltingen i hele vårt politiske miljø. Det er som kjent gått lengst i den borgerlige leir. I dag er det ikke trygt grunnlag for noen flertallsregjering. Vi tolket den nye situasjonen slik at Arbeiderpartiet burde danne regjering, for å kunne føre en mest mulig konstruktiv politikk. Jeg føler trang til på vegne av Regjeringen å takke alle partifeller som ved sin aktive politiske innsats har bidratt til å gjøre dette arbeide mulig. Vi kan vedstå oss resultatene av dette arbeid, og vi skal stille til regnskap for det.

På representantenes plasser er lagt ut en skisse med oversikt over viktigere saker som er gjennomført etter valget.

Jeg kommer her i dag til vesentlig å kommentere indrepolitiske spørsmål. La meg likevel understreke at hovedlinjene i vår utenrikspolitikk er fastlagt i det program siste landsmøte vedtok for perioden 1974—1977. Det har ikke skjedd noe som endrer disse hovedlinjer.

Det fundamentale utgangspunkt for vår utenrikspolitikk er det faktum at vi er et folk med bare 4 millioner innbyggere, bosatt på et langt kystområde. Vi kan aldri bli noen stor maktfaktor. Ingen nye trekk ved vår økonomi vil endre det forhold at vi er en liten nasjon med 4 millioner mennesker. Fra dette realistiske grunnlag er retningslinjene trukket opp for vårt forhold til omverdenen. Disse retningslinjer ligger fast.

Vi er glade for flere internasjonale hendinger. Maktskiftet i Portugal satte fart i frigjøringen av afrikanske områder. Vi følger spent med i det som skjer i Portugal selv. Der er en situasjon som kan innebære visse farer. Det ligger et stort ansvar på dagens nye makthavere. Vi håper de vil sikte til at også Portugal blir frigjort, dvs. at det blir åpnet for en reell demokratisk livsform i dette gamle europeiske kulturland.

Tilsvarende ønsker har vi for Hellas, der militærjuntaen ble overvunnet, og for Tyrkia som under betydelige vansker søker å tilpasse seg mer demokratiske former. Jeg håper vårt tyrkiske bro-

derparti vil styrke sin stilling, som vern for en demokratisk utvikling.

Konflikten i Midt-Østen står i stampe. Vi følger den nøye og med brennende ønske om at folkene i disse områder skal nå fram til fred og trygghet. Det stilles enorme krav til områdets regjeringer for å kunne overvinne bitre motsetninger og etablere en lysere framtid.

En generasjons ulykkelig væpnet strid i Indo-China synes å nærme seg en slutt. Må en hel verden trekke de nærliggende lærdommer av denne katastrofale kamp!

Vi kan i sannhet være lykkelige i et nordisk område, der alle land føler ansvar for en videre utvikling av et vel etablert vennskap og samarbeid.

Mange års økonomiske og politiske utvikling ligger til grunn for vår tids sterke og økende interesse for ansvarlig forvaltning av jordens ressurser, vern om miljø og natur, og tiltak mot støy og forurensninger av luft og vann.

Som grunnlag for en ansvarlig politikk er det nødvendig med en realistisk vurdering av ressurser derunder nåværende og framtidig tilgang av energi. Regjeringen har nettopp lagt fram en melding om naturressurser og økonomisk utvikling. Den tar sikte på en avklarende debatt, basert på det menneskene i dag vet om dette. For vel et år siden fikk et sakkyndig utvalg med Finn Lied som formann i oppdrag å vurdere Norges ressurs-situasjon sett i internasjonal sammenheng. Etter et halvt år la utvalget fram en saklig, nøktern og leselig framstilling av saken. Denne ligger til grunn for Regjeringens melding.

Den videre debatt må gi utgangspunkt for en forsvarlig ressurspolitikk. På dette område må alle land samarbeide. Hver nasjon kan ikke på eget grunnlag løse sine ressursproblemer. I forvaltningen av jordens levende og fysiske ressurser er menneskene i samme båt.

Vi må løse disse oppgaver i det perspektiv at det skal bli stadig bedre for mennesker å leve i verden. En stagnasjon i industrilandenes produksjon vil ikke løse verdens forurensningsproblemer. Det vil heller ikke føre til en mer fornuftig bruk av jordens ressurser. En stagnasjon i utviklingslandenes produksjon vil føre til menneskelige og sosiale katastrofer.

Hvor store ressurser vi kan regne med, har sammenheng med menneskenes viten og teknologiske evne til å bruke dem. Jordens ressurser er teoretisk sett meget store. Og som Lied-utvalget har pekt på, er Norge her godt stillet sammenliknet med andre land i

verden. De fleste fysiske ressurser forsvinner ikke fra jorden. Bruken av dem bringer dem over i nye former, og de kan brukes om igjen i nye anvendelser.

Det er ikke mulig å sette faste grenser for bruk av ressurser og for framgang i produksjonen. Menneskene kan selv regulere produksjonens virkninger på miljø og ressurser. En fornuftig politikk vil bestå i en omlegging av produksjonens former og sammensetning. Den vil føre med seg nye mål for levestandard i tillegg til den betydning som tillegges materiell velstand.

Det vil være et siktepunkt å satse på produksjon og forbruk som gir mindre forurensninger og mindre bruk av naturressurser. Fysiske ressurser må brukes om igjen, det biologiske produksjonsgrunnlaget må tas vare på, alle energitilganger må brukes med omtanke og sparsomhet. Sterk utbygging av felles goder: Helsestell, sosiale tiltak, utdanning. Systematisk bedring av arbeidsmiljøet, bedre planlagt utbygging av byer og distrikter. Vi bør delta i utviklingen av internasjonale avtaler om handel med råvarer, om ressurspolitik og miljøpolitikk.

Den nåværende meget hurtige vekst i verdens folketall må bli en historisk begrenset epoke. Det peker nå klart mot en konflikt mellom økingen i folketall og jordens evne til å produsere mat nok til alle. Regjeringen går inn for å støtte land som setter i verk tiltak for en bedre regulering av fødselstallene.

Folketilveksten i Norge er synkende. Med de nåværende fødselstall vil folketallet beregningsmessig stabilisere seg på om lag 4,7 millioner i midten av neste århundre.

Norges bidrag til øking av verdens matvareproduksjon kan skje i første rekke ved større utviklingshjelp for å fremme matproduksjonen i de områder som har det beste jordsmonn og klima. Utviklingslandene må settes bedre i stand til å dekke sitt eget matbehov og ikke fortsette i økende grad å gjøre seg avhengig av matforsyninger fra industrilandene.

Det er også rasjonelle muligheter for økt produksjon av jordbruksvarer i Norge. Fiskeressursene i havet må bevares og i større grad nyttes direkte til mat til mennesker. En riktig ernæringspolitikk er et vesentlig ledd i kampen mot sult.

Det internasjonale varebytte setter landene i stand til å dekke sine behov med mindre bruk av energi og andre naturressurser enn om hvert land skulle være sjølberget. Den internasjonale arbeidsdeling skaper også bredere vitenskapelig, kulturell og menneskelig kontakt mellom land og folkegrupper. Et hovedproblem i verden i dag er å gi utviklingslandene større muligheter til å nytte fordelene

ved økonomisk arbeidsdeling. En framtid i fred og samarbeid er betinget av at verden er én.

Det er fortsatt nødvendig å skape større likhet i levekårene mellom de sosiale grupper i Norge. På mange områder av sosialpolitikken står vi overfor uløste oppgaver. Ikke all ungdom har like muligheter for å skaffe seg utdanning og godt lønnet arbeid. Enkelte distrikter har et svakt og ensidig næringsliv. Mange mennesker, særlig kvinner, mangler reelle muligheter for å velge yrke og sosial virksomhet.

En mer rettferdig fordeling av inntekt og formue vil bidra til større økonomisk likestilling mellom menneskene. Arbeiderpartiet bør gå inn for en inntektspolitikk med vesentlig sterkere vekst i disponibel realinntekt for grupper med lavere inntekter enn for vanlige inntektstakere. For høyere inntektsgrupper bør realinntekten bare øke beskjedent. Trygdedes inntekter bør vokse parallelt med de yrkesaktives.

En omfordeling av den inntekt som samfunnet nå har, ville bare i beskjeden grad virke til å heve inntektsnivået til de grupper som nå ligger under gjennomsnittet. Gjennomført i løpet av en 5-årsperiode, ville den bare kunne heve en vanlig industriarbeiders realinntekt i løpet av disse 5 år med om lag 6 prosent. Dette er ikke stort mer enn den reallønnsstigning vi venter for 1975.

En slik omfordeling kan ikke alene sikre en vesentlig bedring av lavinntektsgruppens levekår og en større reell likestilling. Den må komme gjennom en vekst i det reelle inntektsnivå på grunnlag av vår egen produksjonsvirksomhet. En slik vekst er også nødvendig for å fullføre de meget ressurskrevende oppgaver innenfor helsestellet, sosialpolitikken, utdanning, boligforhold og samferdsel.

En videre utbygging av vårt næringsgrunnlag vil gi oss muligheter for å nå våre målsetninger som større likhet og sosial framgang. Utnyttningen av våre olje- og gassressurser vil gjøre disse oppgaver lettere. De setter oss i stand til å reise nye industrivirksomheter av forskjellig art og til å satse mer av våre samlede ressurser på oppgaver som gjør vårt samfunn bedre å leve i. En videre utbygging av velferdssamfunnet krever forandringer i vår næringsstruktur og i fordelingen av de sysselsatte på yrkesgrupper. Det er gjennom forandringer at samfunnet blir bedre å leve i. De økonomiske og sosiale mål vi har nådd i den siste mannsalder, har vært resultater av omstillinger og vekst. Dette er en utvikling som vil fortsette i det kommende ti-år etter Regjeringens opplegg for vår ressurs- og oljepolitikk. Det mest markerte trekk i dette utviklingsbilde vil være knappheten på arbeidskraft i forhold til de jobber som vil bli tilbudt.

Men det er ingen periode med dramatiske omveltninger i vår økonomi vi står overfor. Heller ikke er det spørsmål om å satse på en ensidig vekst og forbrukspolitik, som det ofte hevdes. Regjeringens økonomiske opplegg legger til grunn en langsommere veksttakt enn den vi kunne ha muligheter for å realisere. Samfunnets samlede forbruk av varer og tjenester vil øke mindre enn før. Utviklingen i de privat-disponible realinntekter vil bli omtrent som i 1960-årene. Den delen av vår økonomi som ikke omfatter oljeutvinning og oljeboring, vil utvikle seg videre. I den konkurranseutsatte industri venter en at nedgangen i sysselsettingen vil bli mindre enn det en antok i oljemeldingen. For industrien samlet dreier det seg om en nedgang på 20 000 årsverk av en industrisysselsetting på 375 000. I jordbruket og fisket ventes nedgangen i sysselsettingen ikke lenger å bli så sterk som i de siste årene.

De dominerende trekk i utviklingen gjelder den videre utbygging av vårt helsestell og sosiale ordninger, utdanning og forskning, samferdsel og annen offentlig tjenesteyting. Til disse områder venter en at det vil bli behov for 2/3 av den samlede sysselsettingstilvekst fram til 1980. Denne prioritering av vår arbeidskraft og våre ressurser hadde ikke vært mulig uten de økte ressurser oljen vil gi oss.

De industrialiserte land har de siste par år vært utsatt for den sterkeste inflasjon siden den andre verdenskrigen. Dette ble dramatisk understreket av oljekrisen for vel et år siden. Det er klart at dette er noe annet enn en kortsiktig priskonjunktur. Og det gjelder langt mer enn oljeprisene. De prisforhold vi etpar ti-år venner oss til som de normale, kommer ikke tilbake av seg selv.

Som landene i vår tid er økonomisk vevet sammen, blir også inflasjonen eksportert fra land til land. Ikke noe enkelt land kan alene få bukt med den. Den henger sammen med mange økonomiske og politiske spørsmål som landene må gå sammen om å løse.

Nær knyttet til dette er også de sterke gruppeinteresser som gjør seg gjeldende ved inntektsoppgjørene. Tiltak for å mestre inflasjonen må ta sikte både på dens internasjonale sider og på dens innenlandske impulser. Mange land har ved utformingen av en inntektspolitikk prøvd å få utviklingen under bedre kontroll. Ikke noe land har helt lyktes med dette. Med den voldsomme styrke inflasjonen i verden nå har fått, er utformingen av en bedre inntektspolitikk etter OECDs oppfatning blitt en sak av internasjonal interesse.

Vi blir stadig mer konfrontert med spenningen mellom forbruk av ressurser og økingen av verdens folketall. Mangelen på mat synes å være et permanent fenomen.

Utviklingslandene som vesentlig leverer råvarer til industrilan-

dene, godtar ikke lenger råvarepriser som blir bestemt av de nåværende internasjonale markedsforhold. De krever ordninger med bedre vilkår for sitt eget næringsliv og en mer rettferdig fordeling av inntekter mellom fattige og rike land.

Gjennom stadig økt utenrikshandel knyttes landenes økonomi sammen. Internasjonale betalingsforhold og spredning av industri gjør det lettere for inflasjonen å spre seg fra land til land. Landene eksporterer inflasjon, omstillinger, og så vel stagnasjon som vekstimpulser til hverandre mer enn før.

Politiske spørsmål er nær knyttet til økonomisk utvikling. Inflasjonen er delvis resultatet av nye maktkonstellasjoner mellom nasjonene og mellom de økonomiske grupper.

Endringer i sosiale forhold i industrilandene har skapt en ny situasjon i arbeidslivet og nye vilkår for inntektsoppgjørene. Mer nøyaktig og nyansert enn før kan en sette mål for den økonomiske politikken. Samtidig har de enkelte sosiale grupper større muligheter for å endre forutsetningene for de mål som settes.

Dyptgående økonomiske og sosiale rystelser skaper ustabile politiske forhold, også i tradisjonelt stabile demokratier. Det er vanskeligere å få bred nok tilslutning til systematiske handlingsprogram. Det er vanskelig å samordne de enkelte gruppeinteresser i en samlet felles politikk.

I et par ti-år lyktes det å kombinere sterk og ubrudt økonomisk framgang med moderat prisstigning. Dette mønstret ble endret ved inngangen til 1970-årene. Prisstigningen har nådd en årsrate som er 3—4 ganger større enn det som før ble sett på som normalt.

Under denne voldsomme prisbølge kan det enkelte land bare stille seg den begrensede oppgave å ligge bak i køen. Det har vi gjort i Norge, og det har hittil lyktes rimelig. Enkelte land har hatt en prisstigning på det dobbelte av den norske.

Stabile og delvis fallende priser på råvarer bidro i 1960-årene til å dempe prispresset i industrilandene. Dette er nå helt forandret. Prisindeksen på mat i internasjonal handel var i januar nær 2½ ganger høyere enn i 1971. For industrielle råvarer i verdenshandelen var prisstigningen enda sterkere. De nye oljeprisene faller inn i dette bildet. Men oljeprisene viste faktisk en svak nedgang i årene før oljekrisen høsten 1973. I dag er denne prisen 3—4 ganger høyere enn før krisen.

I alt blir dette en sterk omfordeling av inntekter mellom råvareland og industriland. I de siste søker de enkelte sosiale grupper hver for seg å verge seg mot følgene av dette. Mangel på samordning fører til et kappløp mellom ulike inntektsgrupper. Prisstigning og sterke forskyvninger i inntektene skaper uro i arbeidslivet. Også

satser for lønnstillegg blir mye høyere enn normalt. En øking i timefortjenesten på bortimot 20 prosent over ett år synes å være typisk for mange europeiske land i de seneste måneder.

Høyere råvarepriser betyr isolert sett en overføring av inntekter til de land som har betydelig produksjon av råvarer. Dette er ofte utviklingsland. Men markedsforholdene i verden stiller seg ofte slik at denne overføring av inntekter går tapt gjennom høyere priser på de industrivarer som utviklingslandene kjøper. Vi har i internasjonal sammenheng en tautrekking om inntektsfordelingen som likner den vi har mellom de sosiale grupper i det enkelte land.

For olje stiller prisendringene og forskyvningene i inntekter seg annerledes. Oljeprodusentene omfatter forholdsvis få land. Deres import fra den øvrige verden teller foreløpig lite (ca. 5 prosent av verdenshandelen). Bare på lang sikt kan olje gradvis erstattes med andre energikilder. Følgelig vil de store oljeproduserende land som selv bruker en ubetydelig del av denne råvaren, få enorme inntektsoverskudd i utenlandsk valuta. Fram til 1980 er disse overskudd som investeres i utlandet anslått til mellom 250 og 300 milliarder dollar. En oppsamling av tilgodehavender i utlandet i dette omfang tilsvarende det dobbelte av de investeringer som USA nå har i andre land. Vi har her å gjøre med fundamentale forskyvninger i de økonomiske og politiske maktkonstellasjoner i verden.

Motstykket til de høyere oljepriser og oljeprodusentenes valutaoverskudd er en forverring i så å si alle vestlige industrilands betalingsbalanser. Mens de importerte mengder av olje til disse land i 1975 ventes å bli noe lavere enn i 1973, vil utgiftene på denne posten samlet bli 76 milliarder dollar større. Industrilandenes tradisjonelle betalingsoverskudd, som blant annet finansierer overføringer av utviklingshjelp, er avløst av underskudd. Til sammen ventes disse å utgjøre 30 milliarder dollar i 1975. Slike underskudd må landene være beredt til å leve med i flere år framover og legge opp sin økonomiske politikk ut fra dette. Et hovedpunkt i deres politikk blir å skaffe lån til finansiering av betalingsunderskuddene. Kildene til slik opplåning vil i den aktuelle situasjon i alle tilfelle måtte være de inntektsoverskudd som de oljeproduserende land samler opp og som lånes ut igjen, dels direkte til de enkelte land, dels gjennom det internasjonale bankvesen. Industrilandene i OECD vil gå sammen om å skaffe lån gjennom felles ordninger.

Mens de høyere oljepriser og den internasjonale inflasjon skaper omstillingsproblemer, stagnasjon og arbeidsløshet i industrilandene, har situasjonen for de utviklingsland som ikke produserer olje, blitt katastrofal. For de fattigste land som har et folketall på

1000 millioner mennesker, ventes inntektene pr. innbygger å falle. Og dette skjer fra et inntektsnivå som utgjør noen få prosent av den vanlige nordmanns inntekter. For disse mennesker vil vår evne til igjen å skape stabilitet og framgang i verdensøkonomien og en mer rettferdig fordeling av inntekter mellom industriland og utviklingsland, være avgjørende for hvorvidt de skal overleve eller ikke.

De høyere energipriser har forverret produksjonsforholdene for mat. Matproduksjonen er særlig energikrevende. Moderne jordbruk krever betydelige mengder gjødning, maskinelt utstyr og drivstoff. Gjødning som framstilles hovedsakelig med utgangspunkt i olje, er blitt så dyr at mange utviklingsland ikke ser seg i stand til å kjøpe tilstrekkelige mengder.

De forandringer som har foregått i verdenssamfunnet og i de enkelte land etter den andre verdenskrigen, er langt mer omfattende og dyptgående enn det som skjedde etter den første verdenskrigen.

Et trekk i dette er det gamle kolonisystemets undergang og dannelsen av et meget stort antall nasjonalstater også i Afrika og Asia. Vi ser dette i FNs medlemstall som har økt fra 50 da FN-pakten ble undertegnet i 1945 til 138 i 1975. Et annet trekk er den økende framvekst av regionale organisasjoner av stater i flere områder i verden. Og tross sine åpenbare svakheter og vanskeligheter, er vår tids FN det hittil best lykkede forsøk på å skape en universell organisasjon for fred og samarbeid mellom alle nasjoner.

For menneskenes daglige liv i det enkelte land er det likevel et annet trekk som antakelig betyr mer. Det er den enorme utvikling i vitenskap, teknologi, produktivitet og produksjon som har funnet sted særlig i industrilandene. Virkningene har vært fundamentale forandringer i folkenes økonomiske livsgrunnlag og i forutsetningene for yrkesfordeling og sosiale gruppedannelser. Denne utvikling har hatt et slikt tempo og en slik nyskapende karakter, at mange er blitt alvorlig redde for resultatet av menneskets egen teknologiske skaperevne.

De mange nye statene har helt forskjellig forhistorie, har helt ulike klimatiske og økonomiske forutsetninger, de har ulike politiske tradisjoner og arbeidsformer, og de ser forskjellig på hovedoppgaver i sin kommende utvikling. Mindre enn noen gang før nytter det å sette opp europeiske skjemaer for hvordan den fattige verden skal løse sine politiske og økonomiske oppgaver.

Uten fordommer må vi møte de nye stater i et åpent samarbeid som de trer inn i ut fra sine konkrete forutsetninger. Her har det vært gjort fryktelige feilgrep i de siste 30 år. Den gamle verdens misjonstrang har slått ut også i politiske og økonomiske aktiviteter, hvor den ikke hører hjemme. Vi kan ikke eksportere europeiske og

amerikanske livsformer til den tredje verden. Det er blant annet dette de mange nye stater har rystet av seg.

Det vi kan gjøre er ved åpen og tillitsfull kontakt med de nye stater å virke for respekt for realitetene i et demokratisk samfunnssyn. Det gjelder først og fremst respekt for menneskerettighetene, slik de er formulert i FN's høytidelige erklæring. Det gjelder ut fra stedlige forutsetninger å sikre demokratiske styreformer, frie valg og rettssikkerhet.

Skal vi kunne virke for dette må vi i hvert av de mange land søke kontakt med de folkegrupper og krefter som kommer til å forme deres framtid. I de økonomisk mindre utviklede land er det i første rekke de store grupper av folk på landsbygda og arbeiderne.

Enkelte industriland har i de siste tiår hatt en høyst ulykkelig evne til i den tredje verdens land å søke kontakt med fortidens krefter, med regimer som historisk står for fall — og som ingen ytre støtte kan redde. Det har gitt den industrialiserte verden bildet av å være det forgangnes og reaksjonens støttespillere. Og det kan få meget ulykkelige følger for forholdet til de mange nye stater som i framtiden vil representere den tredje verden i det internasjonale samfunn.

Det som har skjedd i de siste måneder og uker bør gjøre dette klart for alle. Den tredje verden kan ikke styres fra hovedsteder i Europa eller Amerika. De nye stater må styre seg selv, og formes av de sosiale og politiske krefter som lever i hvert land. Som historien beretter det for hver eneste av de gamle europeiske og amerikanske stater, kan denne prosess bli lang og smertefull også for hver enkelt av de mange nye stater som trer fram i andre deler av verden. Men det er ikke noen annen vei å gå. Kolonialismens tid er definitivt forbi. Den kan nå bare føre til ulykker for alle parter.

Når utviklingens tempo er høyt, og når forandringen er både dyptgående og uoversiktlige, synes vi verden viser seg forvirret og vanskelig å få feste i. Også vårt eget land lever med i de hurtige og dyptgående forandringer. Hele vårt politiske miljø rystes av deres virkninger. Vi ser oss om etter sikkert fotfeste i en ny tid, og etter farbar vei til en ny og bedre framtid for vårt folk.

La oss her se litt på det norske folk som er grunnlaget for alt vårt politiske virke. Vi må gjøre oss klart at dette folk i dag er meget forskjellig fra hva det var ved starten av den lange politiske oppmarsjen 1933—1960 — ja, meget forskjellig også fra hva det var for 25 år siden.

For Arbeiderpartiet er det en stolt tradisjon at det marsjerte opp som et politisk forbund av lønnsarbeidere, bygdenes småbønder og kystens fiskere. Om vi ser disse yrkesgruppene samlet, utgjorde de i

1950 hele 75 prosent av den yrkesaktive befolkning. Dette var også yrkesgrunnlaget da vi fikk 48,3 prosent av stemmene i 1957. *I dag utgjør de samme grupper samlet mindre enn halvparten av den yrkesaktive befolkning.* Og det er ikke bare prosenttallene som er redusert. I 1950 utgjorde arbeidere, bønder og fiskere i samlet tall 1 056 000 mennesker. I dag er tallet redusert med omkring 400 000.

Prosenttallet er redusert fra 75 til vel 40. Vi må regne med at denne grunnleggende forskyvning vil fortsette i årene som kommer. I jordbruk, skogbruk og fiske er det en nedgang fra 360 000 i 1950 til mindre enn halvparten av dette i dag.

Samtidig endrer arbeidet i industrien karakter. Skillet mellom arbeidere og funksjonærer viskes ut. Stadig flere arbeidere blir spesialutdannede funksjonærer, som styrer og kontrollerer produksjonsprosessene.

Økingen i sysselsettingen kommer i de tjenesteytende næringer. Denne funksjonærgruppen er i dag i antall om lag like stor som lønnsarbeidere, bønder og fiskere samlet. Innenfor tjenestegruppen er tallet på de som arbeider med utdanning og helsestell antakelig tredoblet siden 1950.

Samtidig er tallet på ikke-yrkesaktive økt meget sterkt. Pensjonistenes tall er mer enn tredoblet på 25 år. Tallet på personer i utdanning i anstalter utover grunnskolen er i dag vel 220 000.

Samtidig er vårt folks livsformer sterkt forandret og basert på et vesentlig høyere nivå enn for en generasjon siden. Boligstandarden er en ganske annen enn før. Arbeidstiden er kortere og inntektene meget høyere enn tidligere. Bilen og TV har blitt alle manns eie. Folks krav og aspirasjoner tar preg av de nye livsvilkår.

Det er dette folk vi skal møte i valgåret 1975. De nye preg vil bli ennå mer markerte når vi skal møte det norske folk i valgårene 1977 og i 1981. Det er i dette nye miljø vi skal forme et bredt parti basert på den demokratiske sosialismens grunnidéer, og sterkt nok til å bli den ledende politiske faktor i resten av dette hundreåret.

Det er en formidabel oppgave, og det er ingen enkel løsning på den. Nettopp nå er også vårt lands politiske miljø preget av den politiske oppsplitting som er en følge av tidens dyptgående rystelser i samfunnet. I denne forandringenes og forvirringens tid kreves det avklaring av mål og stø styring. Arbeiderpartiet har de beste forutsetninger for å fylle den oppgaven.

For å bli sterkt nok til det må Arbeiderpartiet vinne betydelig tilslutning fra alle store folkegrupper. Vi skal holde fast ved den verdifulle tradisjonen om et politisk forbund mellom arbeiderne, jordbrukets arbeidende folk og fiskerne. Nettopp de store forskyvninger i sosialgruppene gjør det nødvendig å understreke hvor vik-

tig det er at de fagorganiserte arbeidere alltid må kjenne seg hjemme i Arbeiderpartiet. Mer enn noen andre har de gått i bresjen for Arbeiderpartiet og den gjerning det har gjort i det norske samfunnet. Og som før skal vi søke samarbeid med jordbrukere og fiskere.

Som påvist er imidlertid heller ikke dette nok. Vi må bygge kontakten sterkere ut med de hurtig voksende grupper i offentlig og privat tjenestevirksomhet. Blant dem, de som arbeider på alle plan i utdanning og i helsesektoren. Et stort parti må ha bred tilslutning fra alle disse grupper.

Det er neppe noe kunstgrep som kan vinne over den økte splittelse som i denne perioden preger norsk arbeiderbevegelse. Som før vil samling være en prosess som krever systematisk og utholdende arbeid gjennom atskillig tid. Enkelte problemer blir avdekket ved det begrensede samlingsfelt som søker å skape et «sosialistisk venstreparti». Det bærer i seg større prinsipielle motsetninger enn det noen gang har vært i Arbeiderpartiet. Samlingen av norsk arbeiderbevegelse vil aldri komme den vei.

Vår oppgave er utrettelig å virke for å samle alle tilhengere av demokratisk sosialisme om Det norske Arbeiderparti. Det gjelder også de titusener kvinner og menn over landet som i en vanskelig situasjon skilte lag med oss og støttet Sosialistisk Valgforbund.

De reaksjonære krefters tidsbestemte overmot forteller bedre enn noe annet om den svekkelse som følger av en partimessig splittelse av den demokratiske sosialismens krefter. Dette vil måned etter måned minne folk om at det i Norge er bare en vei til en sterk demokratisk folkemakt: Det er en bred og aktiv samling om Arbeiderpartiet.

Har de siste par år vært en vanskelig periode for Arbeiderpartiet, har den ikke vært lettere for Arbeidernes Ungdomsfylking. Av flere grunner har politisk ungdomsarbeid ikke hatt det lett i de senere år. Det synes nå å være klare tegn til at en står på terskelen til en bedre tid for AUF. Det er også bevisst ønske om bedre kontakt og samarbeid mellom parti og ungdomsorganisasjon. Partiet bør på alle plan holde dørene åpne for et slikt samarbeid, som jo er den normale tilstand i vårt parti.

FNs internasjonale kvinneår har vært en nyttig påminnelse også for vårt parti og for arbeiderbevegelsen. Regjeringen har tatt opp flere sider ved dette, og også foreslått et spesielt lovbud mot kjønnsdiskriminering. Det tar imidlertid merkbart tid å forandre årtuseners tradisjoner. Et kvinneår kan og bør bli en impuls til større fart i arbeidet for likestilling.

Så skal alle krefter igjen settes inn for å gi Arbeiderpartiet en

sikker ledende plass i det norske samfunn. Vi har i de senere måneder hatt store møter i alle partiets fylkesorganisasjoner. Etter motgangen er partifolket i ferd med å få humøret igjen.

Og Arbeiderpartiet har i sannhet ingen grunn til å be noen andre om unnskyldning for sin eksistens. Ikke til høyre — og ikke til venstre, som det heter.

Arbeiderpartiets idéer og politikk har sine røtter i de folkegrupper som har skapt partiet. Idégrunnet har ikke sitt utspring i mystiske åpenbaringer eller fra ensomme store profeter. Den demokratiske sosialismens idéer tar form under endeløse studier, diskusjoner og praktiske tiltak. Hver generasjon av levende mennesker har rett og plikt til å forme sitt syn på tid og framtid.

Det er vår oppgave å gjennomføre forandringer og forbedringer i virkelighetens verden. Det forandrer lite i virkelighetens verden om en bruker tid og intelligens til å finne nye og vanskelige ord for gamle læresetninger. Det er to generasjoners forandringer i virkelighetens verden som er Arbeiderpartiets adelsmerke.

Å flytte de store folkegrupper ut av fattige og trekkfulle småhus, ut av byenes loftleiligheter og kjellerleiligheter og inn i moderne og vel utstyrte leiligheter — det er en samfunnsforandring i virkelighetens verden. Å lede de gamle bort fra fattigkassa og til en tidsmessig pensjonsordning — det er en forandring i virkelighetens verden. Å sikre de store folkegrupper moderne helsestell, å skaffe all ungdom fullverdig utdanning — det er forandringer i virkelighetens verden. Og det er ved slike forandringer at samfunnet selv blir forandret, det er ved dette at de store folkegrupper får økt trygghet, økt likestilling, større muligheter.

Vi skal fortsette på denne vei — på den demokratiske sosialismens vei. Og denne vei inn til en bedre framtid skal være brolagt med konkrete og forståelige aktuelle samfunnsoppgaver, slik vi former dem i våre programmer og vår politikk.

Så går vi ut til de store folkegrupper, til dem vi kjenner fra vår historie og til nye grupper skapt av en ny tid, og vinner dem for å være med i denne tidløse lange marsj, der et folk former sin tid og sin framtid.

Midt i denne prosess står Arbeiderpartiet. Gjør partiet stolt og sterkt.

Med en ørliten omskrivning av Rudolf Nilsen i Revolusjonens Røst, kan vi si:

«Ja, gi meg de beste blant dere og jeg skal gi dere alt. Ingen kan vite før seieren er min, hvor meget det virkelig gjalt. Kan hende det gjelder å redde vårt land. De beste blant dere er kalt.»

ORIENTERING OM HAVRETTSSPØRSMÅL

Jens Evensen fikk ordet og ga landsmøtet denne orientering om den aktuelle situasjonen i havrettsspørsmål:

Regjeringens prinsipperklæring om fiskerigrensespørsmål av 26. september 1974 foreslår følgende tre målsettinger: Først etablering av trålfrie soner snarest mulig utenfor kysten av Nord-Norge. Deretter utvidelse av fiskerigrensen til 50 nautiske mil så snart som mulig i 1975, og endelig, bestrebelse på å få godkjent 200 miles økonomiske soner gjennom arbeidet på FN's havrettskonferanse.

Som et fjerde hovedpunkt understreker regjeringserklæringen forhandlingslinjen. Tiltakene skal gjennomføres i drøftelser og konsultasjoner med berørte land og i overensstemmelse med folkeretten.

Dette er en linje som har solid forankring i norske utenrikspolitiske tradisjoner. Bakgrunnen for regjeringserklæringen er åpenbar: utvidede fiskerigrenser og økonomiske soner er ingen norsk oppfinnelse, men er drevet fram internasjonalt av økt beskatning av fiskeressursene, og øket press på kystfiskerne verden over. Som et resultat har en rekke land i Latin-Amerika, i Asia, i Afrika i Europa og Island, gått til utvidelse av sine fiskerigrenser til mellom 50 og 200 nautiske mil eller til opprettelse av økonomiske soner. Dette har ført til at en stadig større del av den internasjonale trålerflåten er blitt konsentrert i de havområdene som ennå er frie, bl. a. langs Nord-Norges kyster og i Barentshavet. De internasjonale reguleringsordningene for å beskytte ressursene har til dels fungert mangelfullt og utilfredsstillende.

Med store deler av verdens trålerflåte konsentrert i Barentshavet, er det nødvendig for Regjeringen å gå til aktive skritt for å sikre klare, norske interesser. Hensynet til effektiv ressursbevaring og ressursfordeling har vært en hovedfaktor i våre bestrebelse. Men ikke minst hensynet til å beskytte den mest utsatte gruppe av våre fiskere, nemlig garn- og linefiskerne, har spilt avgjørende rolle. I de siste årene har disse gruppene av våre fiskere vært offer for stadig flere og alvorligere redskapskollisjoner fra den internasjonale trålerflåten.

Ingen norsk regjering, aller minst en arbeiderregjering, med helt spesielle og nære bånd til kyst- og fiskeribefolkningen, vil kunne forholde seg passiv til en slik utvikling. På sikt truer den med å ødelegge selve livseksistensgrunnlaget for en hel landsdel. Det er nødvendig for oss å gripe inn for å beskytte og sikre disse livsviktige interessene. Og det er Regjeringens ledetråd i fiskerigrensesaken. Første etappe i regjeringserklæringen er gjennomført. Med virkning fra 31. januar er det innført 3 omfattende trålfrie soner i

Nord-Norge. I disse sonene som ligger utenfor våre nåværende fiskerigrenser har norske fiskere i realiteten enerett til fiske i 5 måneder av året da sonene er lukket for tråling. De trålfrie sonene har virket etter sin hensikt og har i virkeligheten gitt større beskyttelse mot redskapskollisjoner enn mange hadde ventet. Det er ikke meldt om overtredelser eller brukskollisjoner i disse områdene siden ordningen trådte i kraft. Sonene som ble innført etter avtale med Storbritannia, Tyskland, Frankrike og Polen, Sovjetunionen og Øst-Tyskland, vil utgjøre et vesentlig element i en framtidig utvidet fiskerigrense, og danner derfor et godt grunnlag for vårt videre arbeid i fiskerigrensesaken. De representerer også ikke lite av et utenrikspolitisk gjennombrudd i denne saken. Det er rimelig at mange, kanskje særlig nordpå, er utålmodige og ønsker raskest mulig resultater i de forestående forhandlingene. Og det vil Regjeringen satse maksimalt på.

I den forhandlingssituasjon vi står overfor, vil imidlertid havrettskonferansen i Genève være et avgjørende ledd. Konferansen slutter 10. mai. I lys av utviklingen på konferansen, vil det umiddelbart etter at den er avsluttet, utarbeides et konkret norsk forhandlingsopplegg. Arbeidet med dette vil skje i nær tilknytning til partiets fiskeriutvalg, fiskernes organisasjoner og andre berørte instanser. Med den store betydning fiskerigrensesaken har, er det selvsagt at Regjeringens opplegg må bli utformet i nøye kontakt med Stortingets organer. I en sak som denne, hvor så store nasjonale interesser står på spill, er det vesentlig at partipolitiske hensyn samordnes med de bredere nasjonale perspektiver.

Regjeringen trenger så vidt mulig et samlet folk bak seg i den vanskelige forhandlingsrunden som vi nå står overfor. Jeg skal kort berøre problematikken vi står overfor i havrettskonferansen.

Annen del av konferansen som begynte i Genève 17. mars, har heldigvis utviklet seg til en ren arbeidssesjon, hvor hovedvekten har vært lagt på utformingen av artikkeltekster. I den gruppen hvor Norge er formann, har det lyktes å komme fram til bred enighet om kapitlet om økonomiske soner. Går dette forslag igjennom på konferansen, vil det innebære at kyststatene får rett til å etablere 200 mils økonomiske soner med suverene rettigheter til å utlede de levende ressurser og mineralressursene innenfor denne sonen. Kyststatene har også en rett og plikt til ressursbevarende tiltak, til hovedfordelinger og forhandlinger med nabostater, hvis interesser kan berøres av fiske innenfor sonen. Det er også foreslått visse begrensede særbestemmelser for andre lands fiskere, innenfor sonen, men basert på kyststatenes suverene rett til å bestemme omfanget og innholdet av en slik adgang.

På havrettskonferansen i dag går et klart flertall av deltakerlandene inn for etablering av økonomiske soner. De eneste land som fortsatt av prinsipielle grunner forsøker å motsette seg dette, er Japan og enkelte Vest-Europeiske land, som forbundsrepublikken Tyskland og Frankrike. Også disse land har nå de siste dagene beveget seg ganske betydelig. En liknende bevegelse har funnet sted når det gjelder en rekke andre hovedpunkter under konferansen. Allikevel gjør vi klokt i å ikke forespeile endelige resultater i Genève. Det ville være helt urealistisk, tror jeg, å gå ut fra at denne konferansen vil lykkes i å utarbeide fullstendige traktattekster for alle havrettsproblemer. Dertil er motsetningene for store, og de interesser som står på spill, for store. Den voksende forståelsen for 200 miles økonomiske soner vil likevel få innvirkning for vår situasjon. Vi må formodentlig regne med at mange land i verden i løpet av sommeren og høsten vil gå til opprettelse av 200 miles økonomiske soner, selv om det ennå ikke er kommet fram til et endelig resultat på konferansen.

En slik utvikling kan også finne sted i Nord-atlantiske områder. Island har allerede erklært at de vil gå til opprettelse av slike soner, vi skal heller ikke se bort fra at Canada, Mexico og kanskje USA vil kunne treffe liknende tiltak. Storbritannia har i den siste tiden klart tilkjennegitt at de er for snarlige utvidelser. Det er klart at en slik utvikling vil styrke den norske forhandlingsposisjon samtidig som den også øker nødvendigheten av snarlige norske tiltak. Men Norge står i en spesiell situasjon som vi ikke kan lukke øynene for. Vår geografiske og strategiske beliggenhet innbyr ikke til uoverveide skritt. Alternativet til forhandlinger og gjensidig akseptable løsninger i havrettsproblemene er anarki og den sterkeste rett til fritt å ta seg til rette på havene. En slik utvikling er ikke i samsvar med de små nasjoners interesse. Den gir ikke vern for våre fiskere, og sikrer heller ikke ressursene i havet. Aller minst sikrer den Norges alminnelige interesser som en liten, fredselskende nasjon. En ansvarlig demokratisk regjering må derfor satse på fornuften i forholdet mellom nasjoner og følgelig i det lengste forsøke å nå fram forhandlingsveien.

Hvilke hovedproblemer står vi overfor under de forestående fiskerigrenseforhandlingene? I havet utenfor Nord-Norge vil en 50-mils grense kombinert med trålfrie soner gi et visst og ikke et tilstrekkelig vern for våre fiskere, særlig hva ressursene angår. En utvidelse av våre fiskerigrenser til 50 mil må derfor være en etappe på veien til 200 miles økonomiske soner. Vi skal i denne forbindelse ikke tape av syne den spesielle karakter Barentshavet har i dag som en del av maktbalansen i det strategiske bildet. Vi må heller

ikke glemme de tradisjoner som den ene av supermaktene og enkelte andre europeiske land har når det gjelder fiske i disse havområdene.

De problemer vi står overfor, kan derfor bare løses i nær forståelse med, og ikke i konflikt med våre naboland. Situasjonen i Nordsjøen er noe annerledes. Storbritannia ønsker som Norge 200 miles økonomiske soner som sitt endelige mål. Det er rimelig å anta at også Danmark vil måtte legge sin politikk opp etter dette mønsteret. Vi må som endelig mål i Nordsjøen operere med nasjonale 200 miles økonomiske soner hvor kyststatene har omfattende rettigheter og forpliktelser til fiske, til ressursbevaring og kvotefordeling. Men samtidig må formodentlig løsningen i Nordsjøen ligge i en etablering av et mer enhetlig fiskehav. Med rimelige, gjensidige rettigheter til fiske i hverandres soner og hvor gode naboer, som for eksempel Sverige, ikke blir stengt ute. I denne forbindelse er det grunn til å minne om at vårt fiske utenfor andre lands kyster, og da særlig de britiske kyster, utgjør over 20 prosent av vår samlede fiskefangst. Samtidig har Storbritannia et omfattende fiske langs norskekysten og særlig i Barentshavet. Målsettingen under forhandlinger med britene må ut fra dette formodentlig være å komme fram til gjensidige ordninger av midlertidig eller av mer langvarig karakter. En tilsvarende problematikk står vi for så vidt også overfor når det gjelder Sovjetunionen i Barentshavet.

Under havrettskonferansen har vi allerede hatt underhåndskonkter med enkelte av nøkkellandene, bl. a. Storbritannia og Sovjetunionen om den kommende forhandlingsrunden. Denne første runden vil antakelig bli av mer prinsipiell karakter, for å få nærmere klarlagt de problemer vi står overfor, og hvordan forhandlingene om løsningen av disse spørsmål mest hensiktsmessig skal legges opp. Etter den oversikt vi har i dag, vil den første forhandlingsrunden formodentlig begynne i siste halvdel av mai måned.

Et norsk forhandlingsopplegg må først og fremst tilgodese våre fiskeres interesser. Men disse fiskeriinteressene er ikke på alle punkter sammenfallende. Brede nasjonale hensyn og våre forpliktelser overfor det internasjonale samfunn når det gjelder ressursbevaring, ressursstyring og miljøvern, er også vesentlige elementer i vår forhandlingssituasjon.

Når vi går til disse forhandlingene, skal vi være klar over en spesiell faktor, nemlig at Norges utenrikspolitiske situasjon på mange måter er en annen enn den var bare for noen år siden. Norge har Euopas største kontinentalsokke. Vi vil om kort tid være en av de største oljeeksporterende land i verden, og med godtakelse av økonomiske soner på 200 mil, vil enorme havområder, som kanskje vil

beløpe seg til fire og en halv gang så store som våre landområder, bli underlagt norsk forvaltning og myndighet. I en slik situasjon vil det være å kaste folk blå i øynene å tro at vi kan oppføre oss som om vi var alene i verden, og fritt kunne ta oss til rette. De tiltak vi foretar oss på vår kontinentalsokkel, når det gjelder oljepolitikk og ikke minst når det gjelder forvaltningen av havområdene i de økonomiske sonene, vil bli fulgt av en vaksom verden, bl. a. fordi våre tiltak vil få virkninger langt utenfor våre egne grenser, og fordi vi er og forblir et lite, fredselkende demokrati.

Vi må derfor innrette oss ut fra den faktiske situasjon. Vår politikk og målsetting må legges opp etter dette. En slik politikk er ikke noe nytt for Arbeiderpartiet og for ansvarlige arbeiderregjeringer. De internasjonale perspektiver og understrekningen av fredelige løsninger har alltid vært framtrædende i arbeiderbevegelsens ideologi. Dette skal vi fortsatt bygge på. Arbeiderpartiets og Regjeringens linje er ikke å invitere til torskekriger, men vinne forståelse for våre krav og berettigede interesser gjennom forhandlinger. Regjeringen er klar over at den har påtatt seg en tung bær i fiskerigrensesaken. Den er innstilt på å bære, på samme måte som en arbeiderregjering gjorde i 1949, da Norge møtte for verdensdomstolen i Haag i en rettssak mot stormakten Storbritannia for å forsvare vårt prinsipp om rette grunnlinjer og sjøgrenser på fire mil. Det var også en arbeiderregjering som i 1961 etter harde forhandlinger med de berørte land, gikk til utvidelse av våre fiskerigrenser fra 4 til 12 nautiske mil. Også denne gangen står livsviktige interesser på spill. Regjeringen er seg sitt store ansvar bevisst i denne saken, og vil lojalt følge opp de forpliktelser den har påtatt seg i beste pakt med Arbeiderpartiets tradisjoner i fiskerigrensespørsmål og Regjeringens fiskerigrenseerklæring.

HILSINGSTELEGRAMMER

Dirigenten refererte to telegrammer: Fra Sentralkomitéen for Koreas Arbeideres Parti og fra generalsekretær John Wybrow på vegne av New Zealands Labour Party, som begge sendte hilsninger til landsmøtet.

5 MINUTTERS TALETID

Dirigenten tok opp spørsmålet om taletiden, da det allerede hadde tegnet seg mange talere. Han foreslo at taletiden settes til 5 minutter for alle talere fra begynnelsen.

Forslaget ble enstemmig godkjent.

ORDSKIFTET

Arne Nilsen, Landsstyret: Eg vil ta opp partiets forhold til dei unge velgjargruppene. Arbeiderpartiets si stilling er nær knytt til den oppslutning vi har i dei breie folkegruppene i vårt folk, men også brei tilslutning fra dei unge, er eit livsvilkår for partiet. Sjøl om mykje framleis er ugjort, og nye oppgåver og problem dukkar opp i det moderne industrisamfunnet, kan ein seie at det er inga overdriving å påstå at det er skapt eit nytt og meir rettferdig samfunn i vårt land. Framfor alt må vi konstatere at dei unge har fått slike tilbod i utviklingsvilkår at mange eldre neppe har drøymt om at det skulle være mogeleg å skape ein slik stille og fredeleg revolusjon. Men dette har også, som partiformannen klart fekk fram i sitt innlegg, skapt eit nytt sosialt rekrutteringsgrunnlag. Her kan vi spørje, kvifor er det kanskje i sitt forhold til dei yngre generasjonane at Arbeiderpartiet synest å møte særlege problem i dag? Dette er eit relativt nytt trekk. Så seint som i 1969 veit vi at annankvar ungdomsvelgar slutta opp om Arbeiderpartiet, medan tilslutninga ved siste stortingsval av desse gruppene gjekk radikalt ned. Det står ingen stad skrevet at denne situasjonen treng vara ved. Vi må få fram at gjennom Arbeiderpartiet kan dei unge nå som før, finna den politiske reidskap som trengst for å realisere dei oppgåver som nasjonalt og mellomfolkeleg pressar på. Difor må det bli ei høgt prioritert, organisasjonsmessig og politisk oppgåve å vinna større forståing mellom dei yngre velgargruppene. Det oppnår vi neppe ved å venda augo mot farne tider og ved å sole oss i dei bragdar partiet har gjort i det norske samfunnet, Kan hende ser dei unge med ein viss skepsis på visse sider ved utviklinga. Vi må heller ikkje gløyme at dei unge har vakse opp og har fått andre inntrykk av samfunns-tilhøva enn 50-åringane i dag. For dagens ungdom, er det morgondagens problem, nasjonalt og globalt, som er dei aktuelle oppgåvene. Dei spør korleis slike saker skal løysast. For Arbeiderpartiet sin situasjon og vidare framtid, er det heilt avgjerande at vi her kan gi eit svar som har appell til dei unge. Difor er det også eit sterkt behov for å klargjere, gjennom vår politiske grunnhaldning og gjennom vår praktiske politikk, kva vi står for. Ynskjer vi å få tilstrekkeleg politisk makt til å utvikle vårt eige samfunn og det mellomfolkelege samlivet etter dei ideal som den demokratiske sosialisme bygger på, då må vi ha sterk tilslutning frå dei yngre generasjonane. Då må vi få vite kva problem og perspektiv dei er opptekne av. Det gjeld spørsmål som naud og fattigdom i store deler av verda, det gjeld ressursøyding, ulikskap og ufridom. Men alt dette er i samsvar med den solidaritet og den politikk partiet står for. Det same gjeld spørsmålet om miljøvern, ressurspolitikk og andre

praktiske oppgaver. Alle som ynskjer eit nasjonalt og mellomfolkeleg samfunn, tufta på større likskap og rettferd, betre vern om natur og miljø og meir helsetrygge arbeidsplassar, dei kan finna sin arbeidsplass i det politiske livet i Det norske Arbeiderparti.

Odd Bach, Oslo: Jeg vil gjerne ta opp et spørsmål som angår utenrikspolitikken. Den siste tids utvikling i Vietnam har på ny aktualisert spørsmålet om Norges diplomatiske forhold til regjeringen i Sør-Vietnam. Utviklingen som for øvrig jo er blitt brakt oss via presse og radio og fjernsyn, på en etter min mening, skjev, delvis forvrent måte, er dessverre en logisk følge av den neglisjeringen som Saigon-regjeringen har vist overfor den såkalte fredsavtalen som ble undertegnet i Paris i januar 1973. De umenneskelige lidelser som det vietnamesiske folk nå påføres, er etter min oppfatning, et ansvar som må tillegges Saigon-regjeringen.

De borgerlige partier har bl. a. på sine nylig avholdte landsmøter, utnyttet denne siste utviklingen til ensidig angrep mot frigjøringsbevegelsen i Sør-Vietnam. Dette må besvares fra vårt landsmøte. Svaret skulle si seg selv, nemlig et krav om full anerkjennelse av den provisoriske revolusjonære regjering i Sør-Vietnam. De diplomatiske forbindelser med Saigon-regjeringen må brytes. Den formelle forklaring på hvorfor vi foreløpig ikke har anerkjent PRR, har så vidt jeg har oppfattet, hele tida vært henvisningen til kriterier om anerkjennelse. For å anerkjenne, må det klart foreligge kontroll over landområdene. I dag vet vi at PRR kontrollerer minst $\frac{5}{6}$ av landområdene i Sør-Vietnam. Dersom en vil opprettholde troverdigheten i argumentasjonen om kriterier for anerkjennelse, må den logiske følge bli at PRR anerkjennes. Jeg vil derfor fremme forslag om at landsmøtet i sin utenrikspolitiske uttalelse tar med følgende:

«Den provisoriske revolusjonære regjering i Sør-Vietnam anerkjennes straks. De diplomatiske forbindelser med republikken Vietnams regjering må brytes.»

Per Kleppe, Sentralstyret: Det internasjonale økonomiske tilbakeslaget som vi nå opplever og som er det sterkeste etter den andre verdenskrigen, ble utløst av voldsom stigning i prisen på olje og en rekke andre råvarer. Men de hadde ikke fått utviklet seg som de gjorde hvis ikke ledende industriland hadde ført en økonomisk politikk som stimulerte til stigende arbeidsløshet og minkende produksjon. Denne politikken er bevisst blitt valgt av ledende industriland fordi de håpet at det skulle hjelpe dem til mindre prisstigning og til lavere underskott overfor utlandet. Bare i liten grad har de lyktes i

dette. Norge har fra første stund vært uvillig til å bruke slike midler. For oss er det sentralt å sikre arbeidsplassene og en god utvikling i realinntektene. Hvis det er nødvendig for å oppnå dette, får vi heller tåle et større underskott og enda en sterkere prisstigning enn ellers.

Det var dette som lå bak den såkalte pakken som ble lagt fram i fjor vår, for å kunne opprettholde de reelle målsettingene en hadde satt seg i produksjon, forbruk, investeringer og offentlig innsats, trass i de endrede forutsetningene utenfra. Denne politikken har vi ført videre i det økonomiske opplegget for 1975.

Nå sier enkelte at vår gunstige stilling skyldes oljen. Det er riktig bare et stykke på vei. Selve oljevirkningskraften har gitt verdifulle vekstimpulser. De framtidige oljeinntektene gir oss større utenriksøkonomisk handlefrihet enn vi ellers skulle hatt. Det gjør det lettere å låne for å få dekket de store underskott på betalingsbalansen, når en vet at en om kort tid kan betale tilbake lånene. Selv om vi ikke hadde hatt oljeinntektene, burde vi i store trekk holde fast på den økonomiske politikken vi nå fører. Norges situasjon deles langt på vei av Sverige, og Østerrike, som ikke har slike nye, store inntekter. Også uten olje bør en føre en politikk som leder til full sysselsetting, som fører til en god produksjonsvekst og en videre utvikling av den offentlige innsatsen på ulike felter. Den politikk som Regjeringen har ført, har ledet til generelt sett stor virksomhet. Det er bevisst politikk. Dette har ført til et stramt arbeidsmarked, også inn i 1975. Budsjettet som ble lagt fram i fjor høst, ble lagt opp med dette for øyet. Det viser seg nå i praksis å være bra tilpasset utviklingen slik den er blitt. Men på enkelte områder begynner en å merke tilbakeslag ute. Det gjelder særlig eksportnæringene, som skipsfart, skipsbygging, fiskeriene, fiskeindustrien, metallproduksjonen og treforedlingen, men også enkelte bransjer som konkurrerer med import, slik som tekstiler og konfeksjon.

Siden det meste av det økonomiske livet har god vekst, er det liten mening i generelt å øse ut ekstra penger gjennom bankene eller over de offentlige budsjettene. Derimot har vi satset store summer på utvalgte tiltak, rettet nettopp mot bransjer og bedrifter som har fått særlige problemer. Det gjelder skipsbyggingen, men også andre bransjer, og særlig store innsatser i fiskeriene og fiskeindustrien. Også statens egen virksomhet blir mobilisert i dette beredskapsarbeidet, bl. a. i form av opplæringstiltak. Den kommende tid kan bli vanskelig, selv om vi øyner en oppsving i den internasjonale økonomien, i alle fall i løpet av neste år. Men uansett hva som skjer vil

Regjeringen satse alt på å trygge arbeidsplassene og sikre en generell god utvikling i norsk økonomi tvers igjennom den internasjonale krisen.

Martin Mæland, Oslo: Det har i den senere tid vært en stor diskusjon om skoler og utdanningspolitikken. Utdanningssektoren utgjør en stadig større del av samfunnsaktivitetene. Det er en viktig faktor, og avgjørende for å bestemme hvordan den fremtidige samfunnsstruktur skal se ut. Avgjørelsen som blir tatt i dag, får avgjørende betydning for folk flest i lang tid fremover. For Det norske Arbeiderparti har likhetstanken vært en av hjørnesteinene i partiets virksomhet. I erkjennelsen av at menneskene blir formet i unge år, har utdanningspolitikken alltid stått sentralt i arbeidet til partiet for å bygge opp et sosialistisk samfunn bygd på solidaritet og likeverd. St. meld. nr. 44 og 17 for 1974/75 er blitt lagt fram med den intensjon å følge opp målsettingene i partiprogrammet. Det er imidlertid med beklagelse en kan konstatere at politiske krefter som vi må regne som våre primære motstandere, men også krefter som står naturlig nær, som SV, har lagt kjepper i hjula for et nytt og bedre utdanningstilbud for den oppvoksende slekt. Et av de viktigste målene i Arbeiderpartiets utdanningspolitikk har alltid vært å fjerne det kunstige skillet mellom praktisk og teoretisk utdanning. Videre har vi sett det riktige og viktige i at alle grupper av de utdanningssøkende, uansett alder, sosial og geografisk bakgrunn skal være likeverdige. Dessverre er ikke dette tilfellet i dag. Desto høyere opp i utdanningshierarkiet en kommer, desto færre sønner og døtre blir det av det en kan kalle arbeidere. Og desto færre utdanningssøkende fra utkantdistriktene blir det. Særlig gjelder dette på universitets- og høgskolenivå. Dette er noe som Arbeiderpartiet må gjøre noe med. Det vil si gjøre enda mer med enn det som hittil er gjort. Når det gjelder styringsstrukturen i utdanningsinstitusjonene, har DNA gått inn for å hindre at disse institusjonene skal fortsette å være isolerte øyer i samfunnet. Dette er bakgrunnen for at en i St.meld. nr. 17 legger stor vekt på å få med samfunnsrepresentanter i styrene, universiteter og høgskoler sammen med de ansatte og studentene. Dette er prinsipp som vi i AUF støtter. Vi er ikke enige med de studentgrupperingene som hevder at monopolkapitalen sjøl vil rykke inn i disse styrene. Vi ser på dette som en av de mange nødvendige demokratiseringsprosessene, framtvunget av Arbeiderpartiet. De økonomiske kåra til studenter og skoleungdommer er også kommet i forgrunnen de siste år. Det har med rette blitt hevdet at disse gruppene har hatt en reell nedgang i levestandard i en viss periode. Både fra Finans-

og Kirke- og undervisningsdepartementets ledelse har en imidlertid uttalt at de utdanningsøkende ikke må få forverret levevilkår på grunn av de økte leveomkostningene. En har videre sagt at studenter og skoleelevers økonomiske utvikling bør følge den utvikling som gjelder for de store lønnskategoriene. Jeg mener at landsmøtet bør si seg enig i at dette må være intensjonen bak Regjeringa sin politikk på dette området og at landsmøtet ber Regjeringa om å følge dette opp i praksis. Det har ofte vært en oppfatning ute blant folk at studenter og skoleelever som velger å ta en lengre utdanning skal ha det litt vondt, leve litt ekstra sparsomt, og dersom de får hjelp til utdanninga, skal dette være i form av lån som skal betales tilbake. Slik situasjonen er i dag, blir de ferdigutdannede stående med en gjeld som er tung å betale tilbake når de endelig er ferdige. Dette gjør igjen at ungdom fra hjem med svak foreldreøkonomi ikke tør å begynne på en lengre utdanning av frykt for gjeldsbyrdene. Dette må være en av de viktigste oppgavene for Arbeiderpartiet å løse på det utdanningspolitiske området. Studentpolitikken har i de siste par år vært preget av folk fra AKP, (m-l) og SV, med enkelte innslag av konservative. Universitetet i Oslo på Blindern er nå i ferd med å bygge opp et Stud. AUF-lag etter at det forrige nærmest ble utslettet etter EF-kampen. Jeg går ut fra at landsmøtet er enig med meg når jeg sier at det må være viktig for Arbeiderpartiet å få et skikkelig inntak i universitets- og høgskolemiljøet her i landet. Som eneste representant fra AUF i Oslo, har jeg fått i oppdrag fra studentlaget på Blindern å legge fram et forslag til vedtak som går på det som jeg har tatt opp i dette innlegget. Jeg håper at landsmøtet ser seg tid til å behandle det, og at det kan fattes positivt vedtak på dette området. Jeg går ut fra at forslaget blir oversendt til redaksjonskomiteén, så jeg overleverer det derfor bare til sekretariatet her.

Martin Mælands forslag lød:

Utdanningssektoren utgjør en stadig større del av samfunnsaktivitetene i landet. Det er videre en avgjørende faktor for å bestemme hvordan en framtidig samfunnsstruktur skal se ut. Avgjørelser som blir tatt i dag vil få avgjørende betydning for folk flest i lang tid framover. På denne bakgrunn vil DNAs landsmøte i 1975 uttale:

For Det norske Arbeiderparti er likhetstanken sjølve hjørnesteinen i partiets politiske virksomhet. I erkjennelse av at mennesker formes i unge år, har utdanningspolitikken alltid stått sentralt i partiets arbeid for å bygge opp et sosialistisk samfunn, bygd på solidaritet og likeverd.

En slik politikk har også manifestert seg gjennom Regjeringas arbeid på utdanningssektoren. Stortingsmeldingene 44 og 17, 1974/1975, har blitt lagt fram med den intensjon å følge opp partiprogrammets målsettinger.

Beklagelig er det imidlertid at politiske krefter — både de vi regner som våre primære motstandere, men også grupper som naturlig bør stå oss nær — har lagt kjepper i hjulene for utviklingen av et nytt og bedre utdanningsstilbud for folk flest.

Et av hovedmomentene i arbeiderbevegelsens utdanningspolitikk har vært å fjerne skillet mellom praktisk og teoretisk utdanning. Videre har vi sett det riktige i at alle grupper av utdanningssøkende uansett alder, sosial- og geografisk bakgrunn, skal være likeverdige i sin søken etter utdanning.

DNA ønsker ikke at utdanningsinstitusjonene skal være isolerte øyer i samfunnet. Dette er bakgrunnen for at en i stortingsmelding 17 legger stor vekt på å få med samfunnsrepresentanter i universiteter og høgskolers styrende organer.

Blant ungdom under utdanning har AUF stått relativt isolert i sitt forsvar av en slik utdanningspolitikk. Grupper som sjøl hevder å tilhøre arbeiderklassen har kastet seg rundt halsen på tradisjonelt borgerlige krefter i deres bekjempelse av arbeiderbevegelsens utspill. Vi konstaterer at disse gruppene også på den utdanningspolitiske sektor i bunn og grunn fungerer reaksjonært i samfunnet.

Studenter og skoleungdoms økonomiske kår har stått i forgrunnen de seineste åra. Det har med rette blitt hevdet at den i en periode hadde en reell nedgang i gruppenes levestandard. Både fra Finans- og Kirke- og undervisningsdepartementets ledelse har en imidlertid uttalt at de utdanningssøkende ikke må forringes av økte leveomkostninger. En har videre sagt at studenter og skoleelevers økonomiske utvikling bør følge den som gjelder for de store lønnstakergrupper.

Landsmøtet sier seg enig i at dette må være intensjonene bak Regjeringas politikk på dette området, og vil be om at den følger opp dette i praksis. Grupper som går langt utover denne ramme, kan ikke anse å fremme rettferdige krav overfor myndighetene.

Ragnar Larsen, Oppland. Det er sagt at dette landsmøtet er historisk. Nå skal det velges ny formann. Men det som etter mitt skjønn, gjør dette landsmøtet til en historisk samling, er at dette landsmøtet er det første på snart 40 år hvor partiet er i den situasjon at de bare har tilslutning fra en tredjedel av folket. Det historiske ligger i om utviklingen etter landsmøtet skal bekrefte en vedvarende svekket stilling for partiet, eller om landsmøtet skal bli et ledd i en prosess hvor partiet igjen samler tilslutning av den størrelse vi har vært vant til i etterkrigstiden. Under denne synsvinkelen er landsmøtet historisk. Situasjonen er vanskelig, men ikke håpløs. Gjenvinning av tapte skanser er mulig og realistisk under bestemte forutsetninger. Den altoverskyggende hovedoppgave nå er å gjenreise Arbeiderpartiet som et sterkt og et stort parti.

Jeg er enig i at betegnelser som høyre og venstre er malplaserte og alt for skjematisk retningsangivelser. Hovedkursen ble bestemt av forrige landsmøte. For meg står likevel spørsmålet slik, om vi ikke ved denne anledning bør utdype partiprogrammene og justere tempoet og posisjon i takt med utviklingen. Utviklingen er at noen

hundre tusen velgere har forlatt oss siden siste landsmøte. Skal Arbeiderpartiet vokse seg sterkt, må partiet ikke føre en politikk som 65 prosent av velgerne avviser.

Jeg tror våre politiske opplegg de siste par år har tapt noe av den fine avveining mellom visjon og virkelighet, mellom sterkt ideologisk baserte reformer, og mer praktiske og jordnære saker. Arbeiderpartiet må og skal være de alminnelige hverdagsmenneskers redskap. Skal vi være et parti for folk flest, så må vi også gi vår politikk et innhold og et budskap som bringer oss på bølgelengde. Her står partiet overfor et hovedproblem. Vi har i noen saker for lett latt oss rive med av tilfeldige stemningsbølger og politiske avvikere. Det er en kamp vi er nødt til å tape. Arbeiderpartiet er for tregt til å kappfly med kalver. I periodene i Arbeiderpartiets moderne historie hvor ideologiske anskuelser blir dempet ned til fordel for praktisk arbeid på bred front, er de rikeste vekstår for partiet. Vi må gjenskape denne mulighet som kan bringe oss på bølgelengde med flere alminnelige mennesker. Det viktigste nå er å kjøre saker i forgrunnen som folk flest kan kjenne seg igjen på.

Politiske opplegg må ha form av et tilbud om å hjelpe alminnelige mennesker i hverdagen. Dette har en forbindelseslinje til debatten om vår politiske plassering. Jeg tror det var en av våre store diktere som en gang i en helt annen sammenheng sa det slik, at der hvor godtfolk går, der går Guds veier. Det er ikke nødvendig å si noe mer om vår politiske plassering. Der hvor godtfolk er, der er også Arbeiderpartiets politiske ankerfeste.

Jostein Nyhamar, Oslo: Det er to trekk i dagens situasjon i arbeiderbevegelsen som man nesten må tilbake i historien for å finne paralleller til. Det ene er Arbeiderpartiets lave velgeroppslutning rundt 35 prosent. Det annet er at for første gang siden 1945—46 har det utviklet seg et forholdsvist stort parti med røtter i arbeiderbevegelsen utenfor Arbeiderpartiet. Selvsagt er det en sammenheng mellom disse to forholdene, men det er også en annen sammenheng til stede, den som gir seg uttrykk i at arbeiderbevegelsen totalt sett er blitt svekket. Ingen som ønsker en sterk arbeiderbevegelse kan stille seg likegyldig til den kraftødeleggende splittelse vi nå opplever.

En samling av kreftene er en forutsetning for nye framstøt, for løsningen på vårt grunnlag av de oppgavene som venter. Det er som mange har sagt at det er urealistisk å tro på en organisatorisk samling på kort sikt. Den må komme nedenfra. Men det er en oppgave for alle å holde samlingstanken varm, bidra til at den modnes fram. Det vi ikke må akseptere er en permanentering av dagens

situasjon i arbeiderbevegelsen, et 35 prosent parti og et annet parti med rundt tredjedelen av denne styrken. Vi er på dette landsmøtet selvsagt opptatt av hvordan vi skal gjenreise Arbeiderpartiets styrke.

Jeg tror vi har en betydelig sjanse hvis vi stiller oss klokt, til å gjøre Arbeiderpartiet til det det var, til selve partiet innenfor arbeiderbevegelsen, til den egentlige trekraften for de sosialistiske ideene i Norge. Jeg tror SVs samlingskongress har styrket våre sjanser. Jeg tror svært mange av SVs velgere er dypt nedslått på grunn av manglende avklaring i Trondheim, og at mange etter hvert vil vende tilbake til det partiet de forlot. Men det avhenger også av vår politikk. Og som et bidrag til en klargjøring av dagens situasjon, vil jeg minne om en klassisk ytring av en av den internasjonale arbeiderbevegelses kjente skikkelser, en ytring som så og si har evig gyldighet: Fienden står til høyre. Arbeiderpartiets politiske motstandere er de borgerlige partier, til høyre. Først og fremst i Høyre. Et spørsmål som er blitt reist i den senere tid, om et organisert samarbeid med ett eller annet av de borgerlige partier, må vi se i dette lys.

For å sitere Einar Gerhardsen i et radioprogram fredag kveld: «Det blir det i alle fall ikke noe sosialisme av.» Det er brennsikkert. I månedsvis har de borgerlige aviser skrevet spaltekilometer om hvilken kurs Arbeiderpartiet vil velge. Det burde være unødvendig å beskjefte seg med dette spørsmålet, kursen er valgt. Marsretningen er angitt. Veien er staket ut i Arbeiderpartiets prinsipprogram og i det løpende arbeidsprogrammet. Den overordnede målsetting kan sammenfattes i første likelydende setning i partiets prinsipp- og arbeidsprogram: Det norske Arbeiderpartis mål er et sosialistisk samfunn. Det er så og si Arbeiderpartiets formålsparagraf, ideologisk direktiv for partiets virksomhet på alle plan. Da er det egentlig nok så lett å sette kursen.

For igjen å sitere Einar Gerhardsen i radioen fredag, på et spørsmål om partiet burde gå mer mot sentrum; så lenge Arbeiderbevegelsen har eksistert i vårt land, har den alltid vært en venstrebevegelse. Det litt kjedelige med disse kursbevegelsene i den borgerlige presse er at de har hatt et visst grunnlag i uttalelser fra noen av våre egne. I den indre debatten har det av enkelte hersket tvil om de gamle sosialistiske ideenes bærekraft i dag, deres appell til menneskene, og om ikke en idéjustering til moderne menneskers behov kunne være på sin plass. Slike tanker har gjerne vært ledsaget av uttalelser om at Arbeiderpartiet sterkere burde presisere sin nære tilknytning til sentrum. Bakgrunnen er vel da en formodning om at valgnederlaget 1973, det som førte til at velgerne sviktet oss, at det

var programmet eller det idéfundament det var truffet på, det er noe galt med. Jeg er temmelig sikker på at årsakene til tilbakeslaget er ganske andre. Jeg vil gjerne si at veien til sentrum vil føre oss bort fra oss selv. Og den vil i det lange løp også føre oss bort fra velgerne, *våre* velgere. Arbeiderpartiet kan aldri konkurrere med de borgerlige partier i å føre sentrumspolitik. Det arbeidsprogram vi har er et utmerket program, et program hvor reformene er ideologisk styrt, er etapper på veien mot et mål. Det er et program med vilje til høy marsjtakt og riktig kurs, og jeg synes Regjeringen skal ha honnør for prisverdig energi i arbeidet med å gjennomføre programmet. Vi bør fortsette med det. Lojalitet mot vårt eget program, vil bringe oss et stykke på veien mot det samfunn vi vil. Vi må framfor alt holde ideene i hevd, de tilhører de lange linjer i denne bevegelsens historie. Ja, jeg vil gjerne avslutningsvis gi uttrykk for noe jeg har sagt før: et parti som vårt må være på parti med sin fortid om det skal ha en fremtid.

Reiulf Steen, Sentralstyret: På forrige landsmøte hadde jeg anledning til å betegne Arbeiderpartiet som et kraftsentrum i norsk politikk. Når dette fortsatt er situasjonen, og når partiet i nesten to generasjoner har vært et slikt kraftsentrum i Norge, var det fordi det ved avgjørende vei-skiller hadde mot og kraft til å føre en radikal reformpolitikk. Vi hadde mot til å si nei til påstanden om at arbeidsledighet var en del av naturens orden. Vi hadde mot til å gi hele samfunnet ansvaret for menneskenes trygghet. Vi hadde mot til å stille oss i spissen for gjenreisningen og det sosiale nybyggingsarbeidet etter den andre verdenskrigen. Det var denne radikale vilje til å reformere samfunnet i samsvar med arbeiderbevegelsens grunnleggende prinsipper, som la grunnlaget for entusiasme i egne rekker og skapte oppslutning fra de store folkegrupper.

Når Arbeiderpartiet har vært kraftsentret i norsk politikk, er det nettopp fordi vi har nektet å legge oss til hvile, sammen med de andre, sammen med sentrumspartiene i Norge. Og det er jeg sikker på at ingen i hele Arbeiderpartiet mener at vi skal gjøre nå. Felles innsats har vært grunnlaget for denne vår solidaritetspolitikk. På en pressekonferanse i fjor høst kom jeg til å uttale at vi ikke kan gjennomføre betydelige skattelettelser hvert år uten at det kan rokke ved fundamentet for vårt velferdssamfunn. Jeg fikk kjeft av borgerlige aviser, av konservative aviser. Det gjorde langt sterkere inntrykk, at folk fra handikapp-organisasjonene kom og takket. De så klart at skatteagitasjonen i stor utstrekning er uttrykk for den mest primitive egeninteresse hos dem som har mest fra før. For

hvem er det som sutrer mest og sier høyest at pengene trives best i egen lomme?

Ja, vi så en sjarmerende representant for denne gruppen i fjernsynet forleden, Sigvald Bergersen d.y.

Vi så en annen representant for den samme gruppe sammen med Per Kleppe, i fjernsynet for en tid siden, Alf Bjercke. Det er ikke synd på dem. De tilhører et lite mindretall som har mer penger, flere privilegier og større makt enn alle andre i vårt samfunn.

Jeg har journalistikk som yrkesutdannelse, og skal ta meg vel i vare for å rette generelle angrep på faget. Mitt angrep har en helt spesiell adresse. For første gang i sin 115-årige historie skriver Aftenposten i ettermiddagsutgaven lørdag at Arbeiderpartiet hittil «har vært en av demokratiets sterkeste bastioner i vårt land». Hva må ikke dette ha kostet av overvinnelse fra Schibstedorganet. Men nå er det, ifølge Aftenposten, fare på ferde. I følge Aftenpostens lederartikkel lørdag aften, jeg vil anbefale alle landsmøteditakere om å lese den, så skal dette landsmøtet langt på vei bestemme demokratiets fremtid i vårt land. Dette er ondsinnet og nederdrettig propaganda, rettet mot det parti som etter at det tok over stafetten fra Venstre, har vært banebrytende for det norske demokratiet. Jeg har ofte unnlatt å si noe som jeg synes er en selvfølge. Ragnar Larsen sa det her for litt siden. Resultater skaper vi selvsagt først og fremst gjennom et tålmodig, utrettelig arbeid med de praktiske oppgavene. Tålmodig, utholdende, praktisk. Men alltid, med den samme visjon som våre veteraner hadde, da de formet det enkle slagord «Arbeid og Brød». For sin generasjon og for sin tid var det en uoppnåelig visjon for mange. Som Olof Palme sa ved åpningen i dag. Ideologiene er ikke døde, og jeg må få lov til å sitere en annen av hans landsmenn, Martin Ljung, «de rør på sig».

Inggjald Ørbeck Sørheim, Oslo: Vi har grunn til å se lyst på framtida om vi stiller oss klokt på dette møtet. Vi har en vanskelig situasjon og det er mange teorier om årsaken til dette. Selv er jeg enig med Einar Gerhardsen i at problemene først og sist ligger i saka. Om årsakene bare lå i endringer i yrkesstrukturen, så er det rart at det bare er fire korte år siden vi hadde oppslutning fra halvparten av det norske folk. Jeg tror heller ikke at vi opplever noe langtidstrend av overgang til de borgerlige partier. Jeg tror at mange er der på kort tids visitt, det er folk som ble skuffet over oss i EF-saka, og som ikke ser den forvirring som hersker til venstre for oss, som noe alternativ. De er fanget opp av mellompartiene som har stilt miljø- og ressurspørsmålene på dagsorden. Men nettopp i deres agitasjon i mellompartiene, ligger returBILETTEN for turen tilba-

ke til oss. For etter hvert vil de se, og det gjelder særlig de unge, at skal vi kunne føre en ansvarlig miljø- og ressurspolitikk, da kreves det vilje og ryggrad til å bruke de nødvendige virkemidlene. De vil se at Senterpartiet ikke er det partiet som griper inn i den private eiendomsrett. De vil få se at Kristelig Folkeparti er på stø marsj mot Høyre under Kåre Kristiansens ledelse. De vil i stigende grad finne det meningsløst å arbeide i to venstrepartier som ligger og venter på døden i mellomrommet mellom 2 og 3 prosent. De vil kort og godt forstå, at det ikke er i sentrum at framtida ligger.

Det er sterke radikale tradisjoner i det norske folk. Og det er en helt spesiell situasjon som har ført alle disse mennesker over på den borgerlige siden. Når de nå får se en utvikling av det borgerlige samarbeidet på Høyres initiativ og Høyres premisser, kan vi vinne dem tilbake. Og vi kan få tilsig fra det SV som ikke har gjort seg opp en klar løsning på de mest fundamentale spørsmål. Vi må komme i kontakt med to viktige hovedstrømmer i tiden. Med det nye samfunnsengasjement blant yngre mennesker og i den nye kraft som ligger i kvinnefrigjøringen. Vi må formulere praktiske løsninger på de reelle problemer som disse bevegelser reiser. Da kan vi komme på frammarsj. Og vi må gå videre med de reformer som går på selve maktforholdene i vårt samfunn, med bedriftsdemokratiet, med bankreformene. Vi er litt på defensiven, kanskje, når det gjaldt den siste. Det har blitt en pressehets mot Per Kleppe, men det er selvfølgelig hele partiets reform og derfor må vi heller ikke oppleve i fremtiden at sentrale tillitsmenn går rundt og sier at dette er en dårlig sak.

Oljen gir oss nye muligheter. Men den gir også nytt ansvar. Vi må lære oss å husholdere med det viktige råstoff vi her har fått mellom hendene, og de inntekter som strømmer inn. De skal vi dele rettferdig med de svake grupper i vårt eget samfunn, men særlig må vi huske at solidaritetskravet i dag stilles internasjonalt. Det er ikke vi som har æren for at oljen ligger der den er. Vi gjør et reelt arbeid for å ta den opp, men vi skal først og fremst dele denne rikdommen slik som utenriksminister Frydenlund sa, vi skal dele den med verdens fattige folk.

Alf Andreas Øverli, Nordland: La meg nå forsikre om at også jeg mener vi skal ligge til venstre for sentrum i norsk politikk. La meg også minne om at vi har atskillige fiender å sloss med, også på venstre side. Jeg kan ikke innse at disse bør glemmes. Jeg sier det fordi jeg tror alle som hadde gleden av å være med i åra da Det norske Arbeiderparti trengte seg inn til de store folkegrupper, husker at ikke minst kampen for de udemokratiske elementer til venstre-

re for Arbeiderpartiet var en vesentlig del av denne striden. Ellers vil jeg gjerne få lov til å erklære meg enig med det som Larsen fra Oppland sa. Ønsker vi å vinne de store folkegruppene på nytt igjen, er vi nødt til å spørre: hvilket budskap har vi til disse massene? Vil dette budskap bli hørt for ikke å si bli akseptert?

Ønsker vi å føre Arbeiderpartiets reformpolitikk videre, må det være vår nærliggende oppgave å vinne tilslutning på nytt igjen i så store grupperinger av det norske folk at vi er i stand til å skaffe oss det nødvendige flertall på Stortinget som vi må ha. Jeg tror det er en vesentlig svakhet i dag at vi rundt omkring i lokalsamfunnene, hvor forholdene er relativt gjennomsiktede, er i stand til å registrere et hopetall mennesker, det være seg forretningsdrivende og andre, som er i stand til å føre en levestandard som ligger langt utover det som de yter til fellesskapet, skulle tilsi.

Dette føler vi i alle fall der jeg kommer i fra, som vesentlige og store vanskeligheter. Jeg tror at Arbeiderpartiet på nytt skal gå ut og si at fremdeles skal de få lov til å betale de som har store inntekter. Jeg tror derfor også det ville falle ganske enklere og lettere å betale for de som er blitt hårdt rammet.

Reidar Sandal, Hordaland: Debatten om Det norske Arbeiderpartis politiske og ideologiske plassering har i hovedsak vore inspirert av ønske om å finne fram til ei løysing på det som synest å representere partiet si utfordring i vår tid, nemlig ei altfor svak tilslutning i det norske folk. Når ei slik sentrumsstrategi blir valgt, må det være ut frå den erkjenning at partiet har ført ein politikk, som har utfordra sentrumskreftene i Norge. Ressonnementet må og vere basert på at størstedelen av det norske veljarkorpset, vil stasjonere der i tida som kjem. På bakgrunn av ei slik analyse, kjem ein såleis fram til den oppfatning at Det norske Arbeiderpartis dilemma kan løysast ut frå ei ideologisk kursendring som fører oss inn i sentrum, dvs. nærare høgrekreftene i det norske samfunnet. Det er et defensivt standpunkt for eit dynamisk parti.

Eg avviser også den leiken som nokre ytrer for i samband med diskusjonen om vår ideologiske plassering, nemlig at sentrum bare skal forståast som den stad DNA til ein kvar tid har si politiske forankring i. Dersom det verkeleg var kjernen i problemet, skulle det ikkje vere grunnlag for å slå til lyd for ei ideologisk loftrydding. Partiets sin tilbakegang kan ikkje forklarast med at det har vore ført ein for radikal politikk. Vi har tapt til begge sider.

Vårt politiske problem er ikke så enkelt at vi berre kan kaste oss over i ein ny tilnæringsmåte til politiske spørsmål. Konsekvensen av ein slik ideologisk kursendring vil verte ei flørtning med bor-

gerskapet eller dei som kjenner seg inspirerte av deira politiske ideal. DNA har ein historisk arv å føre vidare, ikkje som alliansepartnere med høgrekreftene, men som den viktigaste og hardaste motstandaren av deira anti-sosialistiske politikk.

Eg vil slå til lyd for at vi ein gong for alle har klårt for oss at sentrum ikkje er ein politisk arbeidsplass for sosialistar. Det vil heller aldri bli det.

Bjørn Lund, Akershus: Vi står foran et nytt og viktig valg for Arbeiderpartiet, kommune- og fylkestingsvalg.

Har vi kommet over den store nedgangen i stemmetall fra siste stortingsvalg, har vi klart å gjenvinne tilliten, eller er vi enda på gyngende grunn?

En gruppe av våre landsmenn som vi i Arbeiderpartiet har tatt og fremdeles tar for lite hensyn til er sjøfolk og nordmenn i utlandet. Det er liten eller ingen politisk aktivitet ute til sjøs eller under land. Hvordan vårt politiske arbeid skal nå fram, hvordan vi skal få informert om hva vi i Arbeiderpartiet står for, må vi informere på en ny måte, om hva vi gjør og hva vi har tenkt å gjøre for denne gruppen. Grunnleggende for at vi skal nå dette, er etter min mening, at myndighetene skal sørge for at regler og rettigheter som nordmenn har i forbindelse med valg, blir gjort kjent, på en forståelig måte. Her skal alle hjelpemidler tas i bruk, så som aviser, Nytt fra Norge og radioavis. Valglovens § 20 og 22 b gir klare regler om hvordan valgene ombord skal foregå. Sjømannskolene må pålegges plikten til å undervise i denne lov. De må undervises i hvordan de skal forholde seg med stemmemottakere. Det må bli gjort kjent at de som er pålagt å være stemmemottakere, men ikke utfører disse plikter, etter loven kan straffes. Vi må gjøre noe for å få våre sjøfolk til å stemme.

Dette gjelder spesielt for kommunevalg og fylkestingsvalg. Det vil være en fordel om vi kunne lage et valgmateriell som vender seg spesielt til sjøfolk og nordmenn i utlandet.

Et av ankepunktene sjøfolk og nordmenn i utlandet har, er kortbølgesenderen. Det er lovet i de siste 30 år gang på gang. Arbeiderpartiet har sittet med regjeringen i 25 av disse 30 år, og hva får vi ut av stortingsmelding nr. 80, sitat:

Da det er helt klart at det vil ta lang tid ennå å få reist et nytt kortbølgeanlegg, har Teledirektoratet tatt opp forslag om utskifting av 2 ca. 30 år gamle kortbølgesendere. Disse sendere har i dag en helt utilstrekkelig effekt, bare 8 KW. Disse skal utskiftes med ny

100 KW sender, som vil komme på 5 millioner kroner. Dette beløp er fordelt på årene 1975 og 1978. Sitat slutt.

Altså ny kortbølgesender er fremdeles langt fram i tiden.

Jeg fremmer to forslag:

Forslag 1:

Det norske Arbeiderparti vil fra sentralt hold utforme et program, ivareta sjøfolk og nordmenn i utlandets interesser foran alle valg.

Forslag 2:

Det norske Arbeiderparti vil arbeide effektivt for at en ny kraftig kortbølgesender utbygges snarest, samt en rask utvikling av ordningen med TV-kassetter for nordmenn i utlandet.

Knut Nordbø, Aust-Agder: Sjølransakinga og den debatten som Arbeiderpartiet har hatt fram til i dag, har vært hard. Ingen har kommet fram til en patentløsning. Jeg føler at det er visse krefter innenfor Arbeiderpartiet som tror at hvis Arbeiderpartiet blir realistisk jordnært nok, vil oppslutningen komme automatisk.

Jeg tror at den form for analyse er for enkel.

Drivkraften som har vært avgjørende for Arbeiderpartiet har vært ønske om noe annet enn det som er til en hver tid. Utopiens tidsalder er ikke forbi.

Olof Palme har sagt det sånn i sin bok: «Politikk det er å ville noe. Sosialdemokratisk politikk er å ville forandringer fordi forandringer gir løfter om forbedring, næring til fantasi og handlekraft, stimulans til drømmer og visjoner. Men naturligvis må vilje være retning og forandringen et mål. Vi sosialister er formastelige nok til å ville noe fordi ideen er viljens drivkraft, og vi er djerne nok til å ønske forandringer fordi forandringene kan gjøre utopier til virkelighet.»

Arbeiderpartiet har forlatt marxismens totalløsning, og det som er mer eller mindre skjebnebestemt og forutbestemt. Et grunnleggende trekk i Arbeiderpartiets politikk er troen på enkeltmennesket. Troen på at hvert enkelt menneske har viljen i seg og evne i seg til å forandre samfunnet. Alle de oppgavene som Arbeiderpartiet må kjempe for, de har det utopiske i seg. Det som må bygges inn i Arbeiderpartiets politikk og som står sterkt i den demokratiske sosialisme, det er Arbeiderpartiets forhold til ordet solidaritet, både nasjonalt og globalt. Et annet problem er Arbeiderpartiets forhold til de nye gruppene som vokser sterkt fram i Norge. Jeg tenker da spesielt på de tjenesteytende næringer. Det er ikke tvil om at Arbeiderpartiet her må ta en grundig debatt og komme fram til en politikk som kan forme interessene til industriarbeidere, fiskere, småbrukere og til de gruppene som i dag er i tjenesteytende næringer.

Arbeiderpartiet må favne vidt, men ikke så vidt at det forskreper seg. Plattformen for partiet må alltid være sosialismen og det den gir av utopier og praktiske arbeidsoppgaver.

Sissel Rønbeck, Sentralstyret: Fra tid til annen har en kunnet få inntrykk av at partiet og resten av bevegelsens forhold til ungdommen har vært behandlet med en viss overbærenhet. Særlig i perioder med stor oppslutning har en kanskje ment å kunne koste på seg det. Nå vil imidlertid en slik overbærenhet være en form for politisk flotthet, som på sikt i verste fall kan komme til å koste oss den drøye pris av bevegelsens være eller ikke være. I løpet av forholdsvis få år kan akkurat det bli et plagsomt påtrengende problem. Tillit til og oppslutning om våre mål og praktiske politikk vinnes ikke en gang for alle. Det må stadig skapes, på ny og på ny. Ikke minst i forhold til ungdomsgrupperingene. Ved stortingsvalget i 1969 hadde partiet oppslutning fra vel over halvparten av førstepangsvelgerne. Fire år seinere, med EF-saken som mellomspill, var denne oppslutningen redusert til 28 prosent. Det var med andre ord, nesten halvert.

Hele 23 prosent stemte på SV, noe som også burde fortelle oss en god del om de langsiktige virkningene av en fortsatt splittelse av den demokratiske arbeiderbevegelsen. Dette drastiske tallet i oppslutningen blant ungdommen, kan ikke, slik enkelte gjør, forklares ute-lukkende ut fra AUFs organisasjonsmessige stilling. Sjøl om vi må erkjenne at den er for svak, er den likevel ikke vesentlig annerledes nå, enn den har vært i enkelte andre faser av etterkrigstida. Derimot ligger nok en langt sikrere del av forklaringen i det enkle faktum, at det ikke er Arbeidernes Ungdomsfylking, men Det norske Arbeiderparti ungdommen eventuelt gir sin støtte til ved valgene. Selvfølgelig er det viktig hva slags inntrykk unge mennesker har av AUF, men fordi vi er partiets og fagbevegelsens ungdomsorganisasjon, er vår skjebne til syvende og sist uløselig knyttet til utviklingen i hele bevegelsen, etter hva slags bilde unge mennesker danner seg av bevegelsen, og da ikke minst når det gjelder dens forhold til ungdommen, både de som er i og utenfor våre organisasjoner.

Hva slags bilde har så de unge, og særlig de engasjerte og radikale ungdomsgrupperingene av arbeiderbevegelsen i dag? Hva er, foruten EF-saken spesielt, forklaringen på at nesten like mange førstepangsvelgere slutter opp om SV som Arbeiderpartiet?

Det skyldes neppe at vi ikke er tilstrekkelig jordnære og praktiske i vårt politiske virke. Det skyldes heller ikke, tror jeg, at de sosialistiske ideene og visjonene er for lite tidsmessige. Tvert i mot, det er mange unge som er glødende opptatt av dem. De finner dem

meningsfylte, først og fremst fordi det er en anvendelse av de sosialistiske ideene som kan gi løsningen, også på ungdommens problem. De som går på skole, som er i arbeid og i forhold til det internasjonale samfunn. Imidlertid tror jeg vi må innse at en god del unge mennesker i dag ikke ser noen umiddelbar og klar sammenheng mellom de sosialistiske ideene og partiet. De setter et spørsmålstegn ved vår evne til å forvalte dem. Forut for dette landsmøtet har enkelte tatt til orde for at partiet bør legge sin politiske hovedtyngde i sentrum. Den forvirrende debatten om hva denne sentrumpolitikken eventuelt skal innebære, viser i seg sjøl, hvor håpløst ubrukbar en slik politisk hovedlinje vil være. Og særlig når den til overmål samtidig mener å ville holde fast ved partiets målsetting om et sosialistisk samfunn. Dersom vi virkelig ønsker å finne nytt fotfeste blant de radikale ungdomsgrupperingene, er oppskriften i alle fall ikke et sentrumsorientert arbeiderparti.

Kjell Dahl, Hordaland: Vårt arbeidsprogram fram til 1977 tar sitt utgangspunkt i, når det gjelder sosial- og helsesektoren, at det skal være likeverd for alle grupper. Likevel er det klasseskiller innenfor store deler av sosial- og helsesektoren. Man kan ta de grupper som er moralbelastet, og som står bakerst i køen som politiske pressgrupper og som også har det laveste tilbud når det gjelder sosial- og helsetjeneste. Stikkord som psykisk utviklingshemmede, alkoholskadde, og de store grupper som sogner til å være klienter ved våre sosialkontorer. Vi har opplevd at partifeller har stått på den gale side i debatten når det gjelder hensyntaken til våre medmennesker som trenger hjelp. De er ofte på den gale siden, ikke minst i trygdemisbrukdebatten. Dette har med holdning å gjøre. Den annen side er at det er ikke noe mål i seg selv å bygge ut sosial- og helsesektoren. Målet er at det er samfunnet som skal tilpasses mennesket og ikke omvendt. Da må vi i veldig sterk grad virkeliggjøre det det forrige landsmøtet sa om norsk sosialpolitikk, nemlig at man skulle rette søkelyset på de krefter som skaper problemer. Jeg kommer selv fra et samfunn som var meget glad for det Regjeringen nylig har sagt, nemlig å garantere Tyssedal-samfunnet og arbeidsplassene. Men dette er ikke bare viktig arbeid innenfor det å sikre arbeidsplasser, men det er også sosialpolitikk. Like mye er det god sosialpolitikk å snakke om distriktsutbygging, snakke om hva vi gjør med det samfunnet vi har, og hindre at problemer oppstår. Når vi så skal forsøke å bygge bro til nye grupper i sosial- og helsesektoren, blir vi ofte møtt med at partiet oppfattes som autoritetsdominerende, ikke-lyttende, sentraliserende og ikke villig til å ta opp og se på de

problemer som skaper sosial sykdom og funksjonshemming i en del sammenheng, til tross for at vårt problem er veldig klart.

Noe av årsaken finner tilbake til at vi ikke har opptrådt solidarisk i praktisk politikk i våre lokalsamfunn. Jeg tror vi må lære oss i hele partiapparatet, de stikkord som at man må kunne lytte før man taler, ikke virke belærende, men være i stand til å sette seg inn i hvordan andre mennesker oppfatter situasjonen.

Tom Veierød, Troms: Arbeiderpartiet må gå aktivt inn for å skape større samfunnsengasjement og bruke partiapparatet bevisst. Vi har sett at i de siste år har svært mange aktuelle samfunnsproblemer blitt tatt opp i spesielle grupperinger, i spesielle aksjonsforeninger. For Arbeiderpartiet må det være viktig å få debatt om perspektiver, om målsettinger innenfor partiet. Det overordnede mål er klart, i programmet er det klart formulert. Stikkord som sosialisme, likhet og likeverd er vesentlig.

For Arbeiderpartiet må linjen være klar. I praktisk politikk må vi føre en politikk som viser internasjonal solidaritet. Jeg er glad for at miljø- og ressursproblemene blir tatt opp som egen sak på landsmøtet. Jeg tror det er nettopp her at Arbeiderpartiet kan flytte merkesteinen for det framtidige samfunn. Vi har både på kommunalt, fylkesplan og landsplan, klargjort de nødvendige målsettinger. Vi vet at vi i de siste tiår, ja etter krigen, har fått gjennomført en rekke virkemidler, virkemidler som det har stått strid om, men som i dag er akseptert, selv fra konservativt hold. Dette kan tyde på at det er nødvendig for oss å grundig diskutere virkemidlene. Virker de etter sin hensikt i dag, eller er det nødvendig å se om disse virkemidlene må endres?

Arvid J. Johnsen, Akershus: Utgangspunktet for å bedømme vår politiske situasjon må etter min mening være partiets forhold til velgermassene. Jeg har følelsen av at det stilles krav til velgerne, som best kan sammenliknes med de krav som vi stiller til våre egne medlemmer. Annerledes kan jeg ikke tolke ytringer som går på ideologi og holdninger. Når det for eksempel snakkes om at vi skal føre en sosialistisk politikk, som skal bidra til å samle arbeiderbevegelsen, anviser enkelte en venstresosialistisk linje som tydeligvis skal være istand til å konkurrere med Sosialistisk Venstreparti. Vår politiske framtid ligger, etter min mening, i vår mulighet til å realisere vår politikk. Forholdene ligger ikke til rette for en flertallssektorisering i vårt land. Vi må derfor slutte med å presentere vår form for sosialisme som mer eksklusivt enn velgerflertallet kan fordye. Spørsmålet er etter min mening hvor flinke vi kunne bli til å

fange opp, som våre velgere, grupper som ikke er spesielt politisk interesserte eller engasjerte, men som likvel har tilstrekkelig grad av interesse og som har et sosialt sinnelag, som kort sagt har en sosialdemokratisk legning.

Og det tror jeg faktisk det er mange i vårt land som har. Skal vi greie dette, må vi også se litt på profilen. Det vil ikke være likegyldig hvordan de brede masser oppfatter oss. Hvordan skal vi få disse gruppene i tale? Det at vår sosiale standard blir tatt som en selvfølge av mange, noe som nærmest har skapt seg selv, er i realiteten en av våre aller største utfordringer. Greier vi å vekke sansen for sosialdemokratiets historiske misjon, og framtidsrettete visjon, likhetsvisjon, er meget vunnet. Dette tror jeg vi bare makter om vi møter befolkningen på hjemmebane, og ikke på en opphøyet pidedestall.

Rolf Lasse Lund, Oslo: Flere har vært inne på at Arbeiderpartiet skulle finne sin plass i sentrum av norsk politikk. Nå skal man selvsagt være forsiktig med merkelapper. Det er likevel grunn til å understreke at dersom det skulle bli partiets hovedlinje, ville det være et nokså alvorlig brudd med vår tradisjon. Jeg er glad for at Arbeiderpartiet fortsatt har visjonen om det solidariske samfunn. Den visjonen finner en ikke i sentrum. Solidariteten er ikke Helge Seip eller Vårviks drøm. I sentrum finner en de matnyttige. Det er også i den indre partimessige debatt fra tid til annen vært gjort forsøk på å sette opp en slags motsetning mellom praktisk arbeid for å hjelpe og løse folks hverdagsproblemer på den ene side og på den annen side, partiets ideologiske forankring i sosialismen. I virkeligheten så er jo dette to sider av samme sak. Vi kan ikke miste troen på selve grunntanken om det solidariske samfunn. Dersom vi som parti ikke lenger oppfatter praktisk hverdagspolitikk og ideologi som enhet, men ser det som motsetningsfylt, ja, da er det i ferd med å glemme noe av det som gir vår bevegelse dens vitalitet. Kommunaldepartementet har gjort og gjør et stykke praktisk arbeid med en god og detaljrik lov om arbeidsmiljø. Den er praktisk og konkret. Men den er blitt praktisk og konkret også fordi lønnskakere og tillitsmenn skal bruke den. Den er blitt det fordi den har en ideologisk forankring. Den forskyver makt og myndighet til de ansatte. Derfor kan den bli praktisk anvendelig.

Det er en viktig politisk oppgave å vitalisere våre egne organisasjoner. Jeg tenker ikke bare på partiet, men på hele bevegelsen. Alt for ofte har vi satset på offentlige ordninger der vi i stedet burde gitt de folkelige organisasjoner større vekstmuligheter. Mens vi bygger samfunnshus, lar vi Folkets Hus forfalle. Mens vi bruker

millionbeløp på kommunale ungdomsklubber, blir landets ungdomsorganisasjoner sulteforet økonomisk sett. Slik kunne en stille en lang rekke spørsmål om våre organisasjoner som har med praktisk hverdagspolitikk i ideologisk perspektiv å gjøre. Mon tro om ikke tida nå er moden for også via offentlige midler å gi folkeorganisasjonene en kraftig vitamininnsprøyting. De folkelige organisasjoner er i virkeligheten ryggraden i vårt demokrati. Et godt fundert demokrati forutsetter et levende og rikt organisasjonsliv.

STREK SETTES

Dirigenten opplyste at det var 34 talere igjen på talerlisten, og foreslo derfor å sette strek ved de inntegnede talere.

Forslaget enstemmig vedtatt.

Forslagene fra Odd Bach, Martin Mæland og Bjørn Lund ble vedtatt oversendt Redaksjonskomitéen for andre politiske saker.

Møtet hevet kl. 17.58.

Om kvelden var landsmøtets deltakere samlet i Skinnsentrets selskapslokaler til festlig samvær under mottoet «Partifeller underholder partifeller».

Formiddagsmøtet 21. april 1975.

Møtet ble satt kl. 9.00. Dirigent: Odaug Kristiansen. Sekretærer: Marit Wikholm, Eli Andreassen og Ivar Ødegaard.

DEBATTEN OM DEN POLITISKE SITUASJONEN FORTSATTE

Odd Erik Hansgaard, Hordaland: Jeg tror det er viktig å spørre, hvorfor har man tapt velgertilslutning? Ligger det et eller annet i framtid eller fortid som har gjort at Arbeiderpartiet har tapt mange velgere, både unge og eldre? Hvilket bilde har våre velgere av Arbeiderpartiet?

Vårt parti har blitt et administrasjonsparti. Det har blitt et parti som har blitt nokså fornøyd med seg sjøl — det som er gjort. Vi har fått det travelt med å administrere eventuelt holde ved like den tidlige politikken som er ført, og de tiltak som er gjennomført.

Partiet har ført et sterkt forsvar for det som er gjort. Vi har tålt lite kritikk. Vårt parti blir sett på som et 105 prosent-ansvarsparti. Ansvar må en hver som driver politikk ha, men når jeg i denne sammenheng nevner ansvarsparti mener jeg et parti som består av politikere som mangler spontanitet. Det blir politikere som aldri tør å si noe i samtaler med folk.

Et slikt parti kan vanskelig slå gjennom i hvert fall hos unge. Vårt parti er også et slags trendparti. Partiet har vært svært opptatt av prognoser. Det har vært fasinert av det økonomiske tankeskjema. I dag kreves det noe annet. Det nytter ikke lenger å være henvist til prognoser og rette inn politikken etter det.

Derfor blir heller ikke vårt parti tatt særlig alvorlig, når vi snakker om at vi vil dempe veksten. Når jeg har nevnt disse tre karakteristikkene, administrasjonsparti, ansvarsparti, trendparti, må en stille seg spørsmålet hva så?

Jeg tror det er farlig hvis en tror at vårt parti har de beste vekster når det har kjørt på praktisk politikk. Det er også farlig hvis vi blir et gallup-parti. Et parti skal ha ledestjerner i form av langsiktige ideer. Et parti skal også være oppdragende.

Hvis vi ikke har en slik ledestjerne, så blir det lett en plasterlapp-politikk. Det blir en politikk som utføres for å dekke over sår i det kapitalistiske samfunn.

Tilslutt, det skal en sterk rygg til å bære de økonomiske inntekter som vil følge av oljevirkksomheten i Nordsjøen. Denne sterke ryggen får vi bare hvis vi bygger på et sterkt idemessig grunnlag.

Irene Jansen, Akershus: Vi står i dag i regjeringsposisjon, men uten flertall i Stortinget. Det er en vanskelig situasjon, en utsatt situasjon, men også en utfordrende og oppmuntrende situasjon. Vi er tross alt landets største parti. Det finnes ikke noe reelt alternativ til vår regjering. Det er et faktum at under vår regjerings ledelse ligger Norge bedre an enn de fleste andre land med hensyn til inflasjon og sysselsetting. Og noe som jeg synes er veldig oppmuntrende, er at de bortimot 40 prosent som stemmer på oss, gjør det på grunnlag av vårt program, vår holdning og den opptreden våre representanter viser i de forskjellige aktuelle situasjoner. Det er ingen grunn til pessimisme og resignasjon, men all mulig grunn til optimisme og virkelyst.

Vi blir anklaget fra høyresiden for å sosialisere over alle grenser, og fra venstresiden for ikke å føre sosialistisk politikk i det hele tatt. Partiet er utsatt for press utenfra, men også innenfor våre egne rekker presses det på fra to kanter. Noen krever venstrevridning av redsel for at SV vil ta stemmer fra oss, andre anbefaler høyrevridning for ikke å miste noen til den siden. Jeg er overbevist om at det eneste riktige er å holde stø kurs. Dette er jo sagt før fra våre toppmenn, men det bør sies fra grunnplanet, det plan jeg befinner meg på. Men så lenge vi vil være et sosialistisk parti, kan vi ikke bli et sentrumparti, og så lenge vi vil føre en realistisk og forsvarlig demokratisk politikk kan vi ikke drive sosialismen så langt, at det tilfredsstillter SVs krav. Vi kan ikke gjennomføre sosialismen lenger enn det er grunnlag for i folket, og jeg vil hevde at den politikk SV står for har ingen grobunn for virkeligheten i det norske samfunn. Jeg tror at folk etter hvert vil forstå, at ønsker man sosialisering så langt det er mulig i vårt land, så er det kun en vei å gå, og den går gjennom Det norske Arbeiderparti og på Det norske Arbeiderpartis premisser.

Egil Christensen, Vestfold: En forklaring som jeg tror er farlig lettvinnt og som tar bort det som vi må prøve å leite oss fram til, det er å sette skyld og ansvar på massemedia og aviser. De har sin oppgave. De gjør sin jobb. Vi liker ikke alltid måten de gjør det på,

men jeg tror vi må leve med det, og oppføre oss sånn at det ikke gir grunnlag for spekulasjoner.

En forklaring på de påkjenninger som partiet har hatt er EF-striden. Vi kan arbeide oss ut av det, men det er nødvendig at vi hele tiden har oppmerksomheten rettet mot de vansker som den striden skapte for oss politisk og organisasjonsmessig. I den diskusjon som har vært om sentrum, er vel alle enige om at partiet skal favne fra sentrum og ut mot venstre. Det er helt konkret når en spør om hva dette sentrum er og hvor vi skal ligge i forhold til det, at vanskelighetene oppstår. For Arbeiderpartiet tror jeg det naturlige er å holde oss til det som har vært den faktiske utvikling. Det har vært at Arbeiderpartiet har vært foran og de andre har kommet etter. Det stilles større forventninger til Det norske Arbeiderparti enn til andre partier.

Det stiller store krav, men det gir også store muligheter. Og jeg tror vi skal vokte oss vel for å gjøre det slik at ikke det lenger vil være tilfelle.

Eilif Dahl, Landsstyret: Innsiktsfulle mennesker mener at det haster med å trekke konsekvensene av at vekst har grenser. Særlig ser det ut til å bli vanskelig å skaffe nok mat og riktig mat til jordens befolkning som stadig vokser. Vi tør ikke være så romantiske at vi tror at ukjente teknologiske fremskritt kommer og redder oss. Vi tør ikke spille hasard med våre barns fremtid. Så lenge det er vekst, da er det mulig gjennom en forsiktig reformpolitikk å foreta en utjevning, slik at alle får noe, men at de som trenger det mest også får mest. Men hvis veksten må bremses på ett eller annet vis, da blir det verre. Når krybben er tom, bites hestene.

Hvis vi skal leve i en verden med de løpende ressurser og ikke ved rovdrift på en nedarvet kapital som kan bli oppbrukt, og vi skal leve i en fredelig verden, da kreves det langt mer solidaritet og likhet enn det vi har i verden i dag. Den konklusjon vi må trekke av dette, det er at vi er nødt til å bruke en begrenset tid som står til rådighet til veien til en fredelig utvikling til et solidarisk samfunn. Ressurs-situasjonen tilsier at vi må drive på med likhet og sosialisme. Vi har ikke råd til å hvile på årene.

Ivar Sannerud, Akershus: Hva har skjedd med Arbeiderpartiet etter som så store velgermasser har forlatt partiet?

På grunn av to store utenrikspolitiske saker. På grunn av personlige motsetninger, har det skjedd to brudd med partiet. Resultatet er at to nye sosialistiske partier er blitt dannet. Jeg tenker på SF 1969 og AIK i 1973. Disse partier består av sosialister med den samme ideo-

logiske oppfatning som oss. Noe forunderlig er det at disse to partiene kan få til en sammenslutning med NKP, i et Sosialistisk Venstreparti. Jeg får meg ikke til å tro at dette ekteskapet kan vare, så lenge elementer innen NKP holder på sin Moskva-tro linje. På den borgerlige siden virker samarbeidstanken fjernere enn noen gang, etter landsmøtene i Høyre, Senterpartiet og Kristelig Folkeparti for 14 dager siden. Det er imidlertid besynderlig, at Arbeiderpartiets sekretær Ronald Bye, offentlig kan få seg til å si at han ser Kristelig Folkeparti som en interessant samarbeidspartner. For meg er et slikt samarbeide helt utenkelig.

Anders Langes Parti synes å være en politisk virus som etter hvert vil slippe taket som de aller fleste virusser gjerne gjør. Arbeiderpartiet har siden samlingsregjeringen like etter krigen ikke vært villige til å inngå regjeringssamarbeide med noen andre partier. Dette har hittil ikke vært nødvendig. Ledende Arbeiderpartifolk har i det siste antydnet om det ikke nå er på tide å revurdere dette standpunktet. Jeg er enig i det, men skal det bli noe samarbeid, må det bli andre partier som ligger oss politisk nær. Nærmest i dag synes SV å ligge. SV kan føre en populær sosialistisk politikk, enda det ikke har noe politisk ansvar. Etter min mening burde det forsøkes å få til et permanent samarbeid med SV, bl. a. med tanke på et regjeringssamarbeide. Da vil SV få ansvar og denne kaklingen vi til dels er vitne til nå, vil ta slutt. Et slikt samarbeid kan på lengre sikt være første skritt på veien til en organisatorisk samling av disse partiene.

I de senere åra har Arbeiderpartiet hatt en sviktende tilslutning blant de unge velgerne. Mest av alt ligger årsaken i at Arbeiderpartiet har satset for lite på AUF. En får stadig følelsen av at AUF er bare en gjeng med langhårete studenter som ikke gidder noe annet enn å protestere mot alt partiet foretar seg. En slik karakteristikk er ikke passende for AUF. Vi anser politikken som Arbeiderpartiet har lagt opp til i sitt program for god, og et skritt i riktig retning. Ja, vil blir faktisk sett av andre som partiets haleheng.

Velg en ung partiledelse, lytt til ungdommens meninger, og gi AUF den politiske og økonomiske støtte som er nødvendig så vil rekrutteringen til partiet være sikret i fremtiden.

Odvar Nordli, Sentralstyret: Debatten har i betydelig grad dreid seg om et av de spørsmål som etter hvert har blitt en gjenganger i den politiske debatt i vårt land. Hvor står Arbeiderpartiet? Det burde egentlig, partifeller, for oss være meget enkelt å svare på dette. Vi står på det ideprogram landsmøtet har lagt til rette. Vi står på det arbeidsprogram som landsmøtet enstemmig har vedtatt for inne-

værende 4-års periode. Så enkelt skulle det være. Etter tilbake-slagene for partiet var det nødvendig å invitere til et bredt ordskifte om partiets politikk. Det ville ha vært det beste tegn på selvopp-givelse, og politisk forkalkning om så ikke hadde skjedd. I vår tid kan ikke noe levende parti, unnlate å nytte seg av den løpende debatt om sin ideologi og om sitt arbeidsprogram. Men i en slik prosess er det visse fundamentale forutsetninger vi ikke må overse. Hovedmålet for oss må være å bevare og ytterligere forsterke, den posisjon Arbeiderpartiet tross alle tilbakeslag, har som det politiske ankerfestet for arbeiderbevegelsen. Dersom denne helt sentrale oppgave skal dekkes, må partiet se som sin ambisjon å utvikle en bred folkebevegelse. samlet på grunnleggende ide, sterk nok til å gjennomføre de forbedringer og reformer i samfunnet som vi ser nødvendige ut i fra vår politiske ide.

Men dette er igjen en konsekvens av en annen fundamental for-utsetning som må ligge fast, nemlig den at det er grunnlaget som vi finner i vår form for demokrati, gjennom tilslutning ved frie valg, at partiet skal hente mandatet til sin reformpolitikk. Så kan vi spør-re, hvor vil da Arbeiderpartiet befinne seg? Til høyre? Til venstre? Eller i sentrum? I all sin utilstrekklighet, i sin enkelhet, gir ikke disse termer noe svar på dette. Det vi vet, det er at forutsetningen for et bredt folkeparti, for at dette skal bestå og leve videre, er at de grupper som partiet i dag må henvende seg til, vil måtte bestå av folk med høyst ulike oppfatninger, som så vel ideologiske, nyanser som politiske saker og løsninger. Det har aldri vært slik, partifeller, og vil aldri inntreffe, at grupper som lønnsstakere, fiskere og jord-brukere nærmest naturnødvendig har en felles, ensrettet oppfat-ning av politiske mål, behov og løsninger. Det som har vært det store ved Arbeiderpartiet, er at det har maktet å samle alle disse brede folkegruppene i en koalisjon om visse felles mål. Og dette igjen som et grunnlag da for å endre det samfunn som for dem fremstår som mangelfullt, disse målene og midlene er sendt ut gjennom diskusjoner i partiet, nettopp mellom disse mennesker med ulike forutsetninger, og ulike oppfatninger. Vi har hatt en ting felles, vi har bygd på demokratiets mulighet, noe som er og må være sentralt i vår form for sosialisme. Vi har sett en radikal reformpoli-tikk som nødvendig for å nå fram. Og dette har vært og det må være Arbeiderpartiets grunnlag. Men partifeller, dette grunnlaget, vil aldri finnes i ytterkantene av det spektrum av politiske oppfatnin-ger disse folkegruppene representerer. Dersom vi i fremtiden leter på disse stedene, etter plassen for partiet, ideologisk og i den prak-tiske politikk, vil vi nok kunne gi oss selv mange interessante mu-ligheter for diskusjoner innad og utad, men noe bredt folkeparti

med muligheter for avgjørende politisk innflytelse vil vi aldri kunne skape.

Et fremtidsrettet, radikalt reformparti vil selvfølgelig ikke kunne bygges opp på ruinene av Venstres sosialliberalisme, men vi styrker heller ikke arbeiderbevegelsens politiske slagkraft ved å prostituere Arbeiderpartiet med SVs ideologiske unnfallenhet.

Ola Dahl, Oppland: Dagens politiske situasjon for Arbeiderpartiet er at vår prosentvise andel av velgerne i løpet av få år er gått tilbake med nesten 1/3. Hvordan kan slikt skje når Arbeiderpartiet fra 30-åra og fram til i dag har hatt hovedansvaret for å ha ført det norske samfunn fram til et av de beste i verden? Bratteli var delvis inne på svaret, da han sa at 180 000 arbeidsplasser i jord- og skogbruk er tatt vekk på ca. 25 år. Vi vet at fiskeriene har gjennomgått og gjennomgår en liknende prosess. Ti tusener av arbeidere i industrien har måttet skifte yrke. Strukturendringene i næringslivet har veltet inn over samfunnet, brakt utrygghet og usikkerhet i hundretusener av hjem som tradisjonelt stemmer med Arbeiderpartiet. Strukturendringene har tvunget folk ut av trygghet i grendemiljø, tappet disse for ungdom, lokalt initiativ, for service, for trivsel. Virkningen har gått på hele samfunnet.

Finansminister Kleppe har med overbevisende kraft forsvart og ført en dristig økonomisk politikk, og med mål full sysselsetting. Denne innsats har antakeligvis spart hundretusener av arbeidsplasser for det norske samfunn. I diskusjonen om hvor partiet skal gå, til høyre eller til venstre, vil jeg si det slik at samfunnsutviklingen, samfunnsomformingen går i dag så raskt at det ikke er tid til å diskutere til høyre eller til venstre. Skal vårt parti være en fellesnevner for løsning av de virkelige problemer, de nære problemer må vi diskutere *hvordan vi skal være mest mulig radikale i vår daglige gjerning.*

Eldrid Nordbø, Oslo: Midt oppe i enigheten om konkrete saker, er det fra en del kretser i partiet reist spørsmål om Arbeiderpartiet skal gå bort fra den hovedlinje vi har ført.

Denne linja er skritt for skritt å arbeide mot et samfunn bygd på den demokratiske sosialismens fundament. Før har vi alltid hatt diskusjon om kursen bør legges opp til venstre. Nå er det altså reist spørsmål om vi skal gå mot sentrum eller mot høyre. Dette spørsmålet er blitt blandet sammen med spørsmål om samarbeid med et av mellompartiene. Etter mitt syn er det uhyre viktig at vi holder disse to ting atskilt. At Arbeiderpartiet skulle legge bort sitt prinsipp og arbeidsprogram for å plassere seg i et diffust sentrum, ville

etter mitt syn være svært uheldig. En annen ting er at vi fra tid til tid er nødt til å samarbeide med mellompartiene for å oppnå det vi ønsker. Det gjør vi stadig i Stortinget, og selvfølgelig enda oftere i formannskap og kommunestyre rundt om i landet.

Det er full enighet om at vi skal fortsette med det. Etter mitt syn har debatten om partiet skal legge om kursen, skadet oss. Det har bidratt til å gjøre valget av ny ledelse mer viktig enn det ville vært under andre omstendigheter.

Skal vi make å styrke vår stilling blant ungdommen i tida framover, er vi nødt til å sette de praktiske reformene inn i en større sammenheng. Å konstruere en motsetning mellom praktiske reformer og ideologi, synes jeg er å avspore debatten om å vinne tilslutning blant ungdommen.

En del synes å trekke den konklusjon at partiet må plassere seg i sentrum for å oppfange de nye yrkesgruppene. Men saken er jo at i disse gruppene finnes svært mange samfunnsengasjerte mennesker som stiller seg sterkt kritisk til dagens samfunn. Det gjelder ikke minst blant den store og stadig voksende helse- og sosialpersonellgruppen.

Disse vinner vi ikke ved å føre en sentrumspolitik, men ved at vi tar opp i oss det samfunnsengasjement og den kritikk disse gruppene har, enten det gjelder sosial urett, miljøødeleggelser eller kvinnediskriminering.

Terje Rønnevik, Rogaland: Vi skal være en drivende kraft i det politiske arbeidet i Norge. Da må vi ha visjoner. Vi må ha mål med vårt arbeid. Vi kan ikke bare sondere terrenget og legge oss på en linje som vi tror vil passe oppfatningen i folket. Vi har et prinsippprogram. Vi har et arbeidsprogram. Det blir sagt at vårt parti til dels i enkelte spørsmål hadde latt seg lede av politiske stemninger. Jeg nekter å akseptere at våre programmer er resultat av politiske stemninger i øyeblikket. Våre programmer er resultatet av et målbevisst arbeid blant våre partifeller. Det er et resultat av de håp og de visjoner som våre medlemmer har.

Dette partiet har et budskap, også til ungdommen, men nå må vi gå ut å fortelle det. Først da, når vi gjør dette, så vil vi få tilslutning blant ungdommen, og da kan vi se framtida lyst i møte.

Ragnar Christiansen, Sentralstyret: Det var i perioden mellom det gode valget i 1969 og 1973 at ulykken skjedde. I de 1½ år som har gått etter 1973-valget har vi ikke tapt terreng. Det at vi har stoppet tilbakegangen er selvfølgelig ikke nok med tanke på framtida, men det er tross alt en nødvendig forutsetning for ny framgang. Mitt

poeng er imidlertid at det ikke er gjennomføringen av det radikale og ærgjerrige program for inneværende periode som har resultert i frafall. Vi har holdt stand mot en veritabel, jeg vil kalle det Klepphets i denne regjeringens første år, og mot en 5 millioner kroners kampanje fra de private forretningsbanker. Resultatet er så langt jeg kan vurdere, at regjeringen i dag har større autoritet og anseelse enn noen gang siden tiltredelsen i oktober 1973.

Grunnlaget for det er dens gode arbeid til gagn for den jevne kvinne og mann. Mens de fleste industriland herjes av massearbeidsløshet og stagnerende produksjon, pluss inflasjon, satser vår regjering på full sysselsetting, fortsatt tilfredsstillende vekst i produksjonen og stigende realinntekter. Gjennom et bedre informasjonsarbeid bør dette kunne representere en betydelig motvekt mot den forståelige misnøye som skapes ved at også vi rammes av den internasjonale prisstigning. Vi er på offensiven. Nøkkelen til ny framgang ligger i å gjenreise den alminnelige tillit til partiet. Det er vi i ferd med, gjennom et hederlig og skikkelig arbeid på alle plan. Det oppnås gjennom stø kurs i så vel innen- som utenrikspolitikk.

Utover det inneholder min oppskrift i stikkordsform bl. a. dette:

La oss ikke rushe reformene igjennom i et tempo som tar pusten fra de fleste.

Mer tid til forberedelser og informasjon og planmessig gjennomføring vil være en fordel. La oss ikke tale så mye om omforminger og forandringer at vi skremmer også dem som har fordeler av forandringene. Forbedringer er ofte en mer treffende betegnelse på de tiltak vi setter ut i livet. Også vi er skadelidende ved at det rår alminnelige mistro til politikere og politisk arbeid. La oss motvirke det ved å legge hovedvekten på å vinne tilslutning til vårt eget syn. Det er ikke nødvendig å skjelle ut politiske motstandere, hverken i Høyre eller i SV. La oss heller forutsette at de gjør så godt de kan, også når vi ikke er særlig imponert over deres innsats. Uenighet bør kunne kombineres med en viss grad av gjensidig respekt. Videre er det mitt håp at det omfattende arbeid i Regjering, i Storting, i fylkesting og kommunestyre må bli mer effektivt supplert av et politisk arbeid i partiets organisasjoner, målsettingen er formulert i våre programmer. Den vil imidlertid aldri kunne nås som en levende realitet bare gjennom voteringer i parlamentariske organer. Det er nødvendig at vi samtidig realiserer partiets formålsparagraf, der det bl. a. heter: «Partiet ser det som sine viktigste oppgaver å vinne folket for det sosialistiske grunnsynet, samle, organisere, aktivisere og dyktiggjøre det jevne lag av folket, reise dets vilje til sjølhveding, solidaritet og samfunnsansvar.» Det er en krevende oppgave. La oss ta fatt på den.

Inge Scheflo, Oslo: Flere har vært inne på Reiulf Steens berømmelige uttalelse om at Arbeiderpartiets plass er der hvor hjertet er, eller der hvor hjertet banker, på venstre side. Da jeg hørte Reiulf Steens avslutning i det foredraget, ble jeg veldig begeistret. Lite ante jeg den gang at uttalelsen faktisk skulle gi anledning til en viss indre strid.

Det første varsel fikk jeg da jeg like etter Steens foredrag hørte en kjent partifelle si: Hjertet sitter ikke på venstre side, det sitter i midten av kroppen.

Jeg må si at jeg ble svært betenkt. Det kunne jo ikke være Reiulf som hadde noen sentrums-underfundigheter. Jeg gikk hjem og slo opp i en legebok. Denne boken var redigert av Karl Evang. Likevel stolte jeg på den. Der var hjertet plassert i sentrum. Nå kan jo ikke Evang kritiseres for å være noen sentrumspolitiker, selv om han ofte har plassert seg i sentrum for den norske offentlighet.

Det var Guttorm Hansen som første gang antydte noe om at Arbeiderpartiet måtte plassere seg i sentrum. Jeg oppfattet det straks som at han mente at partiet måtte plassere seg i sentrum for de felles interesser til det overveldende flertall av det norske folk.

Gerhardsen var inne på dette med at hvis vi hadde noe samarbeid med borgerlige partier, ville det i hvert fall ikke gå i retning av noe sosialisme. Gerhardsen er en politisk skarpskytter. Argumentet satt som et skudd. Men fra 1935 til 9. april 1940, regjerte Nygaardsvold på basis av et kriseforlik med det suspekte Bondepartiet, og med det mål å avskaffe arbeidsløsheten her i landet. Han nådde langt på vei i den retning, og det var et skritt i sosialistisk retning.

Sverre Løberg, Telemark: Jeg må bekjenne med en gang at jeg er optimist. Jeg har hørt svært lite om det hittil på dette landsmøtet. Bak oss har vi tre landsmøter i den borgerlige lei, Høyre, Senterpartiet og Kristelig Folkeparti. De har ikke funnet noe som helst grunnlag for et samarbeid som de kan offentliggjøre for det norske folk. Og så har vi de til venstre for oss. Når man snakker om vår plass i bildet, tror jeg det er nok å konstatere at vi har et program, og vi har retningslinjer å følge og intet har gjort dette til noe annet enn det det faktisk er.

Man skal være forsiktig med valg av partnere, jeg tenker da på f. eks. en antydning som Kr.F. Jeg kan godt være enig med Scheflo i en del av det han sa, og hele hans anatomiske utlegning kan være all right. Men for meg er hovedsaken hvor hodet sitter. og hva er det som har skjedd? Det som har skjedd er følgende, og det er at vi har

fått en borgerlig diskusjon ut over nesten alle grenser, og om hva? Om Arbeiderpartiet. Ikke om borgerlige partiers politikk, men om Arbeiderpartiet. De forsøker å avlede interessen fra sine vanskeligheter. Så har de gudhjelpemeg også fått en del av Arbeiderpartiet til å hoppe på den limpinnen. Og diskutere Arbeiderpartiets politikk ut fra hva de borgerlige mener om oss, det er galt. Det er ikke spørsmål her om sentrumspolitikk eller noen annen politikk. Det er spørsmål om vår politikk. Og når man da tenker på de til venstre for oss, som de sier. Skillet i norsk politikk kom i 1961, og i løpet av en måned klarte de to å kaste to regjeringer, og en del av de folkene som sitter i dette sosialistiske venstrepartiet, er til en hver tid moden for å kaste også den regjeringen vi har, hvis de skulle finne en passende anledning til det. Skal vi søke samarbeid til venstre, så må AIK-ere og uavhengige, hva de er uavhengige av vet ikke jeg, så må de folkene søke i alle fall å finne sin plass i bildet, hvis de fortsatt skal kalle seg for demokratiske sosialister. Det er jo det som er galt. AIK har stemplet demokratiske sosialister ved siden av seg. Jeg tror at vårt program vil være det som folk ute ber om. De ber om en fast styring. Folk ønsker faktisk i langt større utstrekning enn hva man ellers regner med å komme tilbake til en fast styring. Da har Arbeiderpartiet et program å by dem, en linje å by dem, og en styring som hele Norge kunne være tilfreds med.

Liv Andersen, Landsstyret: Under de rådende sosiale forhold har mange kvinner utover landet overhodet ikke muligheter til tilknytning til arbeidsmarkedet og i enkelte tilfeller bare i beskjeden målestokk. Disse kvinner melder seg heller ikke som arbeidssøkende for de vet at dette er håpløst. Derfor blir de heller ikke registrert som arbeidsledige og arbeidssøkende. Men vi kvinner er nå begynt å bli utålmodige. Vi stiller krav om at samfunnet må føle det som en plikt å regne med kvinnene ved planlegging av nye arbeidsplasser ved distriktsutbyggingen.

Det foreligger nå forslag til lov om likestilling mellom kjønnene. Det vil forby diskriminering av kvinner på alle felt. Loven blir bare et instrument, den må følges opp med praktiske og konkrete tiltak. Vi må få reell likestilling, og ikke bare formell.

De viktigste frontlinjer går inn i hver og en av oss, i den enkelte familie, i holdninger og adferd. Og det er veldig viktig at våre menn, og spesielt dere, våre partifeller, våre mannlige partifeller, er med oss kvinner i dette arbeidet, og at dere i større grad enn i dag, vil erkjenne hvordan diskriminering av kvinner virker hemmende på utviklingen av et sosialistisk samfunn. Her har vi felles mål alle sammen, og felles ansvar. I vårt parti er det en tydelig

mannsdominans. 99,9 prosent av vårt sekretærkorps utover landet består av menn.

Vi vet at kvinnene også kan gjøre en god jobb. Derfor finner vi oss ikke lenger i denne situasjonen. Når vi nå skal velge en ny partiledelse venter vi å få en kvinne helt i toppledelsen.

Håkon Bendiktsen, Troms: Var det egentlig sånn ulykke for Arbeiderpartiet at vi fikk EF-striden? Jeg tror personlig ikke at ulykken var så stor. Jeg tror også at vi har fått den striden så pass på avstand at vi kan prate litt om den uten at følelsene kommer i kok.

Det er ikke bare de som var ja-folk som har en viss skyldfølelse. Også vi som gikk imot har en følelse av at vi kanskje var skyld i at Arbeiderpartiet fikk den sterke reduksjonen i velgeroppslutningen.

Vi skal på dette møtet trekke opp en linje som partiet skal følge, ikke bare i de kommende to år, men i 10—20 år framover. Det heter at skal man kunne drive forretning i morgen så kan vi ikke drive forretning i dag som vi gjorde i går. Hvis Arbeiderpartiet skal drive politikk og vente å være det dominerende partiet i 1990 — kan vi ikke drive den politikken i 1970-åra som vi drev i 1950-åra. Vi må være villig til å forandre vår politikk. Men vi må ikke gå inn på den linje at der godtfolk er, der skal Arbeiderpartiet være.

Vi har i løpet av de to siste årene som har gått, opplevd at partiorganisasjonen lokalt er kommet i funksjon. Og der tror jeg at EF-striden virkelig var en lykke for oss. Arbeiderpartiet holdt på å bli et grått, kjedelig og litt uinteressant parti. Det var alt for liten aktivitet på grunnplanet. Folk lærte å kjenne Arbeiderpartiet som de store spissene som bodde i Oslo. De lærte egentlig ikke å kjenne Arbeiderpartiet ut i fra sitt eget miljø. Den organisasjonsaktiviteten som nå skjer på lokalplanet, den er det som skal bli Arbeiderpartiets lykke.

Jan Haldorsen, Sentralstyret: Den viktigste årsaken til at det nå går lett å jobbe, ligger i de resultater Regjeringen kan legge på bordet. Resultater som kommer vanlige folk i dette landet til gode. Særlig på arbeidsplassene kan vi merke at vi har vind i seila nå. Det er riktig som partiformannen pekte på, vi står for reformpolitikk i virkelighetens verden. Solid og godt reformarbeid, som fører til at surhet mot partiet er i ferd med å forsvinne. Vi er på offensiven. Det er ikke vanskelig for noen i denne salen å underskrive på at våre fiender står til høyre. For oss i Oslo skulle det være lettere enn for noen andre. Det er lagt en meningsmåling på bordet som fortel-

ler oss at Høyre pr. 15. mars i år var det største politiske partiet her i byen. Jeg kan forsikre dere om at det er en forbigående situasjon. Imidlertid vil jeg advare mot å glemme at det også finnes folk på den andre sida av oss. Splittelse av den politiske arbeiderbevegelse er et vesentlig problem for oss, og den dypeste årsaken til vårt partis realitvt lave velgeroppslutning. Vi må bruke tid og krefter på å overvinne splittelsen. SV har problemer med å gå i samme 1. mai-tog som oss. De mener at vi er ikke sosialister gode nok til det. De forsøker fortsatt å erobre våre posisjoner i fagbevegelsen. Når det for øvrig gjelder 1. mai-toget på Youngstorget, vil jeg anbefale dere å lese Arbeiderbladet. På meg virker dagens melding som om Oslo SV har litt vanskelig for å anerkjenne sin daglige leder, Roald Halvorsen, som 1. mai-taler. La meg da nytte høvet fra denne talerstol til å gjøre det klart at Oslo Arbeiderparti står samlet bak den andre taleren på Youngstorget. Det er byens neste ordfører, Odd Wivegh.

Det bør ikke herske tvil om at Det norske Arbeiderparti ønsker å bryte ned splittelsen av den politiske arbeiderbevegelse, men det bør heller ikke herske tvil om at den framtidige samling må være solid tuftet på den demokratiske sosialismen. Og det bør heller ikke herske tvil om at Arbeiderpartiets politiske kurs går rakt fram, vi står på våre programmer.

Aage Ingjer, Akershus: Myten om at Arbeiderpartiet skal ha fullendt sin historiske misjon, begynner å feste seg i deler av folket.

Det er farlig myte. Vi har erfart at å gjennomføre noe før det er modent i folket, ikke bare er vanskelig, med det går utover den tiltroen vi er avhengig av. Skal vi konkret i dagen situasjon for å beholde tilliten i folket, legge programmene våre på is, og bruke Gallup-instituttet som arbeidsprogram? Sterkt forenklet har vi gjerne formulert problemet ved å spørre om vi har gått for fort fram. Sagt på den måten, er det ikke engang nødvendig å tenke for å finne svaret. Vi kan regne ut svaret, ved å legge sammen. Det har oppstått et massivt borgerlig flertall i blant velgerne, altså har vi gått for fort fram, i forhold til det som var mulig.

Det er mangel på en ideologisk avklaring og opprustning på grunnplanet. Prinsippprogrammet bygger på tre pilarer, solidaritet, frihet og likeverd, mens vår vei mot sosialismen hittil har bygget på konkrete skjevheter som angikk de fleste. Det sies at fundamentet forsvinner, etter hvert som målene nås. I alle fall er det klart at solidariteten er sterkest når man trenger den selv eller frykter at man kan komme til å trenge den. At frihet for det enkelte menneske

skal ha noe med Arbeiderpartiet å gjøre, er det dessverre ikke lenger noe flertall som tror på.

Det skulle være mulig, gjennom en idemessig opprusting og bredere, utadventd virksomhet, å få folk til å forstå at fri kan et menneske bare være når det er økonomisk trygget, og sikret mot utbytting og vilkårlige avgjørelser fra krefter med snevrere motiv.

Loven om produktkontroll skulle kunne gi oss en glimrende mulighet til å fortelle litt om hva frihet er, om friheten til selv å la seg narre og utbytte av en total overmektig motstander. Selv klør jeg i fingrene etter å kunne vise fram noen konkrete eksempler på den friheten. Den tredje pilaren er likeverd. Jeg tenker med gru på den skoledebatten vi har vært gjennom. Spørsmålet om karakterer i grunnskolen, og spørsmålet om å øke antallet elevplasser i den videregående skole. I stedet for å øke kvaliteten for de utvalgte. Der begynte vi også i den gale enden. Trygdehets og skattehets har vi fått, hvorfor fikk vi ikke en skikkelig karakterhets, før den proposisjonen ble lagt fram?

Det er dukket opp grønne sosialister i det siste, som snakker om solidaritet med kommende slekter, og som på det grunnlag har begynt å plukke velgere fra oss. Jeg har egentlig ikke så mye imot dem. Er de grønne, så kan de bli modne en gang og vi kunne hjelpe litt til på den prosessen.

Anne Bergliot Nordahl, Hedmark: Det er lett å produsere fine ord i disse politiske ulvetider. Tenke bare med hodet. Men sannelig bør en tenke med hjertet også, og det vet arbeiderkvinnene hvor sitter. For arbeiderkvinnene er det de praktiske resultatene som teller. Arbeiderkvinnene har lært at de har ikke mye å hente i noen av de andre partiene. Vi må fortsatt kjempe mot tyrken både «rechts und links». Vil noen følge oss på den veien, så får de si fra, på veien rett fram. Nå håper arbeiderkvinnene meget inderlig at herr Paulus ikke har fått fri fra Menighetsfakultetet for å overvære dette landsmøtet. Arbeiderkvinnene har på sin landskvinnekonferanse vedtatt et omfattende program om barns rettigheter i dagens samfunn.

Valg av partileder følger også arbeiderkvinnene med stor oppmerksomhet. Trygve Bratteli sa at vi ikke kunne vente oss noen Messias. Men vi må i alle fall ha en eller annen Moses, som kan føre oss tørrskodd over Det røde Hav. I mitt distrikt er jo luften så klar, vi har jo noe av det dovriske i oss. En partileder må vi ha og hvem det enn blir så får vi vel si om han som blir valgt, og si som salig Ibsen: Han var for sterk, det stod kvinner bak ham.

Thorbjørn Berntsen, Stortingsgruppa: På Arbeiderpartiets landsmøte i 1912 forfektet en av arbeiderbevegelsens mest markerte skikkelser opp i gjennom historien, Carl Jeppesen, en tese, nemlig at arbeiderklassen er et produkt av de samfunnsforhold den til enhver tid lever under. 1912 var året før kvinnene fikk full stemmerett i Norge. Det var dårlig med brød i brødboksen. Det var mange loftsleiligheter og trekkfulle kjellerrom som var vanlige menneskers tilvære. Det var i det hele tatt dårlig med den sosiale og materielle basis som er så nødvendig for politisk og menneskelig frigjøring. Det var slike politiske, økonomiske og sosiale omstendigheter som da formet de holdninger som Arbeiderpartiet greide å kanalisere over i en konkret byggende politikk, selvfølgelig også båret oppe av de visjoner som ligger i utviklingen av det sosialistiske demokrati. I går sa Trygve Bratteli noe omtrent slik: Det norske folk er i dag meget forskjellig i forhold til den tida, da arbeiderklassen startet sin oppmarsj i norsk historie. Det er brød i brødboksen i dag. Det er til og med loff og julekake med rosiner i. Det er en helt annen verden når det gjelder boforhold. Det er en helt annen virkelighet når det gjelder den materielle og sosiale basisen. Arbeiderklassen er et produkt av de samfunnsforhold den til enhver tid lever under.

Det kan vel da tenkes, at en del mennesker i dag, også i vårt eget parti, har blitt en smule småborgerlige. De har fått det solidariske samfunn virkeliggjort gjennom kjøkkenhagen og folkevogna. Jeg har litt for ofte støtt på den holdning som går ut på først meg sjøl og så meg sjøl og blir det noe igjen så tar jeg det og. Inne i denne lumre selvgodheten tror jeg ikke det kommer til å skapes noe nytt, noe stort nytt, som vil føre solidaritetsarbeidet videre. Det kan vel ikke være en slik lummer selvgodhet som Arbeiderpartiet har som sin oppgave å tilpasse seg.

Vi står egentlig overfor gigantiske utfordringer og oppgaver. Hele det internasjonale samfunn trenger så inderlig godt alle de flekkene på verdenskartet som er i stand til å holde solidaritetstanken og medmenneskeligheten levende. Det er i grunnen bare den bevegelse som greier å holde dette levende, som kan representere noe håp for morgendagen, for de som ikke ser lenger enn sin egen skotupp, og de som lever etter tesen, først meg sjøl, siden meg sjøl og blir det noe igjen, så tar jeg det og. Det er de som representerer truselen for morgendagen. Det er vi i den grad vi greier å levendegjøre solidaritetstanken som representerer håpet. Vi er videreføringen av vår historiske misjon i politikken.

Sigbjørn Johnsen, AUF: Enheten i arbeiderbevegelsen har vært og er vår politiske styrke. Samvirke mellom de forskjellige deler av bevegelsen er forutsetningen for de sosiale og politiske seire vi har vunnet. Vårt utgangspunkt ligger i vissheten om at en gjennom en sosial massebevegelse skal utløse krefter som skal forme samfunnet i sosialistisk retning. Dette betyr kamerater, at vi som politisk parti til en hver tid må kunne makte å sette oss inn i og bidra til løsningen av saker som folk er opptatt av. Og at en kan makte å finne løsningen på 80- og 90-åras problemer.

Det er naturlig for meg å si noen ord om ungdomsbevegelsen. Denne må skjøtته flere oppgaver, det skal styrke bevegelsen innad, og utad, samtidig som det skal skape et tilbud til ungdommen om sjølstendig politisk arbeid, og sjølstendig meningsutveksling. Dette må stå fram som et alternativ til det som ungdom flest opplever som jaget etter status og prestisje i samfunnet. En forutsetning er, at vi må gå ut å møte ungdommen på deres egne premisser. I så måte må vi akseptere at ungdom til dels kanskje har et annet syn på velferdsstaten enn det som foreldregenerasjonen har.

Det har i de siste åra skjedd en fundamental endring i AUF's rekrutteringsgrunnlag. Før var det vanlig at ungdommen gikk ut i arbeidslivet i ung alder og kom således tidlig i kontakt med arbeiderbevegelsen og fagbevegelsen i særdeleshet. I dag er det vanlig at ungdommen går på skolen til langt ute i 20-årsalderen. Et skolesystem som er preget av borgerlige verdier og av student- og gymnasiastbevegelser som sjøl påstår å være radikale, men som uten å blunke går mot Arbeiderpartiet, går mot AUF's skoleopplegg, hvis grunntanke er å samle likhet og solidaritet i skolen. Ungdomsarbeidet er hele bevegelsens ansvar. Og ingen del av vår bevegelse skal fraskrive seg skylda for den sviktende ungdomsopplutningen. Et parti uten nødvendig rekruttering og fornyelse er et livløst parti. Jeg tror ingen i denne salen og heller ingen i partiet for øvrig, ønsker det.

Ase Klundelian Haugen, Buskerud: Alle synes å være enig om at splittelsen i arbeiderbevegelsen er av det onde. Men hvem skal gjøre noe med det? Det ble ikke flere sosialister her i landet fordi vi fikk SV. Det er en omgruppering av dem. Samling må kreve at man må kunne gi og ta fra begge parter. En viktig årsak til splittelsen er at det var ikke romslig nok i Arbeiderpartiet. Og de øvrige årsakene til splittelsen er der fremdeles. Forholdet til NATO er ikke endret. Vi begynner å få igjen motet i partiorganisasjonene nå, framfor denne valgkampen, men sårene fra EF-striden er ikke helt leget. EF-motstanderne må få mer innflytelse, ved sentrale tillitsverv i

Arbeiderpartiet og i Regjeringen. Vi kan heller ikke vente at vi skal få tilbake SV-velgere, hvis Arbeiderpartiet skal definere seg som et sentrumparti. Jeg tror folk flest vil oppfatte noe ganske bestemt ved det. En skulle tro at vi hadde nok sentrumpartier i Norge.

Bratteli sa i går at kvinnene mangler valg-muligheter i arbeidslivet og utdanning. Det samme problemet som kvinner sliter med i arbeidslivet og utdanningen, det gjør seg også gjeldende i politikken. Innen Arbeiderpartiet kan mye gjøres for å legge forholdene bedre til rette for at kvinner kan få være med på å ta politiske avgjørelser.

Knut Frydenlund, Regjeringen: Ved en anledning som denne, stilt overfor Arbeiderpartiets høyeste myndighet, må jeg si at jeg hadde følt et behov for å kunne gitt en oversikt over den utenriks-politikk som har vært ført, på bakgrunn av de retningslinjer som ble trukket opp av landsmøtet for 2 år siden.

Ikke minst står vi overfor nye og store oppgaver i forhold til verdens fattige folk. I nær framtid vil Regjeringen legge fram en melding til Stortinget, hvor vi tar opp hele vårt økonomiske forhold til utviklingsland. Verken Norge som oljenasjon eller Arbeiderpartiet som et parti som bygger på solidaritet med de underprivileger-te, kan stille seg likegyldige til kravene fra de fattige land som jo er flertallet av jordens folk, og med ny og mer rettferdig internasjonal økonomisk orden.

Det framtidige forhold mellom rike og fattige land vil bli det sentrale i internasjonale spørsmål i årene framover. En annen sak som kommer opp i Stortinget i nær framtid, er Norges avtale med det Internasjonale Energibyrå, IEA. Her vil vi møte kritikk i Stortinget fra Høyre og fra SV, og vi vil kanskje ikke få noe applaus for avtalen i det hele tatt. Som formann i Vietnambevegelsen er det selvsagt for Odd Bach å sette fram sitt forslag om diplomatisk anerkjennelse av PRR. Vietnam-bevegelsen har hele tiden gått inn for dette. Regjeringen er her i en annen stilling. Den har bygget og bygger på de regler som i Norge har vært praktisert i slike spørsmål, og som bygger på en del mer mekaniske kriterier, kontroll over territorier og så videre, altså en politikk som ikke bygger på moralske eller politiske vurderinger. I samsvar med denne praksis vil Regjeringen derfor i samråd med Stortingets organer, nå ta opp spørsmålet, og det gjelder i forholdet til Kambodja, om å opprette diplomatiske forbindelser med den nye regjering i Kambodja.

Når det gjelder spørsmålet om diplomatiske forbindelser med PRR, vil jeg ikke henge meg opp i folkerettslige betraktninger, som for eksempel at kampene fortsatt er i full gang. Heller ikke vil jeg

bruke som argumentasjon at et land som Sverige har heller ikke funnet grunnlag for en folkerettslig anerkjennelse. Jeg vil heller se denne saken ut fra en politisk synsvinkel. Hva er det vi tar sikte på i vårt framtidige forhold til Sør-Vietnam og hvordan kommer anerkjennelsesspørsmålet inn i denne forbindelse? Vårt mål er ikke, som for mange andre land, å vinne politisk innflytelse i Indo-China. Jeg tror heller ikke det vil gjøre noe særlig inntrykk på PRR, om vi nå like før de står foran en avgjørende seier vil foreta en slik anerkjennelse, når Norge ikke gjorde det den gangen da de hadde behov for det, da bombene haglet over PRR og Nord-Vietnam. Vår oppgave og vår innsats vil først og fremst ligge i og medvirke til å lindre nød og lidelser, og til å medvirke til gjenoppbygging av det krigsherjede Vietnam. Ikke minst ved denne siste og langsiktige oppgave, trenger vi tilslutning fra Stortinget og norsk opinion, også lenge, lenge etter at Vietnam har sluttet å dominere nyhetsmedia. Derfor må vi, slik jeg ser det, søke å unngå en indre politisering og en polarisering av Vietnamspørsmålet. Og derfor vil vi avvise forsøkene fra herr Willoch på å gjøre dette ulykkelige folk til en kasteball i norsk partipolitikk. I den aktuelle situasjon i Sør-Vietnam siste akt i et 30 års drama, og mot den bakgrunn jeg har skissert overfor, er jeg ikke overbevist om at et landsmøtevedtak om en øyeblikkelig folkerettslig anerkjennelse vil være det riktige. Jeg tror at vårt framtidige forhold til Sør-Vietnam og for norsk opinions holdning til det langsiktige hjelpearbeidet er bedre tjent med at vi avventer den korte tid som gjenstår til det blir fred.

Hilmar Egeli, Rogaland: For min del kan jeg aldri akseptere en holdning som går ut på at Arbeiderpartiet skal plassere seg i sentrum. Vår politikk må være fra sentrum og ut mot venstre. Vi må også velge en partiledelse, og føre en politikk som har evne til å oppfange de strømninger som gjør seg gjeldende blant unge mennesker og blant de fagorganiserte i dag.

Jeg tror at vårt parti må være sterkt opptatt i framtiden av å legge forholdene til rette slik at folk fra arbeidsplassene, fra industrimiljøene bl. a. kan delta aktivt i det politiske arbeid og føre Arbeiderpartiets politikk i fylkene og kommunene. Vi må opphøye det politiske arbeidet i fylker og kommuner til det samme nivå som sven-skene bl. a. har gjort. Hvis vi ser på de lister som i dag legges fram i kommuner og i fylkene, er det i stor utstrekning folk fra det offentlige som bekler disse. Også folk fra industrimiljøene må få delta i det politiske arbeid og føre Arbeiderpartiets politikk.

La meg gi uttrykk for stor anerkjennelse til finansminister Per Kleppe for den politikk han har ført for de fagorganiserte. Det er

en anerkjennelse som har kommet til uttrykk i Stavanger Arbeiderparti og i store forsamlinger av fagorganiserte i fagligpolitiske møter. Vi håper at Per Kleppe vil lykkes i å føre denne politikk videre, slik at de fagorganiserte og andre lønnstakere kan komme ut av dette med en rimelig reallønnsinntekt.

Da vi innførte ordningen med Husbanklån, ble det godtatt med velvilje fra vanlige mennesker. I dag er forholdet at Husbanklånene fører til at det blir vanskeligheter med å holde en rimelig leie.

Stavanger Samorganisasjon fattet en enstemmig resolusjon og tok avstand fra den holdning som hermetikkfabrikantene inntar i dag, 2500 mennesker går arbeidsledige, i hovedsak kvinner. Regjeringen og Stortinget har lagt forholdene til rette for at det skal komme en bedre løsning på dette, men fabrikantene inntar fortsatt den holdningen at de ikke vil sette hjulene i gang. Vi kan ikke akseptere denne holdningen, og jeg vil be Regjeringen ta dette spørsmålet opp snart.

Einar Førde, Stortinget: Dette har i store mon vore ein debatt om Arbeiderpartiets plassering. Det har vore ein underleg debatt. Ikkje så få talare har brukt tid på å polemisere mot sjabloner som høgre, venstre og sentrum. Andre har forsikra om at det ikkje finns fløyer i Arbeiderpartiet. Slik blir denne debatten lett ei form for avansert politisk skyggeboksing. Sjølsagt finnes det fløyer i Arbeiderpartiet. Sjølsagt er det skilde oppfatningar om kva som bør vere partiets veg framover. Kva skulle ellers denne debatten tene til om ikkje det var for å klargjere det? Elles kunne ein vel spart seg bryet, alle dei partifellane som i den siste tida har skreve artklar og til og med bøker om emnet. Og det ville vore synd. Før det har vore ein nyttig aktivitet. Eg synes at vi skal vedkjenne oss denne debatten.

Det pågår tilsvarende debatt i kvart einaste levande sosialdemokratiske parti i heile verda. Vi treng ikkje å vere store ideologar for å kjenne at den demokratiske arbeiderrørsla står ved ein viktig skilleveg. Debatten her har blitt særleg kjensleg, fordi han også er vevd saman med ein viktig persondebatt. Det synes eg også vi skal vedkjenne oss. Eg er samd med dei som seier at ingen av dei mest aktuelle formannskandidatene kan identifisere seg som utprega representanter for fløyane i partiet. Men dei får finne seg i å bli vurdert i lys av denne debatten om politisk kurs framover. Det gjer dei personvala vi skal gjere til politiske val. Og det er eit mykje betre grunnlag enn vurderingar basert på om en likar ansiktet til dei ulike kandidatene. Mi alvorligaste innvending mot dei som har gått inn for å markere Arbeiderpartiet som sentrumparti i norsk poli-

tikk, er at dei kan kome til å ta frå Arbeiderpartiet særpreget og eksistensgrunnlaget. Eg trur beint fram det er lite å hente for partiet frå disse jaktmarkene i sentrum fordi vi ikkje vil finne vanlege mennesker heime der. Det er lett å gjere seg lystig over statistikkar som viser kor lite folk veit om politikk og kor få det er som kan definere ordet prioriter. Men vi har likevel valgt eit politisk system, som byggjer på respekt for folks evne til å forstå ein vallsituasjon, å kunne identifisere seg med eit parti. For Arbeiderpartiets vener og veljarar gjer ein denne identifikasjonen vanskelegare, dersom ein dekker over dei særpreg og dei ideane som har skapt dette partiet. Slik identifikasjon har til nå vore basert på idear som likhet, solidaritet, kamp mot økonomiske og sosiale privilegier. Nedbryting av privat maktkonsentrasjon, prioritering av fellesskapet framfor eigeinteressene. Arbeiderpartiets misjon i norsk politikk ligg framleis i å få folk til å identifisere seg med slike idear. Det kan vi ikkje greie utan at vi foreslår reformer som er så markerte og så radikale at folk utan vansker kan identifisere seg med dei.

Eg er overtydd om at dette er heilt avgjerande for partiets evne til å rekruttere ungdom. Det er her talsmennene for ein sentrumskurs fell igjennom, fordi det ikkje er heilt lett å skjønna kva dei vil, og korleis dei vil gje nye grupper høve til å identifisere seg med partiet. For det greier vi ikkje ved å forsikre om at vi er dei overlegent beste administratorane av det vi har. Reulf Steen hadde et overmåte viktig poeng i går, då han gjekk laus på ein leiar-artikkel i Aftenposten som åtvara Arbeiderpartiet til å gli inn i demokratiets grenseland. Aftenposten vil gjerne representere det solide og trygge sentrum. Men vårt parti har aldri gjort meir nyttig arbeid i norsk historie enn i stunder då Aftenposten nytta både Arbeiderpartiet og sosialisme som skjellsord. Det er derfor vi ikkje skal ta i mot noka lekse i demokrati frå Aftenposten. Desse som er så bekymra over Arbeiderpartiets forhold til demokratiet, er utan unntak motstandarar av alle dei store demokratiske reformene vi skal bere fram i åra som kjem. Eit betre demokrati får vi berre i strid, fordi det tyder å bryte ned privilegier som i dag er reservert for dei få, og fordi det tyder å gå til åtak på eit kapitalistisk system som i dag er i krise i denne verda. Slike framstøt kan vi berre gjere dersom vi framleis er villjuge til å ta tunge løft i motbakke. Det kjem ikkje til å vere like populært med det same, hos dei som har lagt seg til ro og er overtydd om at dei ligg i sentrum. Vi kjem til å få høyra at vi er ekstremistar og dårlege demokratar, men det har vore den historiske misjon til dette partiet å bere den børa. Mange vil med entusiasme bere børa vidare, men då må dei overtydast om at Arbeiderpartiet framleis ser det som si hovedoppgåve

å bere denne bra i det norske samfunnet. Det er vårt beste rekrutteringsgrunnlag.

Annelise Dørum, Kvinnesekretariatet: Vi roser oss av å ha hatt full sysselsetting i hele etterkrigstiden. Dette er riktig, når en bare ser på tall, for registrert ledighet. Ser vi imidlertid på undersøkelser om ønsker om arbeid, fr vi et annet bilde av situasjonen. De viser at svært mange kvinner ønsker mulighet til arbeid utenfor hjemmet. Vi har med andre ord en stor skjult arbeidsløshet blant de norske kvinner, men også blant eldre og uføre og helt unge. Mangel på arbeidsplasser tvinger mange familier inn i en livsform de ikke ønsker. Kvinnene må ta seg av oppgavene i hjemmet, uansett om de ønsker det eller ikke. Mannen fr rollen som eneforsørger og mister i mange tilfeller muligheten til kontakt med familien. Det er mange kvinner rundt om i landet som ønsker et annet yrke enn husmoryrket.

Mangel på arbeidsplasser og betryggende og pedagogisk riktig tilbud for barn i førskolealderen, slik som barnehage, og også fritidshjem for barn i småskolealder, er en vesentlig hindring for kvinnens mulighet til å velge. Lokalisering av arbeidsplasser i rimelig nærhet av bostedet. Utbygging av barnehager og fritidshjem er oppgaver Arbeiderpartiet må prioritere sterkt, hvis vi mener noe med likestilling og solidaritet i praktisk politikk.

Jan Balstad, Oslo: Jeg kommer fra et partilag som fra møte til møte i den siste tiden med stigende uro har sett på de synspunkter som er fremmet fra fremtredende partifolk om hvor partiet hører hjemme.

Det er tre forhold som for meg blir avgjørende i denne sammenheng. For det første noen ord til dette med den politiske plasseringen. Hvilke oppgaver er det som skal skape kontakten til disse nye yrkesgruppene, og herunder kritikken av reformvalget? Vi har et prinsippprogram og et arbeidsprogram som regulerer dette forhold. Det er jo ikke slik at halvparten av den norske befolkningen sitter i sentrum og venter på et helt spesielt opplegg fra oss som øyeblikkelig vil føre til at vi får et flertall for å drive sosialistisk politikk. Snarere tvert om, bekrefter dette landsmøtet at vi tviler på vårt eget politiske grunnlag, ved å begynne å fri til både høyre og venstre, svikter vi etter mitt skjønn rett og slett arbeiderbevegelsen. Målet er sosialisme, arbeidsmåten er demokrati. Hvor skal partiets aktive tillitsmenn som skal bære ut partiets politikk, hente den glød og entusiasme og den overbevisning som er nødvendig om det ikke

skulle være i troen på at vi skal kunne omforme dette samfunnet slik at prinsippprogrammet blir til virkelighet?

Når ble det å drive aktiv reformpolitikk på et sosialistisk og solidarisk grunnlag, det samme som å gå ut å spørre de store folkegrupper hva de vil uten at en på forhånd har drøftet hvilket samfunn en ønsker å arbeide fram i mot? For meg er det ikke noen enten eller men et helt nødvendig både og. Det er mye usikkerhet blant menneskene i dag. Mye av usikkerheten er et produkt av det samfunn vi lever i, vårt eget ansvar. Vi har derfor kanskje for det første ansvaret for å bringe mennesker ut av denne usikkerhet. Alle vet hvor Arbeiderpartiet står i forhold til de tradisjonelle oppgavene våre, men kanskje for få vet hva vi mener og hvilke langsiktige tanker vi har om de nye oppgaver som vårt samfunn står foran.

Elsa Rastad Bråten, Kvinnesekretariatet: For snart 2000 år siden kunne romeren Takitus fortelle en forundret samtid, at oppe i det kalde nord der levde det et merkelig folkeslag, hvis kvinner var kloke og forstandige og med menn som gjerne tok dem med på råd, og fulgte deres råd. Når sosialismen i Norden har fått den utformingen og den folkelige appell som den har, og som vi er nokså alene om i hele verden, tror jeg personlig at det for en stor del skyldes det sterke kvinnelige innslag i nordisk arbeiderbevegelse. Einar Gerhardsen sa en gang på en landskvinnekonferanse at det som Det norske Arbeiderparti kom til å stå for i den norske folks bevissthet, det startet i det små, i de små kvinneforeningene som var opptatt av å omsette sosialismens ideer, i praktisk hverdagsnær politikk, mens mennene diskuterte teser og formuleringer, i begynnelsen av 20-åra.

Til å begynne med så betydde kanskje sosialisme for de fleste kvinner at menn begynte å fly på møter i stedet for å fly på fylla. Men etter hvert oppdaget de jo at sosialisme var en ide som lot seg omsette i praktisk virkelighet som hadde betydning for både dem sjøl og ungene deres.

De visste at dersom de kunne skape et samfunn med fred, frihet, likestilling og menneskeverd ville alle få det bedre. De var innstilt på å slåss for dette.

Jeg tror faktisk at vi nå på nytt opplever litt av det samme maskuline tøvet som til en viss grad preget den vanskelige tida i begynnelsen av 20-åra, når en er mer interessert i å diskutere teser og formuleringer enn å stikke fingeren i jorda å se hvor man befinner seg og virkelig finne muligheter for å bruke sosialismen som et redskap til å forme om vår hverdag. Og en skal være klar over en ting, og det er at en rekke menn går og klapper seg på lommeboka

og tenker på de muligheter til egennytte som kan ligge i et parti-program, så går kvinnene fremdeles og drømmer om en frihet de enda ikke eier. Så på en måte har vi nå kanskje fått snudd situasjonen litt opp-ned, at mens menn går der og tenker praktisk i form av formannskapsdokumenter og stortingsmeldinger, så har kvinnene greid å holde tanken om den sosialistiske idé levende. De vet inderlig godt at det er bare gjennom sosialisme de kan oppleve den frihet vi kjemper for, og jeg skulle ha lyst til å minne om herr Takitus hvis ord kan være grunn til å trekke fram igjen, kanskje ikke så mye i landssammenheng, fordi i landsmålestokk så har vi virkelig greid å bli hørt. Men mange steder i kommunepartiene synes jeg nok at vi kan vente litt større lydhørhet blant våre menn. Husk deres kvinner er kloke og forstandige, med sans for sosialistisk virkelighet. Lytt til dem og følg deres råd. Med dette kan jeg da blant annet anbefale det program for den nære hverdag som landskvinnekonferansen vedtok da de laget sitt handlingsprogram for våre barn, for vår framtid.

Gunnar Ekeberg, Akershus: Jeg har inntrykk av at der stilles for strenge krav til egenkapital for de unge hussøkerne i dagens samfunn. Inngangsbilletten er av en slik størrelsesorden og nedbetalingstiden så knapp i de banker de unge må søke, at dette medfører store sosiale problemer. Det er et forhold vi ikke er tjent med. Selv om vi har fått til husleiestønad, er ikke dette noe reform i og for seg, men en sosial økonomisk overlapping. Det sies at de unge krever for mye i dag. Men vi må være enige i at de kommer fra hjem av en helt annen standard enn det vi gjorde tidligere. Jeg er redd for at samfunnet legger for stort økonomisk press på det unge ekteskaps første år. Å etablere seg som familie er i og for seg en så samfunnsnyttig prosess at vi med alle mulige midler må verne om den. Derfor håper jeg at Arbeiderpartiet kan medvirke til en slik reform som gir gunstigere nedbetalingstid og lavere renter når man skal etablere seg som familie. Jeg tror dette er godt investerte penger.

Ronald Rooth, Oslo: Det var den ulykksalige behandling av EF-debatten vi fikk tilbakeslaget på. Jeg skal ikke ta opp en ny EF-debatt her, men jeg vil peke på at vi må prøve i langt større grad enn vi var villige til, å lytte til det som rører seg ute på arbeidsplassene, til de fagorganiserte. Hvilke strømninger var det som gjorde seg gjeldende der. Vi hadde partisekretærer som beveget seg innad i våre partiorganisasjoner og rapporterte tilbake til den sentrale leddelse. Og den var feil. Vi har en ting til, som jeg synes dessverre svikter av og til. Det er at Arbeiderpartiets topptillitsmenn når de

f. eks. blir intervjuet i massemedia makter ikke å si klart i fra ofte hvor partiet står. Det blir sagt veldig mye rundt omkring.

Innad i fagbevegelsen har vi ikke forstått eller blitt gjort oppmerksom på det forhold at takket være den nåværende regjering og dens politikk har vi i dag unngått arbeidsledighet i dette landet. Det er ikke noe skremsel, det er bare en kjennsgjerning. Vi kan se til andre land. Det burde vi også kunne gå ut med.

Arild Boman, Sentralstyret: De forandringene som foregår i samfunnet skaper nye situasjoner for oss å sloss i. Det er mange deler av samfunnet nå, hvor vi ikke har erfaringer på hvilke måter vi skal sloss. Det gjelder de tjenesteytende næringene, universitetene og kulturarbeiderne. Det er klart at det er viktig for oss å avklare den politiske retningen vi vil sloss i. Men det er også viktig å avklare, hva er det arbeiderbevegelsen er for noe?

Hvordan skal vi gjenskape arbeiderbevegelsen som et tjenelig og forståelig instrument for de store og nye befolkningsgruppene som er under danning? Jeg tror at for å finne fram til hva arbeiderbevegelsen er, kan vi bl. a. karakterisere den med at den er organisasjoner og institusjoner som spenner over et veldig register av sosiale livsformer. Vi har organer for utdanning, for kulturaktivitet, for fritid og helse, for religiøst engasjerte, den har egne politiske organisasjoner, den har egne aviser, og så videre. Vi kan derfor betrakte arbeiderbevegelsen som et samfunn i samfunnet. Det har betydning på et kollektivt plan, bl. a. fordi det har tilslutning av hundretusener av mennesker i landet. Det har også betydning på det individuelle plan for alle de menneskene som gjennomgår nesten et helt livsløp, ja kanskje hele livsløpet innenfor arbeiderbevegelsen, fra barne- og ungdomsorganisasjon gjennom fagforening, partimedlemskap, gjennom skoleringsarbeide i AOF, fram til pensjonistforening. Men det er uinteressant og prøve å karakterisere hva arbeiderbevegelsen er, hvis vi ikke kan gi svar på spørsmålet om hvordan er det arbeiderbevegelsen omdanner samfunnet, hvordan er det arbeiderbevegelsen gjennomfører sosialisme.

Grunnlaget for det er at for de store befolkningsgruppene eksisterer et alternativ til å leve under kapitalistiske forhold. Nemlig det alternativ at vi kan gjennomføre et demokratisk sosialistisk samfunn. Men kapitalismen har ikke noe alternativ til å kjøpe arbeidskraft og lønnstakere, det er nettopp det som karakteriserer kapitalismen, på den måten har det kapitalistiske system en større avhengighet av arbeiderklassen enn arbeiderklassen har av kapitalismen. Det er en prinsipiell side av saken, vi må nærme oss den konkret, og da kan vi kanskje skille mellom tre sider i arbeiderbevegelsen.

sens situasjon. Det ene er i hvor stor utstrekning står vi i et avhengighetsforhold til det samfunnet som nå er i Norge, og som vi sjøl har skapt? I hvor stor grad setter dette systemet grenser for vår egen virksomhet? I hvilken grad er systemet avhengig av oss? Hvor avhengig er dette systemet for å bli opprettholdt av at vi fortsetter med vår virksomhet i samfunnet? Da kommer vi i nærheten av den kritikken som ofte rettes mot oss, at vi er et ledd i det kooperative system. For å kunne avvise den kritikken, må vi gå på det tredje spørsmålet, nemlig i hvilken grad er vi en systembrytende faktor i samfunnet? I hvilken grad bygger vi opp og virkeliggjør et nytt samfunn.

Når vi gir svar på det, tror jeg at vi vil være i stand til å stå fram i meningsfulle diskusjoner, både til høyre og venstre, til grupper som prøver å stå fram som sosialistiske masseorganisasjoner. Vi kan ta opp disse spørsmål og på den måten, stå fram som troverdige redskaper for å virkeliggjøre et nytt og bedre samfunn i Norge.

Tertit Aasland, Oslo: Det er arbeiderbevegelsens historiske innsats at den omformet det som var en bønn om almisser til et krav om et rettferdig samfunn, et samfunn som vi står i ferd med å trygge i vårt eget land. Nå er det de fattige i de fattige land som trygler om almisser. Og hva gjør vi? Hittil har vi gitt almisser og vi arbeider oss opp mot 1 prosent av bruttonasjonalproduktet. Det reises krav om å øke denne. Vil vi det? Ja, men vi vil ikke få den brede forståelse hvis ikke folk føler at byrdene her i landet er rettferdig fordelt. Vi må føre en rettferdig og en radikal reformpolitikk som sikrer alle arbeidsmuligheter. Også kvinner, som bedrer arbeidsmiljøet selv om det koster. Mennesker som føler seg maktesløse i sitt eget samfunn, de vil ikke ha tanker for mennesker utenfor sin egen familie. Og når alminnelige mennesker får innflytelse på sin arbeidsplass, når de får medbestemmelse i sitt nærmiljø, da vil de ha evne til å se utover dette miljøet, ut over grensene og la solidariteten rekke videre.

Men nå begynner de fattige land å be om noe mer enn almisser, de krever en rettferdig økonomisk internasjonal ordning. En annen internasjonal arbeidsdeling), et produksjonsliv som skal sikre mennesker de grunnleggende behov.

Det vil bl. a. bety, ikke bare økt u-hjelp, men også en omforming av vårt eget næringsliv, for å gi plass til u-landenes industrivarer. Men kan det da være meningen at en kvinne på et lite sted uten andre arbeidsmuligheter skal miste sitt arbeid ved en konfeksjonsfabrikk, for å gjøre plass til skjorter fra u-land. Det må hele tiden være en forutsetning at vi med økonomisk planlegging sikrer at in-

gen enkelt arbeidstaker, ikke en bestemt næring, ikke en enkelt kommune skal bære byrdene av en mer rettferdig internasjonal ordning.

Sosialismen betyr at vi skal omforme det økonomiske liv slik at det ikke er basert på utbygging, et produksjonsliv som skal tilfredsstille behov, ikke drives fram av ønsket om et overskudd, og dette må gjøres gjeldende for hele verden, ikke bare vårt land.

Knut Foss, Oslo: Det forundrer meg noe at det ikke bare er de borgerlige som spekulerer om dette landsmøtet, når LO-organet, Fri Fagbevegelse, setter i gang å spekulere og analyserer noen av arbeiderbevegelsens fremste tillitsmenn. Det er greit nok at det koker over når de blå spekulerer, men temperaturen i våre egne organer bør holdes på et normalt punkt. Det er ikke riktig å si at verken den ene eller den annen tilhører hverdagsmiljø eller ideologiens verden. Alle våre tillitsmenn kan sin ideologi og de kommer ikke fra noe søndagsmiljø. Det må også være klart at det er dette landsmøtet som er pålagt det ansvaret å velge Arbeiderpartiets, ja, hele den norske arbeiderbevegelses nye ledelse.

Jeg er overbevist om at det vil skje på en slik måte, at når landsmøtet avsluttes, har den norske arbeiderbevegelse fått den ledelsen den har all grunn til å være stolt av.

Kai Ekanger, Oslo: Arbeiderpartiet har fått sin posisjon i det norske samfunn på grunn av sin vilje til å endre de forhold som eksisterte da den oppsto, og de forhold som den kom til å virke i. En fortsatt sterk posisjon for Arbeiderpartiet vil være avhengig av at vi bærer denne arven videre.

Den norske arbeiderklasse var en underpriviligert klasse, den fant ledere som hadde visjoner, og vi synger «enige skarer i trampende takt, styrket vår sak og øket vår makt». For vår del synes vi saken fortsatt er enkel, det er spørsmål om å utvide demokratiet, spørsmål om å sikre likestilling, innad og utad, det er spørsmålet om å ha solidaritet i praktisk politikk, så vel i vårt eget land, som utad overfor den sultne verden.

Jeg tror at vi på bedre måter må få til samråd og drøfting i hele arbeiderbevegelsen og hele vårt folk om de dagsaktuelle oppgaver som ligger foran oss. Vi har utvidet beslutningsprosessen ved å gjennomføre delvis vår parole om demokrati i hverdagen, men dette har medført at en rekke mennesker nå sitter ute og spør: La oss da være med på en samlet og skikkelig ledet debatt, om hvordan skal vi gjøre vår gjerning i våre bedriftsstyrer i våre lokalmiljøer og hvor det nå måtte være vi befinner oss i organisasjoner og partiet for å samordne vår virksomhet med partiets program og ledelse.

Dirigenten foreslo at møtet skulle sende en blomsterhilsen til Konrad Nordahl som lå på sykehus. Forslaget ble vedtatt med akklamasjon.

Trygve Bratteli, Regjeringen: Den debatten som har vært ført i går og i dag som jeg har fulgt meget nøye, må formodentlig i noen grad, også ses på bakgrunn av at det landsmøtet skulle gi seg i kast med et helt nytt punkt på dagsorden, et bredt opplegg om konkrete oppgaver i fylkespolitikken og i lokalpolitikken.

Det har i seg selv formodentlig medvirket til at oppgaver av den art i mindre grad har kommet til å prege denne debatten her og det er bare visse, få hovedtrekk jeg gjerne et øyeblikk vil komme tilbake til.

For det første: Arbeiderpartiets politiske hovedkurs ligger fast i vedtatte programmer. Det fyller meg med litt, hva skal jeg si, uro, når en fra tid til annen hører enkelte tendenser som skulle tyde på at det var uklarerhet på det punkt, dvs. tillegge andre uklarerhet på det punkt.

Og i den sammenheng vil jeg gjerne si et par ord om dette med høyre, venstre, sentrum osv. Det har bl. a. fra enkelte vært gitt hva jeg må kalle en litt fordreiet beskrivelse av et politisk sentrum, ikke som forslag på å plassere seg der selv, men fordi en ønsker å plassere enkelte andre partifeller på dette fordreide sentrum.

Jeg kjenner ingen partifeller i denne sal som er tilhenger av at Arbeiderpartiet skal sentrumplassere seg etter en beskrivelse av den art som der gis. Jeg sier i grunnen dette bare for å gi et råd. Det hender nemlig i politisk debatt at ord etter hvert blir så utbrukt at de mister en hver opprinnelig mening. Det beste eksempel på det er den franske tredje republikk hvor det var en mani gjennom en generasjon at alle partier skulle legge seg til venstre for de som eksisterte før, og før de Gaulle var det bare mer og mer ytterliggående venstrepartier i fransk politikk, etter de navnene de hadde, etter de deklarasjonene de utstedte. Det er et eksempel på at ordene mister sitt egentlige innhold, og da får vi simpelthen gjøre oss den umak å ordlegge oss på en slik måte at vi kan gjøre klart hva det er vi har i tankene, uten å benytte oss av den slags ordklisjeer. Men jeg tar på meg en del av skylden i og for seg, for i en bestemt situasjon, formulerte jeg dette med å samle flest mulig styrker for å ta det helt nøyaktig: samle mest mulig av kreftene fra sentrum og ut til venstre i norsk politikk. Det var på det lille landsmøtet vi hadde etter valgnederlaget i 1965, da de borgerlige partiene hadde fått flertall. Hva ligger der i ordspillet, akkurat i den situasjon? Mest mulig av kreftene fra sentrum og ut til venstre? Det var for å presi-

sere at Arbeiderpartiets gjenreise måtte skje ved å søke bred tilslutning. Det er det ene, og ut til venstre dvs. å redusere eventuelle fløypartier til det minst mulige, til Arbeiderpartiet å samle mest mulig av kreftene fra sentrum og ut til venstre.

I en slik konkret sammenheng kan det ha noen mening, men når det så etter hvert utvikler seg til den form for venstre, høyre og sentrum-diskusjon som har begynt å bli litt av en vane, vil jeg be om at vi alle sammen legger bort disse ordene, at vi heller bruker noen setninger mer på å fortelle hvor det er vi vil plassere oss, og dermed få klarere hva vi er enige om og hva vi er uenige om. Jeg tror nemlig fremfor alt etter å ha registrert alle de utmerkede distriktsmøter vi har hatt i partiet i de siste måneder, og også i og for seg ved å lytte til dem og debatten her, er det ikke noen slik uenighet om hovedkurs om grunnleggende retningslinjer, om stilling til demokratisk sosialisme som det en av og til kan få inntrykk av når en kaster med disse ballene i luften til venstre og til høyre og i sentrum osv.

Vi har vårt program, men vi fikk et valgnederlag også i 1973. Vi har en svak stilling for vårt politiske arbeid i denne stortingsperioden. Men det er gjort et utmerket arbeid. La meg her si Arbeiderpartiet har aldri vært noe forvaltningsparti, ikke i sitt program, ikke sin virksomhet, og jeg våger å si aller minst i de par siste årene har Arbeiderpartiet vært et parti som har satt seg ned og forvaltet det som er skapt før.

Vi har fortsatt vår samfunnsformende virksomhet slik det har vært Arbeiderpartiets oppgave og holdning i alle år. I denne sammenheng minnes jeg også av og til en svensk forfatters spørsmål om den gyldne fortid; når var den? Her kan en, og også ellers i debatter av denne art, få inntrykk av at f. eks. den radikale akademiske ungdom gikk i hyldningsmarsjer til Martin Tranmæl eller til Johan Nygaardsvold osv. Da jeg kom inn i arbeiderbevegelsen og var på alder med og endog yngre enn de fylkningsfolk som har opptrådt her i dag, var Martin Tranmæl i slike kretser den mest utskjelte mann i norsk arbeiderbevegelse. Og da Tranmæl trakk Det norske Arbeiderparti vekk fra Moskva, gikk hele Ungdomsforbundet en annen vei. Ikke alle dets medlemmer, men selve forbundet gikk til Kommunistpartiet.

Det er ikke slik at i fortiden sto liksom alle fra tidligere statsministre og ledende partifeller og helt ut i grasrøttene, så å si samlet og enige og uten tvil, uten tvilrådighet når det gjaldt de politiske linjer som skulle følges. Det er tross alt en relativt, ikke bare relativt det er en moderat, politisk diskusjon som føres i Arbeiderpar-

tiet og tilsluttede organisasjoner i denne tid, sammenliknet med hva der har vært i mange andre tider.

Hvis en tillegger EF-saken den betydning for de vanskeligheter som har oppstått senere, at en liksom regner med at etterhvert som bare EF-saken kommer på avstand, og vi sitter vel etablert i den politikken vi fører, vil vanskelighetene opphøre, da tror jeg vi tillegger den saken en farlig betydning. Det er langt dyperegående krefter i norsk og europeisk utvikling som har ført til de politiske rystelsene vi lever midt oppi. Og vi er nødt til å finne ut av dette på en langt mer omfattende måte for å finne veier inn i framtiden, enn ved å tro at dette bare er noe helt forbigående, som har sammenheng med EF-saken. La meg ellers bare si dette til slutt:

Når vi snakker om samling og samarbeide ser ikke jeg noen motsetning mellom et systematisk arbeid på et langsiktig mål og det å ta støtte der en finner den i gjennomføringen av hverdagens saker. Det er ikke noe motsetning mellom det og den arbeidsmetode vi alltid har vært henvist til å følge.

Vi må ikke her glemme Alcan-saken. Den er ikke skjellsettende for all framtid, men den minnet oss om en ting, nemlig det at hadde det da stått til SV, hadde vi ikke hatt noen regjering av Arbeiderpartiet i dag. En kan ikke se bort fra slike ting, når en snakker om de vanskelige problemer ved Stortingets nåværende sammensetning, med hvordan vi skal legge opp vårt arbeid og hvor vi er villig til å ta støtten i gitte situasjoner, for å få i gjennom våre egne forslag. Det måtte bli vår arbeidsmetode i denne perioden.

Men framfor alt legger jeg vekt på dette: at en hver samling og utløsning av krefter må starte i vårt eget parti. Kan vi samle de veldige krefter som er i Arbeiderpartiet om felles arbeid og felles målsetting, er det langt viktigere enn hvordan vi forholder oss til den ene eller annen gruppering for øvrig, hva enten den finner ut at en befinner seg til høyre eller til venstre. Og det er det som er viktig for oss, ut fra dette landsmøtet, som dette var grunntonen i alle våre fylkes- og distriktsmøter, at nå må vi sjøl ta oss sammen. Vi har ikke noe å be andre om forlatelse for. Vi er stolt av dette partiets historie, vi skal vinne over de vanskeligheter vi stadig er oppe i, og nøkkelen til det er først og fremst en samlet utløsning av de krefter som allerede er i Arbeiderpartiet.

Debatten om den politiske situasjonen var dermed avsluttet.

Representant nr. 285, Ragnar Gamst, Oslo, ble enstemmig innvilget permisjon fra kl. 15.00 tirsdag 22. og onsdag 23. april for å delta i et viktig fagforeningsmøte.

Etter en pause på 5 minutter ble møtet satt igjen kl. 11.50.

Sakslista, punkt 7 a:

PROBLEMER OG OPPGAVER I LOKALSAMFUNNET

Innstillingen fra utvalget er trykt i landsmøtehefte nr. 1. Utvalgets formann, *Bjørn Skau*, holdt denne innledning:

I barndomshjemmet mitt fant jeg for noen år siden ei handbok for kommunale tillitsmenn som partiet ga ut i midten av 30-åra. Da jeg bladde gjennom den, var det to ting som slo meg. For det første: Det er nesten utrolig at oppgaveområde, antall oppgaver og størrelsen på oppgaver har vokst så enormt og endret seg så totalt i løpet av forholdsvis kort tid. For det andre: Det er like utrolig at kommunene tross denne eksplosjonen i oppgaveområde kan arbeide etter et system og mønster som bare i nyanser skiller seg fra det en hadde den gang.

Hva består endringene i? Jeg kan bare skissere dem i hovedtrekk: Kommunesammenslutningene sammen med folkevekst har gjort den norske gjennomsnittskommunen dobbelt så stor som for 25 år siden. Det er ikke tall for øking i aktiviteten. Men de mange landkommuner som for 25 år siden avgjorde 1000 saker i sine organer, avgjør i dag 10 000. Mange kommuner som for 25 år siden hadde 10—15 ansatte, har i dag mellom 100 og 150 ansatte. Kommunene griper på en helt annen måte bestemmende inn i den enkeltes leveforhold. Kommunale vedtak kan avgjøre hvor og hvordan vi skal bo. De kan avgjøre om drømmen om hytte skal bli realisert og hvordan. De bestemmer om vi skal få hjelp hjemme i alderdom, eller om vi skal bo i institusjonen. De store linjene i velferdssamfunnet er trukket opp i Stortinget. Men det er gjennom kommunalpolitikken at de må tilpasses det enkelte menneskes ønsker og behov. Det er her det ofte avgjøres om de likhetsidealer, den solidaritetstanke som preger velferdssamfunnet, skal nå ut til det enkelte menneske.

En virkning av utviklingen er at det er skapt en ny situasjon for den minste enheten — grenda — bydelen. Felles aktiviteter, felles utnytting av ressurser og felles planlegging trengs også i det lille lokalsamfunnet. Det trengs i langt høyere grad i dag enn for 25 år siden, da vi for øvrig i mange lokalmiljøer hadde egne styringsorganer for spesielle, men viktige arbeidsområder.

I arbeidsdokumentet har utvalget et lite avsnitt som vi kaller grunnsyn. Jeg har lyst til å sitere noen linjer fra dette avsnittet:

«En sosialistisk politikk kan ikke være én ting på landsplan og noe annet i lokalsamfunnet. Ønsker vi å skape et samfunn uten klasse-skiller, må vi i planleggingen av lokalsamfunnet, i boligplanlegging,

i skoleplanlegging og i planlegging av arbeidsplassene aktivt bryte ned skiller som eksisterer og aktivt motvirke at nye skiller skapes.

Skal vi utvide menneskenes like rett til å forme sin framtid, kan det ikke bare skje ved at større deler av det totale samfunnsansvar blir overført fra maktgrupperinger utenfor folkevalgt kontroll til *sentrale* politiske organer. Det er heller ikke tilstrekkelig at det på den enkelte arbeidsplass utvikles et nytt demokrati. Det nye demokrati skal også skapes ved at menneskene aktivt former sitt eget lokalsamfunn og preger utviklingen av det.»

Dette burde være en selvfølge. Når vi har tatt det med og understreket det såpass sterkt, er det fordi det kanskje ikke alltid er tilstrekkelig klar sammenheng mellom vårt grunnsyn, våre målsetninger og den politikk vi fører i vår lokalpolitiske hverdag. Heller ikke strekkelig sammenheng mellom vår politikk på riksplanet og i kommunene.

Det er ikke mulig på kort tid å gjennomgå alle de områder som er behandlet i arbeidsdokumentet. Jeg har valgt ut noen få områder. Dels fordi de kan være sentrale, og dels fordi det kan være de områdene hvor debattbehovet er størst.

Kanskje finnes de største klaseskiller i Norge i det jeg vil kalle miljøforhold og miljømuligheter. Få steder er forskjellen mellom høyere og lavere inntektssjikt så stor som i muligheter for valg av bolig og bomiljø, i forskjellen på tilgang til viktige friluftressurser og i arbeidsmiljø. Vi ser det outrert i forskjellen mellom Holmenkollåsen og et vanlig bomiljø i Oslo. Men det finnes nyskapte holmenkollåser i mindre format i mange norske kommuner til og med som følge av en bevisst politikk.

En omstendelig og detaljert planleggingsprosedyre har ført til at bomiljøet er låst fast i sin utforming før de menneskene som skal bo i området, kommer inn i bildet. Det er mulig og nødvendig ved en forenkling av planleggingen å gi de som skal bo i et område, rett til å være med på utformingen på en helt annen måte enn i dag.

Først og fremst må kommunene få rett til å vedta og å endre reguleringsplanene uten overordnet prøving. Dette betyr at kommunen i samråd med de som skal bo, kan endre uten frykt for at bygging skal bli forsinket i mange måneder.

Stat og fylke har kontroll med arealdisponering gjennom generalplanvedtekter i kommunene. Kommunene har i dag faglig administrasjon eller hjelp til å lage gode nok generalplaner. Ikke minst i borettslagene vil samarbeid og samvirke i utformingen av

planene for området gi en langt bedre start på fellesskapet enn tilfelle er i dag.

En reguleringsarkitekt spurte for en tid tilbake: Hvem skal vi planlegge for — grunneierne eller brukerne? Svaret er klart. De regler vi har i dag, gjør at bare grunneierne og de som allerede bor i et område, har mulighet til å utøve press i planleggingen. Og de gjør det — ofte på bekostning av de som skal bo i framtida.

Tross eksempler på det motsatte så er mye av klasseskillene i våre boligstrøk bygd ned i etterkrigstida. Men det har oppstått nye skiller. Vi ønsket å bygge ut nye områder så raskt som mulig, og vi har skapt éngenerasjonsstrøkene. I mange kommuner med sterk boligbygging kan vi i løpet av noen år — kanskje allerede i dag — snakke om strøket hvor de gamle bor, der hvor det er barn, der hvor det er middelaldrende osv. Hensikten ved rask utbygging har vært å få billigere tomter. Men samfunnsmessig er det vi vinner ved rask utbygging, lite i forhold til det sløseri det er å utvikle et strøk for å ta imot f. eks. 500 barnefamilier, når barna 15—20 år seinere er borte. En annen og viktigere side er at det er nødvendig for trivselen i våre lokalsamfunn å få løst denne knuten.

Noen av de forslag utvalget har pekt på, kan gi start på et arbeid for å løse problemene: Også de eldre som ønsker å flytte over til en mindre og mer lettvinnt bolig, blir i dag boende i den store fordi den lille leiligheten blir for dyr. En sterk forskyvning av bokostnadene i tid vil bedre denne situasjonen. De statlige finansieringsordningene må sette kommunene i stand til å foreta utbygging av områder over lengre tid og å foreta samtidig utbygging av flere områder. Gjennom en smidigere vurdering av reguleringsplaner og byggeregler må en åpne for bedre utnytting og utfylling av eldre boligstrøk med tynn bebyggelse. I langt høyere grad må boligfinansieringsordningene bidra til sanering ikke bare av hele strøk, men av enkeltbygg for å få en gradvis fornyelse av eldre strøk.

Kommunene har ikke hatt organer som har sett lokalmiljøene innenfor kommunen som en helhet. Derfor har vi møtt de nye behov og krav med å skape et kommunalt byråkrati av regler og retningslinjer som må være ufravikelige på grunn av konsekvensene.

Arbeidsdokumentet har tatt klart standpunkt for at kommuner av noe størrelse arealmessig eller i innbyggertall, bør ha bydelsutvalg og grendeutvalg. Og det som er viktigere: At det skjer en reell overføring av myndighet til utvalgene. Lokalutvalgenes oppgaver må være: Ansvar for disponering av de lokalressurser som finnes i området — inkludert skolelokaler. Vi tror det i framtida må være feil i strøk av vanlig størrelse, å planlegge egne bygg for skoler, egne for organisasjonsvirksomhet, egne lokaler for skolebibliotek

og andre lokaler for folkebibliotek osv. Det vi trenger, er en samordning av de behov som skal dekkes i lokalsamfunnet og en felles løsning av dem. Og det må være likestilte behov — hvor sjølsagt skolen må være en av de viktigste.

Det system at skolelokaler som kommunen bygger skal være utenfor vanlig kommunal styring som en slags hellige kuer i lokalsamfunnet, må nå ha overlevd seg sjøl. Lokalutvalgene må ha ansvar for planlegging, opparbeidelse og drift av leieområder, for service overfor folkeorganisasjoner i gjennomføring av fritidstiltak og kulturtiltak. Og sist, men ikke minst, må lokalutvalget ha ansvaret for organisering av det direkte demokrati i lokalsamfunnet, med informasjon til organisasjoner, ved egne informasjonstiltak osv. Men lokalutvalgene skal ikke lede aktiviteten i lokalsamfunnet. Den skal gjennom sine tiltak støtte organisasjonenes aktivitet og egenaktiviteten.

Vi har i arbeidsdokumentet sitert kulturmeldinga. Jeg vil gjerne gjenta en liten del av sitatet:

«Alle avgjerder bør bli tekne og alle tiltak bør setjast i verk av eller nærast mogleg dei lokale miljø og grupper som avgjerdene vedkjem eller får konsekvensar for.»

Dette er myntet på kulturpolitikken, men med et utvidet kulturbegrep vil det si nesten all den mellommenneskelige aktivitet i lokalsamfunnet som er organisert utenfor boligens fire vegger.

Jeg må nytte denne sjansen til å si noen ord om problemet med desentralisering av myndighet rent generelt. Om vi setter dette sitatet opp som en norm for hele arbeidsdelinga mellom stat, fylker, kommuner og lokalsamfunn, vil neppe et aktivt politisk menneske erklære seg uenig i sitatet. Kravet om enhet både i samfunnet og innenfor den enkelte kommune gjør at viktige avgjørelser ikke kan delegeres. Men en lang rekke av de saker som krever sentral overprøving i dag har ingen betydning for enhetskravet i samfunnet. Det må i demokratiets navn være en klar oppgave å rydde i et system hvor ansatte sentralt skal sitte reelt å overprøve vedtak som er fattet av folkevalgte organer i kommunene.

Jeg kan vanskelig tenke meg noe som mer gir klart uttrykk for mistillit til den kommunale sjølstyreevne enn kommunelovens regel om at et mindretall gjennom anke kan overlate til departementet å avgjøre på egen hånd hva som er riktig for kommunen. Denne bestemmelse er bare rettet mot det positive vedtak, mot det nye som skal skje. Vi vet at departementet som regel avgjør saker ut fra de standpunkter de har hatt tidligere. Dette er virkelig en konservativ garanti av de helt store i vår lovgivning. Overprøvingens egentlige begrunnelse på en rekke områder er frykt i sentralmakten over hva

kommunestyrene kan finne på. I praksis er det mye av den samme holdning som begrunner uviljen mot lokalutvalg i mange kommuner. De er redd for å miste styringen. De er redd for hva lokalutvalgene kan «finne på». Troen på egen ufeilbarlighet er alltid en hindring for demokratisering og desentralisering. Helt uavhengig av om ufeilbarligheten sitter i et departement, direktorat eller et kommunestyre.

Jeg tror lokalutvalgene noen steder har fått en skjev start fordi arbeidsområde og myndighetsområde ikke er trukket klart nok opp. Det kan ikke være en hensiktsmessig fordeling av oppgavene at politikere skal sitte sammen i møte etter møte for å diskutere hva kommunestyret bør mene om en lang rekke saker. Viktige områder som har betydning for lokalsamfunnet, må avgjøres ut fra en helhetssynsvinkel i kommunestyret. På samme måte som viktige spørsmål for den enkelte kommune blir avgjort i fylker og statlige organer.

Jeg er enig med de partilag som i sine uttalelser klart har gitt uttrykk for at lokalutvalg bare har sin hensikt når de har klare arbeidsområder, klar myndighet innenfor arbeidsområdet og midler til disposisjon for på noenlunde fritt grunnlag å kunne løse sine arbeidsoppgaver.

Vi har i innstillingen invitert til en debatt som jeg synes vi burde hatt for lenge siden i partiet: Skal kulturaktivitet, ungdomsarbeid, studieaktivitet fortrinnsvis drives gjennom folkeorganisasjonene ved egenaktivitet? Eller skal kommunene i stadig større grad direkte engasjere seg i dette arbeidet?

Arbeidsprogrammet har en klar holdning til spørsmålet, men holdningen har ikke slått ut i vår praktiske politikk i kommunene. Jeg tror spørsmålet har en viktig prinsipiell side som vi må ta alvorlig. Dersom ikke demokratiet kan få en naturlig rekruttering fra et levende og aktivt organisasjonsmiljø i lokalsamfunnet, kan ikke de demokratiske styringsorganer få den bredde som det er solid tradisjon for i vårt samfunn. Det har vært gjennom aktiviteten i organisasjonene på grunnplanet at den alminnelige gutt og jente er vokst fram til dyktige og aktive politikere i stat, fylke og kommuner. Aktiviteten har gitt dem kunnskap og innsikt i demokratisk styring som teller mer i samfunnsarbeidet enn spesiell utdanning og spesiell faglig innsikt. Forsvinner de brede frivillige organisasjonene, vil den type politikere som har sin bakgrunn i organisasjonsarbeidet forsvinne. De vil bli erstattet med mennesker med ekspertkompetanse mer enn aktivitetskompetanse, med bakgrunn i undervisningsinstitusjonenes ekspertlaboratorier mer enn i lokalsamfunn og organisasjoner.

Jeg kjenner motargumentene særlig i forhold til ungdomsarbeidet: Ungdomsorganisasjonene har ikke klart sin oppgave. Derfor må kommunene drive ungdomsarbeidet gjennom fritidsklubber og skoler. Hva er sannheten? En ungdomsklubb koster mellom 100 000 og 200 000 kroner i året. Når fikk ungdomslag og barneorganisasjoner en slik sjanse? Det er kommuner som driver sitt kommunale ungdomsarbeid med budsjett av denne størrelse som aldri er kommet opp i én prosent av beløpet i bevilgning til ungdomslag. Framfylkingen med den bredde den tar til å få, har et budsjett for sin virksomhet på mellom 300 000 og 400 000 i året.

Den ledede aktivitet er ofte nødvendig av sosiale grunner. Dette er en aktivitet som ikke kan drives av organisasjoner på frivillig grunnlag. Og det er en dyr aktivitet. Denne aktiviteten skal ikke bygges ned.

Men vi må rette opp den skjevhet som er til stede. Det er ikke ledet ungdomsarbeid, ledet kulturaktivitet som gir demokratisk bredde. Til det trengs det tillitsmenn som sjøl tar ansvar, som sjøl må lede og som må skape resultater gjennom sin egenaktivitet. Jeg tror det er vesentlig å gjøre det klart at de lokalutvalg som utvikles i kommunene, må ha som oppgave å understøtte aktivitet. De skal skape grunnlag for samspill mellom menneskene, ikke dirigere samspillet. Representanter for Sosialistiske kulturarbeideres forening har pekt på en mangel i vårt arbeidsdokument på dette punktet. Kulturarbeiderne har en viktig oppgave i å stimulere det kulturelle demokrati i lokalsamfunnet. Gjennom kulturmidlene er det større muligheter for å skape direkte kontakt mellom de utøvende kunstnere og organisasjoner i bydeler og grender på en helt annen måte enn før. Et samvirke og samarbeid mellom folkeorganisasjonene og kulturarbeiderne vil kunne bety mer for å bryte ned den fornemme sirkel av finkultur enn mange andre tiltak vi er stolte av. Jeg tror også det vil gi impulser til de aktive kunstnere som i alle fall de av dem som er knyttet til arbeiderbevegelsen føler et klart behov for. I samsvar med dette har utvalget utarbeidd et tillegg til de forslag vi har fremmet, som er overlevert redaksjonskomitéen.

En vesentlig oppgave i åra som kommer, vil være å skape mer likhet i tilgang til friluftsgoder. Her er forskjellen, ikke minst langs Oslofjorden, nesten grotesk. Kommer du til Skjebergkysten en varm sommerdag, kan du finne 6—800 mennesker stablet sammen på en sandstrand som er mindre i omfang og strandlinje enn en enkelt Osломann med familie på 3—4 har til disposisjon lenger ute. Og vi må ikke glemme at denne stranda er tatt fra allmennheten.

I de mest tettbefolkede områdene kan ikke strandloven løse pro-

blemene. Den er tross alt et passivt virkemiddel. De viktigste allmennområdene er allerede bortfalt. Det må en aktiv holdning og et aktivt samarbeide til mellom stat, fylker og kommuner for å skape muligheter igjen. La meg bare illustrere utviklingen med situasjonen på mine hjemlige trakter. Langs den nesten 70 km lange kysten har vi vel 4 km god badestrand. Men det alt vesentlige av denne stranda er beslaglagt av forholdsvis få private hytter. En fjerdedel står igjen til en befolkning i regionen på rundt 50 000 mennesker, pluss de hundretusener i retning Oslo-gryta som bor mellom en og enoghalv times avstand fra Østfoldkysten.

Jeg vil understreke at det er plass til hytter i Norge for de som ønsker det. Men vi må akseptere at strandstrekningene i tettområdene er mangelvare. Like lite som vi på andre felt kan akseptere ulikhetene i fordelingen av godene, like lite kan vi gjøre det her.

Vi er vel de første til å innrømme at vi ikke i innstillingen konkret peker på hvordan vi skal løse dette fordelingsproblemet. Vi håper at det arbeid som pågår i miljøverndepartementet kan gi grunnlag for en mer rolig drøfting om spørsmålene enn det vi har hatt hittil. Det må være klart at det er enkeltmenneskers overforbruk av friarealene vi må angripe.

Jeg tror det var Reidar Hirsti som en gang ga uttrykk for at Arbeiderpartiet alltid måtte plassere seg på de upriviligertes side i samfunnet.

Det er denne holdningen vi har hatt i tankene når vi har arbeidet med avsnittet om innbyggernes rettigheter i forhold til kommunen.

Jeg finner det ikke mulig når tida tar til å bli knapp å beskrive i detalj og så nyansert som det burde være, dagens kommunale virkelighet slik mange innbyggere opplever den. I arbeidsdokumentet sier vi at for mange virker den slik:

«Avstanden øker mellom de som avgjør og de som avgjørelsen gjelder. Tempoet i saksbehandling er uforståelig tregt. Ofte føler innbyggerne at innflytelse, posisjon og penger gir fordeler i avgjørelsene.»

Vi har naturligvis mange tilfredse innbyggere i kommunen. Men jeg har lyst til å peke på at ingen av partilaga som har sendt inn uttalelser om arbeidsdokumentet, har påstått at denne beskrivelsen er satt på spissen.

Kanskje bør vi som arbeider i kommunene, akseptere at i hvert fall noe av vår Gallup-tilbakegang henger sammen med at vi som parti hverken sentralt eller i den enkelte kommune har møtt dette problemet med tilstrekkelig tyngde.

Vi har forsøkt i innstillingen å fremme helt konkrete forslag på dette feltet.

Jeg tror det er en illusjon at folkestyret er sterkere jo flere detaljsaker som direkte avgjøres av folkevalgte organer. Sannsynligvis gir det både riktigere behandling, raskere behandling og sterkere politisk styring om vi som politikere bruker tida til å trekke opp retningslinjene for løsning av sakene og lar administrasjonen sette dem ut i livet.

Det er også bare en illusjon at en sak blir grundigere behandlet jo flere organer som behandler dem. Vi har eksempler i vår lovgivning på at enkle søknader fra innbyggere minst må behandles av fem folkevalgte organer for å bli avgjort, uten at jeg kan skjønne at saka vinner noe på de fire siste behandlingsrundene. En konsekvent gjennomføring av størst mulig enleddsbehandling i kommunene av saker som gjelder enkeltpersoner og familier, vil spare innbyggerne for måneder i unødvendig ventetid.

De framlegg i dette avsnittet som vi i utvalget legger størst vekt på, går direkte på publikums rettigheter i forhold til kommunen.

I forvaltningen har det vært et viktig prinsipp å behandle alle likt. Men nettopp ved en slik skjematisk ulikhet i behandlingen, skaper vi ofte de store ulikheter i resultatet.

Jeg vil nesten si at det ikke er forvaltningens sak å behandle alle likt, men å sørge for at alle får like muligheter, — og det er noe helt annet.

Blant annet har vi foreslått disse tiltak:

- Kommunen må i forhold til publikum være en enhet. Folks henvendelser skal kunne skje på ett sted.
- Folk skal ha like muligheter til kontakt med folkevalgte. Kommunen må gjennomføre faste kontakttider mellom innbyggere, ordføreren og formennene i de viktigste utvalg.
- Kommunene skal være forpliktet til å gi den enkelte innbygger hjelp til å fylle ut nødvendige skjemaer, formulere og skrive søknader til offentlige organer (altså ikke bare kommunale), skaffe fram nødvendige opplysninger og formidle klager og anker. Dette betyr bl. a. at muntlig anke i regelen må aksepteres som fullgod.
- Når kommunen skal gripe inn overfor den enkeltes eiendom eller i personlige forhold, skal den ha plikt til å dekke utgif-

tene til juridisk hjelp, dersom ikke den berørte vil ha naturlig adgang til slik assistanse.

- Kommunen skal alltid gi skriftlig beskjed om hvem i administrasjonen den enkelte kan henvende seg til i samband med saker som er under behandling.

Det er mulig at dette synes som små saker. Men disse enkle reformene vil skape større likhet i resultat for de grupper som trenger det mest. Da er det ikke små saker.

Sakslista, punkt 7 b:

MILJØ- OG RESSURSPROBLEMER

Innstillingen fra utvalget er trykt i landsmøtehefte nr. 1. Utvalgets formann, *Reidar Hirsti*, holdt denne innledningen:

Norge er på så mange måter et privilegert samfunn. Vi lever i et rolig og balansert hjørne av verden, hvor den nakne nøden og masesefattigdommen er historie. Vi nyter godt av en avansert teknikk, som det store flertall av jordens folk ikke har del i. Men det som er vårt største og mest slitesterke privilegium, er vår naturgitte rikdom. I så måte har vi nærmest en enestående situasjon i global målestokk. Bare to områder av verden kan konkurrere med oss i denne sammenheng. Det er Canada og Australia. Bare disse to regionene kan — i forhold til sitt folketall og areal — varte opp med tilsvarende mengder av energikilder, metaller og andre naturgitte ressurser. Naturen har med andre ord vært uhyre gavmild mot oss.

Men nettopp naturens favorisering av oss gir oss et stort og forpliktende ansvar i mellomfolkelig sammenheng. Ofte disponerer vi en nedarvet naturkapital som i realiteten er hele menneskehetens felles eiendom. Og i dette perspektivet kan vi snakke om to grupper av privilegerte nasjoner. Det er de industrialiserte land, som er verdens desiderte overklasse. Og det er de ressursrike og oljeproduserende land, som ofte har fått enorme rikdommer i vuggegave. Vi har fått både i pose og sekk, og tilhører i realiteten begge disse to privilegerte gruppene.

Men storparten av jordens folk bor ikke i de rike delene av verden. De lever i fattigdom og nød — ofte på en karrig og utbrent jord, hvor det verken er olje eller industri. Det er dette fattige folkehavet vi må føle oss solidariske med, og som vi planmessig må ta sikte på å hjelpe gjennom vår disponering av våre hjemlige ressurser. En stadig større del av vår produksjon må brukes til solidarisk innsats i utviklingslandene, hvis vi vil fylle våre internasjonale forpliktelser. Jeg synes det er nyttig og nødvendig å slå dette fast i starten.

Det vil også være nyttig å ta med seg et annet perspektiv i denne sammenheng: For femten-tjue år siden var det nesten ikke en kjefst som snakket om å verne naturen og miljøet mot farlige inn-grep og varige mén, og det var også lite snakk om å beskytte for-gjengelige ressurser mot rovdrift. Det var helt andre politiske ord og begreper som da sto i forgrunnen.

I dag er situasjonen en helt annen. Ressurs- og miljøvernproble-mene har fått en dominerende plass i den politiske debatten over hele den industrialiserte verden.

Årsaken ligger i første rekke i to viktige forhold: For det første har moderne teknikk og vitenskap i de siste generasjonene utløst en helt enestående utvikling. Siden den industrielle revolusjon, da menneskene for alvor begynte å ta maskinen i sin tjeneste, har det skjedd en helt eksplosiv vekst i jordens folketall og produksjon. Denne veksten har vært mulig fordi vi ved hjelp av moderne tek-nologi stadig kunne ta i bruk ressurser som var utilgjengelige for tidligere generasjoner. Ny jord kunne dyrkes opp ved hjelp av ef-fektive maskiner, og avlingene kunne økes ved bruk av kunstgjød-sel. Det ga mat til stadig nye milliarder. Nye kullfelter, rike oljekil-der og store mineralforekomster ble oppdaget i mange land og ver-densdeler. I denne epoken fantes det alltid en ubrukt og nedarvet naturkapital som kunne berike oss, og tilsynelatende økte de dispo-nible ressursene hurtig fra år til år. Vi øynet nærmest ingen ende på framgangen og veksten.

Men den eksplosive utviklingen førte med seg en rekke ubehage-lige problemer, som ble mer og mer åpenbare for alle. Det enorme forbruket ga oss økt forurensning og andre ubehagelige miljø-forstyrrelser. Byene druknet ofte i motorstøy og stampende bilkøer, og naturen fikk mange stygge og varige sår. Folk begynte å se nød-vendigheten av en kontrollert og skånsom ressursanvendelse og et planmessig miljøvern. Og etter hvert begynte det å melde seg en del nærgående spørsmål: Kunne den raske veksten fortsette i det uendelige uten at man sprengete rammen for jordens yte-evne? Vil-le man ikke bruke opp mange livsviktige ressurser og gjennom det utarme hele vår klode på en varig og skjebnesvanger måte? Og ville man i det lange løp skaffe mat nok til stadig flere milliarder?

Sindige eksperter begynte å mane oss til måtehold og sparsom-het. De påviste også at det eksisterte en økologisk balanse i natu-ren, et fint samspill mellom dyr, planter og miljø. Ved bruk av ma-skiner og en del produkter fra moderne industri kunne vi gripe inn i denne balansen på en uheldig måte. Vi kunne utløse uberegnelige kjedereaksjoner i naturmiljøet omkring oss og rasere helt uerstat-

telige verdier. Derfor er det så nødvendig med en skikkelig og forsvarelig kontroll før man slipper løs enhver ny produksjon av ukjente produkter.

Dette bør være noe av den grunnleggende bakgrunn for oss, når vi skal vurdere vår ressursanvendelse og vårt miljøvern i de årene som kommer. Og det er særlig to sentrale områder jeg har lyst til å dvele litt ved. Det gjelder for det første oljen som kommer til å sette varige spor etter seg i det nye Norge som vil gå over i et nytt tusenår.

Vi har valgt å holde et moderat og forsiktig tempo i oljeutvinningen, noe som også Regjeringen og Stortinget har definert rent tallmessig. Taket er satt ved en årsproduksjon på 90 millioner tonn i året, noe som betyr det ti-dobbelte av vårt hjemlige forbruk. Jeg tror det er veldig viktig at vi holder fast ved dette målet i de årene som kommer, og at vi makter å befeste en effektiv og samfunnsmessig styring på dette område. Gjennom den hovedlinjen som er trukket opp, vil vi for det første unngå sløsing og rovdrift. Vi vil forvalte en viktig naturrikdom med måtehold og forsiktighet. Men det som er like viktig, er at vi samtidig får en reell mulighet til å leve oss inn i oljealderen på en noenlunde harmonisk og balansert måte. For det første får vi tid og mulighet til å jenke oljeaktivitetene forsvarlig på plass ute i havet, slik at de ikke blir til utålelig sjenanse for fiskeriene, og slik at de ikke blir en fare for livet i havet. De fiskerike havområdene over den norske kontinentalsokkel er jo ikke bare noen av de viktigste i hele verden. Fiskerinæringen er også en del av fundamentet for en livsstil og et bosetningsmønster som vi gjerne vil bevare i sine hovedtrekk, og som vi gjerne vil ha med oss inn i et nytt tusenår. Vi kan aldri la valget stå mellom olje og fisk. I denne sammenheng kan det ikke bli spørsmål om et enten-eller, men om et både-og. De to næringene må kunne leve side ved side – og gjennom en aktiv og fredelig sameksistens berike det framtidige kyst-Norge.

En forsiktig og gradvis utvikling vil ellers gi oss mulighet til å veve oljeaktivitetene noenlunde mykt og smidig inn i vårt næringsliv og lokale miljø. Vi får rimelig tid til å forberede en aktiv og planmessig lokaliseringsspolitikk, som kan vaksinere store deler av landet mot en overdreven urbanisering og sentralisering, som rent miljømessig kan virke opprivende. Det er av vital betydning at vi makter nettopp denne oppgaven. Gjennom vår hverdagspolitikk i disse avgjørende årene vil vi prege bosetningsmønsteret, forme livsstilen og avgjøre de menneskelige vilkår i det nye Norge, som våre barn og barnebarn skal leve i. Og dette vil i realiteten være

kultur- og miljøpolitikk i ordets videste og mest fundamentale forstand.

Et annet område hvor også hensynet til natur- og miljøvernet vil spille en vesentlig rolle i de årene som kommer, er i energiproduksjonen. Også her kan det bli spørsmål om å gjøre varige inngrep i det framtids-terrenget, som vi skal bevege oss gjennom i generasjoner framover. Også på dette område vil vi – gjennom våre politiske vedtak – prege det framtidige Norges-kartet.

Vi er alle klar over at enhver form for energiproduksjon vil påvirke miljøet. Vasskraften har den store og verdifulle egenskap at den ikke forurenser, og at den stadig fornyer seg. Men dersom vi bygger demninger, som er nødvendige for å sikre en jevn tilførsel av kraft gjennom hele året, legger vi ofte store arealer under vann, og gjennom det forringer vi noe av naturmiljøet. Dessuten blir vannføringen i elvene svært ofte forandret, og det kan få uheldige virkninger på fisket.

Produserer vi energi ved å brenne gass, olje eller kull, forbruker vi forgjengelige ressurser, som vi ofte kan anvende til andre formål – og på en bedre måte. Samtidig kan disse formene for energiproduksjon føre med seg mange ubehagelige forurensninger og sur nedbør.

Energiproduksjon med atomkraft gir oss problemer i forbindelse med avfallet, og det er vel fortsatt noe uklart hvor stor risikoen er for ulykker i denne sammenheng. Iallfall strides de lærde, og ofte med et sterkt engasjement og en voldsom intensitet i debatten.

En ting er iallfall klart: I de årene som kommer, må vi fortsatt øke energiproduksjonen en del. Hvis vi ikke gjør det, kan vi utløse nok så akutte og ubehagelige omstillingsproblemer i viktige deler av vårt arbeids- og næringsliv. Men det vi kan og må gjøre, er å dempe veksten i produksjon og forbruk, og det blir en viktig oppgave å gjennomføre energisparende tiltak som virkelig har effekt. Alt dette går da også inn som en viktig del av Regjeringens arbeidsopplegg for det kommende tiåret, en sak som nå er under behandling i Stortinget, og som visstnok har utløst en del divergenser på Løvebakken, ifølge velorienterte og meddelsomme presseorganer.

Men det som er det nye og typiske i vår energisituasjon, er at vannkraftepoken nå er i ferd med å forsvinne bak oss i historien. Bare i svært begrenset grad kan vi regne med å kunne øke produksjonen av vannkraft i de årene som kommer, og om femten år er det ikke stort mer igjen. De mest lønnsomme kraftkildene er da bygd ut, og en del vassdrag er fanget opp av verneplaner, som vi i høyeste grad må ha respekt for. Derfor må vi speide etter nye energikilder, og vi må forsøke å finne fram til fornuftige kombinasjoner, som gjør

at de ulike kildene kan utfylle hverandre. I denne sammenheng har det spesial-utvalget som har vurdert ressurs- og miljøproblemene, og som har lagt fram sin innstilling i landsmøtehefte nr. 1, lagt stor vekt på dette momentet: Hvis vi for eksempel kan supplere vannkraften med varmekraft i de vannfattige perioder av året, vil vi kunne greie oss med mindre demninger og med mindre variasjon i vassføringen i elvene. Det vil gi oss mer skånsomme og miljøvennlige reguleringer, sier utvalget. Også en samkjøring med Sverige og Danmark, som dekker det meste av sitt elektrisitetsbehov gjennom varmekraft, vil ha den samme virkning, og den vil være til fordel for alle parter. For en norsk produksjon av varmekraft vil det være naturlig å basere seg på gass fra Nordsjøen, ikke minst fordi forurensningsproblemene i denne sammenheng er relativt enkle å løse, sier utvalget. Jeg er klar over at det også på dette område er delte meninger og forskjellige vurderinger, også i partiet.

Når det så gjelder atomkraften, vil utvalget vente med å ta et endelig standpunkt inntil problemene er mer avklart. Og her vil tiden være til stor hjelp for oss. Det finnes i dag hundrevis av kjernekraftverk rundt om i verden, og vi kan profitere på erfaringer fra mange land og verdensdeler. Også på østsiden av Kjølen finner vi flere kjernekraftverk i drift, og enda flere vil komme i de nærmeste årene. Mot denne bakgrunn vil det være naturlig å få en bred utredning, som kan klarlegge de forskjellige sidene ved saken, og det gjelder i første rekke de sikkerhetsmessige aspektene. På dette grunnlaget vil vi så kunne ta et endelig standpunkt, når tiden er moden for det.

Men skal vi ha en reell mulighet til å velge mellom de ulike alternativene et stykke ut i 1980-årene, må vi planlegge de forskjellige prosjektene i tide. De må faktisk være modne for en eventuell gjennomføring, når behovet melder seg. Når det gjelder atomkraftverk for eksempel, så må vi ha en planleggingsperiode på et sted mellom åtte og ti år. Det viser oss hvor nødvendig det er å ha planlagte og alternative prosjekter, som vi kan velge mellom, og som er klare for en rask realisering når valget faller. Jeg tror det er viktig å ha dette klart for seg.

Ellers tror jeg at vi på dette område har noe å lære av vårt svenske søsterparti. Vi bør – i likhet med svenskene – gjennomføre en bred informasjonskampanje, som bringer ut faktisk innsikt og nøktern opplysning om disse problemene. På dette område kan manglende informasjon ofte skape skrekkevvisjoner, som det ikke er dekning for i realitetenes verden. Jeg tror det vil være riktig å overveie en debatt innad i partiet – i form av det som svenskene kaller et rådslag – så hurtig som mulig. Bare en moden og velinformert

opinion kan gjøre det mulig for oss å treffe et riktig valg på dette vitale område.

Om noen år vil oljeinntektene gi Norge en handlefrihet uten si-destykke i vår historie. Vi kan i langt større grad enn før satse på livsverdier og rent miljømessige goder, som tidligere måtte vike plassen for hensynet til en effektiv og lønnsom produksjon, for å snakke i konvensjonelle ord og vendinger. Det er symptomatisk at Regjeringen i den nylig avgitte stortingsmelding om norsk industris utvikling og framtid, avgir et forpliktende løfte om å fjerne alle de viktigste forurensningskildene i norsk industri i løpet av en tiårsperiode. Samtidig er det planlagt viktige framstøt for å bedre det indre miljøet i våre bedrifter. Jeg vet at Miljøvernministeren vil komme litt nærmere inn på disse oppgavene i debatten i ettermid- dag.

Stort sett har vi vel alle et ønskebilde av det Norge som vi gjerne vil skape fram mot år 2000. Og aldri før har vi hatt større mulighet til å gjennomføre våre visjonære mål. Vi kan kombinere en jevn og balansert vekst med et mykere og et mer miljø- og menneskevenn- lig samfunn. Vi kan skape en ny form for vekst – med en *dypere mening*. Oljealderen kan faktisk berike vår sivilisasjon med en ny dimensjon, for å si det litt høytidelig. Mulighetene er for så vidt åpenbare. Hvis vi ikke greier denne oppgaven, så er det rett og slett vår egen dyktighet som svikter. Og da er det også noe ved funk- sjonsdyktigheten i vårt demokrati som klikker. Her ligger den store utfordringen i de nye, spennende og ukjente år som vi nå går inn i. La oss håpe at vi greier oppgaven.

5 MINUTTERS TALETID

Dirigenten opplyste at det hadde tegnet seg over 40 talere allere- de. Han satte fram forslag om 5 minutters taletid, med unntak av kommunal- og arbeidsminister Leif Aune, som hadde bedt om noe lengre taletid.

Vedtak: Enstemmig bifalt.

Formiddagsmøtet hevet kl. 12.50.

Ettermiddagsmøtet 21. april 1975.

Møtet satt kl. 15.00. Dirigent: *Tor Aspengren*. Sekretærer: *Marit Wikholm*, *Eli Andreassen* og *Ivar Ødegaard*.

Dirigenten refererte to telegrammer, fra Jämtland Läns Social- demokratiska Partidistrikt og fra Follo Faglige Samorganisasjon.

Saklista, pkt. 2:

INNSTILLING OM BERETNINGEN

Formannen i Beretnings- og protokollkomitéen, *Ragnhild Holsen*, la fram følgende innstilling:

Beretnings- og protokollkomitéen har gjennomgått partiets beretning for perioden 1973—1974 og fremmer følgende innstilling:

Beretningen for 1973 og 1974 er fyldig og oversiktlig satt opp.

Komitéen vil påpeke følgende feil i beretningen:

- a) På side 95 i innledningskapitlet om Arbeidernes Ungdomsfylking, avsnitt 4 og 5, foreligger en skrivefeil som gir meningsfeil i innholdet. Ordet *styring* er brukt i stedet for *styrking*.
- b) I avsnittet om ansatte på partikontoret er en opplysning falt ut (side 27). Organisasjonssekretær Arne Michael Olsen har vært ansatt på kontoret inntil han i november 1973 gikk over som politisk sekretær i Kommunaldepartementet.

Komitéen vil videre påpeke at i oversikten over sentralstyrets faste utvalg (side 8—10) mangler opplysning om medlemmenes hjemstedsfylke, slik at det er umulig å danne seg et bilde av den geografiske fordeling av tillitsvervene.

Komitéen vil også påpeke en skjev kjønnsmessig sammensetning av disse komitéene. Komitéen vil anføre at utvalgenes virksomhet ikke kommer til uttrykk i beretningen.

Komitéen savner videre en samordnet oversikt over fordelingen mellom kollektive og individuelle medlemmer i partiet (side 39).

Landsmøtet 1973 vedtok å gjøre 1974 til et organisasjonsår. Komitéen konstaterer at dette er fulgt opp med prioritering av følgende oppgaver:

- økt organisasjonsaktivitet
- økt arbeid med medlemsverving
- økt politisk lagsaktivitet
- sterkere sammenkobling av organisasjon/politikk.

Ansvar for innhold og prioritering ble ifølge «Organisasjonsårets» intensjoner lagt på fylkespartiene. Trass i varierende erfaring bekrefter beretningen at aktiviteten har økt, og at tiltaket var nødvendig og bør videreføres.

Komitéen har merket seg at det nå er fylkespartier i alle fylker etter at Namdal og Inn-Trøndelag Arbeiderparti vedtok sammenslutning i 1974.

Til tross for at beretningen viser stor aktivitet i organisasjonsarbeidet, viser medlemsoversikten en netto nedgang på 15 000 medlemmer. Hovedtyngden av tilbakegangen bæres av Oslo med hele 13 200 i medlemstap. Årsaken skyldes noen store utmeldinger av kollektivt tilsluttede fagforeninger.

Dette viser betydningen av et aktivt og vedvarende faglig/politisk arbeid på alle plan. Beretningen forteller om omlegging av faglig/politisk arbeid. Det er blant annet opprettet faglig/politisk utvalg i Stortingsgruppa med en representant fra hvert fylke, og de fleste fagforbund har opprettet faglig/politiske utvalg.

Den direkte kontakt mellom DNA og arbeidsplassene er i perioden organisert i lokale faglig/politiske utvalg, som nå er nøkkelen i det lokale faglig/politiske arbeid. Denne nye arbeidsformen må styrkes og videreutbygges.

Valgkampen 1973 er det redegjort for i beretningen på en grundig måte. Forberedelsen av partiprogrammet var gjenstand for omfattende behandling, noe det store antall på ca. 1000 kommentarer og endringsforslag bekræfter. Det ble også utarbeidet egne handlingsprogrammer for Vestlandet og Nord-Norge.

Til tross for omfattende valgkamp ga Stortingsvalget Arbeiderpartiet bare 35,3 prosent av stemmene og et mandattall på 62. En tilbakegang på 12 representanter.

Stortingsvalget rev likevel grunnlaget vekk for en borgerlig koalisjonsregjering og gjorde Arbeiderpartiet til eneste regjeringalternativ.

Den 16. oktober 1973 dannet Trygve Bratteli mindretallsregjering, som i sin tilrædelseserklæring la Arbeiderpartiets arbeidsprogram for 1974 — 77 til grunn for sitt virke.

Komiteén konstaterer at Regjeringen trass i sitt vanskelig utgangspunkt har kjørt fram og løst en rekke av programsakene. Komiteén viser blant annet til at regjeringen Bratteli innenfor et tidsrom av to uker fremmet over hundre endringsforslag på Korvald-regjeringens statsbudsjett for 1974.

Komiteén viser spesielt til gjennomføringen av Arbeiderpartiets skatteforslag, «Kleppe-pakken». Noe som ble fulgt opp i statsbudsjettet for 1975 med 2,2 milliarder kroner i skattelettelser, direkte personskatt og heving av Folketrygdens grunnbeløp fra 9700 kroner til 11 000 kroner i to etapper.

Beretningen viser en rekke viktige og konkrete politiske initiativ Regjeringen har reist i perioden, som oljemeldingen, energi- og resurssmeldingen, arbeidsmiljøloven og arbeidet med fiskerigrænsesaken.

Den største prøvelse for Regjeringen ble hjemkjøpet av 75 prosent av aksjene i Ardal og Sunndal verk A/S av det kanadiske selskapet Alcan. I stortingsbehandlingen av «Alcan-saka» 13. desember 1974 stilte Regjeringen kabinetspørsmål på avtalen med Alcan. Ved endelig votering ble avtalen godkjent av Stortinget med 86 mot 69 stemmer.

Kvinnebevegelsen har i beretningsperioden vist aktivitet på en rekke felter. Komiteén merker seg at det er utarbeidet et program om «Likestilling og medansvar» som er et handlingsprogram.

Arbeidernes Ungdomsfylking har styrket sin organisasjon og er inne i en periode med økt aktivitet og tilslutning. Komiteén merker seg at AUF har store økonomiske problemer som legger en demper på virksomheten.

Med disse merknader innstiller Beretnings- og protokollkomiteén til landsmøtet at Det norske Arbeiderpartis beretning for 1973 og 1974 godkjennes.

Oslo, 21. april 1975.

BERETNINGS- OG PROTOKOLLMKOMITEEN

Ragnhild Holsen
formann

Inger Lise Gjærv *Tor Olav Brattækås*
Bjørn Hall-Hofsø *Kåre Myrvold*
Eva Johansen

DEBATTEN OM BERETNINGEN

Inger Lise GjØrv; Nord-TrØndelag: Jeg vil gjerne rette et sØkelys pÅ Sentralstyrets arbeidsmÅte. Vi finner det i beretningen pÅ side 8, Sentralstyrets faste utvalg. ProtokollkomitØen har allerede merket den skjevhet som synes Å vÅre kamuflert. Utvalgsnemndenes hjemsted er ikke satt opp i beretningen. Det er en Åpenbar skjevhet nÅr det gjelder representasjonen av kvinner i disse utvalgene. Jeg kan bare peke pÅ et par av dem, for eksempel i Fiskeriutvalget er det 25 menn og 2 kvinner, i Landbruksutvalget er det 17 menn og 4 kvinner, Industriutvalget 20 menn, 2 kvinner, typisk nok i sosialutvalget og utdanningsutvalget er det pÅ det beste, der er det 10 menn og 6 kvinner, 10 menn og 6 kvinner.

Men det var bare noen av utvalgene. Samme skjevheten har vi hele veien. Vi kan bare slÅ fast at det her er kontrasten mellom partiets mÅlsetting nÅr det gjelder likestilling og virkelighet vi finner her. Det ligger en vesentlig arbeidsoppgave for partiet fremover nettopp i dette spØrsmÅlet. Det jeg Ønsket Å ta opp var den distriktsvise dÅrlige dekning som det synes Å vÅre i de faste utvalg som arbeider under Sentralstyret. Det er vanskelig Å dokumentere dette her, i og med at det hjemmehØrende fylke ikke er oppgitt. Jeg tror nok at mistanken om at de stort sett er rekruttert fra Østlandsområdet, og i fØrste rekke Oslo, er vel begrunnet. Vi er kanskje sÅre i Nord-TrØndelag. Vi arbeider midt i en politisk virkelighet, der vi skal begrunne overfor velgerne i Lierne og i Grong og pÅ Vikna hvorfor det stadig er Arbeiderpartiet som best arbeider for deres sak. Det er ikke lett. Vi fØlger linjen fra EF-saken fremover til smÅ ferske utspill som gir det samme bildet, slik som bilavgiftutspillet nÅ og dette opplegget man har for tilskudd til fØrskoler, for bare Å nevne noe hvor hensynet til distriktene synes Å vÅre nesten glemt. Og jeg synes det er noe veldig alvorlig i dette her. Vi i distriktet har ofte inntrykk av at Sentralstyret har liten kontakt med distriktenes problemer nÅr de utformer saker. Den kontakten den er for svak.

En annen ting med dette spØrsmÅlet er at jeg ser det i sammenheng med skolering. Dette at man bare eller nesten bare, bruker folk i de sentrale Østlandsregioner i disse utvalgene det baller pÅ seg. Jo flere folk vi har i Østlandsregionene som mÅ vÅre med i de sentrale utvalg, jo flere skolerte personer blir det i Østlandsområdene og vi rundt omkring i distriktene vi fÅr ikke denne sjansen til Å bli med pÅ ytterligere skolering, som ogsÅ disse utvalgene vil innebÅre.

Jeg vet at dette spØrsmÅlet har vÅrt reist fØr, og jeg vet at det har blitt besvart med Å henvise til Økonomi, og at det koster Å fÅ folk fra

distriktene inn til Oslo for å være med i disse utvalgene, men vi i distriktene vil ikke lenger godta dette argumentet. Det er bedre å bruke færre personer i de faste utvalgene. Hvis det ikke er nok, ville det være en idé å forsøke å flytte noen av utvalgene ut til ett distrikt og først og fremst rekruttere medlemmer fra det distriktet, og supplere med noen av disse sentrale Oslo-hodene som jo må være med.

Det henstilles til det nye Sentralstyre å tilstrebe en langt bedre geografisk og kjønnsmessig fordeling i Sentralstyrets faste utvalg, enn det som hittil har vært gjort. Det kan ikke godtas at økonomiske hensyn gjør dette umulig.

Aage Ingjer, Akershus: Jeg vil ikke trekke opp til noen debatt om beretningen, bare henlede oppmerksomheten på et spesielt problem som neppe passer inn noe annet sted på dagsorden.

Det gjelder statsstøtten til de politiske partiene. Det var en gledelig nyhet da den kom, spesielt da fylkespartiene ble med på ordningen. Men nå har vi fått høre at landspartiets støtte til distriktsorganisasjonene blir trukket tilbake, og da er vi i mange tilfeller like langt – eller kort. Gjennomføringen av den nye loven om fylkeskommuner vil kreve en langt større politisk og organisatorisk innsats fra fylkespartienes side. Jeg må be om at fylkespartienes økonomi blir tatt opp til en grundig vurdering.

Tom Veierød, Troms: På side 8 står det under valg; På landsmøtet ble følgende valgt; og så står det redaktør Reidar Hirsti.

Vi må fram til side 109, for å finne avisenes navn, redaktører og disponenter, før vi ser øverst, Arbeiderbladet, redaktør Einar Olsen. Det står en liten notis under personale på side 113. Dette er en sak som avstedkom en del overraskende kommentarer. Jeg synes det i beretningen burde ha stått noen ord til forklaring.

Ronald Bye: Noen bemerkninger til det som er fremkommet i forbindelse med behandlingen av beretningen. Det gjelder spesielt det som er sagt om sammensetningen av de sentrale utvalgene. Det er ganske klart at det nye Sentralstyret får rik anledning til å rette opp det som måtte forefinnes av skjevheter når det gjelder kvinnes representasjon. Jeg vil gjøre oppmerksom på at ved forrige landsmøte kunne vi legge fram en beretning, hvor prosentandelen av kvinner i disse utvalgene var 14 prosent. Når vi satte sammen de nye utvalgene som er tatt inn i denne beretningen, er det kommet opp i 33–34 prosent uten at vi behøver å si oss fornøyd med det. Jeg vil gjerne påpeke at det her er gjort framgang. Når det gjelder den distriktsmessige representasjonen til utvalgene, har jeg ikke i ut-

gangspunktet noen vanskeligheter med å akseptere at man skal ta sterkt hensyn til distriktene i sammensetningen. Men jeg tror ikke, med det kjennskap jeg har til partiets økonomi, og det er ganske god kjennskap, at partiet i framtida vil ha anledning til å sette sammen et så stort utvalgsapparat uten å ta hensyn til økonomien. La meg her nevne for dere at hvis vi skulle kalle sammen en runde av møter i disse utvalgene, vil reiseutgiftene alene koste like mye som reiseutgiftene til dette landsmøtet.

La meg også fortelle at et møte i partiets fiskerirutvalg koster et sted mellom 25 000 og 30 000 kroner. Jeg vil gjerne se det i sammenheng med bemerkningen om den økonomiske støtten til partiet og landspartiets støtte til distriktpartiene. Hvis vi skal drive et aktivt utvalgsarbeide og ta hensyn til distriktene, kanskje i sterkere grad enn det vi har gjort, ligger det ikke store muligheter for å kunne føre større økonomi ut i distriktene fra landspartiet, enn det det nå er lagt opp til. Når det gjelder fylkespartienes økonomi etter at den nye støtteordning er trådt i kraft, tror jeg vi er nødt til å komme tilbake til den, når vi får se virkningen av dette og når vi får se hva som blir resultatet av høstens valg.

Jostein Nyhamar, Oslo: Jeg ville bare føye noen ord til samme sak som Veierød, tar opp. På side 113 i beretningen står det under Arbeiderbladet og Aktietrykkeriet, under kapitel personalet, kort og lakonisk: Redaktør Reidar Hirsti sluttet i bedriften 1. april 1974.

Jo, jo, sånn kan det også sies. Jeg antar at landsmøtets representanter registrerte at det fant sted et redaktørskifte i Arbeiderbladet for ett år siden. Jeg vil tro at et overveldende antall ikke likte det de registrerte. Jeg synes det som skjedde var opprørende av to grunner. Det var en lite tiltalende måte å behandle en fin og lojal partifelle og en dyktig pressemann på. Og jeg synes Reidar Hirsti har krav på å høre det fra dette landsmøtet. Jeg synes også det som skjedde var en utilatelig desauvering av partiets høyeste organ, landsmøtet. Det som hendte var jo i realiteten at en landsmøtevalg tillitsmann ble tvunget til å trekke seg fra et verv. Jeg synes det bør gjøres klart at en slik framgangsmåte i partiet er uakseptabel.

Trygve Bratteli, Sentralstyret: Jeg vil for mitt vedkommende ikke her gi meg inn på en inngående beskrivelse av de vanskeligheter vi har vært oppe i når det gjelder Arbeiderbladet i de siste årene, og de forskjellige skritt som har måttet tas fra Sentralstyret og fra avisas styre i løpet av dette året. Det er klart at den fremstilling som Nyhamar her gir, er ganske skjev. Man tar ikke opp spørsmål av denne art for å postere maktposisjoner eller noe i den stilen.

Det hender at Sentralstyret må behandle en sak som kan oppstå i en landsmøteperiode. Dette har selvfølgelig ikke noe å gjøre med det enkelte personalspørsmål. Men Arbeiderbladet var kommet i den stilling at sett ut fra en ansvarlig vurdering, var det et spørsmål om dens være eller ikke være. Det var derfor nødvendig at Sentralstyret behandlet denne saken. Og det som da skjedde, var at med den situasjon vi var i på det tidspunkt, ba jeg Hirsti om å ta en stilling som statssekretær i Industridepartementet.

På grunn av avisens spesielle situasjon og det ytterst arbeidskrevende som forelå, med å finne fram til løsning av en rekke problemer, trakk jeg meg for min del ut av bladstyret for Arbeiderbladet i fjor vår. Dette måtte overlates til andre som kunne bruke mer tid på det. Senere har jo også det intruffet at Roar Adler som var direktør har trukket seg, gått over i en annen jobb i Arbeiderbladet, og det er tilsatt en ny. Det vi kunne gjøre, var dels da å skaffe inn i Arbeiderbladet for tilfellet redaktør Einar Olsen som av forskjellige grunner hadde særlige forutsetninger for å gi seg i kast med de problemer som den gang forelå. Men jeg vil gjerne understreke her meget sterkt, at intet ansvarlig styre i partiet kunne på det daværende tidspunkt bare sette seg ned å se på den utvikling som fant sted. En måtte gjøre ett eller annet, en måtte gjøre flere ting, med sikte på å kunne bære Arbeiderbladet over den vanskeligste situasjon den har vært inne i i sin tilværelse. Jeg for min del er glad for å kunne si at så langt det lar seg bedømme i dag, er Arbeiderbladet brakt gjennom den vanskelige situasjon på en slik måte at en nå kan gjøre seg et godt håp om, riktig nok med en kolossal innsats i en overgangsperiode at den ytterst kritiske situasjon Arbeiderbladet var på vei inn i, at den er overvunnet. Arbeiderbladet har rimelig mulighet for å bli trygget i framtiden. Det var det som foregikk i forbindelse med Arbeiderbladet.

Vedtak: Innstillingen fra Protokoll- og beretningskomitéen ble enstemmig godkjent med de merknader og forslag som var innkommet.

Saklista, punkt 3:

INNBERETNING FRA REVISJONSNEMNDEN

Revisjonsnemndas formann, *Frank Hansen*, la fram følgende beretning i forbindelse med regnskapene for 1973 og 1974.

I henhold til partiets lover er det landsstyret som sluttbehandler regnskapene. Disse blir således ikke å forelegge landsmøtet. Revisjonsnemnda skal i stedet legge fram sin beretning sammen med oversikt over partiets økonomiske virksomhet og stilling på grunnlag av regnskapene.

Det daglige revisjonsarbeidet utføres av DNA's revisjonskontor. Konto-
ret har 3 ansatte, og den daglige leder er Rolf Jørgensen.

Det organisasjonsmessige ansvar for revisjonen er tillagt revisjonsnemn-
da, som i perioden har hatt 8 møter sammen med revisjonen. I henhold til sitt
mandat har nemnda gjennomgått Sentralstyrets og andre institusjoners
møteprotokoller. Likeledes er revisjonsprotokollene gjennomgått. Nemn-
da sender utskrift av sin møtebok til Sentralstyret etter hvert. Hovedrevis-
or holder nemnda a jour med revisjonens gang og den regnskapsmessige
stilling i de foretak som sorterer under nemnda og kontoret. Revisjonens
beretning til hvert enkelt regnskap sendes Landsstyret sammen med regn-
skapene.

Flere av de virksomheter som får sine regnskaper revidert av kontoret,
har egne kontrollkomitéer eller revisjonsutvalg.

Denne beretning gjelder derfor bare de regnskaper som sorterer direkte
under partiets organer. For selskapet Arbeiderbladet og Aktietrykkeriet
A/S forelegges nemndas og revisjonens beretninger for generalforsamlingen
i samsvar med aksjeloven. Det samme gjelder for Arbeiderpressens
Samvirke A/L.

Partiets økonomi

I 1973 mottok partiet som statsstøtte kr. 5 120 500.00. For 1974 var beløpet
kr. 4 589 000.00, tilsammen for disse to åra kr. 9 709 500.00. Disse midler er
disponert etter vedtak i Sentralstyret, og dekker i første rekke utgifter til
lønninger, trykder og bilhold for samtlige distriktssekretærer, bevilgninger
til de enkelte fylkespartier og andre organisasjoner, samt direkte driftstil-
skott til partiet. Dette var for regnskapsperioden 1973/74 kr. 3 832 200.00 og
dekket over 60 prosent av de ordinære driftsutgifter.

Kontingentinntektene var kr. 1 226 095.00, eller omtrent det samme beløp
en hadde regnet med i budsjettet.

Omleggingen av fordelingen av både A-lotteriets og Støttefondets over-
skudd har redusert partiets inntekter fra disse tiltak med betydelige be-
løp. Den vesentlige delen av A-lotteriets overskudd blir nå igjen hos fylkes-
partiene i form av provisjon, og fra 1. januar 1974 blir Støttefondets inntek-
ter i sin helhet overført til de enkelte fylkespartier.

Som bidrag til stortingsvalgkampen 1973 mottok partiet i alt kr.
4 267 200.00, og den tidligere avsetning til valgfond på kr. 800 000.00 er også
tatt til inntekt.

Utgiftene til valget er utgiftsført med kr. 5 361 140.00.

De budsjetterte avsetninger til Aksjonsfond, Valgfond og landsmøtefond,
tilsammen kr. 450 000.00, er ikke gjennomført i det foreliggende regnskap.

Bladet «Arbeiderkvinnen» kom ut med 6 numre både i 1973 og 1974. Det
samlede underskudd for hele perioden, kr. 71 699.00 er dekket av partiet.

Tidsskriftet «Sosialistisk Perspektiv» kom ut med 6 numre i begge årene.
Underskuddet for 1973 var kr. 116 299.00 og for 1974 kr. 218 965.00. Resultatet
for 1974 har en direkte sammenheng med at alle redaksjonsutgiftene for
1974 er belastet bladets regnskap.

Regnskapet er gjort opp og avsluttet med et overskudd stort kr. 96 686.88
som er lagt til kapitalkonto. Denne viser pr. 31. desember 1974 en saldo på kr.
1 289 189.97. Av dette beløp er kr. 720 000.00 aksjer i Arbeiderbladet og
Aktietrykkeriet A/S.

Pr. 31. desember 1974 hadde partiet et re-bokført kausjonsansvar overfor
Landsbanken A/S på kr. 7 625 021.50 for kassakredittlån opptatt av Arbei-
derbladet og Aktietrykkeriet A/S, og for lån opptatt av Lotteriservice A/S og

A/S Idékommunikasjon tilsammen kr. 172 099.86. Kausjonsansvaret for lån gitt til nåværende eller tidligere ansatte i partiet er overfor Landsbanken A/S kr. 191 914.00 og overfor utenbys banker kr. 66 720.00. Utover dette har partiet, såvidt revisjonen kjenner til, ingen økonomiske forpliktelser som ikke går fram av balansen.

Revisjonsnemnda legger herved fram sin beretning for perioden 1973/74 til landsmøtet. Mer detaljerte opplysninger for bedømmelsen av partiets regnskapsmessige og økonomiske stilling er gitt i nemndas beretning til Landsstyret som sammen med de enkelte regnskaper er oversendt til sluttbehandling.

Oslo, den 11. mars 1975.

I REVISJONSNEMNDA:

Kåre W. Larsen

Frank Hansen
formann

Signe Sulutvedt

Vedtak: Innstillingen enstemmig godkjent.

Saklista, punkt 7 c:

DEN ENKELTE OG FELLESSKAPET

Innstillingen fra utvalget er trykt i landsmøtehefte nr. 1. Utvalgets formann, *Ulf Sand*, holdt denne innledning:

Innstillingen om «Den enkelte og fellesskapet» er utarbeidet av en komité nedsatt av sentralstyret bestående av Eldrid Nordbø, Lars Skytøen, Kjell Fixdal og meg selv.

Jeg skal i denne innledningen ta for meg de synspunkter utvalget er kommet fram til etter en gjennomgåelse av de svar som er kommet inn fra partilagene.

Utgangspunktet når vi diskuterer spørsmål i tilknytning til bruken av landets samlede ressurser og inntekter er: Å skape større likhet mellom landsdeler, grupper og enkeltmennesker. Dette vil alltid være et fundament for Arbeiderpartiet. Ut fra dette må vår holdning til privat forbruk og kollektive ytelser legges opp.

Et annet grunnlag er: Vi må fremdeles ha økonomisk vekst her i landet, men den økonomiske veksten i tradisjonell forstand må avveies mot de miljøproblemer av forskjellig karakter som veksten skaper. Samtidig må veksten få slike former at en ikke legger unødig beslag på begrensede ressurser.

Nå er det selvfølgelig problemer som reiser seg for oss når vi bruker uttrykk som «økonomisk vekst». La meg nevne et par av dem:

Hvordan skal vi måle økonomisk vekst? Tradisjonelt har vi brukt nasjonalproduktet som vekstmål. Men nasjonalproduktet har aldri vært noen målestokk for velferd – det er bare en statistisk oversikt over hva som totalt sett produseres av varer og tjenester her i landet i løpet av et år.

I en periode der ressursproblemene er blitt mer akutte, og der bevisstheten om dette er blitt større, er det naturlig at stadig flere

stiller spørsmål som har tilknytning til *kvaliteten* i veksten. «Kvalitet» ses i denne sammenheng ut fra to synsvinkler. Både ut fra kvalitet og velferd for den enkelte, og ut fra spørsmålet om mulighetene til å unngå sløsing med ressurser i produksjonen.

Vårt grunnlag må altså være:

- økonomisk vekst er ikke noe mål i seg selv, men et middel til å nå andre målsettinger.
- Veksten må *styres*, med sikte på å skape grunnlag for økt kvalitet i velferden og å hindre sløsing med ressursene.
- Veksten må *fordeles* på en slik måte at folk med lave og middels inntekter får størst andel i velferdsveksten.

Det er det siste momentet – fordelingen av veksten – som har vært problemstillingen i utvalgsinnstillingen om «Den enkelte og fellesskapet».

For et par år siden blusset det opp igjen en gammel debatt om forholdet mellom fellesforbruket og det private forbruket. Bakgrunnen for den debatten var den utviklingen vi da hadde sett et par år, nemlig at den disponible realinntekten viste en svak utvikling for folk med middels lønnsinntekter på tross av store lønnstillegg og gode konjunkturer og produksjonsvekst. På mange måter kulminerte denne utviklingen i 1972, da vi fikk en reduksjon av den disponible realinntekten på ca. 2 prosent for folk med vanlige inntekter.

Nå er ikke begrepet «disponibel realinntekt» noe uttrykk for levestandard. Vår levestandard avhenger av en rekke forskjellige forhold, der de offentlige ytelser spiller en sentral rolle. Men den disponible realinntekten forteller oss noe om hvor meget den enkelte har igjen til sitt eget private forbruk etter at skatter og prisstigning har tatt sitt.

Den diskusjonen vi fikk for et par år siden, viste oss en ting: Det blir ikke akseptert blant folk flest at de ikke får en rimelig vekst i sitt private forbruk, dersom de økonomiske forhold ellers ligger til rette for det.

På den annen side: Som sosialister må vi aldri komme dit at vi aksepterer et forsøk på å bygge ned fellesforbruket, offentlige støtteordninger og offentlig virksomhet generelt. Skulle vi akseptere slike problemstillinger, kommer vi i konflikt med hele tankegangen bak en solidarisk velferdsstat.

Vi vet at det fremdeles er mangler på en rekke felter: Sykesenger, barnehager, kollektiv-transport, kulturtilbud er eksempler på dette. Dette er mangler som bare kan rettes opp gjennom en stor offentlig innsats.

Men det er også et annet synspunkt – og det er kanskje det viktigste: Et høyt fellesforbruk virker i seg selv til å jamne ut forskjellene i samfunnet. Vi har i vår innstilling lagt fram en del tall, hentet fra et vedlegg til siste statsbudsjett, som viser hva viktige ytelser ville ha kostet for den enkelte om de skulle vært finansiert privat. La meg derfor her bare nevne et par: En ukes opphold i sykehus ville ha kostet ca. 3500 kroner, en plass på en barnehage i Oslo-området ville ha kostet ca. 1000 kroner pr. måned, og et barn på ungdomstrinnet i skolen ville ha kostet foreldrene ca. 500 kroner pr. måned.

Slike tall viser at vi gjennom det offentlige engasjementet har lagt grunnen for at vanlige mennesker kan få del i de gode samfunnet kan tilby fordi godene finansieres over de offentlige budsjettene. Med andre ord: Et høyt fellesforbruk virker i seg selv til å jamne ut forskjellene i samfunnet.

Det er lett for de som ønsker det å skape en stemning mot offentlig virksomhet. Hovedårsaken ligger selvfølgelig i den måten slik virksomhet finansieres på. Skatter og avgifter har det alltid vært misnøye med, og det er selvsagt lett å spille på slik misnøye.

Når vi først slår fast at et høyt fellesforbruk er nødvendig også i årene framover, må vi også være villige til å stå fram og si den banalitet at dette må finansieres. Vi må våge å si at dette forutsetter at vi opprettholder et høyt skatte- og avgiftsnivå.

Det er for så vidt lett å slå fast dette generelt. For Arbeiderpartiet er det imidlertid nødvendig å få dette akseptert blant de grupper som partiet representerer.

Jeg tror at vi har flere veier å gå i denne sammenheng: For det første må vi få fram – som jeg har vært inne på – at et høyt fellesforbruk i seg selv virker til å jamne ut forskjellene i samfunnet. Dessuten at selve skattesystemet er et av de beste utjammingsinstrumenter vi har.

Men la meg også nevne et annet moment. Vi må gjennom vårt praktiske arbeid i all offentlig virksomhet, i kommunestyre, i fylkesting og i Regjering og Storting, legge avgjørende vekt på at det skapes et tillitsforhold mellom offentlig administrasjon og de mennesker denne administrasjonen er satt til å tjene. Et tillitsforhold må baseres på at folk ser at det i offentlig virksomhet gjøres et skikkelig og godt arbeid, og at offentlig virksomhet viser en utpreget grad av service-innstilling overfor folk som kommer i kontakt med den.

Jeg tror også det er et spørsmål om informasjon. Vi må – på en forståelig måte – få fram hva offentlig virksomhet betyr for den

enkeltes levestandard. Vi må med andre ord legge vekt på å «popularisere» de offentlige tjenester.

Og et moment til, som kanskje virker som en detalj, men som jeg for min del tror betyr meget for folks syn på offentlig virksomhet: Vi må legge vekt på at vi over alt får et språkbruk i offentlig forvaltning som er forståelig for folk flest, og ikke ensidig faglig teknisk korrekt.

Men det er også et annet moment som må tillegges betydelig vekt når vi skal få akseptert et høyt fellesforbruk, og det er at vi må få godtatt de finansieringsordninger, dvs. det skatte- og avgiftssystem, som gjør at vi makter et såpass høyt fellesforbruk.

Det er ingen grunn til å skjule at det i de siste årene – med 1975 års statsbudsjett som hederlig unntak – er kommet til syne betydelig irritasjon og misnøye med skatte- og avgiftssystemet også fra folk med vanlige og lavere inntekter.

Vi har i innstillingen om «Den enkelte og fellesskapet» gitt enkelte tall som illustrerer utviklingen. En industriarbeider med gjennomsnittsinntekt og med ektefelle og 2 barn, betalte i 1960 om lag 14,5 prosent av sin inntekt i direkte skatt. I 1973 var dette steget til 22,5 prosent. I 1960 hadde denne industriarbeideren en marginalsatt på 18 prosent. Dette var i 1973 steget til hele 43 prosent.

Som sagt: Dette gjelder en industriarbeider med gjennomsnittsinntekt. Tallene forklarer i et nøtteskall hvorfor misnøyen med skatten etter hvert er blitt så stor blant lønnsstakere med vanlige inntekter.

Arbeiderpartiet må i en slik situasjon ikke falle for fristelsen til å følge andre partier når de gir vakre skatteløfter. Vår oppgave er å få akseptert at et høyt fellesforbruk også krever en finansiering – vår oppgave må ikke være å love generelle skattelettelser.

Men samtidig må vi, gjennom det daglige arbeid med skatteregler og skatte- og avgiftssatser, sikre at systemet ikke får i seg elementer som blir følt som urettferdigheter av store folkegrupper.

Vi har i denne sammenheng presisert to spesielle momenter i vår innstilling: For det første at vi må jamne ut de forskjeller som fremdeles eksisterer mellom lønnsinntekter og andre inntekter i skattemessig sammenheng, og for det andre at den progressive beskatning – som egentlig og hovedsakelig er et instrument for utjamning – i vesentlig mindre grad enn i dag må omfatte inntekter på gjennomsnittsnivå.

Det har vært skrevet og talt meget i de siste årene om det som kalles «oppsvulmingen» av de offentlige budsjettene. Selv om kritikken i de fleste tilfelle skyter langt over målet, er det samtidig

klart at det har vært en sterk vekst i den del av de totale inntekter i samfunnet som går gjennom de offentlige budsjettene. Så sent som i 1960 ble i underkant av 30 prosent av de totale inntekter i vårt land kanalisert gjennom offentlige budsjetter. 15 år etter — i 1975 — vil vi ligge på ca. 45 prosent. Selv om det må tas forbehold fordi tallene ikke er fullt ut sammenliknbare på grunn av omlegginger i statistikken, gir det likevel uttrykk for den utvikling som har funnet sted.

Utviklingen har gått uavhengig av regjeringsfarge — det er faktisk bare i de siste par årene vi kan se en utvikling i retning av at det offentlige legger beslag på en lavere andel av de totale inntekter.

Denne nær sagt kontinuerlige utvikling viser at de offentlige budsjetter har økt fordi det har vært et stort behov til stede for de ytelser som finansieres på denne måten. Utviklingen har gått slik på tross av at det samtidig har vært nødvendig med økte skatter og avgifter.

De såkalte overføringer fra de offentlige budsjetter til private, og mellom de offentlige budsjettene innbyrdes, spiller en stor rolle i hele vår fordelingspolitikk. Subsidier og tilskott fra statsbudsjettet til de kommunale budsjetter er eksempler på dette.

Men overføringene bygger i mange tilfelle på kompliserte regler, og de fører ofte til stort administrativt merarbeid. Samtidig representerer overføringene totalt en meget stor andel av de offentlige budsjettene. Mens det vi her i landet betaler i skatter og avgifter utgjør om lag 45 prosent av nasjonalproduktet, betaler det offentlige tilbake godt over 20 prosent, slik at vi netto bare har et skattenivå på ca. 23 prosent av nasjonalproduktet. Ser vi på dette tallet i internasjonale sammenlikninger, vil vi se at det ikke er spesielt høyt. Overføringene fra de offentlige budsjetter til private er altså meget store, og de spiller en vesentlig rolle fordelingsmessig sett.

Det foregår nå et arbeid for å få forenklet overføringene. Dette arbeidet må fortsette, men vi må samtidig sikre at overføringene beholder sin sosiale og fordelingsmessige effekt.

Ofte møter vi to innvendinger mot deler av den offentlige administrasjonen:

Den ene er at offentlig administrasjon i seg selv legger beslag på for meget av ressursene, og det andre er at myndighetene gir lover og regler som det enkelte menneske kan føle som en for sterk detaljregulering. Det er i denne sammenheng Libertas har formet begrepet «Formynderstaten».

Jeg skal nevne et par eksempler på hvor feilaktig slike problemstillinger i virkeligheten er.

Det offentlig oppnevnte reklameutvalget anslår i sin innstilling grovt sett antallet direkte ansatte i reklame og markedsføring her i landet til ca. 10 000 mennesker. Hos Forbrukerombudsmannen — som har til oppgave å kontrollere hva de 10 000 yter — er det til sammen 8 personer. I de offentlige forbrukerorganene totalt er det ca. 130 personer.

Sett på en annen måte: Etter reklameutvalgets innstilling kan en regne med at det totalt vil bli brukt ca. 2 milliarder kroner på markedsføringstiltak her i landet i 1975. I 1975 har forbrukerorganene totalt sett et budsjett på ca. 20 millioner, altså 1 prosent av hva markedsførerne har å rutte med.

Eller la meg ta et annet eksempel: I de sentrale departementer arbeider det til sammen ca. 2400 personer — i Den norske Creditbank er tallet 2900.

Tilfeldige talleksempler er selvfølgelig ikke noe bevis, men jeg tror likevel jeg vil påstå at disse eksemplene viser at offentlig administrasjon og offentlig virksomhet ikke er noe stort og oppsvulmet noe. I virkeligheten skjer det en meget streng prioritering i offentlig virksomhet, både når det gjelder økonomi og personale. Og det skjer i virkeligheten også en meget streng prioritering med hensyn til de arbeidsoppgaver som tas opp av de ulike offentlige organer.

Vi må få fram at den offentlige administrasjonen er et gode — den er nødvendig for at vi i det hele tatt skal få gjennomført en politikk i praksis, samtidig med at den skal beskytte det enkelte menneske mot vilkårligheter og overgrep. For å verne miljø og natur, for å skape bedre arbeidsmiljø og opprettholde bosettingsmønstret, kreves det et sterkt offentlig engasjement — og det kreves en god og effektiv offentlig administrasjon.

Også den enkeltes private forbruk er en vesentlig del av levestandard. Den debatt vi har hatt i de senere år, viser at folk ikke aksepterer at ikke en rimelig del av inntektsveksten slår ut i økt privat forbruk. Arbeiderpartiet og Regjeringen har tatt hensyn til dette, og har bevisst lagt opp til en politikk med en sterk vekst i den enkelte lønntakers disponible realinntekt. Men også i en slik politikk er det vesentlig å sørge for en rimelig og rettferdig fordeling, slik at den disponible realinntekten viser sterkest vekst for de laveste inntektene.

Men spørsmålet om privat forbruk har også en annen side — nemlig hvordan sammensetningen av det private forbruk skal bestem-

mes. Vi følger i vårt land prinsippet om forbrukerens frie varevalg, dvs. at forbrukeren selv skal bestemme sammensetningen av sitt personlige forbruk.

Dette prinsipp virker enkelt og greit, men i virkeligheten er det sterke krefter som er med på å påvirke våre disposisjoner. Moderne markedsføringsmetoder og reklame er i denne sammenheng det som betyr mest.

Som formidler av kunnskap om en vare, kan reklamen være nyttig. Men dagens reklame bygger gjerne på et verdigrunnlag som er vanskelig å akseptere. Reklameutvalget beskriver dette slik: «Et hovedkjennetegn ved reklamen er at den fremhever kjøp, forbruk, materiell nytelse og det å eie.» Et slikt verdigrunnlag kan vi i Arbeiderpartiet, etter arbeidsgruppens syn, ikke legge til grunn for vår forbrukerpolitikk.

Det er også en annen side ved markedsføringen: Den presser forbruket i ressursødende retning. Varige forbruksgoder markedsføres i dag – som et ledd i konkurransen om forbrukernes gunst – under forskjellige merkenavn, selv om varene er så å si identiske.

I produktutviklingen er det etter hvert blitt en seriøs oppgave å finne fram til såkalte «tilleggsverdier» for varene, ikke ut fra varenes bruks- og nytteverdi, men ut fra deres salgseffekt, altså som et ledd i markedsføringen. Quadrofoni — musikkanlegg med 4 høyttalere – er ett eksempel. Ny ytre design på oppvaskmaskiner kombinert med flere programvalg, som ingen har noe bruk for, er et annet eksempel. Markedsføringen er altså i mange tilfeller ressursødende, både ut fra det forbruk den bidrar til, og ut fra den forskningsinnsats som legges i den.

Jeg tror derfor at det i tiden framover blir riktig og nødvendig å fortsette det arbeid vi har begynt på, nemlig å få bedre kontroll med reklame og markedsføring.

I spørsmålet om kontroll med og begrensnig av reklamen har det etter hvert utviklet seg to debatter parallelt. Den ene er en debatt rundt synspunkter jeg har vært inne på.

Den andre er en debatt om reklamens betydning som finansieringsinstrument for pressen. Det er ingen grunn til å skjule at det er betydelige inntekter som tilflyter pressen gjennom reklamen. Trolig kan en gå så langt som å si at sammen med de statlige støtteordninger til pressen bidrar reklamen til å opprettholde en differensiert dagspresse her i landet. Her kan vi selvfølgelig komme i et dilemma når vi skal vurdere reklamen.

Likevel vil jeg sterkt advare mot at en blander sammen debatten om pressestøtten med reklamedebatten som sådan. Debatten om reklamen er først og fremst en etisk debatt – det er en debatt om

hvilke krefter som skal være med på å bestemme det enkelte menneskes disposisjoner og økonomiske handlinger. For oss i arbeiderbevegelsen må det etter mitt syn være vanskelig å akseptere at profitt- og kapitalinteresser skal ha en sterk innflytelse på våre handlinger.

Når vi så har lagt opp vår politikk overfor reklamespørsmålet, får vi ta sikte på å videreutvikle støtteordningene til pressen, slik at vi sikrer opprettholdelsen av en differensiert dagspresse her i landet. Men dette er et annet spørsmål.

La meg så kort oppsummere våre hovedsynspunkter:

- For å skape mer likhet og rettferdighet må vi opprettholde et høyt fellesforbruk.
- Vi må akseptere at dette må finansieres gjennom et høyt nivå på skatter og avgifter. Skattene og avgiftene må igjen brukes som et aktivt element i utjamningen.
- Overføringene – både mellom de offentlige budsjetter og private og mellom de offentlige budsjetter innbyrdes – må bidra til å sikre utjamningen.
- Det private forbruk må fortsatt vise vekst, men slik at veksten blir størst jo lavere inntektsnivået er. Arbeidet med å få reklamen under kontroll må fortsette.

STREK SETTES

Dirigenten opplyste at det hadde meldt seg 60 talere til debatten om saklista pkt. 7. Det ble vedtatt å sette strek ved de inntegnede talere.

DEBATTEN OM SAKLISTA

Pkt. 7a, Problemer og oppgaver i lokalsamfunnet.

Pkt. 7 b, Miljø og ressursproblemer.

Pkt. 7 c. Den enkelte og fellesskapet.

Leif Aune, Regjeringen: Et av de sentrale temaer under den post som nå behandles, er boligpolitikken og den kommunale økonomi. Førstkommende fredag blir den nye boligmeldingen lagt fram i statsråd. Boligmeldingen gir oss anledning til å presentere vårt samlede syn på aktuelle boligpolitiske spørsmål.

Jeg har ikke i dag anledning til å gå inn på konkrete detaljer i meldingen, men vil gjerne gi uttrykk for visse holdninger som jeg anser som sentrale. I Arbeiderpartiet ser vi innsatsen på boligsek-

toren som et viktig ledd i arbeidet med å forebygge sosiale problemer, skape større likhet i samfunnet og skape trygghet for den enkelte. Dette er ikke noe nytt prinsipp for oss. Dette prinsipp har ligget til grunn for innsatsen på boligsektoren i hele etterkrigstida fram til i dag. Så har vi også oppnådd resultater vi kan være bekjent av. Vi har økt tempoet i nyreisingen. Vi har økt gjennomsnittlig leieareal. Vi har økt standarden. Vi har minsket botettheten pr. leilighet. I dag spør mange, hva med de betydelige økningene i byggekostnadene?

Vi skal selvfølgelig gjøre alt det som kan gjøres for å dempe prisstigningen i byggesektoren. Men det som må være mer vesentlig for oss, er hva som skjer med folks årlige boutgifter. Vi vil ikke fire på kravet om at alle, uansett økonomisk bæreevne skal kunne bo tilfredsstillende og trygt. I den nye boligmeldingen vil Regjeringen foreslå tiltak som ytterligere vil bidra til å forme terrenget i pakt med denne målsettingen.

Etter min oppfatning kan vi snakke om en svakhet ved norsk boligpolitikk, skjønt den har høyst naturlige forklaringer, nemlig at innsatsen i det alt vesentlige har rettet seg mot nybyggingen. En betydelig del av den noe eldre boligmasse har i for stor grad måttet seile sin egen sjø. Forklaringen på dette er den gamle og velkjente. Vi har ikke hatt tilstrekkelige ressurser, dvs. arbeidskraft og pengemidler til å ta vare på de eldre boliger på linje med nybyggingen. I dag øyner vi en ny situasjon. Det langvarige og høye byggetempoet har etter hvert gitt så gode resultater, at vi kan drøye noe på innsatsen i retning av å ta vare på den gamle bebyggelse. Og det trengs. For hva vet vi om situasjonen i den eldre boligmassen? F. eks. leiegårdsmassen. Vi vet at behovet for utbedringer er meget stort. Vi vet at innen denne boligmassen lever en rekke mennesker under forhold som ligger langt under det vi kan godta som forsvarlig. Vi vet at nettopp i den eldre leiegårdsmassen finner vi et stort innslag av eldre mennesker og enslige. Her finner vi store innslag av lavtlønnede. Vi snakker om å ta vare på ressursene, ta vare på miljøet. Også ut fra slike synsvinkler må det være nærliggende å rette søkelyset på store deler av de eldre boliger. Regjeringen er innstilt på å gå inn i en omfattende satsing på utbedring og fornyelse på dette området. Det innebærer at vi må finne svar på de økonomiske problemene som melder seg for kommunene og for den enkelte. Men det er ikke nok. Vi må ordne oss slik at kommunene, boligkooperasjonen, leieboerforeningene og andre får de nødvendige verktøy, slik at de kan gå effektivt til verks. Vi må sørge for at leieboerne blir bedre vernet mot tilfeldigheter og mot boligspekulasjon. Regjeringen og de sentrale myndigheter har ansvaret for å

tilrettelegge finansieringsordninger og lovregler. Den hansen har Regjeringen tatt opp i tråd med Arbeiderpartiets arbeidsprogram. Samtidig skal vi være klar over det ansvar som påhviler lokalsamfunnene. Uten et aktivt og levende engasjement fra kommunene og andre lokale organer, kommer vi ikke i mål.

Tatt i betraktning de interessene og de kreftene som er ute og går på dette området, er Arbeiderpartiets engasjement en vesentlig forutsetning for å nå tilfredsstillende resultater for de titusener av vanlige husholdninger som dette angår. Etter min oppfatning blir vi også her minnet om betydningen av gode resultater for Arbeiderpartiet ved høstens valg. Den jobben vi har å gjøre på boligsektoren, med nybyggingen som med den eldre boligmassen, forutsetter et sterkt lokalpolitisk engasjement.

Men hva så med kommunenes økonomi? Den meget høye aktiviteten i kommunalsektoren de senere år, har ført til at underskuddene er nådd opp i om lag 2 milliarder kroner. Skal utviklingen fortsette i samme spor som hittil, kan vi regne med at underskuddene øker til om lag 3 milliarder kroner mot 1980. Tallene forteller oss at inntektene ikke har stått i forhold til de oppgavene lokalsamfunnene har forsøkt å løse. Vi er fortsatt interessert i en høyere aktivitet i kommunalsektoren enn i staten, om enn med noe lavere vekst enn enkelte kommuner har hatt i senere år. I forbindelse med reformene i lokalforvaltningen, har vi tatt sikte på å gi kommunene og fylkeskommunene en videre plattform å arbeide på. Samtidig har vi tatt sikte på å sette kommunene i stand til å finansiere en lang større del av sine oppgaver med egne midler. Disse målsettingene er imidlertid uforenlige med stigende underskudd i kommunesektoren.

Bl. a. på denne bakgrunn vil Regjeringen i statsråd førstkomende fredag legge fram en melding, der det går fram at vi vil forplikte oss til å medvirke til at det meget store underskuddet bringes ned til henimot null i løpet av 70-årene. Og dette uten at den kommunale skattebelastning øker. Det vil i meldingen bli foreslått at det tilføres kommunene ekstraordinært et meget betydelig beløp av statsmidler allerede for kommende år.

Meldingen innebærer med dette også at Regjeringen vil oppfylle sitt løfte om at en betydelig del av oljeinntektene skal komme alle norske kommuner til gode.

Øistein Helle, Sogn og Fjordane: I denne debatten er det en rekke motsetninger som vi alle er klar over er til stede i samfunnet. Vi kan på den ene side peke klart på at det er et sterkt krav til samfunnet om flere goder. På den andre sida er det kanskje ofte en manglende

vilje til å være med å betale. Vi ser også at interesser og krav til miljøvern er sterkt, men enkeltmennesket handler ikke alltid ut fra den samme interesse i sitt daglige forbruk. Kravet om planlegging framstår i fellesskapets interesse. Men vi har en rekke sterke strømninger mot restriksjoner og påbud som er en følge av samme planlegging. Dette er i en sum det som ofte gir oss det resultat at det er en motsetning mellom den enkelte og det offentlige. Det er viktig at Arbeiderpartiet er i stand til å fange opp de positive strømningene som er til stede, at de får aktivitetsformer i vårt parti. Arbeiderpartiet må ha som en av sine viktige oppgaver å knytte kontakt mellom enkeltmenneskene og det offentlige.

Jeg vil be det nye sentralstyret vurdere om ikke vi skal lage en aksjon på nettopp dette å velge riktig i hverdagen, kanskje vi kan få til en allianse mellom Forbrukerrådet, mellom arbeiderpressas sine forbrukssider og med aksjonsgrupper i lokallaga rundt omkring. La oss latterliggjøre mange av de former for reklame som vi har i dag. Gå kritisk til verks overfor den vareflommen som er. Vi må velge varer og tjenester som i mindre grad fører til sløsing med ressurser.

Ingvald Ulveseth, Regjeringen: Eg trur det er stor semje om at oljeinntektane skal brukas slik at dei kjem heile folket til gode. Det bør og vere semje om at dei bør brukast på ein slik måte at ikkje sysselsettinga i distrikta vert skadelidande. Når statsministeren nemnde at det nå vert rekna med at industrisysselsettinga ville kunne verta redusert med 20 000 i tida fram til 1980, heng dette saman med prioriteringa av oppgåvene i samfunnet. Det er såleis ikkje eit mål i seg sjølv å redusera industrisysselsettinga. Tvert om vart det i industrimeldinga som Regjeringa nylig la fram, gjort klart at ein ville ta i bruk aktive tiltak for å styre utviklinga slik at ein ikkje får uheldige endringer i lokaliseringmønsteret i industrien. Personleg ser eg det også nødvendig å minne om at desse tala som nå er sterkt reduserte i høve til dei tala en rekna med i fjor, er svært usikre. Eg trur at dersom vi legg vilkåra til rette for det, vil vi ha ei større arbeidskraftreserve i distrikta enn ein tidligare rekna med. Eg tur og at dersom vi letta vilkåra for det, vil langt fleire kvinner ønskje å ta arbeid utanfor heimen. På den måten kan vi både møtekomme ønskjer frå kvinnene, og halde ei høgare industrisysselsetting enn ein tidlegare rekna med. Det bør og vere eit viktig mål å medverka til at fleire funksjonshemma får ein arbeidsplass i samsvar med dei føresetnader dei har. Både ut frå ei slik vurdering, og også ut frå andre samfunnsmessige krav, bør vi se det som eit politisk mål å halde oppe industrisysselsettinga. Spesielt vil

eg streke under at i industrimeldinga er sagt klårt frå om at føresetnaden for at vi skal kunne godta ei slik omstilling er at det ikkje skapar alvorlege sosiale og distriktsmessige problem.

Det krev aktiv politisk styring og kontroll med omstillinga i industrien. Dersom vi skal godta at det vert reduksjon i sysselsetting i dei konkurranseutsette industriane, må det skje på ein forsvarleg måte. Dvs. at nye industriverksemder og tjenesteytende næringar må verta lokaliserte til dei stader som mister arbeidstilbod. Dersom vi skal makte å hindre at denne omstillingsprosessen skapar uvisse og uro i industrien og i distrikta, er det helt turvande at landsmøtet seier seg samd med Regjeringa i at denne utviklinga må skje under full samfunnsstyring og kontroll. Som finansminister Kleppe gjorde klårt i sitt innlegg i går, meiner Regjeringa at det å sikre mot arbeidsløyse framleis er ei hovedoppgåve i vårt politiske arbeid. Det er i samsvar med dette synet når Regjeringa i industrimeldinga, har gjort det klårt at siktemålet må vera at ein skal ha ein samfunnsøkonomisk lønnsam industri. Med det meiner ein at ei verksemd innanfor en kortare avgrensa tidsperiode ikkje nødvendigvis må vera bedriftsøkonomisk lønnsom.

Det kan og vera naudsynt å halde oppe visse verksemder av forsynings- og vernebuingsgrunnar. Dei avgrensa ressursar vi har, må disponerast på ein samfunnsmessig fornuftig måte, med eit langsiktig perspektiv for auga. Det var for å skaffa tryggleik i lokalsamfunna at Regjeringa både gikk inn for Alcan-saka og for å gje ei fråsegn om sysselsettinga i Odda-samfunnet med DNN-saka.

Regjeringa vil setja mykje inn på å oppfylle dei lovnadene som er gjevne i dette høve, men vi har og kan få fleire liknande saker i framtida. Det same kan komme til å skje innanfor treforedlingsindustrien, te-ko-industrien og innanfor hermetikkindustrien. Då vil det ha mykje å seie for dei løysingar ein skal velga at Arbeiderpartiet står samla om det synet Regjeringa har lagt til grunn for sitt arbeid.

Annemarie Lorentzen, Regjeringen: For generasjonen før min, var arbeid i tillegg til skolegang nødvendig for de aller fleste i hvert fall fra 11-12-års alderen. Etter folkeskolen var det fullt arbeid for dem som kunne få det. Fritida var den tida da barn og ungdom trengte å sove. Det er da helt innlysende at det våre foreldre drømte om for oss, det var ingen økonomisk nød, det var utdanning, det var kortere arbeidstid. Det gode samfunnet som skulle komme, var slik at barn ikke skulle trenge å arbeide for å sikre familiens økonomi. Omtrent dit er vi kommet i dag. Alt dette skulle da være såre vel. Så står vi igjen ved det faktum at når vi løste et problem,

oppsto et nytt. For barn og ungdom består de nye problemene i at familiemønsteret er blitt forandret. Fra flergenerasjonsfamilien til kjernefamilien, til en familie bestående av barn og en av foreldrene. Skilsmissetallet har økt. Flyttingene har økt. Bånd blir revet av. Barn blir omplantet i nye miljø. Skolene er annerledes enn dem som foreldrene gikk på. Trafikken har økt og gjort livet usikkert for barna.

Samfunnet må ha det overordnede ansvar for barna, støtte foreldrene og supplere dem når det er nødvendig. Et handlingsprogram ble enstemmig vedtatt på landskvinnekonferansen den 16.-18. mars i år. Vi har kalt det «barnas plass i dagens samfunn». Programmet inneholder en rekke konkrete forslag til hva vi mener bør gjøres. Forslagene viser hva som kan gjøres for at samfunnet skal bli bedre å leve i for barn og unge mennesker. Men skal det lykkes, er det viktig at de bestemmende organer i vårt samfunn, og da først og fremst på det lokale plan, er villig til å omprioritere, bidra til mentalitetsforandringer.

På vegne av Kvinnesekretariatet vil jeg derfor fremme følgende forslag:

«Et samfunns levedyktighet avhenger av den vekst og utviklingsmulighet barn får.

Vår målsetting er et sosialistisk samfunn med trygghet, selvutfoldelse og solidaritet.

Disse prinsipper må være avgjørende for utviklingen av lokalsamfunnet. Landsmøtet slutter seg i prinsippet til kvinnebevegelsens program, «Barnas plass i dagens samfunn».

Landsmøtet vil anbefale kommunepartiene dette program som retningsgivende ved utformingen av lokalsamfunnets politikk på dette området.»

Norge ligger ikke spesielt dårlig an når det gjelder hyppigheten av trafikkulykker med tap av menneskeliv. Men dette gir oss ikke noen grunn til å avvise dette problemet som et alvorlig problem. Vi kan ikke finne oss i trafikkulykkene. Dette viktige samfunnsspørsmålet kan bare finne sin løsning gjennom et samspill mellom sentrale og lokale myndigheter. Hvis fylker og kommuner ikke engasjerer seg helhjertet kan sentrale myndigheter ikke bidra stort.

Gro Harlem Brundtland, Regjeringen: Jeg har først lyst til å understreke de sterke forebyggende elementer i ressurs- og miljøvernet. Vi kan trekke nærliggende paralleller til utviklingen i vår tenking når det gjelder f. eks. helse- og sosialsektoren og distriktspolitikken. Her er det også den forebyggende filosofi som vil og må være utslagsgivende for vårt valg av virkemidler fremover. Grad-

vis er vi klar over, på den ene sektor etter den andre, at omkostningen ved å måtte rette opp og reparere på skjevheter ved uønskede konsekvenser ofte er skremmende store og delvis uopprettelige. Menneskets tilpasningsevne er stor, men ikke uten grenser. Mange av våre problemer i dag kan delvis tilskrives at utviklingen i seg selv og tempoet i omskiftninger og et stadig økende antall inntrykk, valgsituasjoner og tilbud, innebærer en for stor belastning på individets tilpasningsevne og mentale likevekt. Selve hastigheten i samfunnsendringene, de to siste generasjoner har gjennomlevet, ligger for mange på grensen av det de kan absorbere. Dette er også en del av vår vekstproblematikk.

Jeg opplever stadig tendenser til å skyve foran seg miljøkravene. Vi må være forsiktige med dette. Det vil ikke bli akseptert og er i strid med vesentlige politiske målsettinger som på lang sikt kan bli avgjørende for vårt parti. Vi må komme fram til en alminnelig utbredt tankegang som konkluderer hensynet til bevaring av ressurser, helse- og miljø i all prosjektering og planlegging. Det er ikke lenger mulig å skyve det fra seg, å regne disse hensyn som marginale. Miljøhensynet innebærer ikke overflødig og litt hysteriske luksuskrav. Det dreier seg om sentrale og menneskelige verdier og behov som fortjener å må bli satt i sentrum for vår omtanke om interesse. Vi er inne i en utviklingsfase som preges av raske, nesten dramatiske holdningsendringer når det gjelder ressurs- og miljøhensynene. Det skal vi være glad for. Det er den sikreste garanti for at miljø- og ressurspolitikken vil få den nødvendige gjennomslagskraft. Selve tempoet i utviklingen, med stadig endret prioritering medfører også omstillings- og prioriteringsproblemer, konflikter, sterke følelser og aktivt engasjement på lokalplanet. Dette er først og fremst gledelig og uttrykk for at den enkelte engasjerer seg i sitt nærmiljø. Det kan trekke flere ut fra isolasjon og passivitet i vår TV-alder. Planleggingen kommer imidlertid lett i fare for å bli akterutseilt hvis vi ikke lytter til de endringer som dagens krav stiller. Den lærdom vi må trekke av det, er at det først og fremst må være en økt gjensidig informasjons- og kontaktvirksomhet og at denne må økes og tas vare på, slik at planleggingsarbeidet virkelig blir i samsvar med aktuelle og reelle behov. Det er ikke lenger noen selvfølge at enhver nyetablering av industri eller andre større prosjekter hilses med uforbeholden glede i et lokalsamfunn. Vi må innstille oss på at all samfunnsendring skal kritisk vurderes og avveies, og at all arealdisponering vil bli fulgt med årvåkenhet. Vi ser at ønsket og kravet om å oppnå en mer forenklet og mer menneskelig saksbehandling stadig blir sterkere. Særlig gjelder det i forhold til bygningsmyndighetene og andre kommunale organer. Det er

ikke til å undre seg over, vi har over tid gradvis viklet oss inn i et komplisert og uoversiktlig regelverk. Mer enn 40 ulike lover inneholder i dag planleggingsbestemmelser og vi mangler en felles planlov. Jeg tar sikte på å få fram et første utkast til planleggingslov i løpet av sommeren. Den vil gi bedre grunnlag for styring av ressurser, vernetiltak og utbygging, og sikre at det kan legges vekt også på regionale miljø- og ressursmessige vurderinger.

Vi er med rette blitt opptatt av å verne om våre ressurser og hindre sløsing. De globale forpliktelser må her stå i sentrum for vår interesse og kreve vår innsatsvilje og solidaritet. Men vi opplever stadig kortslutninger på dette området. Kan Norge vise solidaritet med andre land ved å konsentrere seg om å spare ensidig på våre nasjonale ressurser. Vi må skille klart mellom ressursuttak og ressursforbruk. Vi bør f. eks. begrense vårt eget forbruk av protein, som er en katastrofal mangelvare i verden. Men vi må gjerne øke vårt uttak, hvis det er mulig, av fiskeressurser som er en viktig proteinkilde for å bidra til andre menneskers forbruk av en viktig ressurs. Det er Arbeiderpartiets jobb å utføre en ansvarlig gjennomtenkt og framsynt ressurs- og miljøpolitikk. Det er i pakt med vårt partis beste tradisjoner at dette skjer i et samspill med fagbevegelsen og gjennom den løpende diskusjon på alle plan i partiet. Eksempler på vellykkede resultater er det mange av, men jeg vil i dag nevne en høyst aktuell sammenstilling, nemlig lov om produktkontroll og arbeidsmiljøloven, begge fra 10-punktsprogrammet.

Likevel tror jeg at det er grunn til å advare mot en kunstig polarisering, tendenser til å skape motsetninger mellom innsats for det indre og ytre miljø. Vi må ikke tape hovedpoenget av synet. Utfordringen ligger i og satse bevisst og i videste forstand på bedre livskvalitet, at vi innarbeider i oss selv og hverandre et holdnings- og adferdsmønster som sikrer helse- velferd- og miljø for vår og kommende generasjoner.

Åse Klundelien Haugen, Buskerud: Det serveres en masse romantikk fra anti-kvinnesakshold om nødvendigheten av at kvinnene tar hånd om barna mens de er små, og dvs. at de ikke tar seg lønnet arbeid og ikke er med i politikken. Jeg kaller det romantikk, fordi det hevdes at nærheten mellom mor og barn er så viktig, uten at det får andre konsekvenser enn at kvinnene får alt ansvaret lagt på seg. Og den dårlige samvittigheten også. Romantikerne snakker sjelden om å legge forholdene skikkelig til rette for alle de mødre som er nødt til å ta seg lønnet arbeid, eller som rett og slett trenger det for sin egen psykiske helses skyld. Kontakten mellom mor og barn og mellom barn og far og besteforeldre og andre voksne er viktig.

I de politiske partiene later vi som om barna ikke eksisterer, bortsett fra når vi skal formulere programerklæringer. Det er et skritt i riktig retning når AOF nå har tenkt å arrangere kurs hvor mødre kan ta med seg barna. Dette vil jo være den eneste muligheten mange kvinner har for å komme på kurs.

Jeg har et forslag i tre deler som jeg vil legge fram for partiets landsmøte:

1. Tidspunkt for politiske møter må legges slik at det tas særlig hensyn til at småbarnsforeldre og skiftarbeidere skal få sjanse til å delta.
2. Ved partiarrangementer og kurs over mer enn en dag, må det tilbys barnevakt og overnattingsmuligheter, slik at barn og foreldre kan holde nær kontakt med hverandre. Både kvinner og menn må ta ansvar for å være barnevakt.
3. Rett til dekning av utgifter til barnepass eller tilsyn med handikappede må likestilles med retten til dekning av reiseutgifter og diettgodtgjørelser i partiarbeidet.

Kirsten Myklevoll, Stortingsgruppa: Den offentlige lokale forvaltning har veldig mye å gjøre med forhold som betyr noe for enkeltmennesket. Mange saker må behandles langsommelig av flere instanser før de kan endelig avgjøres, og ofte med forskjellige utfall i de forskjellige utvalg eller styrever. Slikt vil naturligvis skape mistillit til forvaltningen og ofte aggresjon hos de mennesker det gjelder. Alle de oppgaver som jus-busene fikk i distriktene og i tettstedene kunne være tegn på at det er grunnlag for misnøye. Man får også som stortingsrepresentant innblikk i visse saker som forteller om en skremmende avstand mellom folk og forvaltning. Det er på tide at vi kommer fram til en forenklet saksgang, og til en bedre service overfor innbyggerne, uansett hvor de måtte bo i kommunene. Men det kommer jo et men her. Det er i disse tider en god sak å rasjonalisere og effektivisere den offentlige forvaltning av økonomiske grunner. Men det må vi ha klart for oss at bedre service også vil koste. Det vil koste å holde kontordager rundt i kommunen. Det vil koste å holde funksjonærer som skal ha tid til å prate med folk. Det vil koste å utvikle de kommunale kontorer til de servicestasjoner vi gjerne ønsker.

Kari Bergum, Oppland: Vi har i den siste tiden lagt stor vekt på å få aktivitet innen Framfylkingen. De som var på landskvinnerkonferansen, fikk se hva Framfylkingen gjør. Framfylkingen er vårt partis barneorganisasjon. Med de økonomiske vanske-

ligheter den arbeider under, er ikke forholdene lagt til rette for et godt utbygget distriktstilbud. Når man ser på den støtten 4 H får fra Landbruksdepartementet, kamuflert som ikke-politisk virksomhet, har en grunn til litt skepsis. Jeg er klar over at Framfylkingen får støtte fra STUI, fra Kulturfondet og fra Framfylkingens Venner ved innsamlingsaksjoner.

Jeg tillater meg da å stille følgende forslag:

«Landspartiet tar Framfylkingens økonomi inn i sitt budsjett for på den måte å være med på et bedre tilbud til aktivitet.»

Egil Kristiansen, Vestfold: De som ofte har mest bruk for offentlig tjeneste har vanskeligst for å få den, p.g.a. den prosedyre, p.g.a. den innsikt som ofte kreves for å vite hvilke rettigheter en har.

I tillegg så vil det ofte være slik at systemet binder opp de som kommer inn i kommunepolitikken, de gjør ofte kommunepolitikkerne til administrasjon, eller i hvert fall nær tilknyttet en administrasjon og saksbehandlingsprosedyre. Det som må være en målsetting er at en gjennom forenkling og forbedring av dette system, skaper større mulighet til politisk initiativ og politisk handling i lokalsamfunnet. Bare ved at vi kan få til det, kan vi gjenreise organisasjonene og gjøre den til sentrale politiske diskusjonsfora i kommunene.

Og det kan ofte virke slik, at når en har valg mellom et kommunalt møte av et eller annet slag eller et parti- eller organisasjonsmøte, velger en de kommunale møter. Ofte tror jeg det vil være viktig heller å melde forfall der og møte på parti- og organisasjonsmøter, fordi det er det vi må prioritere hvis vi skal kunne skape politisk handling i lokalsamfunnet.

Sturle Kojen, Framfylkingen: Jeg møter her på landsmøtet som gjest fra Framfylkingen. Jeg vil først benytte anledningen til å takke arbeiderkvinnene for det flotte programmet, «Barnas plass i dagens samfunn». Jeg synes det ligger helt i linje med de aller beste tradisjoner i vår bevegelse. Det fortjener all mulig oppmerksomhet og all mulig oppfølging. Vi er selvfølgelig meget takknemlig i Framfylkingen, for den støtte vi får fra den øvrige del av bevegelsen. Ikke minst gjennom Framfylkingens Venner, der vi treffer både fagorganisasjonen og partiet. Det betyr ikke at vi synes vi får nok støtte. Det er en helt annen sak. Likevel er det først og fremst på distriktsplanet og overfor visse kommunepartier at vi møter en del vanskeligheter når vi er ute og ber om praktisk støtte i vårt arbeid. Det virker på oss som om det ikke er alle som tar oss helt alvorlig,

og det er vi oppriktig lei for. Jeg skulle ønske at disse som ikke tar oss helt alvorlig hadde vært til stede på Framfylkingens siste landsrådsmøte i Sarpsborg. Her møtte mer enn 100 representanter fra omlag halvparten av landets fylker. Vi representerer et medlemstall i Framfylkingen som ligger nærmere 10 000 enn 5000. Det er det som er Framfylkingen i dag.

Men vi trenger hjelp av kamerater i parti og fagbevegelse, som ledere og til rent praktiske ting. For det viser seg at der vi får ressurser og muligheter til å prøve å sette i gang, der gror det svært ofte mer enn villig.

Hans Frette, Landsstyret: Når det gjelder overføring av visse avgjørelser fra Oslo og ut i distriktet, la meg da få lov til å understreke det som ble sagt av Bjørn Skau, at mye av de prosedyrene som vi har hatt til dags dato i den kommunale og fylkeskommunale forvaltning, det har vel vært litt for byråkratisk. Jeg kan nevne som stikkord; byggesektoren. Vi har regulerings- og generalplanene. Reguleringsendringene må sendes inn den lange tunge veien før en kan få de godkjent. Og det er slik i denne prosedyren at man treffer på enkelte flaskehals. Jeg håper her at det som ble sagt i fra Skau, må kunne bli tatt opp og slått fast, at de mindre endringer må kunne gå an å få løst på det lokale plan. Når det gjelder dette med friarealer og strandloven, er det klart at en innenfor enkelte områder i dette land må kjøre med harde tømmer. Men en har tross alt i dette land store områder som kan legges ut til hytteområder.

Torild Lien Utvik, Kvinnesekretariatet: Det barneprogram som Annemarie Lorentzen la fram har en undertittel som heter oppdragelse til solidaritet. Barn må vi oppdra til solidaritet. Men vi må også gi dem solidaritet sjøl. Solidaritetsbegrepet har vært flaggbærer i arbeiderbevegelsen. Det må være noe mer enn et fint ord som skal pynte opp i en landsmøtesal i Arbeiderpartiet. Solidaritet har noe med livsform å gjøre. Vi vet at alle blir preget av det miljø de lever i. Det er klart at de handlinger som vi voksne, som samfunn utviser overfor barn i deres miljø, vil være med på å prege de holdninger som de vil få seinere i livet.

Bjørn Skau sa i sitt foredrag at det er ikke noe forhold mellom de summene som enkelte kommuner bruker på ungdomsklubber og de summene som blir bevilget til frivillig ungdomsarbeid. Han sa også at en del av ungdomsklubbene har en misjon som er sosialt redskap på det enkelte sted. En kan være fristet til

å dra en annen slutning av den kostnaden som ungdomsklubbene representerer. Veldig mange beklager at vi er nødt til å bruke så store summer til reparasjonsarbeid i samfunnet. Mellom hundre og to hundre tusen koster det å drive en ungdomsklubb og de fleste kommunene har behov for flere. Hva koster det egentlig å drive en daginstitusjon? En daginstitusjon vil i mange henseende nemlig representere det forebyggende arbeid som mange etterlyser. Regjeringa har gjort et godt arbeid når det gjelder utbygginga av daginstitusjonene, men det står igjen at lokalsamfunnene er villig til å følge opp å prioritere utbygginga av det.

Jeg skal til slutt legge fram et forslag som ble vedtatt mot 12 stemmer på Landskvinnekonferansen i forbindelse med daginstitusjoner. Det lyder:

«Arbeiderpartiets landsmøte slutter seg til prinsippene i Regjeringens forslag til lov om barnehager. Barnehagenes mål bør være å gi oppdragelse til solidaritet, bygget på et fundament av trygghet, selvtfoldelse og samvirke.»

Vi ber om at landsmøtet slutter seg til arbeiderkvinnenes standpunkt i den saken.

Terje Rønnevik, Rogaland: Det er nødvendig at det offentlige her kommer inn med sterkere støtte, hvis ungdomsorganisasjonene skal kunne fylle den plass som de skal ha i dette samfunnet. Det er en meget viktig plass. Men det er ikke bare de tradisjonelle ungdomsorganisasjonene som har problemer. Også en rekke organisasjoner for barn, sliter i dag svært tungt. Ikke minst gjelder dette vår bevegelses egen barneorganisasjon, Framfylkingen.

Jeg må si at jeg synes det er trist å se den utviklingen som har skjedd i Framfylkingen. Sjøl om organisasjonen nå synes å være på vei framover, har jeg følelsen av at Framfylkingen mange steder lever og har levd i en tid i et slags vakuu, et slags tomrom i bevegelsen. Det har vært liten og ingen kontakt og mange steder har vel faktisk Framfylkingen i dag ikke noe apparat i det hele tatt.

Andre grupperinger i landet viser langt større forståelse for hvor viktig det er å arbeide blant barn. Nå må også vår bevegelse se ansvaret sitt her. Vi må kunne i denne massebevegelsen gi barna våre et tilbud, et tilbud som har tilknytning til vår bevegelse. Jeg synes det er en skam at barna våre søker til andre organisasjoner som legger vekt på helt andre verdier enn det vi synes er viktig.

Bjørn Hall-Hofsø, Troms: Reformene i lokalforvaltningen gir politiske partier på fylkes- og kommunalplan en styrket rolle. De nye fylkestingsgruppene velges på et program- og en nominasjonsliste satt fram av fylkespartiene som velgerne i valg tar stilling til. Dette kan innlede en helt ny praksis i partipolitisk arbeid. Utgangspunktet er hvordan skal vi stille oss og hva skal vi stille opp med for å gjennomføre vårt program som ingen andre politiske partier har og kan oppvise. Jo, partiavdelinger og lag i alle fylker, flertall i en rekke av landets kommunestyrer og fylkesting, tillitsmenn og kvinner på sentrale poster fra lokalsamfunn, fylkesplan, departement og regjering, Her ligger et omfattende kontakt- og innflytelsesnett som gir en helt spesiell arbeidsmulighet og en helt spesiell mulighet til å reise politiske saker, til å lede utviklingen enn noe andre partier i dagens Norge kan oppvise. Gjennom en bevisst bruk av disse ressursene kan vi gjøre organisert politisk arbeid mer meningsfylt mer målrettet både for våre egne medlemmer og innbyggere i lokalsamfunnet.

I dag foregår mye av den politiske tenking i lokalmiljøet, utenfor vårt parti, utenfor det etablerte partiapparat.

Partikamerater i fylkes- og kommunestyre får ikke tid til å drive politikk. De har blitt dokumentlesere. Reformen i lokalforvaltningen gir oss redskap til å gjøre parti-politikk til en arbeidsprosess som går direkte fra lokalmiljøet inn i de organer som kan fatte vedtak og sette disse ut i politisk praksis.

Vi trenger klar strategi for hvordan vi skal bruke de nye fylkestingsgruppene, hvordan vi skal få et samspill med alle våre partifeller i forskjellige utvalg og råd på lokalplanet. Ved å utnytte disse organisatoriske ressursene kan vi virkelig skape en folkebevegelse, som er aktivt med i omformingen av vårt samfunn på lokalplanet.

Ole Ormseth, Akershus: I vårt arbeid for å utvikle demokratiet i lokalsamfunnet, føler jeg ofte at vi kommer i konflikt med oss sjøl. På den ene siden ønsker vi å delegerer avgjørelsene så langt ut som mulig samtidig som vi ønsker å trekke med oss flest mulig i saksbehandlingen. På den annen side ønsker vi en sterk administrasjon, en effektiv administrasjon og en rasjonell administrasjon. På den ene side ønsker vi at vår partiorganisasjon skal stå sterkt i bildet i all offentlig saksbehandling, på den annen side ønsker vi en rask saksbehandling. Ett av våre problemer er at vi ikke er i stand til å kombinere alle disse ønskene. Jeg er sterkt i tvil om vi gjennom dette forslaget om grende- og

bydelsutvalg vil finne veien til en kommunal forvaltning som er en bedre forvaltning enn det vi har i dag. Et av Arbeiderpartiets beste redskaper har vært et godt og aktivt organisasjonsapparat. Dette organisasjonsapparatet har gitt åpninger for de lokale initiativ ute i partilagene, gjennom en grundig og god organisasjonsmessig behandling i kommunepartiet, har man drøftet seg fram til helhetsløsninger som har vært preget av solidaritet.

Jeg er redd for at grende- og bydelsutvalgene kan utvikle seg til fora som ofte vil befinne seg i en situasjon hvor det blir alles kamp mot alle. Det vil i tilfelle være i strid med de beste prinsipper og tradisjoner i vårt parti. For min del tror jeg at vi i stedet burde få en alvorlig og grundig drøfting av om vi har en struktur i vårt organisasjonsapparat som er i pakt med tiden, og som er egnet til å løse de oppgaver som vi nå står foran på det kommunale plan.

Etter min oppfatning bør vi nå sette kreftene inn på å se på hele vår organisasjonsstruktur, for å satse på en struktur som gir oss mulighet til rask behandling riktignok, men også en bedre behandling enn det vi tidligere har valgt.

Ole Korslund: Akershus: Jeg vil først ta opp to forslag som tidligere er vedtatt i mitt kommuneparti og framsendt til landsmøtet, men dessverre for sent til å være med i saksdokumentene.

Forslag 1:

«Ullensaker Arbeiderparti vil anmode partiets sentrale myndigheter om å arbeide for å få fjernet moms på kommunale avgifter.»

Forslag 2:

«Ullensaker Arbeiderparti tilrår at de kommunale avgifter knyttet til bo-situasjonen, går inn i en samfunnsskatt som virker mer sosialt rettferdig enn det som er i dag.»

For å gi kommunene det nødvendige økonomiske grunnlag for å få pålagte oppgaver løst, har Stortinget hjemlet adgang for innføring av kommunale avgifter senest i form av vann- og kloakk-avgift. Det jeg i den forbindelse finner grunn til å beklage, er at avgiften skal være momsbelagt.

Jeg tror det må være viktig om vi snarest fjerner dette. Det er et irritasjonsmoment som bare vil bidra til å forsterke den generelle motvilje det er mot det offentlige skattepolitikk. Jeg tror imidlertid det er viktig å slå fast at de kommunale avgifter i dag er et nødvendig finansieringsgrunnlag for at kommunen i dag i det hele tatt skal løse de oppgaver de er satt til.

Johs. Sjølie, Østfold: I debatten om energispørsmålet er det mange profeter. Det er sannelig ikke godt for en vanlig mann å orientere seg. Det er derfor ikke noe å undre seg over at standpunktene hos svært mange grunner seg på følelser. Jeg kommer fra et distrikt hvor det er flere aktuelle områder for lokalisering av kjernekraftverk.

Jeg vet av erfaring hvor vanskelig det er å få til en nøktern debatt om disse spørsmålene både i partiet og i lokalsamfunnet for øvrig. Våre sosialdemokratiske venner i Sverige har gjennomført en rådslagsaksjon med bred deltakelse og med gode resultater. La oss ta lærdom av våre svenske venner. Jeg vil så sterkt jeg kan henstille til det nye Sentralstyret å legge opp til et tilsvarende rådslag så snart som mulig. Etter min mening er dette absolutt nødvendig for å skape et skikkelig grunnlag for de vidtrekkende vedtak som i nær framtid må fattes i dette spørsmålet.

Kommunene er ofte i den situasjon at de ikke er i stand til å overta eiendommer i strandområder, som er til salgs, fordi prisen som forlanges er alt for høy. Saken kompliseres ofte ytterligere ved at eiendommene er bebygde. Det er derfor behov for at staten trer støttende til, slik at kommunene settes i stand til å sikre slike områder. Når områdene blir sikret, legges de ut til alminnelig benyttelse og kommer derfor langt flere enn kommunens egne innbyggere til gode. Dette skulle også tale for et statlig engasjement.

Alf Hildrum, AUF: Som Fylkingens sekretær ønsker jeg å si et par ord om Fylkingens økonomiske og organisasjonsmessige stilling. Situasjonen er i dag at AUF etter tilbakelagte, vanskelige organisasjonsmessige problemer, er i vekst. Jeg kan her opplyse at i de sentralstyremøtene som har vært holdt etter landsmøtet i februar har vi tatt opp flere nye lag på hvert eneste sentralstyremøte. Det er bevis på påstanden om at AUF organisasjonsmessig er i framgang. Imidlertid er fylkingen i dag i en økonomisk stilling som er så prekær at vi har sett oss tvunget til å skjære drastisk ned på vår sentrale aktivitet. Det gjelder både antall ansatte og det gjelder aktiviteten for øvrig. Det har ført til at kontoret har problemer med å få planlagt valgkampen. Det har ført til at vi ikke har fått planlagt noen motoffensiv når elevorganisasjonene om noen dager igjen bringer usaklige angrep på Regjeringas skolepolitikk. Det har ført til at vi ikke har hatt krefter til å forberede skikkelig organisatoriske opplegg i forhold til viktige grupper av fagorganisert ungdom. Det har ført til at vi forsømmer vår hjelp til lag og særlig til nye lag. Endelig har det ført til at vi som jobber på kontoret, ikke er i stand til å jobbe med organisasjonsmessige opplegg i den grad vi

ønsker. Mens resten av bevegelsen stadig får større økonomiske og menneskelige ressurser til disposisjon, har Fylkingens økonomi blitt dårligere og dårligere.

De totale økonomiske ressursene som stilles til disposisjon fra det offentlige for de frivillige ungdomsorganisasjonene er alt for små. Ved siden av å drive ungdomsarbeid, og det skal vi gjøre, er vi en viktig del av det demokratiske politiske system. Partiets framtid avhenger av at ungdommen slutter seg til arbeidet. Svikter ungdommen i partiene så er også vårt politiske system i fare. Alle vet at det ikke er lett å drive politisk ungdomsarbeid i dag. Stortinget og de politiske partier har med vekslende entusiasme gått inn for at politiske partier skal få betydelig offentlig støtte. Hva er da rimeligere enn at ungdomsorganisasjonene, rekrutteringskilden til de politiske partier, også blir tilgodesett med partistøtte. Jeg vil derfor, på bakgrunn av det som her er sagt, legge fram forslag om at landsmøtet uttaler til Regjeringen følgende:

DNA's landsmøte ber Regjeringen vurdere økonomisk støtte til politiske ungdomsorganisasjoner etter tilsvarende prinsipper som nå gjelder for partistøtten.»

Jeg ber om at dette blir oversendt redaksjonskomitéen.

Eilif Dahl, Landsstyret: Rekreasjon og friluftsliv spiller en stadig økende rolle for trivselen i vårt samfunn. Vi har hevdvunne rettigheter til å nytte utmarka til friluftsliv og rekreasjon. Men det oppstår konflikter mellom eiernes ønsker om å utnytte arealene med maksimalt økonomisk utbytte på den ene siden, og friluftsfolkenes interesse i å bevare naturen egnet for friluftsliv på den annen.

Denne konflikten blir særlig tilspisset i de bynære skogområdene, som f. eks. Oslo-marka. Den moderne skogskjøtsel endrer skogbildet. Man skal lete lenge for å finne en skog som likner den Kittelsen tegnet for oss en gang i tiden. Jakt- og fiskemuligheter reduseres, friområdene innskrenkes, det er oppstått stengsler der det ikke var stengsler før. I konflikten omkring utnyttelsen av skogområdene er det ikke to, men det er tre parter. Den ene er den allmennhet som søker å forsvare sine hevdvunne rettigheter ved å ha tilgang til en vakker natur.

Så er det en yrkesbefolkning som lever av skogsarbeid. Her foregår det en teknisk rasjonalisering som stadig reduserer arbeidsforbruket og den prosessen er ikke på langt nær avsluttet. Så har vi skogeierne, som naturlig nok vil ha et størst mulig økonomisk utbytte av sin eiendom. Hvis man skal drive en skog både med sikte på avvirkning og som friluftsområde, da krever dette naturlig nok

mer arbeid, og er dyrere enn hvis den drives med sikte på et maksimalt økonomisk utbytte. Og det motsetter skogeierne seg. Ansvarlige tillitsmenn blant skogeierne har derfor krevd full erstatning for alle råderettsinnskrenkninger. Dette er et uhyggelig krav. Ikke fordi den har noe som helst sjanse til å bli godtatt. Skulle alle råderettsinnskrenkninger erstattes fullt ut da vil det være umulig å planlegge å styre, da kan vi kaste de førti lovene som skal samarbeides, direkte på skraphaugen. Skogeierne kan ikke vente seg noen særbehandling. Selve kravet viser intet annen enn en sviktende realitetssans. Her må det en annen holdning til. Vi må vekk fra den oppfatning at eiendomsrett innebærer en ubetinget disposisjonsrett. Vi må over til den oppfatning at hvis et menneske, gjennom større eller mindre historiske tilfældigheter har fått skjøte på et stykke av Norges jord, da har han også fått et ansvar.

Vi har som nordmenn arverett til hele Norge og ingen kan fritt forringe verdien av landet for oss. Hvis en grunneier på sin eiendom har verdier som betyr noe for oss alle, da plikter han å respektere og bevare disse verdier uten erstatning. Hvis den siste bjørn forsvinner fra Norge så vil vi alle bli fattigere og visen «Hipp hurra for bamsefar» betyr ikke riktig det samme. Hvis grunneierne oppdager spesielle verdier og dette blir urimelig, er det med en billighetserstatning at dette skal løses, ikke ved en juridisk straff. På den annen side har også eierne krav på hensynsfullhet fra oss andre. Og når vi alle sammen finner oss i å bruke en dyrere svovelfattig olje fordi svovelutslippet kan skade, er jo dette uttrykk for at vi vil ta hensyn til andre. Vi forlanger ikke at skogeierne skal betale denne regningen. Vi må leve sammen i dette landet og ta hensyn til hverandre, og det må også skogeierne respektere.

Alf Vee-Haugen, Landsstyret: Det var ei særleg god melding kommunalministeren kom med i dag. Og den vil sikkert glede mange som stiller med kommunalpolitikk og som sliter med dårleg økonomi. Det har for så vidt liten hensikt å diskutere problema i lokalsamfunnet, det som ikke er tatt med. Økonomien i kommunane må inn i dette bildet. Eg trur kommunane vil kome til å få ei ny giv av dei som har slite med akkurat dette problemet. Det å skape nye arbeidsplassar er også en del av miljøet, ikkje minst for ungdom og for kvinner.

Regjeringa la fram ei stortingsmelding nr. 32 for ei tid tilbake, som var ei oppfølging av aksjonsplan for Vestlandet. Eg synes det er eit veldig fint oppstreka program for bygdesamfunna på Vestlandet, også dei einssidige industrisamfunna. Eg vil nytte høve til å

takke Regjeringa for den interesse som dei synte for den pakke-meldinga som inneheld samferdselsspørsmålene i Sogn og Fjordane.

Unni Nielsen, Vestfold: Reidar Hirsti nevnte ikke IEA-arbeidet i sin innledning om miljø- og ressurspolitikken. Men det er naturlig å tro at den avtalen vi har fått med IEA kommer til å prege norsk ressurspolitikk i framtida, hvis den blir godkjent av Stortinget, og det vår vi håpe at den blir.

Frydenlund sa at avtalen med IEA ville møte motstand, og det har vi alt begynt å merke. Da jeg kom hit i dag, sto det stand her nede foran «Arbeiderbladet», nei til IEA. Det er dannet informasjonsutvalg rundt omkring, som gror opp som paddehattter, så snart det er noe å protestere mot.

Det som er merkelig er bare at det er omtrent de samme menneskene som skriker høyt om miljøvern, og om vern om ressursene, som skriker nei til IEA nå. Det er også de samme krefter som roper etter kontroll med de multinasjonale konsernene.

Stortingsmeldingen om naturressurser og økonomisk utvikling har pekt på en rekke forskjellige forhold som går på langsiktige planlegginger og utvikling. Skulle vi sette oss ned her på berget å si nei takk til samarbeid over landegrensene. Motstanderne hevder at et samarbeid med IEA blir å gå inn i en rikmannsklubb for å samarbeide om egne og snevre interesser. Dette er galt. Vi er medlemmer av en rikmannsklubb, vi tilhører den rike delen av verden, enten vi liker det eller ei. Og selv ikke yrkesprotestantene våre har grunn til noen misnøye med det i hvert fall.

Rasmus Nordbø, Vestfold: Vi er sjølvsagt glad for at det er reist aldersheimer, alderspensjonater og i den senere tid heldigvis også aldersboliger rundt om i bomiljøene, slik at man slipper en del av det institusjonspregete som vi har hatt så mye av. Men av og til så sitter man igjen med den følelsen at i vår iver etter å bygge aldershjem og alderspensjonater og delvis også aldersboliger, bunner i det egoistiske ønske at vi vil ikke ta oss av våre eldre sjøl. De skal plasseres andre steder enn hjemme hos oss. Jeg er klar over at vi har bruk for alle disse institusjonene, men jeg er også klar over at hvis de eldre kan få være i det miljø, som de har vært, hvis de kan få anledning til å ha samkvemmet med barnebarn, kunne vi gjøre livskvelden lykkeligere for de eldre og vi ville også unngå en del av de ungdomsproblemene som vi av og til opplever.

Nå er jeg klar over at dette med å bygge to-generasjonsboliger, det har mange sider, men jeg tror i alle fall at det er ett av de

spørsmålene som bør overveies, og jeg tror også Husbanken bør overveie det spørsmålet. Jeg vil også ta opp et annet spørsmål som bl. a. ble reist av Svelvik Arbeiderparti. Det har forbindelse med vern av dyrka jord og bygging på mindre produktive arealer. Det er klart at en del av denne bygging vil falle dyrere. Det koster noe mer å få boligbyggingen bort i fra dyrket jord. Og det er et finansieringsspørsmål som jeg tror Husbanken og våre myndigheter bør ta opp.

Hans P. Pettersen, Akershus: Sportsfiske i våre vassdrag og våre innsjøer og småviltjakt i skog og fjell har utviklet seg til en ettertraktet fritidsbeskjeftigelse for et økende antall mennesker.

Etter hvert som fritida for den enkelte vil øke, øker også behovet for fritids- og rekreasjonsområder. Men hva er det som skjer i dag? Stadig flere såkalte grunneiere ønsker å disponere disse rettigheter selv, for at de kan leie ut til et begrenset antall mennesker. Disse inntektene er sikkert nødvendige i mange distrikt av vårt land. Det vil de sikkert også bli i framtida. Men i stedet for at de skal komme fra et fåtall pengesterke mennesker, må det kunne la seg gjøre for de mange med beskjedne tilskudd å skaffe seg disse inntektene. Jeg er klar over at det også i dag finnes hjemmel i lovverket som kan sikre disse rettigheter for den alminnelige og jevne borger. Men disse synes lite effektive og de har hittil aldri kommet til anvendelse. Jeg vil derfor be om at følgende forslag oversendes redaksjonskomitéen:

«Arbeiderpartiet ser det som en klar målsetting å sikre den vanlige borgers rett til å drive sportsfiske og småviltjakt i vårt vidstrakte land. De gjeldende regler tas opp til ny vurdering med sikte på å få avklart om de er tilstrekkelige, for at vi skal nå dette målet. Det bør også vurderes om det er hensiktsmessig at staten gis hjemmel til å erverve disse rettigheter, og at administrasjonen overføres til viltneimda og innlandsfiskeneimda i de respektive kommuner.»

Sigmund Nereng, Akershus: Fra 1963 til 1972 hadde vi en netto nedlegging av kolonialforretninger og landhandlerier på 2167. I samme tidsrom har det skjedd store strukturendringer innen detaljhandelen. Befolkningsutviklingens endrede kjøpevaner og kostnadsutviklingen innen detaljhandelen er stikkord i denne sammenheng. Samtidig som det har vært en til dels stor fraflytting fra mange utkantsamfunn, har det i de siste 10—15 år foregått en betydningsfull utvikling av nye butikktyper for omsetning av dagligvarer. Disse nye storforretninger, såkalte varehus, har satset på større og bredere vareutvalg. Ved hjelp av moderne markedsføringsmetoder og hard priskonkurransen har de et langt større geografisk mar-

ked enn tidligere. Dette sammen med kundenes økte mobilitet og en stigende kostnadsutvikling har ført til at det for mange små dagligvareutsalg, har vært vanskelig å opprettholde forsvarlig økonomisk drift. På denne bakgrunn diskuteres nå støttetiltak for utkantutslagene. Dette er imidlertid en diskusjon vi ikke kan overlate til de forretningsdrivende selv. Til nå har diskusjonen munnet ut i krav om offentlige støttetiltak. Betrakter en utkantforretningene isolert, er dette et naturlig krav, men offentlige overføringer alene må fra vår side bare sees på som førstehjelp. Det er vår plikt å kartlegge årsak og virkning og deretter dirigere handelen dit vi og forbrukerne ønsker. Forbrukernes samlede behov for dagligvarer kan bare imøtekommes gjennom et samspill i nærmiljø og tilbud om detaljhandelstjenester i større og mindre sentra. For å sikre dette samspill, må forbrukerne selv styre og lede handelen. Forbrukerkooperasjonen er den eneste form for varedistribusjon som kan sikre forbrukernes innflytelse. Vi kan ikke lenger godta private varehus, ofte basert på utenlandsk kapital og eierinteresser, som ved å etablere seg i større sentra er garantert rask og stor omsetning og dermed god fortjeneste, mens vi samtidig over stats- og kommunebudsjett legger opp til støttetiltak overfor de svake utkantbutikker.

Jeg vil da få reise følgende forslag overfor landsmøtet:

«Det er nødvendig med bedre styring og etablering av varehus. Både av hensyn til forbrukerne, men også av hensyn til de totale ressurser og miljøer. Kooperasjonen, som eies og ledes av forbrukerne selv, bør ha ansvaret for å utvikle et rasjonelt distribusjonsnett for forbruksvarer. Våre politiske myndigheter bør derfor legge forholdene til rette for kooperasjonens videreutvikling.»

Kjell Opseth, Sogn og Fjordane: I den seinere tid har det reist seg sterkere krav om vern av dyrkbar jord. Dette er noe som vi alle kan slutte oss til. For oss som bor mellom bratte fjell og fjorder, skaper dette store problem. Om vi skal etterkomme kravet om vern av dyrket jord, betyr det at vi må begynne å bygge ut fjellsidene i ordets rette forstand. I min kommune har vi i flere år brukt fjellsidene til bustadreiseing.

Den største vansken har uten tvil vært krava fra Husbanken om en tomtepris for byggeklare tomter.

Jeg vil tillate meg å fremme følgjande forslag som jeg ber om blir sendt redaksjonskomiteén for denne saken:

«Arbeiderpartiet ser det som særst viktig at bustadbygging på uproduktiv grunn stimuleres. Partiet vil derfor snarest utgreie spørsmålet om tilskott til grunnlagsinvesteringane, slik at bruken av bratt og ulendt terreng ikkje fører til dyrare bustad/eller dyrare bumiljø.»

Walborg Krosshaug, Oslo: Tida er inne til at vi for alvor må vurdere om vi må endre vårt forbruksmønster for å få en større likhet av velferdsgoder blant grupper i vårt eget land og i verden for øvrig. Den sterke økonomiske vekst og den materielle velstand vi har opparbeidet oss, er for en stor del bygget på masseproduksjon og masseforbruk som gjensidige forutsetninger. Etter som kapasiteten utbygges har det blitt en viktig oppgave, både fra samfunnets og den enkelte bedrifts side og sikre at produksjonen avtas. Følgene av dette ser vi daglig, bl. a. i reklamen, som prøver å få oss til å kjøpe stadig nye ting og ved at ting skiftes ut lenge før det er nødvendig. Produktene gis en form for innebygd slitasje. Et annet forhold som kjennetegner vårt økonomiske system, er at de indirekte virkningene som forurensninger og langsiktig ressurstilgang ikke blir inkalkulert i prisen for produktene. Prisen blir derfor relativt lav, og forbruket stort. I tillegg medfører dette at gjenvinning og gjenbruk ikke er lønnsomt, slik at det hittil har eksistert relativt lite systematiske opplegg for løsning av avfallsproblemenene.

Vi må få en sterkere styring av hva vi ønsker å produsere, og ikke så mye la oss styres av næringslivets profittmotiver. Det er behov for en snarlig utredning av spørsmålet forbundet med produkters nytteverdi. Det er dessverre ikke slik at forbrukerne regulerer markedet og gjennom informasjon av det såkalt frie valgmulige bestemmer hva som skal produseres. Til det er næringslivet så alt for tradisjonelt i sin rolle i forhold til hva vi er i vår forbrukerrolle. Vi må finne virkemidler som kan styre produksjonen av varer og tjenester inn i et mønster som er til beste for det store flertall av oss, og som legger større vekt på livskvaliteter enn stadig nye ting. Hvorfor skal vi ikke kunne by alle barna våre trygge fantasifulle lekeplasser i stedet for stadig nye klær og fint nytt sportsutstyr? Og hvorfor kan ikke nye boligområder ha felleslokaler og fellesinstitusjoner som gir oss grunnlag for å skape et trivelig sosialt miljø i stedet for at vi lokkes til å kjøpe på kreditt elektrisk utstyr med finesser av teknisk art som mange ikke engang kan bruke?

Solidaritet i praktisk politikk vil måtte medføre at vår produksjon og vårt forbruk vurderes kritisk med tanke på økt kvalitet i velferden, og at vi er villig til å øke fellesforbruket.

Inggjald Ørbeck Sørheim, Oslo: Skattedebatten har vært en vanskelig debatt for oss, fordi det på mange måter er en håpløs debatt. Folk vil jo ha både mer veier, mer skoler, mer sjukehus, mer av det ene og mer av det andre, samtidig som de vil ha lavere skatt. Og det er få som bryr seg om hvordan dette skal gå i hop. Arbeiderpartiet må selvfølgelig stå fast på vårt utgangspunkt at viktige ting må

løses i fellesskap, og vi må få fram at kampen for fellesforbruket er en kamp for de uprivilegerte. Vi står her framfor en gigantisk skolerings- og informasjonsoppgave. Og jeg tror at vi må ta fatt i selve språkbruken som vi benytter på dette området. Vi har altfor lett for å godta vendinger som fører oss inn på Høyres premisser. Vi sier f. eks. at lønna er bra nok, men det går så mye bort i skatt. Pengene går selvfølgelig ikke bort, de går til alle de fellesgoder som vi trenger, og som vi trenger meget sterkt.

Og så sier vi en annen ting som også bringer tanken på avveier. Vi snakker svært mye om realdisponibel inntekt. Mens det vi egentlig mener er privat realdisponibel inntekt. For selvfølgelig er veien som vi kjører på og skolen som vi sender ungene på realiteter som er realdisponible for oss. Og spør en som nettopp har vært igjennom en alvorlig operasjon om ikke sjukehuset og pleierne og legene var realdisponible når det står om selve livet. Det er meget viktige sektorer i det offentlige forbruket som er udekket. La oss ta nettopp helsesektoren, hvor vi vet at det ikke er nok plasser, at folk ligger og venter på å få komme inn fordi det ikke er nok sjukehusenger. Folk dør, mens de venter på sjukesenger, samtidig som det som er den praktiske situasjon når det gjelder det private forbruket, det er egentlig om vi skal gå over fra Folkevogn til Volvo eller fra vanlig TV til farge-TV. Vi har på mange områder en offentlig nød midt i vår private overflod. Og hvis vi stiller spørsmålet om hvorfor det er slik, så kommer jeg inn på det samme punkt som forrige taler, at et av hovedsvarene ligger i den agitasjon som virker i samfunnet. Et av de mest tankevekkende tall i Ulf Sands foredrag, var det om de ti tusen årsverk i reklame, stilt opp mot de åtte årsverkene hos forbruksombudsmannen. Og som vi vet, mesteparten av de 10 000 årsverkene det går med til det rene tull, til å fortelle at bensinmerke A er bedre enn bensinmerke B, enda vi veit at de er identiske. Men hvem er det som agiterer for sjukehjemsplasser? Hvor er annonsekampanjene for solidaritet? Den debatt som reklameutredningen har lagt opp til, ser jeg som en viktig debatt for partiet. Fordi denne debatten går løs på de krefter som styrer vårt ressursforbruk og våre livsvaner. Fordi reklamen igjen styrer vår oppmerksomhet og styrer våre holdninger. Debatten om påvirkningsmiljøet i samfunnet må vi føre ut fra klare ideologiske utgangspunkter, om solidaritet med de svake. Og om vilje til å løse oppgaver i fellesskap. Så påvirkningsmiljøet er en viktig side av miljødebatten og jeg vil si at det er en viktig side av kulturpolitikken. Et spørsmål om styring av reklamen, det er en maktreform, som viser fram mot et samfunn som er annerledes, som prioriterer

andre verdier. Og vi kan forme en sosialistisk forbrukerpolitikk i tråd med denne utredningen og i tråd med lov om produktkontroll og andre ting.

Arne Bottolfsen, Rogaland: I Rogaland har vi en spesiell situasjon, det gjelder samarbeid over kommunegrensene i boligsektoren, for derved å kunne spare dyrkbar jord. Vi har store problemer med å få dette økonomisk til å kunne gå opp. På bakgrunn av det så vil vi støtte sterkt de to forslagene som står i heftet, men samtidig komme med et forslag til, som går noenlunde i samme gate. En del kommuner har fått særlige vansker på grunn av høyt aktivitetsnivå, som resulterer i økt tilflytning. Dette gjelder f. eks. i Tromsø og på Nord-Jæren-området. De uttellingene disse har til grunnlagsinvesteringer, truer med å knekke kommunenes økonomi fordi det tar lang tid å tjene inn igjen disse investeringer. Hensynet til å spare dyrket og dyrkbar jord, fører til at investeringskostnadene er meget høye. På bakgrunn av dette, foreslås:

1. Det stilles til disposisjon langsiktige lån evt. også økonomisk tilskudd til kommunene.
2. Husbankens lånerammer mykes opp.»

Jostein Nyhamar, Oslo: Jeg har noen korte bemerkninger til de tre meget gode innledningsforedragene. Første gjelder Ulf Sands kommentarer om at i tiden framover blir nødvendig å få bedre kontroll med reklamen og markedsføringen og det er jeg helt enig i. Så tok imidlertid Ulf Sand opp spørsmålet om reklamen som finansieringsinstrument for pressen. Og advarte mot en sammenblanding av pressestøtten og reklamedebatten som sådan. Jeg tror at de to tingene nettopp blandes sammen. Fordi de hører sammen. Jeg er nemlig overbevist om at det er galt når Ulf Sand sier at reklamen sammen med de statlige støtteordningene bidrar til å opprettholde differensiert dagspresse. Forholdet er etter min mening snarere det stikk motsatte. Med den sterke, nesten avgjørende betydning reklamen i dag har på norsk presse, er det langt på vei reklamebyråenes, annonsørenes folk som avgjør hvilke aviser det lesende publikum skal få å velge mellom. Og denne mekanikken er slik, annonsørenes og reklamebyråenes folk prioriterer de ledende aviser i sitt distrikt, de aviser som kan bringe reklamebudskapet til så mange som mulig. Og så inntreter det som avisfolk kjenner som spiraleffekt. De store aviser får større reklameinntekter, som de igjen kan investere redaksjonelt, til et bedre produkt, og gjennom det skaffe seg flere abonnenter som igjen resulterer i større reklameinntekter osv. Dynamikken er selvforsterkende. Reklameinntektene har ikke

bidratt til å opprettholde differensiert presse. Den skjeve fordeling av reklameinntektene har bidratt til en økt pressekonsentrasjon til færre aviser. Jeg er overbevist om at den eneste måten å motvirke dette på er en eller annen form for progressiv reklameskatt, som kan utjamne de konkurranseskjevheter reklameinntekter har skapt, og at en slik beskatning ses i sammenheng med pressestøtten.

Det andre punkt jeg gjerne vil nevne har tilknytning til det Bjørn Skau sa om kulturarbeiderne i nærmiljøet. Jeg er glad for at Bjørn Skau varslet et tillegg til forslag på dette punkt. Jeg har ingen innvendinger til det han sa om organisasjoners rolle i kulturarbeidet i nærmiljøet. Men jeg tror nok også at kanaliserte og organisasjonsskapt kulturaktiviteter må ha et supplement, og man skal utnytte i nærmiljøet den ressurs som kunstnerne og kulturarbeiderne representerer der. Jeg tror man i tillegg til organisasjonene trenger et kommunalt supplement i form av et utvalg eller et kulturstyre, som kulturmeldingen foreslår som betegnelse. Det er ikke noe motsetning her i forhold til organisasjonen. Tvert i mot har det vist seg at nettopp i de kommuner hvor man har hatt slike utvalg, er også organisasjonene mest aktive, og at det mange steder har oppstått et fint samspill mellom dem.

Bjarne Ingsøy, Oslo: For en tid siden gikk jeg gjennom protokollene fra Statens Ungdomskonferanser. Det viser ganske interessante ting. Blant de som har passert disse konferansene, finner vi en hel rekke mennesker i denne sal og i andre organisasjoner. Jeg kan nevne Ivar Mathisen, Reidar Hirsti, Reiulf Steen, og Bjartmar Gjerde, Svern Stray, Kaare Willoch, Per Øyvind Heradstveit, Lars Korvald og Vegard Sletten, Thorvald Stoltenberg, Reidar T. Larsen og Arne Jørgensen.

Det sier litt om at gårsdagens ungdomsledere er på mange måter sentralt plassert i dagens samfunn. Vi må regne med at dagens ungdomsledere vil få tilsvarende plassering om en del år. Da staten i 1951 bevilget penger til ungdomsarbeidet, var det en liten sum, Den ble kalt symbolsk. Den sto uendret i 10 år. Rolf Hansen-komiteéns innstilling gjorde en endring, og bl. a. førte den til en liberalisering av Kommunelovens § 23, som skulle muliggjøre støtte til politisk ungdomsarbeid. Ånden i det, tror jeg fra Stortingets side var at det skulle være en liberalisering, men i praksis virket den ikke slik. Senere er denne støtten blitt justert, og i år har vi fått en grunnstønad som forutsettes utbygget med bevegelige bidrag etter aktivitet og medlemstall. Samtidig kan ungdomsarbeidet få støtte av Statens Kulturbevilgninger.

Vi må berømme kommunalminister Leif Aune som har fjernet kom-

munelovens § 23 og fylkeskommunelovens § 25. Bjørn Skau nevnte forholdet mellom kommunalt drevet ungdomsarbeid og organisasjonenes arbeid. Jeg tror vi må erkjenne at med den endring som finner sted i samfunnet, må vi vente en økt offentlig innsats både kommunalt og fylkeskommunalt. Dette vil koste penger. Imidlertid får jeg håpe organisasjonene og kommunalt ungdomsarbeid må være villig til å vurdere sin egen virksomhet kontinuerlig, med sikte på å eventuelt endre dette. Begge former må kunne drives og også foreninger må kunne drive åpen virksomhet og få støtte til dette. Antakeligvis må det trekkes en grenseoppgang mellom disse to områder. Til slutt har jeg en oppfordring til alle. Sett dere inn i offentlige støtteordninger, bruk disse. Det er ofte kjedelig for oss som sitter sentralt å se på hva Staten og fylkene har av penger. Det er med en viss gremmelse vi ser at de som ofte har vært i mot at disse ordninger er gjennomført, er flinkere til å søke enn arbeiderbevegelsens egne organer.

Odd Wivegh, Oslo: Jeg tror det er en helt klar forutsetning for vårt partis oppslutning og få konkretisert de mange vakre begrepene, som ikke minst vårt prinsippprogram er fullt av. Overfører vi begreper som demokrati, solidaritet, og likeverd til hverdagens situasjon, der folk kjenner seg igjen? Vi må fortelle og vise i praktisk handling hva vi vil med vårt program, hva det betyr for de nære ting og for det helt nære miljø, det som folk i virkeligheten er opptatt av.

De konservative og reaksjonære krefter som i dag heiser sin fane mot det de kaller demokrati, har helt andre hensikter enn de gir skinn av og er opptatt av. Her er det ikke spørsmål om papirmølle, sendrektig behandling, detaljregulering og slike ting. Det er noe mange av oss er klar over og iritert over og er villig til å løse. Det som ligger bak de borgerliges hets på dette området, hets som altså mange av våre egne er lokket med på, er i virkeligheten en kamp mot offentlig virksomhet i sin alminnelighet og for kreftenes frie spill.

Den desentralisering som det nå legges opp til, vil være noe av det som vil bringe folk nærmere det politiske liv og nærmere de beslutninger som skal fattes. I Oslo har vi noen erfaringer på dette feltet, gjennom bydelsutvalgenes virksomhet. Både gode og mindre gode erfaringer. Jeg skal ikke gå nærmere inn på det nå, men vil bare understreke den betydning og verdi som ligger i at nye tusener av mennesker blir direkte involvert i praktisk politisk arbeid. Det skaper informasjon, engasjement og ringvirkninger til gagn for den tillit og forståelse for politisk arbeid som i dag er så nødvendig.

Ivar Mathisen, Oslo: Kommunalministeren ga i dag beskjed om at boligmeldingen vil passere statsråd førstkommande fredag. Det er flere enn oss fra boligkooperasjonen som venter med lengsel på denne melding. Vi vil sikkert få anledning til å diskutere boligpolitikken i sitt store omfang gjennom denne boligmeldingen, men jeg vil gjerne bare understreke et par synspunkter. Før det første er jeg engstelig for at alle dere som til daglig stiller med kommunepolitikk etter hvert vil slappe av i deres holdning til denne høyt prioriterte oppgaven. Jeg tror at vi fortsatt må se på boligbyggingen som en særlig fremskutt oppgave, og at vi må holde produksjonen oppe også i de nærmeste år framover, selv om man nå begynner å diskutere den situasjonen som kan oppstå ved såkalt balanse på boligmarkedet.

Det andre jeg gjerne vil understreke, det er selvfølgelig at vi i årene framover må vie den gamle boligmasse en annen oppmerksomhet enn vi har gjort hittil.

Men jeg vil også understreke det synspunkt at den forventede levestandardøking vi står foran i årene framover, den bør i ikke liten grad slå ut i en bedre boligstandard. Selv om det er slik i mange deler av vårt samfunn, at mange har en god boligstandard, vil jeg påstå at i mange industrisamfunn og særlig i bysamfunnene, er det fortsatt titusener av mennesker som har en meget svak og dårlig boligstandard. Det gjelder mange grupper som henger etter, og det gjelder særlig de enslige. Jeg synes det er viktig å holde fram at i årene fremover, bør vi kunne forvente et større forbruk når det gjelder boliger. Men her vil jeg understreke at vi i Norge er vant til å ha lave bokostnader. Vi er inne i en situasjon hvor både det å bygge nye boliger og det å forvalte boliger etter hvert gir oss en ganske kraftig bokostnadsøking. Også den nye boligfinansiering som ble lansert av den forrige kommunalminister, de såkalte utjevningslånene, som vil bety at man utsetter de største utgiftene til lengre fram i tiden, og kalkulerer med økte lønnsinntekter, dette er en ny måte å se situasjonen på som de fleste mennesker ikke er kjent med. Jeg tror vi i årene framover må legge vekt på å forklare akkurat dette.

Jeg er redd for at det er en del oppgaver, upopulære oppgaver, som vanskelig vil finne sin realisering hvis vi ikke er klar over både innenfor det enkelte kommunestyre og innenfor partiet at det er visse målsettinger, som må holdes fram og realiseres. Vi må være klar over at det er en rekke oppgaver som vi må løse, som går utover de kommunale grenser, det gjelder ikke minst miljøspørsmålene,

som krever samarbeid, som krever målsettinger, som går utover de kommunale grenser. La oss ta det med i denne demokratiseringsprosessen.

Martin Mæland, Oslo: Etter oljekrise i 1973 er det blitt atskillig fart i miljø- og ressursdiskusjonen her i landet, også i Arbeiderpartiet. Det er gått opp for de fleste at vi ikke kan fortsette med uhemmet vekst og uhemmet forbruk av ressurser. Vi må verne om de ressursene som finnes, slik at de kan vare lengst mulig.

La oss ta for oss de miljøproblemene som massebilismen skaper, med støy, forurensing og ulykker. Enkelte steder er hele samfunnet bygd opp for å tjene privatbilismen. Den eneste som i lengden tjener på dette, det er storkapitalen som selger biler, bensin og olje. Det er derfor på tide at vi slutter å bygge stadig breiere gater i byene, nye motorveier inn til sentrum osv. Vi skal heller satse helt og fullt på kollektivtransporten i tettstedene. Konkret synes jeg det er på tide at staten tar på seg sin del av ansvaret for utbygginga av kollektivtrafikken i Oslo og andre større byer.

Storkapitalen legger opp til et kunstig forbruk av varer og tjenester som de mer eller mindre trer ned over hodene på folk. Det blir produsert totalt unyttige varer som ingen har bruk for. I Norge kan en til en viss grad gjøre noe med dette. Men dette vil kreve aktive sosialistiske framstøt fra Regjeringens side. Internasjonalt er det ikke så mye en kan gjøre, men vi får ta den nødvendige kontakt med regjeringer og sosialistiske venner i andre land.

Når det gjelder farene ved bygging av atomkraftverk, står ekspertene sterkt delte. Men en ting bør en være klar over at dersom de eksperter som påpeker de store farene ved å bygge atomkraftverk har rett, vil det være bort i mot en katastrofe om vi bygger slike.

Knut Nordbø, Aust-Agder: Landsmøtet i Arbeiderpartiet i 1973 behandlet det distriktpolitiske manifestet. Mange av de sakene som ble nemnt i det manifestet, kan vi i dag finne igjen i det programmet som Arbeiderpartiet gikk til valg på i 1973.

På landsmøtet i AUF drøftet vi oppfølging av det distriktpolitiske manifestet. Det viktigaste som kom fram var at AUF ønsket ein debatt rundt omkring i lokallaga og i fylkespartiene om lokalsamfunnene og om distriktene. Det viktigste var at det har vært en mangel på debatt om hvordan hver enkelt ønsket sitt distrikt skulle se ut. Det er ikkje tvil om at hvis Arbeiderpartiet greier å få en meir aktiv debatt inn og prøve og lytte til det som skjer i lokalsamfunnet, vil Arbeiderpartiet gå gode tider i møte. Jeg tror at vi etter kommunevalget og fylkestingsvalget til høsten møter ei bedre tid enn det vi

f. eks. har gjort i den seinere tida når det gjelder Arbeiderpartiets oppslutning.

Husbankens normer og regler virker sånn at med grunnlagsinvesteringer og alt det som skal til, blir kommunen tvunget til å la private interesser få bygge ut, hvis kommunene i det heile skal bygge ut, og resultatet blir det at vi får snobbetopper, der folk må få tomter som er oppe i en 40—50 000 og som då i vårt distrikt overstiger langt det som Husbankens normer tillater. Jeg vil henstille til at den norske stats husbank ser på de problemene, slik at ikke Arbeiderpartiet blir tvunget til å føre en boligpolitikk som er direkte folkefiendtlig for dei gruppene som Arbeiderpartiet skal støtte og verne om.

Kjell Auranes, Rogaland: Jeg har hørt at det er en ny jordbrukspolitikk i emning. Jeg håper at den i noe større grad kan ta hensyn til de små og mellomstore husdyrholderane, slik at disse blir inspirert til å fortsette arbeidet. Dette vil selvfølgelig ha en viktig virkning for bosettingen i lokalmiljøet.

Jeg er sjøl med i et kommunestyre. Jeg må si at jeg har hjertens nok av planer, når en tenker på at alminnelige folk skal følge opp en landsplan, en fylkesplan, en generalplan, en regionplan eller langtidsbudsjettet, et kommunebudsjett — så går det i surr for meg. Nå skal vi få en planleggingslov i tillegg, sannsynligvis vil det gjøre det enda vanskeligere. Jeg håper at signalene om forenkling i forvaltningsloven virkelig blir effektiv.

Kåre Tønne, Trøndelag: La meg først som kommunepolitiker få si meg meget tilfreds med kommunalministerens opplysning om Regjeringens initiativ for å få etablert tiltak som skal rette på den vanskelige økonomiske situasjon de fleste kommuner befinner seg i.

Vi bør ta utvalgets synsmåter som en oppfordring til å gå i gang i kommunene med å utrede reformer i den kommunale administrasjon. I Trondheim kommune har det gjennom de to siste årene vært foretatt en slik utredning, som resulterte i forslag som en hel omlegging, både av de folkevalgte organer og av den kommunale administrasjon. Den nye organisasjonen som blir resultatet, tar vare på de intensjonene som utvalget gjør seg til talsmann for. Bystyret har vedtatt den nye organisasjonsformen som vil bli satt ut i livet fra 1. januar 1976. I arbeide med denne reformen har vi selvsagt støtt på begrensinger av lovt teknisk natur, særlig i spørsmål i graden av delegasjon av myndighet. Men det er problemer som en vil finne brukbare løsninger på i samarbeid med den politiske ledelse i departementene. Ut fra våre erfaringer fra dette arbeidet, vil jeg anbefale våre kommunepolitikere å annonsere vårt syn på saken i valg-

kampen, og å få i gang arbeidet med reform i den kommunale organisasjon i den kommende kommunevalgperioden.

Arild Boman, Sentralstyret: Norsk Arbeiderbevegelse gjennomfører nå en større kulturpolitisk offensiv enn den har gjort noen gang tidligere. Det vesentlige ved denne offensiven er dens bredde. Den strekker seg fra det statlige planet, videre gjennom de nyeste offentlige støtteordningene som partiet har virkeliggjort og koblet inn i lokalsamfunnene via lokale kulturstyres i fylkeskommuner og kommuner. Og føres så helt ut i aktiviteten i lokalsamfunnet. Sosialistiske Kulturarbeideres forening ser en så omfattende kulturpolitisk front som en utfordring til arbeiderbevegelsen selv. For det vil ikke lenger være sentrale organer som foretar hovedtyngden av de kulturpolitiske beslutningene. Disse vil bli tatt i lokale fora. Hva dette betyr, kan vi blant annet antyde ved at antallet av partiets representanter i lokale kulturstyres over hele landet, anslagsvis vil ligge på omkring 2000.

Vi er derfor nå inne i en fase som krever kultur-politisk opprustning.

Den konklusjon som Sosialistiske Kulturarbeidere har trukket i den situasjon vi nå er i, det er at vi sterkt vil kaste våre ressurser inn i den utviklingen som partiet her har lagt opp til. Vi tror imidlertid at det kan være viktig å utdype et par punkter i innstillingen fra utvalget, og jeg vil derfor framlegge et forslag som jeg vil be redaksjonskomitéen ta hensyn til i sitt videre arbeide.

Forslaget lyder:

«En hjørnestein i Arbeiderpartiets kulturpolitikk er å styrke folks muligheter for egenaktivitet og utfoldelse innenfor kunst, organisasjonsliv og andre fritidsaktiviteter. En annen hjørnestein er å styrke mulighetene for profesjonelt kulturarbeid — gjennom vederlag for bruken av kunstnerisk arbeid bl.a. i skolen, gjennom økt anvendelse av kunstnerisk arbeidskraft i lokalmiljøet og gjennom hensiktsmessige økonomiske tilskuddsordninger.

Arbeiderregjeringen har gjennomført nye statlige støtteordninger for kommunal- og fylkeskommunal kulturaktivitet, lokale kulturstyres er her et hjelpemiddel for de folkevalgte organene i kanalisering av disse midlene.

Til slutt, de private profittinteressene representerer en fare for kommersialisering av kulturaktivitetene, derfor er det en viktig kulturpolitisk oppgave å kjempe mot at kulturvirksomhetene blir et marked for forretningsinteresser.»

Inger Lise GjØrv, Nord-Trøndelag: Her er så mange ord. Her står så mye fornuftig, men det er så lunkent. Hirstis innlegg understreker for meg dette. Jeg synes at problemene i hans innlegg var ytter-

ligere neddempet. Vi skaper ingen troverdighet med dette dokumentet. Mener vi at ressurs- og miljøvern nå virkelig skal stå sentralt for Arbeiderpartiet? Da skal vi også ville redusert bruk av ressursene, mindre personlig forbruk, mer til fellesforbruket. Dette betyr at vi ikke skal ha noen «Kleppe-pakke» hvert år. Det er populære saker. Og hvis vi virkelig vil dette, da er det først og fremst et pedagogisk problem som vi står overfor. For da må vi gjøre dette begripelig for folk at dette er nødvendig. Jeg tror ikke at disse lunkne formuleringene er egnet som noe grunnlag for den nye økologiske profilen som partiet nå må skape. Det er nødvendig, de unge velgere har liten tillit til at Arbeiderpartiet i dag er fullt ansvarlig, at Arbeiderpartiet tar ansvar overfor framtida og overfor den generasjon som skal leve også etter år 2000.

Annelise Dørum, Kvinnesekretariatet: Vi har i vår kommune hatt problemer med tomteprisene på et nytt byggefelt som eies og opparbeides av det kommunale tomteselskap etter selvkostprinsippet. Byggefeltet ligger på sandgrunn, og grunnforholdene skulle derfor tilsi forholdsvis rimelige anleggskostnader. Tomtene var gjennomsnittlig under ett mål. Likevel ble tomteprisene såpass høye at Husbanken ikke ville tillate husbankfinansierte boliger der. Kommunale avgifter, som vei, vann og kloakk, er med på å fordyre tomtene.

Fellesanlegg som lekeplasser og friarealer innen byggefeltet er belastet tomteskjøperne. Husbanken satte en grense på kr. 35 000,00 pr. tomt for å yte lån. Denne grensen holdt ikke. Ved direkte forhandlinger med Husbanken kom en fram til enighet, slik at ved å senke standarden og ved å trekke fra utgifter i kostnadsoverslaget, utgifter som vi som skal bygge må betale senere, så ble prisen presset ned. Jeg går ut fra at denne situasjon ikke er enestående i vår kommune. Husbanken setter bastante grenser som vanskeliggjør at vanlige arbeidsfolk kan skaffe seg eneboliger med tomt av en viss størrelse.

Arbeiderpartiet burde føre en politikk som går inn for å redusere boutgiftene betraktelig. En måte å gjøre dette på, er at staten subsidierer vei, vann og kloakk, friarealer og lekeplasser. Samtidig utvider Husbanken lånerammen for den enkelte bolig til å omfatte alle kostnader, også tomtetervelse og opparbeidelse av tomta. For å få fortgang i utviklingen av barnehager bør det lovfestes at et hvert boligfelt av en viss størrelse må avsette tomt til barnehager. Kommunen klarer ikke å dekke utgiftene alene, her må staten gi støtte.

Jeg vil fremme to forslag:

- 1) «Statlige og kommunale myndigheter må ved utarbeidelsen av regule-

ringsplaner for nye boligområder sørge for at det innfattes tilstrekkelige arealer for barnehager og barnas lek.»

- 2) «Husbanken utvider lånerammen for den enkelte bolig til å omfatte alle kostnader, også tomteervervelse og opparbeidelse av tomter.»

Aage Ingjer, Akershus: Vi må få en ordning som gjør det mulig for unge familier å ta imot et tilbud om bolig og makte å bli boende der.

Et forslag fra Strømmen Jernbanelag ble vedtatt på årsmøtet i Skedsmo Arbeiderparti. Det lyder:

«Det norske Arbeiderparti vil gå inn for en ordning for renter og avdrag på boliglån som gjør det lettere for nyetablerte familier å makte boligutgiftene.»

Jeg vil be om at følgende forslag blir oversendt komitéen:

«Det norske Arbeiderparti vil gå inn for en tilskuddsordning som ikke gjør det dyrere å bygge på fjellgrunn enn på dyrkbar jord.»

Jeg må advare mot en uthuling av demokratiet mot å gi politisk makt til i navnet upolitiske velforeninger. Jeg er redd for at ordningen kan medføre en slags mikronasjonalisme innenfor den enkelte kommune som vil svekke enheten i kommunepartiene. De lokale arbeiderlagene må i folkets bevissthet bli lokalsamfunnets talerør. Kontroll med og begrenning av reklamen, ja, når jeg ser hvordan det fungerer i dag, vil jeg foretrekke at all reklame måtte forhåndsgodkjennes av det offentlige. I praksis må vi vel finne en mellomvei.

Forslagene ble vedtatt behandlet slik:

Forslag fra *Annemarie Lorentzen:*

Vedtatt: Sendes Redaksjonskomitéen for oppgaver i lokalsamfunnet.

Forslag fra *Åse Klundelien Haugen:*

Vedtatt: Sendes Redaksjonskomitéen for oppgaver i lokalsamfunnet.

Forslag fra *Kari Bergum:*

Vedtatt: Sendes Redaksjonskomitéen for organisasjonssaker.

Forslag fra *Torild Lien Utvik:*

Vedtatt: Sendes Redaksjonskomitéen for oppgaver i lokalsamfunnet.

Forslag fra *Ole Korlund:*

Vedtatt: Sendes Redaksjonskomitéen for oppgaver i lokalsamfunnet.

Forslag fra *Alf Hildrum:*

Vedtatt: Sendes Redaksjonskomitéen for oppgaver i lokalsamfunnet.

Forslag fra *Hans P. Pettersen:*

Vedtatt: Sendes Redaksjonskomitéen for oppgaver i lokalsamfunnet.

Forslag fra *Sigmund Nereng:*

Vedtatt: Sendes Redaksjonskomitéen for oppgaver i lokalsamfunnet.

Forslag fra *Kjell Opseth*:

Vedtak: Sendes Redaksjonskomitéen for oppgaver i lokalsamfunnet.

Forslag fra *Arne Bottolfsen*:

Vedtak: Sendes Redaksjonskomitéen for oppgaver i lokalsamfunnet.

Forslag fra *Arild Boman*:

Vedtak: Sendes Redaksjonskomitéen for oppgaver i lokalsamfunnet.

Forslag fra *Annelise Dørum*:

Vedtak: Sendes Redaksjonskomitéen for oppgaver i lokalsamfunnet.

Forslag fra *Aage Ingjer*:

Vedtak: Sendes Redaksjonskomitéen for oppgaver i lokalsamfunnet.

Møtet ble hevet kl. 19.00.

FORMIDDAGSMØTET TIRSDAG 22. APRIL 1975

Møtet ble satt til kl. 09.00. Dirigent *Guttorm Hansen*. Sekretærer: *Eli Andreassen, Gudmund Eriksen og Marit Wikholm*.

Følgende innstillinger ble lagt fram av Beretnings- og protokollkomitéens formann, Ragnhild Holsen:

1) Beretnings- og protokollkomitéen har gjennomgått protokollen for formiddags- og ettermiddagsmøtet søndag 20. april 1975.

Komitéen har ingen merknader til protokollen og anbefaler den godkjent.

2) Beretnings- og protokollkomitéen har gjennomgått protokollen for formiddags- og ettermiddagsmøtet mandag 21. april 1975.

Komitéen har ingen merknader til protokollen og anbefaler den godkjent.

Vedtak: Innstillingen ble enstemmig godkjent.

INNSTILLING FRA REISEFORDELINGSKOMITEEN

ble lagt fram av formannen, Knut Egil Knudsen:

Alle landsmøtets 300 representanter deltar i Reisefordelingen.

I henhold til partiets lover og retningslinjer vedtatt av Landsstyret har komitéen godkjent billettutgifter på 2. klasse jernbane og 1. plass på båt. I de tilfelle representanten har reist med nattog har komitéen godkjent utgifter til sovevogn. Videre har en godkjent flybillett for representanter fra de tre nordligste fylker, samt i enkelte andre tilfelle der annen reisemåte tar uforholdsmessig lang tid og koster omtrent det samme som flybilletten.

Reisefordelingen utgjør *kr. 247.00* pr. representant, og komitéen ber om landsmøtets fullmakt til å foreta reiseoppgjør etter ovenstående innstilling.

Vedtak: Innstillingen enstemmig godkjent.

Følgende representanter ble innvilget permisjon fra kl. 16.00 tirsdag 22. april:

Repr. nr. 248, Else Moe, Oslo, Repr. 232, Willy Kristensen, Oslo, melder forfall til formiddagsmøtet tirsdag 22. april. Varermann Birger Lie møter.

FORTSATT DEBATT OM SAKSLISTAS PKT. 7

Svein O. Agnalt, Østfold: En sosialistisk politikk kan ikke være en ting på landsplan og noe annet i lokalsamfunnene. Har vi så mak-
tet dette? Har vi greid å skape en lokalpolitisk profil? Personlig kan
jeg ikke med hånden på hjertet besvare spørsmålet med annet enn
nei. Vi har i svært liten grad greid å føre en sosialistisk politikk i
lokalmiljøet. Det dokument eller hefte som vi har fått oss forelagt,
gir oss mulighet til å trekke opp en politikk på lokalplanet som gir
visjoner.

Dagens samfunn kan ikke drive rovdrift på byggegrunn. Den or-
ganiserte boligkooperasjon har innebygd i seg muligheter for sosial
kontakt som andre boformer ikke har. Dette er et spørsmål om soli-
daritet i praktisk politikk. Makter en å sette en stopper for stignin-
gen i folks boutgifter har vi tatt et skritt i retning av å løse et pro-
blem som ikke minst for unge mennesker hver måned føles når
husleia skal gjøres opp. Den unge familie er i dag en underprivileg-
ert gruppe som trenger støtte.

En forutsetning for at vi kan føre en sosialistisk politikk i lokal-
samfunnet, er at lokalsamfunnet settes i økonomisk stand til å løse
sine oppgaver. Det er neppe for hardt tatt i å si at hver eneste
kommune, hver eneste kommunestyrerepresentant i dette land
med glede hilser det som i går ble varslet fra statsråd Aune om at
kommunenes økonomi skulle løses. Det gir oss et godt utgangspunkt
for å føre en sosialistisk politikk også i lokalsamfunnet.

Bertin Roghell, Nordland: Vi har kommet så langt i utnyttningen
av våre vassdrag, at det nå er viktig med nøye planlegging av den
videre utbygging. Det er også delvis gjort i og med den verneplan vi
har fått. Hvis vi fortsatt skal ha øking i produksjon av varer og
unngå store problemer i arbeids- og næringsliv må vi også ha en
øking i tilgang på energi. Spørsmålet er da hvilken energiform vi
skal benytte. Utvalget for miljø- og ressursproblemer mener at
norsk produksjon av varmekraft er naturlig å bygge på gass fra
Nordsjøen, særlig på grunn av at forurensningsproblemene er rela-
tivt enkle å løse. Byggingen av kjernekraft bør vente til problemene
er mer avklart. Blant vitenskapsmenn er det også forskjellige syns-
punkter på hva som er det riktige. Personlig tror jeg at vi på lengre
sikt må regne med at vi i Norge vil få kjernekraftverk. På nåvæ-
rende tidspunkt er frykten for de farer bruk av atomenergi medfører
så stor at det er nødvendig med modningstid og nærmere avklaring
av problemene.

Jeg tror det er viktig nå at vi prioriterer resten av vannkraftutbygging, mens vi samtidig fortsetter planleggingen av varmekraftverk. Det var i går nevnt i et innlegg at i Sverige er det gjort forsøk med rådslag på dette området, og jeg tror det er en god tanke å få til et studieopplegg i likhet med dette.

Ronald Rooth, Oslo: Vi har hørt fra akademisk hold og fra SV hånlige bemerkninger om aluminiumskoking. Men vi kan være stolte av den industripolitikk som har vært ført i etterkrigstiden. Vi har skaffet industri ute i distriktene fordi vi har hatt muligheten til å bygge ut våre energikilder. Vi har i dag muligheten til å få røyk og surt avfall fjernet, det lar seg gjøre i dag, fordi vi har en bedre økonomi. Når vi ser utover Oslo-gryta en kald vinterdag, ser vi disen av forurensning. Dette kan vi fjerne ved bruk av elektrisk energi til bolig- og bedriftsoppvarming. Vi ønsker en bedre utnyttelse av våre mineralforekomster. Det har vi også muligheten til ved bruk av mer elektrisk energi.

La oss få en nøktern debatt om utnyttelsen av kjernekraft. Så får vi komme tilbake til om vi skal bygge ut eller ei, men det haster fordi vi har ikke så mange store muligheter i tida framover. Det arbeides i Industridepartementet med en form for rasjonering. Det tror jeg mange vil føle hardt den dag det skjer. Til slutt, vil jeg si bare et par ord. Det står i innstillingen at vi skal importere elektrisk kraft fra Sverige. Det lar seg gjøre. Jeg synes at det er umoralsk av oss. At vi på vår side skal si at vi ønsker ikke utbygging av kjernekraft, men vi skal importere elektrisk energi fra Sverige som bygger ut kjernekraft.

Tom Veierød, Troms: Innstillingen om miljø- og ressursproblemer synes ikke å være stram nok. Den tar ikke konsekvensene av de økologiske kunnskaper vi har i dag. Det er nødvendig å behandle disse spørsmålene inngående og endre vår holdning til det totale ressursforbruk. Faktum er at vi kan redusere vårt ressursforbruk vesentlig i dag, ved å gå inn for å stoppe sløsing på en rekke felter. Vi må fremme et forbruksmønster, som legger mindre beslag på ressurskrevende produkter, om nødvendig regulere produksjon og dempe reklamen som skaper kunstige behov.

Vi kan ikke føre en politikk på landsplan og en politikk i globalt sammenheng, vi som står for en internasjonal solidaritet. Det er nødvendig å se vårt totale ressursforbruk i et globalt perspektiv og ta de nødvendige konsekvenser av det. Landsmøtet er samlet, bl. a. under slagordet solidaritet i praktisk politikk, og dette er et slagord som forplikter, langt utover vårt lands grense.

Odd Erik Hansgaard, Hordaland: Jeg tror det er viktigere for vårt parti nå, at vi har en viss tilbakeholdenhet, en viss skepsis, til det som framtida vil bringe. Jeg tror og det er viktig at vi legger opp til dette i dag, for å forberede oss mentalt til det som vil komme. Stortingsmelding nr. 50 legger opp til en dempet vekst i nærmeste år, hvor en skal prøve å dempe veksten ned mot null en eller annen gang fram mot år 2000.

Likevel må en være klar over at den økonomiske vekst som vil være fra i dag og til denne dempingen nedover mot et null-nivå, den utgjør atskillige titallsprosent. Det er ikke slik at vi vil ha det samme nivå i dag, men vi vil kanskje være 40—50 prosent rikere for å si det slik. En vet at for hvert eneste steg en tar på velferdsstigen kreves det stadig mer energi. Jeg tror det er viktig å minne om at Norge allerede i dag, har ett av de høyeste energiforbruk i elektrisk kraft pr. hode i verden. Og en vet at dette ikke kan fortsette. Et viktig område for vår politikk i framtida på det økonomiske området, vil bli en ny inntektsutjæmningspolitikk. Det er klart at når det skal være en stadig mindre vekst i framtida som skal fordeles på befolkningen, så er det nødvendig at denne veksten pluss mer blir ført over fra de som har mye til dem som har lite. Når en har lite å dele på, må en ta fra de som har mye allerede.

Jeg vil gi skryt til Regjeringen når det gjelder oljepolitikken. Regjeringens standhaftighet overfor oljeselskaper, enten de er norske eller utenlandske og over for en verkstedindustri, som forhastet har basert seg på en stor virksomhet i Nordsjøen.

Bjørn Lund, Akershus: Når jeg har gått gjennom dette landsmøteheftet med rød blyant, og streket under alle ord som er «bør», da ser det ut som norsk-stilen min gjorde. Vi må komme fram til en mer bestemt form, for det vi vil. Bør er et svakt ord. Skal våre problemer i lokalsamfunnet bli annet enn luftkasteller må det være forankret i en realistisk vurdering av de kommunale finanser. Dette må vi i Arbeiderpartiet ta opp til en virkelig drøfting. En hver vet at kommunalpolitikernes troverdighet står i fare, fordi de i stor utstrekning er ute av stand til å innfri valgløftene. Og det skorter ikke på viljen. Kommunalpolitikerne blir mer og mer sparepolitikere, som når de sitter i ansvarlige posisjoner, må ta de upopulære avgjørelser, mens uansvarlige smågrupper kan høste billige stikk med å konfrontere oss med våre valgløfter. Store deler av kommunens inntekter er bundet til formål hvor staten har satt både mål og tempo.

Arbeiderpartiet må i sin politikk få klart og utvetydig fram at vi støtter og vil arbeide for at alle organisasjoner skal få støtte i den

bakgrunn at vi vil et sosialistisk samfunn der alle blir stilt likt. Ellers er det å beklage at AUF er i en så vanskelig økonomisk situasjon at de ikke kan få gjort det arbeid de ser er nødvendig for å styrke både ungdomsarbeidet og for å styrke rekrutteringen til vårt parti. Jeg vil så inntrengende jeg kan, oppfordre det nye Sentralstyret til å vurdere støtten til AUF på bakgrunn av den stigende interessen de har, og på bakgrunn av alle de nye lag rundt omkring.

Knut Egil Knudsen, Oslo: Det er et problem jeg ikke finner noe om. Det gjelder de enslige. I 1972 var det 550 000 enslige over trede år her i landet. Folketellingsresultatet fra Oslo i 1970, viser at hele 31 prosent eller omtrent hver 3. husstand består av en person. Mange enslige føler seg diskriminert og dårlig behandlet i spørsmål om boliger. Kommunalråd Eldrid Nordbø uttalte i debatten om langtidsbudsjettet for Oslo kommune siste torsdag følgende: Kommunen har forsømt seg når det gjelder de ensliges boligproblemer, og dette bør vi snarest mulig rette på. Oslo Arbeiderparti har i sitt vedtatte kommuneprogram for 1975—79 tatt konsekvensen av dette og tatt følgende inn i programmet: De ensliges boligsituasjon har vært vanskelig. Denne gruppe utgjør en stadig større del av Oslos befolkning og har krav på å få sitt boligbehov dekket på linje med andre grupper. Det er ikke bare innenfor boligsektoren at de enslige føler seg diskriminert. Det gjelder også i høy grad de skattemessige forhold. Hvis man tar for seg skattetabellen for enslige i klasse 1 og barnløse ektepar med hjemmевærende husmor i klasse 2, viser en undersøkelse her at enslig som tjener 30 000 betaler 51 prosent mer i skatt enn en person i klasse 2. Kommer man opp i 60 000 kroner i inntekt, betaler den enslige 25 prosent mer skatt. Jeg kan også nevne familierabatter når det gjelder reiser, likeledes rabatter innenfor dagligvaresektoren, som spesielt er beregnet på familier, hvor pakningene er altfor store for enslige. Jeg tok opp noen av disse sakene under forrige landsmøte, og ba om at de ensliges problem måtte komme inn i arbeidsprogrammet, ved den endelige formulering. Dette skjedde ikke, og jeg ber igjen om at når vi nå behandler problemer i lokalsamfunnet og den enkelte og fellesskapet at det blir tatt med. Jeg går ut fra at problemer av denne art også gjelder utover i landet for øvrig. Jeg legger da fram følgende forslag, som jeg ber oversendt, og ber om å få flettet dette inn i programmet:

«De ensliges boligsituasjon har vært vanskelig, denne gruppe utgjør en meget stor del av landets befolkning, og har krav på å få sitt boligbehov dekket på linje med andre grupper.»

Inge Scheflo, Oslo: Vi diskuterer nå den enkelte og fellesskapet og her kommer spørsmålet om inntekter og skatter sterkt inn i bildet, slik det gikk fram av Ulf Sands foredrag. Norge er i en heldig økonomisk stilling. Vår økonomiske levestandard er fordoblet i løpet av de siste tyve år. Men er lykken, trivselen, fordoblet. Ingen i denne sal vil påstå det. Trivselen kan riktignok ikke måles, men klagingen og sutringen kan vi registrere hver dag.

Det er ikke lett å vite hva det kommer av. I den amerikanske samfunnsforsker, Alvin Tofflers, bok, «Fremtidssjokket», som er autorisert både av Reiulf Steen og Ronald Bye, står det at det er de hurtige og stadige og voldsomme akselerende forandringer i samfunnet som gjør menneskene utrygge og at de mistrives. Jeg tror vi har mye å lære her, og vi må foreta et valg av de forandringer som skal skje.

Hvordan skal vi skaffe større trivsel? Går det overhodet ikke med økonomiske midler? Jo, jeg er sikker på det.

Svaret ligger i parolen solidaritet i praktisk politikk. På dette området har vi dessverre forsømt oss ganske meget. Det er siden slutten av siste verdenskrig skjedd en stadig større forandring i forskjellen på inntektene. Selv regnet i faste kroner, er forskjellen mellom lønnen til en industriarbeider og lønnen til en kontorsjef eller en byråsjef, eller en redaktør fordoblet. I løpende kroner er forskjellen henimot tidoblet. Det er den kommunale og statlige administrasjons hovedregel at alle lønnsoppgjør skal skje ved like prosentvise tillegg. Dette har ført til at de med størst inntekt har fått største tillegg, og de med lavest inntekt, lavest tillegg. Jeg mener vi må bryte og bryte skarpt med denne linjen. Større likhet har vært vår visjon og vår parole i hele historien.

Leif Hilde, Sogn og Fjordane: La oss sjå litt på bygdene og dei folka som er igjen i år 1975, og kva problem dei har og stri med for å kunne fortsette. Det kunne vore fristande å kome med ei lang ynksjeliste. Eg vil kalle dei oppgåver for Det norske Arbeiderparti.

Her må ein ha ein god peiling på problem som er og som må løysast. Kven er det då som veit dette best? Her har ein fleire måter å gå fram på. Ein kan lytte til dei kommunale styresmakter, ein kan legge meir vekt på å studere i dei små samfunn. Største og mest alvorlege problem er at folk flytter frå bygdene. Denne trenden hell seg. Kvem er det som kan snu den? Bygdene har ikkje greid å skaffe sine egne arbeidsplassar. Dei har ikkje hatt råd til det. Eg vil på ingen måte påstå at den utvikling som har vore er gal, men den kan bli det i nær framtid.

Det må truleg lover til, skal det bli endring på dette felt. Det er på

trappene ei ny etableringslov. Eg er redd for at den er for stort opplagd for at dei små samfunn kan bli bedre stilt enn tidligare. Juster den så den kan bli meir passande for landområda! Vi kan sjå på dei store kraftutbyggingane som har vore. Det er ikkje tvil om at det har vore en viss urett.

Eg er ikkje i mot utnytting av vassdrag som ligg ubrukt. Det eg er imot er at alt for mykje av verdiane blir førde bort og lagar pressproblem på ein plass og fråflytting frå ein annen.

Det er ein del småindustri i dei fleste av landets kommuner. Den er ein viktig brikke i dagleglivet. Det hender heldigvis også at dei små bedriftane har bruk for å utvide. Men det kan bli vanskeleg. Det er blitt veldig populært med jordvern og vern av dyrka jord. Desse små bygdene inne i fjellet, med stupbratte fjell like innanfor seg, skal den lova praktiseres over alt. Då, kan vi alltid slå frå oss med noka meir industriareal. Vi kan muligens sprengje industrihus inn i fjell, som ein anna kraftstasjon. For fjell har vi nok av. Men kva kommer det til å koste.

Vi har ikkje bare minussider, vi vil ikkje måla svart mann på vegg, vi har i overflod av rein luft og rein natur, vi har reint vatten, den dagen arbeidsplassane er utbygde, då flytter folk ut til oss, forutsett at inntektsgrunnlaget er til stades.

Odd Engh, Oslo: Dette landsmøtehefte nr. 1 har tre fengende titler, Problemer i lokalsamfunnet, Miljø og ressursproblemer, Den enkelte og fellesskapet. Vi skryter av at vi har en god PR-organisasjon, vi er organiserte, vi kan legge opp. Det er klart vi kan. Jeg har lest dette, og jeg har hørt på foredragene til Bjørn Skau, Reidar Hirsti og Ulf Sand. Det er klart at da forsterkes den troen jeg har, at vi innenfor Arbeiderpartiet, som er Norges største parti, burde ha to ledelser, en sentralledelse som tar seg av de store kanonene og det store arbeidet, og en ledelse som går ut til oss som skal forfekte på kommunalpolitisk plan Det norske Arbeiderpartis målsetting og solidaritet i praktisk politikk. For Bjørn Skau, det kan jeg fortelle deg, det er mange Holmenkollåser. Vi driver nå og bygger ut en der jeg kommer fra. Det er eneboligtomter som vi går og sikler på. Jeg er en av dem, men jeg har fått klar beskjed om at rekkehuset, det er noe for deg.

Det er mange ting en kan si, men jeg har et ønske; at vi lager en slags generasjonsbolig, der jeg som nygift med den førstefødte kunne flytte inn på et kjøkken, med to rom, kanskje et lite barneværelse. Når jeg da har økt familien, til to og tre og kanskje til 5, flytter jeg fra denne boligen og over i en større en, og når barna har flyttet fra meg og kona, flytter vi tilbake til den lille boligen. Dette kan gjøres gjennom Husbanken.

Peder Vangsnes, Hordaland: I fleire innlegg har det vore sagt: i dag er og blir politikk på eit nytt og langt breiare grunnlag enn det har vore før. Gjennom den samfunnspolitikk som i all hovudsak har forma vårt parti, er heile vårt folk løfta opp på eit heilt nytt kvalitetsnivå. Den lange og slitsomme arbeidsdagen reduserte arbeidsmannen sin styrke. Trong økonomi sette strenge grenser for dei tankar og krefter han kunne ofra på kultur- og miljøkvaliteter som i dag er sjølsagde for dei fleste. I dag opplever vi ei bevisstgjering for dette området som i mange høve ennå er eit krav til lokalsamfunnet, som sprenger mange av dei rammer kommunale tillitsmenn er tildelte. Politikk for lokalsamfunnet gjeld i stor monn vanskelege prioriteringar.

Her møter vi i dag krefter som prøver å komme Arbeiderpartiet til livs med himmelstormande klaging og syting om at vi berre løyser problem etter hvert som dei melder seg, men ikkje går til åtak på rota til dei problema vi løyser. Eg trur dei fleste vil måtte vere samde om at det er ein politisk oppgåve å leggja kvardagen til rette for ein langt bedre kontakt mellom dei som lever og bur saman i lokalsamfunn og nærmiljø, og mellom dei samfunnsorgan vi har og det folket som desse skal vere redskap og serviceorgan for.

Eg trur det er viktig at lokalpartia får en grundig innføring i korleis en skal anvenda og nytta ut desse viktige politiske sakene i sine lokalmiljøer.

Det trengs både ei grundig innføring, og eit økonomisk grunnlag for eit breitt og skikkeleg opplegg for desse sakene på lokalplanet. Det har vore sagt av mange og det er utan tvil ei ståande og stor sanning, at ei kvar tid har sine problem. I dag kan vi langt på vei seia at vi ikkje har stort fleire problem enn dei vi fortener å ha. I vor daglege velstand med mat på bordet, varme hus og klede, alle våre fritidstilbod og fysisk lettare arbeid, gløymer vi ofte at dette er det reine unntaket om vi ser vårt eige folk sin situasjon i historisk samanheng, og da vert det lokalsamfunn som i mange krinser i dag vert sagt å vere et problemsamfunn, noko heilt anna.

Ole Jakobsen, Troms: Å skape miljø og harmoni i et samfunn som mangler den viktigste komponent for å kunne fungere, nemlig arbeidsplasser, er ingen enkel oppgave. Vi er i den situasjon at en rekke dyktige partifolk faktisk må utelates når det gjelder valg fordi de er ute av kommunen for å hente næring til seg og sin familie. Dermed kan de ikke være disponible verken i det ene eller det andre møte som blir holdt på ukens virkedager. For denne folkegruppen hjelper det lite at det delegeres flere og flere viktige avgjørelser ned på det lokale plan. Etter mitt syn er ikke disse forhold demokratiet verdig.

Jeg er overbevist om at Arbeiderpartiet er det eneste partiet i dag som kan rette på dette. Hvis vi setter nok inn på det. Det første bud må være å skaffe arbeid til folk der de bor og der de vil bo.

Jeg skal ikke sette fram noen konkrete forslag, jeg vil med dette be partiet og regjering virkelig å gå inn i et intensivt arbeid for å skaffe noen få arbeidsplasser til disse steder. Først da kan man få et trivselsfullt og miljøvennlig samfunnsliv på disse steder.

Harald Hirsti, Finnmark: At jeg tok ordet var en spesiell sak, det gjelder forslag A 43 fra Porsanger Arbeiderparti om Husbankens og Landbruksbankens låneordninger. Eldrid Nordbø sa det riktig når hun sa at vi ikke alltid har greid å sette ideologien ut i praksis. Husbankens låneordning fungerer på følgende måte: Man legger rene forretningsforhold til grunn for lånestørrelse. Man har noe som heter forrentningsverdien. Dess nærmere senter en bygger, desto mer attraktivt sted en bygger på, desto større lån kan man få. Men vi som kommer fra utkant-Norge vi synes det er merkelig at en statsintusjon skal økonomisk tvinge menneskene til å flytte fra de stedene de ønsker og har muligheter for arbeid. Dette kommer også tydelig fram ikke bare Finnmark i forhold til Oslo, men også fra de små landkommunene hvor menneskene bygger og bor i uregulerte områder. Alt blir dyrere, også dette at vi må sjøl stå for grunnlagsinvesteringene. Vi synes det er en urettferdighet. Vi har en ideologi som sier at vi skal ikke ha denne skjevheten. Jeg ser Sentralstyret i sin innstilling overfor landsmøtet i denne saken, har sagt at Husbanken ikke har denne store ulikheten. Men jeg vet fra den kommunen jeg kommer, at bygger jeg innenfor sentret, så får jeg 10 000 mer i lån enn han som bygger i utkanten av Tana. Det er ikke riktig partipolitikk. Derfor vil jeg i tillegg til innstillingen fra Sentralstyret komme med følgende forslag:

- «1. Forrentningsverdien bør falle bort ved vurdering av utlån av Husbankens lånemidler.
2. Uansett om en låner i Landbruksbanken eller Husbanken bør de som låner bli stilt likt.»

Ronald Bye sa som et svar i går at partiet hadde ikke økonomisk mulighet for å spre dette med komitéer og trekke inn landsdeler i utkant-Norge. I det offentlige har vi ikke denne unnskyldingen. Jeg viser til en rapport som står i Plan og arbeid nr. 4-74, hvor man har tatt et oversyn over hvordan komitéer i samferdselssektoren, de offentlige komitéer i samferdselsektoren er sammensatt. Der viser det seg at Oslofjordområdet har hele 84 prosent. Det øvrige land har 16 prosent. Jeg nekter å tro at man har 84 prosent av trafikkproblemene i Oslo-området.

Ulf Tangnes, Akershus: Det ser ofte ut til at våre lokalpolitikere har, om ikke et konservativt, så i alle fall et konserverende syn på selve avgjørelsesprosessen. Man får inntrykk av at lokalpolitikerne har et tenkesett som går ut på at her gjelder det å holde på sin egen innflytelsemulighet enten denne er reell eller ikke. Det samme kan sikkert sies om administrasjonen. Resultatet er i alle fall en byråkratisering av avgjørelsesprosessen med endeløse behandlinger av administrasjon og i kommunale utvalg. Spørsmålet er etter min oppfatning hvordan man skal få endret våre lokalpolitikere, eller innta en ny holdning til våre problemer. Kommunepartiene har ikke klart å skille mellom den organiserte partivirkosomhet og kommunepolitikeren, slik at partiet ikke har blitt det korrektiv som det bør være. Jeg synes allerede på dette tidspunkt det kan være grunn til å trekke frem en spesiell sak, Holler-utvalgets innstilling, som tar for seg de ansattes innflytelse i avgjørelsesprosessen i kommunene. Jeg synes at uansett hva man måtte mene om dette spørsmål, bør landsmøtet nå rette en advarende finger mot våre kommunepolitikere, slik at vi ikke får en behandling av denne sak som minner om behandlingen i NKL.

Når det gjelder programerklæringen om at Arbeiderpartiet vil gå inn for å utvikle grende- og bydelsutvalg, tror jeg at denne saken må få en naturlig utvikling, og ikke bli en sak som presses igjennom uten at befolkningen selv finner det naturlig og riktig. Til slutt, Ulf Sand tok opp spørsmålet om skattene og poengterte at det ikke er noe mål å redusere disse. Jeg tror det er en alminnelig enighet om det problemet så langt. Men det å ikke regulere progressjonsgrensen i takt med den lønnsøkning som gis, som kompensasjon for prisstigning, det er å øke skattene, og det er noe annet.

SLUTTREPLIKKER FRA INNLEDERE

Bjørn Skau, Jeg skal bare ta et eneste punkt, og det er en utbredt misforståelse når det gjelder funksjon og oppgaver til lokal- og grendeutvalg.

Det som skjer i dag, er at for hvert enkelt lite lokalsamfunn sitter det 10—15 lokale utvalg uavhengig av hverandre og avgjør lokalsamfunnets oppgaver. Med dette systemet, er det umulig å praktisere samspill og samvirke mellom menneskene, fordi det er ikke samspill mellom den kommunalpolitikken som skjer. Det som egentlig er spørsmålet, er å legge opp til en geografisk fordeling av saksbehandlingen i stedet for en funksjonell fordeling. La meg bare si at denne debatten den har vært nyttig og den har vært interessant, hvis det er begynnelsen til en debatt som føres ute i hvert kommu-

neparti, ut fra kommunenes spesielle forhold. Men slutter denne debatten når dirigenten slår klubba i bordet her på landsmøtet, da har den riktignok vært interessant men svært lite nyttig.

Reidar Hiristi: Det er bare en ting jeg har lyst til å knytte en kort kommentar til. Det gjelder debatten om kjernekraftverk.

Slik vurderingene er i dag i Industridepartementet, har vi faktisk pusterom. Vi har tid til å tenke oss om. Og jeg tror det er veldig viktig at ikke minst Arbeiderpartiet bruker denne pausen til å spre saklig, nøktern og skikkelig informasjon. Det som vel er situasjonen i norsk opinion i dag, er at vi har stemninger som er ute og går og som ofte er basert på manglende informasjon. Skal vi her makte å nå fram til et ansvarlig, et nøkternt og skikkelig standpunkt i tide, er det nødvendig at partiet nå legger saken fram, gjennom en informasjonspakke. Jeg tror at idéen om å få et rådslag vil være den riktige fremgangsmåte. Jeg skulle tro at vi her ikke har så mye tid å tape, slik at vi burde ta denne oppgaven allerede fra høsten av.

Jeg tror denne debatten på en måte har veldig optimistiske undertoner. Skulle vi trekke en kort og konsis konklusjon av den, så måtte det bli følgende: Arbeiderpartiet går fortsatt inn for en jevn, sikker og stabil vekst i årene som kommer. Vi gjør det, fordi vi vet det er nødvendig for at vi skal makte fordelingsproblemene i vårt samfunn. Vi gjør det også fordi vi er klar over at dette gir oss mulighet til å lede veksten inn på områder som på mange måter vil være mye mer berikende enn den vekst vi hittil har opplevd, i retning av miljøvern, i retning av å bygge opp et mykere samfunn. Samtidig er vi klar over at vi vel aldri før i vår historie har hatt større muligheter til å gjennomføre de humane og sosiale idéene som arbeiderbevegelsen står for. Med dette som bakgrunn tror jeg faktisk vi kan gå ut i en hverdag med større mulighet til å forme dette samfunnet i samsvar med våre idéer.

Ulf Sand: De som har uttalt seg om reklame i denne debatten, synes å være enige om at det er en klar sammenheng mellom reklame, forbruksmønster og ressursbruk, og på en slik måte at reklamen har en uheldig innflytelse både på forbruksmønsteret og ressursbruken. Jostein Nyhamar reiste spørsmålet om en progressiv reklameskatt, og jeg synes for min del at dette er et forslag som bør vurderes i tida framover. Vi har nå en mulighet til å ta dette opp i forbindelse med den videre behandling av reklameutvalgets innstilling. Denne innstilling er nå ute på høring hos interesserte organisasjoner. Og dette spørsmålet vil da bli vurdert i sammenheng med det.

Følgende forslag ble vedtatt behandlet slik:

Forslag fra *Knut Egil Knudsen*:

Vedtak: Oversendes Redaksjonskomitéen for politiske saker.

Forslag fra *Harald Hirsti*:

Vedtak: Oversendes Redaksjonskomitéen for politiske saker.

Saklista, pkt. 8:

ARBEIDERPARTIET, KIRKEN OG KRISTENDOMMEN

Utvalgets utredning foreligger trykt som bok i serien «Tidens Tema». Utvalgets formann, *Helge Sivertsen*, holdt denne innledning:

Det norske Arbeiderparti har ikke i sine program, korkje i prinsipp-programmet eller i arbeidsprogrammet, gitt uttrykk for si holdning til kristendommen. Mange partifeller har likevel ønskt at partiet skulle ta spørsmålet opp, og det er rimelig. Til å førebu drøfting av denne saka oppnemnde derfor partiets sentralstyre i 1973 eit utval som vart samansett slik:

Helge Sivertsen, formann, Jørgen Karlsen, sekretær, Tor Aukrust, Aase Bjerkholt, Grete Bjørlo, Alex Johnson, Martin Kolberg, Egil Liane, Bodil Skjånes Dugstad, Kjell Steinsvåg, Odd Syversen og Ingvald Ulveseth.

Mandatet var dette:

«Utvalget skal gi en framstilling av de grunnleggende ideer i den demokratiske sosialismen (DNA's prinsipp-program) sett i forhold til kristendommen. I denne sammenheng skal utvalget også vurdere privatkapitalisme og kristendom.

Utvalget skal søke å klarlegge forutsetningene for at mennesker med ulikt livssyn kunne samles i innsatsen for Arbeiderpartiets økonomiske og sosiale politikk og for å lede utviklingen til et samfunn preget av demokrati og likestilling.»

Utvalet har levert ei samrøystes innstilling som er trykt og utgjeven på Tiden Norsk Forlag.

La meg med det same seie at det ikkje er spørsmål om å invitere til å bruke kristendommen i politisk strid. Vi skal ikkje hevde at Det norske Arbeiderparti er det kristelige partiet. Vårherre høyrer ikkje heime på valplakatar. Det har aldri korkje i fortid eller nåtid kome noe godt ut av å blande religionen inn i kamp om samfunns- makt.

Det det er spørsmål om er eit behov hos store grupper i Arbeiderørsla for å få klart uttrykt korleis grunnidear i den demokratiske sosialisme og kristendom står til kvarandre, og om partiet respekterer den del av vår kulturarv som kristendomen representerer.

Ein del av dei som står i statskyrkja er der nok meir av tradisjon og av sosiale grunnar ellers enn av kristen tru. Men vi bør vakte oss vel for å meine at kristendom berre spelar ei rolle for dei som er mest aktive. Mange er kristne utan at dei offentleg gjev uttrykk for si tru. Ola Nordmann held ofte personlege spørsmål for seg sjølv.

Skal ein vurdera grunnidear i den demokratiske sosialismen og kristendom, er det kristendomens etiske side, den som vender mot mellommenneskelege forhold, mot samfunnet, det gjeld. Det er på det etiske område den kjem inn i politikken felt. Eit menneskes religiøse tru eller mangel på tru er ei strengt personleg sak. Men kristendomen har ei side som vender mot samfunnet. Det gjeld kristen moral, og det gjeld trusfridom.

Norge er eit religiøst land. Mellom 98 og 99 prosent av folket er medlemmer av eit kyrkjesamfunn. Berre 1—2 prosent står utanfor alle trdomssamfunn. Dei aller fleste — 94-95 prosent — er medlemmer av statskyrkja, eller Den norske kirke som det offisielle namnet er. Alle er ikkje like aktive, men medlemmene av kyrkja døyper sine barn, og dei bruker kyrkjelege ritual ved gravferd. Dei fleste lar seg også konfirmere, og flertallet vier seg i kyrkje. Innanfor kyrkja arbeider store folkeorganisasjonar med 30—40 000 lag og årlege budsjett på om lag 500 millionar.

Utanfor Den norske kyrkje er det trdomssamfunn med særskilt aktive medlemmer. Samla har dei nærare 120 000 medlemmer.

Alt i alt er det fleire hundre tusen aktive personlege kristne som bruker fritid og dei pengar dei kan greie seg forutan, til innsats for kristendomen. Ein kan spørja seg om det finnst noko anna folkerøysle med så mange aktive.

Hos evangelisten Matteus er kristen samfunnsmoral utforma i ein setning:

«Du skal elske grannen din som deg sjølv!».

Å elske sin neste det er kristen moral. Så enkelt er det. På alle livets område kan nestekjærleiken vere rettesnor for handling. I samfunnssamanheng vil nestekjærleik seie solidaritet og rettferd, solidarisk fordeling av dei gode som finst på jord. Bibelen forkastar skilnaden mellom fattige og rike som himmelropande urettferdig. Den forkastar ikkje privat eigedomsrett, men den fordømer på det sterkaste kløfta mellom fattige og rike og går i mot den tanken at

fattigdom skulle vere lagnad eller uttrykk for Guds vilje. Rikdom og fattigdom tolkar Bibelen som ei fylgje av utbytting:

«Ve over dykk skriftlærde farisearar, hyklarar som de er! De et opp husa for enkjer og gjer lange bønner for ein syns skuld, for dette skal de få strengare dom».

Slik heiter det hos evangelisten Matteus. Profeten Esaia seier dette:

«Usæle dei som gjev urettferdige lover, og som med all si skrivning berre bokfører urett, så dei kan trengja småfolk bort frå retten og rana frå armingane i folket mitt det som deia er og gjera enkjer til sitt hærfang og plyndre farlause.»

Bibelen skildrer ikkje korleis samfunnet skal innrettas, den har ikkje eit politisk program, men det er heilt klart at kristendomens rettferdige samfunn ikkje er eit samfunn bygd på utbytting, og som godtar og rettferdiggjjer kløfta mellom fattige og rike i denne verden.

Det er derfor spenning mellom kapitalisme og kristendom. Kapitalisme byggjer i si reindyrka form på prinsippet om det økonomiske liv som ein sjølvregulerande mekanisme med den menneskelege egoisme som drivkraft. Alle varer som let seg marknadsføre er gode varer, våpen også som vi ser det i den blomstrande profitable våpenhandelen i dag. Kapitalismen åpnar for bruk av menneske for å oppnå størst mogeleg økonomisk vinning, og menneske blir da berre vurdert ut frå sin verdi som arbeidskraft. Reindyrka kapitalisme er i røynda blind for andre verde enn det økonomisk lønsame.

Det er ofte sagt at vel er kristendom i mot eit samfunn med utnytting og undertrykking, men kyrkja er det ikkje. Det er rett at kyrkjene også har hatt sine mektige gjennom tidene som har alliert seg med dei rike i samfunnsstriden. Historia er full av døme på det, frå gamal tid til i dag. Velsigning av Kjetterkrigane, av bondekrigane i Tyskland, av slaveriet og mange andre kyrkjelege misgjerningar i strid med kristendomens ånd. I vårt eige samfunn må vi berre konstatere at historisk sett har kyrkja gått i mot den sosiale reising som arbeiderrørsla representerer.

I dag er det gledelege teikn heime og ute på at kyrkjene er i ferd med å bli seg sitt sosiale ansvar bevisst. Det gjeld ikkje minst dei unge i mange kyrkjesamfunn. Det er og verd å merke seg ei fråsegn frå dei norske biskopene i 1968: Kyrkja kunne ikkje akseptere diskriminering på grunn av hudfarge, religion eller stamme. Den kunne ikkje akseptere sult og fattigdom. Den kunne ikkje akseptere den tilstand som er. Bispane understreka, og det er verd å legge

særskilt merke til, at det ikkje berre spørst om kva den enkelte gjer, men og om korleis dei samfunnsstrukturane verkar som vi har ansvaret for. Det var spørsmål om kva kyrkja kunne gjere for å få slutt på krig og opprustning og medvirke til at ressursane kunne utnyttast til beste for alle og ikkje til gevinst for dei få. Omsynet til dei som i dag sit med kapital, kunnskap og røynsle nok til å utnytte rikdomane på jorda, kunne aldri rettferdiggjere utbytting av billeg arbeidskraft eller urimeleg utnytting av andre lands og folks ressursar. Det er kristen tale, og vi skal vera varsame så ikkje kunnskapen om historiske synder skygger for andre trekk i dag.

Det er spurt om korleis grunnideane i den demokratiske sosialismen står i forhold til kristendomen. Er det motsetning, spenning eller samsvar?

Demokratisk sosialisme, det er arbeidet for eit samfunn bygt på fridom frå utbytting, undertrykking og naud. Det er arbeid for eit samfunn med likestilling, likeverd og trygghet, det er solidarisk samarbeid over landegrensene for rettferdig fordeling og fred.

Den demokratiske sosialismen tar sikte på å få bort skilnaden mellom fattige og rike. Den vil skape eit gjennomgripande demokrati som sikrer folk råderett over sitt arbeid og arbeidets resultat.

Det er ingen tvil om at dette er idear som er i samsvar med kristen samfunns-moral slik den er uttrykt i bodet om nestekjærleik.

Åndsfridom og toleranse er eit mål i demokratisk sosialisme. Det er og ein føresetnad for at folk med ulik tru kan stå saman i arbeidet for eit samfunn bygd på demokratisk sosialisme. Arbeiderpartiet vil samle alle som er samde i våre mål til felles innsats. Det kan vera ulik oppfatning av enkeltsaker. Det vil det alltid vera, og det var ille om det ikkje var meiningsbrytning. Men ulikt syn på enkeltsaker hindrar oss ikkje i å stå saman når det er klart at det rår gjensidig respekt. Felles mål og eit felles demokratisk verdigrunnlag gjer at truande og ikkje truande, kristne og ikkje kristne, står saman i striden for eit betre samfunn.

Kristen etikk er ikkje eksklusiv. Nestekjærleikens etikk er også andre komne fram til som grunnlag for sine handlingar endå om dei ikkje forankrar sin moral i kristen tru.

I det utvalet som har levert innstilling om Arbeiderpartiet og kristendomen, drøfte vi og om prinsipp-programmet burde omtale partiets holdning til kristendom og til åndsfridom og toleranse i den samanheng. Så stor rolle som kristendom og religion spelar i vårt samfunn, må det vera rett at prinsipp-programmet gjev uttrykk for eit syn.

Prinsipp-programmet bør gi uttrykk for at kristendomen er ein

del av vårt kulturarv og så vesentleg at skolen skal formidle kunnskap om den. Det betyr ikkje at skolen skal forkynne, forkynning høyrer kyrkjесamfunna til. Men skolen skal gje sikker kunnskap.

Det naturlege alderssteget å gje kristendomskunnskap på er i grunnskolen. Både i kristendomskunnskap og i andre fag må læring og studiearbeid avpassast etter elevens alder og utvikling. Vi må vera særleg varsame så vi ikkje øydelegg barneskolen med innlæring av så mye stoff at skolen blir ein tørr kunnskapsskole. Dette gjeld i endå høgare grad førskolesteget. Førskolen eller barnehagar, bør bygge på dei same etiske normer som grunnskolen, men den må ikkje gjerast til ein kopi av skolen for større barn. Barnehage og skole bygger på same verdigrunnet, det som Gunnar Ousland kort og konsist uttrykte slik:

«Du skal være et sosialt menneske».

Skolen skal og etter gjeldande lov, gje oversyn over andre religionar og livssyn. Det er i samsvar med den religiøse toleranse som alltid må råde i vårt samfunn.

Partiets holdning til kristendom og religion er ikkje klart presisert i programmet. Det bør nå skje, og slik at programmet understrekar trusfridom og toleranse som ein nerve i Arbeiderpartiets politikk.

Det er store grupper som soknar til Arbeiderpartiet, og som ventar på ei klargjering her.

Landsmøtet bør derfor be om at dette blir redigert inn i prinsipp-programmet:

«Arbeiderpartiet vil et samfunn med trosfrihet og toleranse. Kristendommen er i vårt land en vesentlig del av kulturarven, og den slekt som vokser opp, må få kjennskap til den gjennom skolens undervisning.

Arbeiderpartiet vil samle mennesker på tvers av livssynsskiller og trosforskjeller. Det må i Arbeiderpartiet alltid holdes klart at både den som tror og den som ikke tror eller ikke gir uttrykk for noen tro, må bli respektert på like linje.»

Den kan medvirke til å samle kreftene i arbeidet for demokratisk sosialisme, og det er det vi vil.

Aage Ingjer, Akershus: Å ta medlemmene av statskirken som argument for at Norge skal være et religiøst land, var et dristig sprang.

I et kort avsnitt om enhetsskolen, konkluderer utvalget med at private skoler må være rene unntak, fordi de kan virke utskillende og splittende. Et annet argument er at overklassen ikke får egne skoler. Jeg går ut fra at dette er vi alle enige om. Imidlertid

står folkehøgskolene ikke nevnt i denne sammenhengen. Jeg går ut fra, som en selvfølgelighet, at også folkehøgskolenes rolle nå må revurderes, slik at de også kan gå inn i et helhetlig skolesystem. I dag finner vi i flere av de kristelige folkehøgskoler et svartsyn og en intoleranse som hører hjemme flere århundrer tilbake.

Jeg forutsetter derfor at uttalelsen i avsnittet om enhetsskolen også gjelder folkehøgskolene. Skulle noen av dem likevel fortsette som private institusjoner, må vi i alle fall kreve at ordet kristelig skal være med i skolens navn, som en advarsel.

Jeg fremmer følgende forslag:

«Uttalelsen om at private skoler må være rene unntak, gjelder også folkehøgskolene. Så lenge disse måtte fortsette som private organisasjoner, må alle kristelige folkehøgskoler ta ordet kristelig inn i skolens navn.»

Johannes Hansen, Kristne Arbeideres Forbund: Vi legger ikke skjul på at det dessverre alt for ofte kan være noe av en belastning å være en bekjennende kristen socialist, når en fra tid til annen blir krevd til regnskap for visse, etter vår oppfatning, uheldige programformuleringer, eller når enkelte av dem vi står sammen med i den politiske kamp, hevder sine tanker på en måte som etter vårt syn lite samsvarer med en kristen tro og ånd. Stort sett er vi fornøyd med A-pressen, men vi har dessverre enkelte utgaver som virker sterkt skjemmende. Likevel er det lettere å utstå enn å møte sorgen, skuffelsen og ofte resignasjonen hos våre eldre, men ofte også våre yngre partifeller, organisasjonskamerater og sympatisører som så ofte bebreider oss fordi vi makter så lite mot slike uheldige utslag. Det er trist å konstatere. Vi vet at mange av disse menneskene sloss med problemene like inn i heimene sine, politisk skilsmisse, mann hustru, mor, far og barn på grunn av samvittighetskvaler. Aldri har dette gitt seg klarere utslag enn ved siste valg. Har vi da et berettiget håp om en endring. Allerede i 1949 fremmet Norges Kristne Arbeideres forbund forslag på landsmøtet om en slik programformulering, som kunne tilkjennegi utad en respekt for og et vern om de kristne livsverdier i samfunnsordningen vår. Jeg siterer fra forslaget:

«Ved et forpliktende fellesskap og en planmessig ledelse av samfunnet skal vi sikre den personlige frihet og skape frihet for alle, styrke og bevare kristendommens plass i våre skoler og øvrige institusjoner.»

Forslaget ble forkastet med stort flertall, men Einar Gerhardsen tok ordet senere i møtet og sa følgende:

«Jeg tok ordet for å si litt om stillingen til kristendommen i forbindelse med forslaget det ble votert over i formiddag. Det er ver-

ken klokt eller riktig å stemme forslaget fra Norges Kristne Arbeideres forbund ned, selv om det er usedvanlig å gjøre det, vil jeg foreslå at avstemningen blir tatt omigjen, og at forslaget blir oversendt landsstyret.»

Gerhardsens forslag ble vedtatt. Landsstyret la fram for landsmøtet i 1953 forslag om å avgi en uttalelse om Norges Kristne Arbeideres forbund.

Og det ble sagt følgende:

«Norges Kristne Arbeideres forbund har gjort et betydelig arbeid for å samle personlige kristne arbeidere, for å overvinne fordommen om at det ikke kan støtte Arbeiderpartiets politiske virksomhet for frihet, likhet og brorskap. Det er Norges Kristne Arbeideres Forbunds overbevisning, at kristendommen er en byggende faktor i arbeidet for å skape et samfunn hvor det rår sosial rettferd, toleranse og respekt for annerledes tenkende.»

Det er fristende her, kamerater, å gjøre seg visse refleksjoner. Var Gerhardsens vidsyn og velvilje her en av hemmelighetene eller kanskje en medvirkende årsak til at han kunne samle omkring seg 85 representanter i Norges Storting?

Etter initiativ av Sørlandets krets har Kristne Arbeideres Forbund gjort en henvendelse til Sentralstyret før valget i 1973, om at partiets holdning til kristendommen måtte avklares gjennom partiets prinsippprogram. Vi var engstelige for at uten en slik avklaring ville et stort nederlag ved valget være uunngåelig. Det er ikke utidighet fra vår side. Men våre kristne kamerater og jeg tror også mange ut over dem innen vår egen bevegelse venter en slik avklaring fra partiets side, som Sivertsen-utvalget nå har foreslått. Landsmøtet 1975 og bare det, kan gi svaret og legge grunnlaget for en større forståelse mellom store grupper av vårt folk. Skape bedre sameksistens og kanskje enda mer legge grunnlaget for et godt valg allerede kommende høst.

Laila Øygarden, Aust-Agder: Arbeiderpartiet er ikke noe kristendomsfiendtlig parti som det ofte hevdes i fra Kr.F. Dette har vi også vist i praksis angående vår solidaritet. Vi vil bare ikke bruke kristendommen i den politiske kamp. Arbeiderpartiet må alltid stå på den linje at vi har trosfrihet og toleranse overfor alle grupper. Et av de mest aktuelle spørsmål i dag er om daginstitusjoner for barn skal komme inn under grunnskolens formålsparagraf. Vi vet at det finnes mange livssyn. Er det da riktig å trekke et spesielt trossystem inn i en aldersgruppe fra ett til seks år. I disse små hodene er det mange tanker og inntrykk. Jeg tror at det blir stor forvirring,

dersom det er forskjellig livssyn i hjemmene og i institusjonene. La foreldrene ta ansvaret for barnet og formidle sine religiøse oppfatninger i de første livsårene. La oss fastholde at den oppvoksende slekt bør få undervisning i kristendomskunnskap i fra skolealderen. Men la oss holde på det vedtak som Landskvinnekonferansen har gjort når det gjelder daginstitusjoner. Barnehagens mål bør være å gi oppdragelse til solidaritet, bygget på fundament av trygghet, selvtfoldelse og samvirke.

Tertit Aasland, Oslo: Lilleaker krets lag har vært opptatt av trosfrihetsspørsmål. På siste årsmøte kom det fram sterke motforestillinger mot konklusjonen i den foreliggende innstilling, for så vidt da gjelder spørsmålet om endring i prinsippprogrammet.

Krets laget sendte også saken til uttalelse blant medlemmer. Dessverre på grunn av kort tidsfrist kom det ikke inn så mange svar, men det store flertall av de innkomne svar støtter kravet om at følgende passus i vårt prinsippprogram ikke må endres. Det er der det heter det skal være åndsfrihet på alle områder, frihet fra meningsdirigering og trostvang og adgang til opplysninger og informasjoner er en forutsetning for virkelig åndsfrihet. Bare et mindretall av de som ga uttrykk for sitt syn her, ønsket at prinsippprogrammet skulle endres i den retning som innstillingen antyder. Dette er ikke et akademisk spørsmål, det er i aller høyeste grad knyttet til en aktuell sak, nemlig til Regjeringens forslag til lov om barnehager. Til Stortingets sosialkomité, strømmer det nå inn krav om at formålsparagrafen for barnehagene skal bli tilsvarende den man har for grunnskolen. Dette kravet er ikke bare kommet fra kristelige foreninger og fra lag i Kr. F., men også, og det synes til manges store forbauselse fra Kommunenes Sentralforbund, fra styret der. Men det er en vesensforskjell mellom kristendomsundervisning i barnehager og skoler. I skolen er det adgang for foreldre som har et annet syn enn det vår statskirke forkynner, å få sine barn fritatt for kristendomsundervisningen.

Dette setter mange foreldre i en tvangssituasjon. Det vil bety at mange barn faktisk utelukkes fra barnehagene. Det vil bl.a. gjelde fremmedarbeidernes barn. Mange av oss kvinner som har hatt yrkesarbeid, og da barna var små vært avhengige av barnehager for våre barn, har tidligere av og til vært i den situasjon at det eneste mulige barnehagetilbud har vært en barnehage drevet av en kristen menighet. Og det er noe som en del av oss ikke har funnet forenlig med hensynet til våre barns utvikling. Nå vil langt flere hjem komme i en slik tvangssituasjon. Hvorfor er det da så betenkelig å åpne alle barnehager for religiøs påvirkning? Fordi det for mange små

barn vil bety at de kommer i konflikt, i konflikt mellom barnehage og hjem.

Barnehagens mål bør være å gi oppdragelse til solidaritet, bygget på et fundament av trygghet, selvutfoldelse og samvirke. Jeg tror det er av betydning at også landsmøtet støtter opp om det synet som landskvinnekonferansen her har gitt uttrykk for, fordi at det vil bety en støtte til regjeringens forslag om lov til barnehager.

Håkon Bendiktsen, Troms: Vi i Nord-Norge, opplevde ved siste stortingsvalg at en bestemt sak førte til at vi fikk en reduksjon av vår stortingsrepresentasjon, spesielt fra Troms fylke, p.g.a. abortsaka. Den saka ga seg spesielt utslag innenfor en bestemt befolkningsgruppe som har ganske stor utbredelse både i Nordland, Troms og Finnmark. Jeg tillater meg fra denne talerstolen, uten at noen hverken på Nyland eller andre industriarbeidsplasser behøver å bli fornærmet av den grunn, å betegne denne befolkningsgruppe som det virkelige proletariat, både innenfor yrkesliv og innenfor kirken.

Jeg taler da om lestadianerne. Jeg håper at det innenfor partiet kan være så høyt under taket når det gjelder livssyn og kristendom at de også kan være sammen med dem som har et mer radikalt syn på det.

Jan Terjer Hanssen, Akershus: Etter mitt skjønn har arbeidet i Sivertsens komité resultert i en prisverdig klargjøring av dobbeltheten i kirkens religionsutøvelse. Kristen etikk må i sin konsekvens føre til samhörighet med de mål arbeiderbevegelsen har satt seg. Slik komitéen har framstilt sammenheng mellom kristen etikk og de sosialistiske ideer, kan man stille seg uforstående til at borgerskapet har forsøkt å ta patent på kristendommen og kirken som en del av sitt arbeidsgrunnlag.

Jeg synes ikke at vi skal ta inn et avsnitt om kristendommens idegrunnlag som en del av arbeiderbevegelsens arbeidsgrunnlag. Jeg synes vi får nøye oss med den presisering av den kristne etikks betydning, for hva vi i dag regner som rett og galt, som har kommet fram i Sivertsens innstilling.

Jeg håper ikke vi får noen post om dette i prinsippprogrammet.

Gudmund Eriksen, Landsstyret: I en urolig tid som den vi lever i, tror jeg vi kan ane at det går en grunnstrøm i vårt folk, en grunnstrøm som i realiteten er en søken etter etiske verdier å bygge vårt liv på. Jeg tror det vil være riktig at Arbeiderpartiet på dette felt

må prøve å gi et svar. Det er rett når Helge Sivertsen gir uttrykk for at meget store grupper av arbeiderbevegelsen også har et kristent livssyn. Med den uklarhet som har hersket omkring Arbeiderpartiets forhold til kristendommen, kan visse av våre partifeller ikke ha hatt noen lett situasjon.

I mitt distrikt er meget store folkegrupper som er hjemmehørende i vårt parti aktive også i kristent organisasjonsarbeid, og de trenger et håndslag fra dette landsmøtet. At vi gir uttrykk for en prinsipiell holdning til kristendommen, som antydnet av komitéen, står etter min vurdering og mine erfaringer i godt samsvar med vårt praktiske arbeid i kommunestyrene rundt i dette land. Vi kan ikke, og skal heller ikke gå på akkord med Kr.F. i det å være mest kristelig. Det er ikke vår målsetting, men det vil aldri i vårt land gavne vårt parti og heise en anti-krist-fane eller samle oss under fritenkernes banner.

Erlina Bergundhaagen, Rogaland: Det som Arbeiderpartiet fra langt tilbake i tida har blitt stemplet som, å være kristenfiendtlig, er ut fra kristendommens plassering på den sosiale rangstigen. Og særlig et klasseskille som ble oppfattet blant arbeidsfolk som om det var prestene som var representative for kristendommen.

Arbeiderpartiet, i Rogaland, savner en klar tone fra sentralt hold. Så lenge det fra sentralt hold ikke var sagt noe, så kunne vi heller ikke gå fram å stille våre programmer opp med en direkte kristen retning. Ut fra det som alt ligger i innstillingen, fra Sivertsen-utvalget, har den partiavdeling jeg kommer fra alt satt opp sitt program. I det er det en programpost som har samme tittel som boken Arbeiderpartiet og kristendommen. Jeg vil få lov å referere:

«Med respekt for ulike trosretninger ønsker partiet å være et parti på tvers av religiøse skillelinjer. Det må alltid holdes klart at både den som tror og den som ikke tror og den som ikke gir uttrykk for noen gudstro, må bli respektert på like linje.» Jeg vil storpe akkurat der, for så langt var i allfall partiavdelingen enig. Når jeg kom med den siste setningen, var det til dels de som gjerne så at en avventet det landsmøtet som en nå driver på med. Den lyder:

«Arbeiderpartiet vil i sin skolepolitikk legge vekt på en grundig opplæring i kristendomskunnskap. Kristendommen er en vesentlig del av vår kulturarv, og den har stor betydning for oppfostring av de unge.»

Kai Ekanger, Oslo: Bøler Arbeidersamfunn finner det naturlig at landsmøtets behandling av innstillingen om Arbeiderpartiet og kristendommen får en konklusjon i form av en landsmøteuttalelse.

Den bør understreke at Arbeiderpartiet ønsker et samfunn med trosfrihet og toleranse, og at partiet vil samle mennesker på tvers av livssyn og troforskjeller med samme respekt for dem som har og dem som ikke har en religiøs tro. Vi tar avstand fra forslaget om en kristendomspost i prinsippprogrammet. Den ville være et brudd på den klare linje partiet har fulgt, og som har vært en styrke for oss. Selv om ikke andre partier gjør det, bør vi holde kristendommen utenfor partipolitikken. Å innføre en kristendomspost i programmet ville virke opportunistisk og vil ikke løse noen av de problemer vi har i striden med dem som bruker kristendommen i den politiske kamp. Tvert om er det grunn til å frykte økt press i aktuelle spørsmål hvor det ikke kommer på tale å gi etter, f. eks. religiøs formålsparagraf i førskoleloven. Heretter som hittil bør Arbeiderpartiet holde toleransens fane høyt, og understreke at gudstro eller ikke gudstro er en privatsak.

Kristendommens sosiale budskap burde være i godt samsvar med prinsippene for den demokratiske sosialismen. Vi er klar over at det blant unge kristne, både her og i andre land, er stadig flere som ser denne sammenhengen, og som derfor stiller seg i opposisjon til kirkenes tradisjonelle engasjement for det konservative, kapitalistiske samfunnet. Vi ser gjerne at det i landsmøteuttalelsen blir pekt på denne sammenheng mellom kristendommens sosiale budskap og en samfunnspolitikk bygd på solidaritet. Vi finner ingen grunn til at partiet skal gi uttrykk for vurdering av kristendommens betydning, en slik vurdering vil ikke kunne sammenfattes i en positiv setning.

Rolf Ødegaard, Oppland: Jeg tror det er mange innen den demokratiske arbeiderbevegelsen i Norge som har ventet på dette, kanskje aller mest blant den tause massen. Personlig er jeg av den formening at denne avklaringen er det første skritt på veien til et bedre samarbeid mellom Arbeiderpartiet og det kristne organisasjonsarbeid.

Jeg vil gjenta de ord Ronald Bye kom med på årsmøtet i Oppland Arbeiderparti for få år tilbake. Han sa at Det norske Arbeiderparti på bakgrunn av de kristne velgeres tilslutning er Norges største kristelige folkeparti. Jeg tror det var mange innen den borgerlige leir som skulle hørt de ordene. Disse ord har sin berettigelse, og jeg mener at de også forplikter vårt parti til nå å komme med en avklaring om dette spørsmål. Vi skal være klar over vårt ansvar til våre kristne velgere og sympatisører. Det er ikke til å komme forbi at mange av nettopp disse velgere har vært i et samvittighetsdilemma ved enkelte anledninger. La derfor dette være anledningen til avklaring om partiets forhold til kristendommen og kristelig orga-

nisasjonsarbeid generelt. Jeg tror det vil rydde mange misforståelser av veien. Jeg tror mange vil oppdage at Arbeiderpartiet har et positivt syn på kirken og dens arbeid. Det er bare å vise til det enestående arbeid Norges Kristne Arbeideres Forbund driver ute i distriktene over det ganske land. La oss styrke og utvide samarbeidet, og la oss også styrke samarbeidet mellom fylkespartiene og distriktslagene av Norges Kristne Arbeideres Forbund.

Johs. Thue, Sogn og Fjordane: Sjølve innholdet i konklusjonen til utvalget, vil eg stø. Når det gjeld forma for vedtak er eg derimot noko i tvil.

Sett i et historisk perspektiv må det være rett å understreke, lekmanstrørsla hadde et folkeleg innslag med brodd mot embedsvel-det, mot byråkratiet, mot sentralstyring, det er desse kreftene vi framleis kan sammenliknas med og få støtte av. Tilhøvet mellom kirka og arbeiderrørsla derimot har alltid vore komplisert. Embedsverket og kyrkja har alltid stått på høyrekreftenes si side. Der trur eg også at den vil komme til å stå. Optimismen som Helge Sivertsen gjorde seg til talsmann for på dette punktet, deler eg diverre ikkje. Eg sa i innleiinga at eg var i tvil om forma for det vedtaket utvalet inviterer oss til å gjera. Er dette rett å forma inn i prinsippprogrammet at den oppvoksende slekt bør få undervisning i kristendoms-kunnskap? Eg trur at en skal være varsom med såpass konkrete ting i et prinsippprogram. Dette høyrer til innhaldet i skulen. Prinsippprogrammet vårt kan ikkje dra opp retningslinjer for timeplanen i grunnskulen.

Eg vil såleis rå til at vi gjer vedtak her på landsmøtet der vi i prinsippprogrammet seier at vi ser på kristendommen som en viktig del av vår kulturarv, men at vi avstår fra å formulere noko vedtak om kristendomsundervisning i skulen. Eg vil da settja fram fylgjande framlegg:

«Partiet formulerer inn i sitt prinsippprogram fråsegn om at kristendomen er ein viktig del av vår kulturarv. Fråsegna om kristendomsopplæring i skulen, gjev ikkje grunnlag for særskilt formulering i prinsippprogrammet.»

Unni Nielsen, Vestfold: Konklusjonen går ut på at vi i vårt prinsippprogram gir uttrykk for kristendommens betydning for vår kulturarv, går inn for kristendomsundervisning i skolen, samtidig som vi skal understreke at vi ønsker et samfunn med trosfrihet og toleranse. Denne konklusjonen er sannelig litt av et kunststykke i diplomatisk formuleringskunst, hvor man i samme stund sier en ting og så det stikk motsatte. Dette skal vi diskutere på ramme alvor. Vi

skal først prioritere kristendommen på bekostning av alle andre livssyn, deretter understreke at det er toleranse og trosfrihet vi går inn for. Dette skal vi nå ta stilling til, under ansvar overfor våre medlemmer, våre velgere, og for de marginalgrupper som vi gjerne vil ha i tale. Vi må være klar over at dette betyr et brudd med et av vårt partis grunnprinsipper.

Vi har aldri prioritert eller diskriminert noe bestemt livssyn. I hele vår historie har vi hatt dette klare standpunkt. Jeg tror ikke vi blir tatt alvorlig. Kristendom er ikke toleranse, livssynsfrihet. Barkåker arbeiderlag og kvinnegruppe, Vestfold, har gitt en uttalelse fra sitt siste årsmøte, hvor de sier at vårt parti bør overlate til andre å slå politisk mynt på kristendommen. Dette er et klart og greit standpunkt i motsetning til utvalgets.

Odvar Nordli, Sentralstyret: Det er bestandig vanskelig i politiske fora å diskutere spørsmål som i den grad er følelsesladet som selvfølgelig spørsmål av den art som vi nå diskuterer her. Det er også vanskelig i et parti som Arbeiderpartiet som har holdt på, og i fremtiden må for sin egen skyld holde på, at det går en klar grense mellom den alminnelige partipolitiske holdning som et parti skal ha, som enkeltpersoner skal ha, og det dypeste som finnes i et menneske, nemlig det livssyn som vedkommende har. For mange er det slik, at ideene som den demokratiske sosialismen er et livssyn. For meg er det det. Men vi må aldri, overse at det for titusener av mennesker som føler seg politisk trukket til dette partiet, til disse idéene, til denne ideologien, er ikke dette tilstrekkelig. Vi må aldri overse det som bør være det fineste i en demokratisk arbeiderbevegelse, nemlig forståelse og toleranse. Og det er jo det siste det her er spørsmål om, det er spørsmål om hvorvidt vi i vår tid vil være sterke nok til å klargjøre at nettopp solidaritetstanken, nettopp tanken om toleranse gjør at vi ikke kan feie spørsmål av denne art under et historisk teppe.

Jeg mener ikke at Arbeiderpartiet skal gi avkall på sine politiske og historiske tradisjoner, men jeg mener det at vi skal søke en gang å løsrive oss også fra historisk belastning og tradisjoner, selv om disse for mange kan være tunge nok. Vi går ikke inn i denne debatten for på partipolitisk grunnlag å ta opp konkurransen med noen som helst. Vi må gå inn i denne debatten for å søke å klargjøre vår egen høyst selvstendige holdning til disse meget alvorlige spørsmål. Dette gjør vi ikke av hensyn til andre partier. Dette gjør vi av hensyn til de tusener av gode partifeller som gjennom år har hatt dette spørsmålet som et meget alvorlig spørsmål. Og jeg synes at den toleranse som disse menneskene gjennom lang tid har

synt, nettopp overfor partiet, nettopp på grunnlag av sin grunnholdning i forhold til solidaritet til toleranse, den krever en gang et svar. Den krever et svar fra oss, som ut i fra vårt livssyn ser det på en annen måte. Denne klargjøring må etter mitt skjønn skje ved en klar prinsipielt begrunnet toleranse-erklæring fra partiets side på dette spørsmålet. Jeg tror at det her er spørsmål om, mer enn noen annen gang før å markere for det første at det er realiteter i det vi snakker om når vi snakker om ønsker om å samle flest mulig på tvers av tro- og livssyn. Dette må vi gjøre ved å klargjøre i våre prinsipper at vi mener det vi her sier.

Liv Valstrand, Kvinnesekretariatet: Det norske Arbeiderparti har aldri i sin praktiske politikk hatt en fiendtlig holdning overfor kristendommen. Tvert imot har et av de bærende prinsipper i norsk arbeiderbevegelse og også i internasjonal arbeiderbevegelse vært spørsmålet om solidaritet og trygghet for den enkelte. Fra enkelte hold synes det nå som om dette bærende prinsipp ikke lenger er nok. Vi vet at en del aktivt nå arbeider for at det skal komme en kristen formålsparagraf inn som prinsipp for barnehager og daghjem. Landskvinnekonferansen tidligere i år tok meget klar avstand for en slik formålsparagraf.

Vi ønsker at samfunnsinstitusjoner og også vår bevegelse som sådan, skal favne alle, uansett livssyn. Dermed vil vi holde fast på solidaritet som det bærende prinsipp.

Sist vi hadde anledning til å se hvor kirkens og dets menn plasserte seg i norsk samfunnsdebatt, var i abortspørsmålet. I denne saken var det en helt klar konflikt mellom kirken og arbeiderbevegelsen.

Se på menighetsfakultetet, og dens behandling av kvinner. Jeg synes den er i helt klar strid med de prinsipper som norsk arbeiderbevegelse nå arbeider for, nemlig likestilling også på det området.

Jeg tror vi også i framtida vil få se at det blir reist spørsmål hvor det blir en konflikt mellom de verdier som kirken står for og de verdier som arbeiderbevegelsen vil stå for.

Kåre Delviken, Telemark: Jeg tror at tida nå er inne til at partiet i sitt program tydelig sier fra hvor det står i forhold til kristendommen. Mange rundt i landet, mange trofaste arbeiderpartifolk, har ventet på dette her lenge. Vi vet at Arbeiderpartiet har ført en praktisk kristendom. Det har ikke vært kristendom i store ord, men i praktisk gjerning.

Jeg kan ikke se noen betenkning i å ta inn i prinsippprogrammet den konklusjon som dette utvalget har kommet til. Det skal ikke føre til at Arbeiderpartiet skal misbruke kristendommen i politisk

propaganda, men det er en styrke for de personlige kristne som tilhører partiet.

De borgerlige har prøvd å framstille Arbeiderpartiet som et kristendomsfiendtlig parti. Dette mener jeg vi kan demme opp imot ved å ta konklusjonen inn i prinsippprogrammet.

Jeg vil knytte noen bemerkninger til det innlegg som representanten fra Akershus hadde tidligere i debatten, angående de kristne folkehøgskoler. Jeg synes at han var hard i sin bedømmelse av dem.

Det må være en demokratisk rett for de frivillige kristne organisasjoner til å ha disse skolene. Og etter som det nå viser seg i den seinere tid at det stadig blir flere personlig kristne sosialister, tror jeg også at det vil rette seg mye på dette felt. Jeg kan for øvrig opplyse at Kristne Arbeideres Forbund arbeider med planer om å reise en ungdomsskole, og jeg vil anbefale alle som vil gi personlige kristne sosialistisk ungdom et alternativ å støtte den saken, slik at vi kan få en slik skole.

Peder Vangnes, Hordaland: Vi har nokre storverk i den norske saga. Det er dei som lyser opp i kvardagen for oss. Det er dei vi står saman om og det er dei vi byggjar alle våre grunnverdiar i samfunnet på. For meg står grunnlova vi fekk i 1814 som det største av alle storverk, og det største og mest uforanderlige i grunnlova er den åndsfridom og religionsfridom vi der har fått grunnfesta. Det er på dette grunnlaget vårt parti har bygd sitt prinsipp om fridom og toleranse, dette må vi halde fast ved. Men like opplagt er det at dei grunnprinsipp om toleranse, medkjensle, likeverd og kamp mot undertrykking, som har vore hovudtrekk i norsk arbeidarrørle har vore ein styrke i vårt parti, fordi denne grunnhaldninga har så sterk rot i den kristne oppdraging vårt folk gjennom generasjoner har fått. Skulle Arbeiderpartiet ha vore eit kristendomsfiendtlig parti, slik mange av kyrkjjas leiande folk og teologiske dogmatikarar har freista å gjøre det til, ville vi aldri ha fått den oppslutnad i folket som partiet har.

Når dette er sagt vil eg likevel minne om at vi i altfor lang tid har latt oss angripa og i mange krinsar også nedkjempa med argument om at sosialisme og kristendom skulle være to folkerørslar med motsett fortegn. Dette oppklaringsarbeidet som Helge Sivertsen har stått i brodden for, skulle vi hatt for mange år sidan. Men det er betre nå en aldri.

Eg er som sagt glad for at vi kan få dette slått fast, men når det er sagt vil eg retta ein åtvarande finger mot overspel på dette plan. Vi må også halda fast ved det sikraste av alle prinsipp at personlege trugsspørsmål ikkje kan gjerast om til politikk. Her vil eg igjen

minne om det sterkaste av alle prinsipp. Vi byggjer på åndsfridom og trusfridom. Den politiske kamp står om rettferd, tryggleik, eit liv med innhald og eit samfunn med høve for den einskilde til å gi livet sitt eit innhold. Då skal ingen politikk kunne binda nokon til ei tru, som eit parti har einekrav på.

Rasmus Nordbø, Vestfold: Jeg tror det er riktig at vi i vårt program slår fast at kristendommen er en viktig del av en kulturarv, som vi bør respektere og ta vare på. Men jeg er litt i tvil om at man skal slå for sterkt fast i våre lover at det skal gis den og den undervisning. Vi skal være varme for alt det gode kristendommen står for, men vi skal holde oss kjølige og meget kalde for den undertrykking som kirken mange steder driver ennå i kristendommens navn.

Jeg er ikke personlig kristen, men jeg har meget stor respekt for kristendom og jeg har meget stor respekt for kristne arbeidere og det miljøet de arbeider i. La oss som trur på kristendommen, og jeg gjør det, vise i praksis at vi tilhører dens inderlige vesen. Jeg vil advare mot at man skal innføre i en formålsparagraf for barnehager at man skal være forpliktet til en bestemt form å forklare kristendommen. Jeg tror fremdeles at det bør overlates til far og mor, å gjøre det.

STREK SETTES

Dirigenten foreslo at det settes strek ved de inntegnede talere.

Forslaget vedtatt.

Leif Håkensen, Akershus: Det er flere partier i dette landet som kaller seg kristne, med mer eller mindre god grunn. Jeg synes ikke det er noen grunn for oss til å ta opp noen konkurranse i så måte.

Men ikke desto mindre må jo partiet ha en oppfatning, om også dette spørsmålet som for svært mange er uhyre viktig. Derfor er jeg av den oppfatning at vi bør få det med i vårt prinsippprogram. Det er nemlig ingen konflikt mellom det kristne budskapet og vår solidaritetspolitikk. Det må kunne gå an å sette likhetstegn mellom de to begrepene.

Men for svært mange av oss er det slik at toleransebegrepet må være det avgjørende.

Det som nå er i ferd med å skje, er i grunnen bare spørsmålet om å legalisere et forhold, som har vart i lange tider. Det er mange mennesker som venter på et signal og som har det vondt, hver eneste dag fordi man ikke har fått dette signalet for mange år siden.

Ole Ormseth, Akershus: Aage Ingjers angrep på folkehøgskolene var i første rekke et angrep på intoleransen i de kristelige folkehøgskolene. Jeg har ikke nok kjennskap til de indre forholdene i de kristne folkehøgskolene til å gå inn i den diskusjonen, men jeg vil antyde at det neppe er grunnlag for å ta alle over en kam. Dessuten er det jo mer enn halvparten av folkehøgskolene som ikke er kristne skoler. Jeg må erklære meg dypt uenig i Ingjers forslag om at folkehøgskolene skal samordnes med skoleverket for øvrig. Folkehøgskolen er både i sitt idégrunnlag, sin målsetting og sin virksomhet ikke egnet til å plasseres i bås med vårt ordinære skoleverk.

Jeg har fått i oppdrag å bli medlem av et regjeringsoppnevnt utvalg som utreder alle sider ved folkehøgskolene. Skulle Landsmøtet vedta Aage Ingjers forslag og dermed på det nåværende tidspunkt låse fast et så viktig prinsipp som det som ligger i forslaget, må jeg trekke den konklusjon at jeg må be meg fri fra dette utvalget.

Jeg vil be Ingjer om å trekke forslaget, og hvis han ikke gjør det be landsmøtet om å stemme det ned.

Bjarne Ingsøy, Oslo: Jeg synes komitéen har utført et godt arbeid, lagt fram realistiske vurderinger og en god konklusjon. Kristendommen i vårt land er en maktfaktor. Prøver man en konfrontasjon med denne, og tar på seg unødig belastning, utløser man enorme krefter.

Det oppdaget nazistene under krigen her hjemme, og selv Stalin åpnet kirkedørene da tyskerne banket på Moskvas porter.

Jeg anbefaler komitéens forslag, ikke fordi jeg tror at vi dermed eliminerer kampanjen mot oss fra kristelige politiske krefter. Det vil vi oppdage når lov om barnehage skal behandles.

Statskirken er for flertallet av vårt folk trygghet i en urolig og usikker verden. Dette tror jeg vi skal ta realistisk hensyn til, og vedta et avsnitt i prinsippprogrammet som kan bidra til å hjelpe de titusener av våre kristne medlemmer og velgere, ikke minst i den lokale debatt rundt omkring i landet.

Knut Nordbø, Aust-Agder: Jeg stiller meg litt tvilende til om landsmøtet i for sterk grad skal slå fast i prinsippprogrammet det som Sivertsen-komitéen er kommet fram til. Det at Arbeiderpartiet legger vekt på den kristne moral og dens betydning for historie og vår kulturarv er viktig.

Men det spørsmålet jeg stiller meg, er det på bakgrunn av at prinsippprogrammet ikke har noe om kristendom at mange velgere i dag tar avstand fra Arbeiderpartiet?

Jeg tror det er gjennom de sakene som Arbeiderpartiet har lagt fram, abortsaken og nå lov om barnehager, som brukes mot Arbeiderpartiet. Og på den bakgrunn stiller jeg meg tvilende til at sjøl om vi får det inn i prinsippprogrammet så bør vi føle en moralsk forpliktelse igjen til at de praktiske oppgavene som vi fører fram i Arbeiderpartiet må få innpass i de sakene som vi jobber med. Er landsmøtet villig til å ta den konsekvens at et vedtak på landsmøtet som innebærer en eller annen form for kristendomsparagraf i prinsippprogrammet? Landsmøtet bør vurdere ganske nøye den formulering som skal legges til grunn for de vedtak som eventuelt skal fattes med hensyn til prinsippprogrammet.

Aage Ingjer, Akershus: Det ble sagt at jeg kjørte hardt ut mot de kristelige folkehøgskolene. Det mener jeg at de kristne sosialistene i en del tilfelle bør gjøre. Når jeg foreslår at folkehøgskolene skal innarbeides i et helhetssystem for skolene, mener jeg ikke at folkehøgskolene dermed nødvendigvis skal ha de samme fagplanene som den videregående skolen har. Jeg mener at de bør beholde sin egenart. Jeg er enig i at vi i prinsippprogrammet må avklare vårt forhold til kristendommen. Jeg er ikke enig i at vi der skal uttale oss om kristendomsundervisningen i skolen. Jeg er heller ikke enig i at vi skal bruke uttrykk som den som tror, den som ikke tror. Jeg vil derfor stille følgende konkrete forslag som jeg ber om tas inn i prinsippprogrammet hvis det blir vedtatt:

«Arbeiderpartiet erkjenner kristendommens betydning i vår kulturarv. Arbeiderpartiet ønsker et samfunn med trosfrihet og toleranse der alle livssyn må bli respektert på like linje. Arbeiderpartiet vil på solidaritets-tankens grunnsyn samle mennesker på tvers av livssyn og trosforskjeller.»

Olav T. Laake, Landsstyret: Dette er i videste forstand en toleranseerklæring, men på en litt annen måte enn visse talere har oppfattet det her. Min hovedmotivasjon for å stemme for en slik konklusjon, hvis den da kommer fra redaksjonskomiteen, er følgende:

For det første vil ikke dette om det tas inn i prinsippprogrammet slik Sivertsen-komiteén har antydnet, endre Det norske Arbeiderpartis holdning til disse spørsmål. Men det vil gi uttrykk for den holdning vi har. For det andre viser vi ved dette at vi aksepterer den grunnleggende rolle som kristendommen har spilt i vår historie, i vår kultur, i vårt åndsliv. For det tredje avgir vi ved dette en toleranseerklæring overfor de mange mennesker også for de partivenner som har følt en kald skulder fra partiets side, fra visse

partifellers side, på grunn av deres religiøse engasjement. Derfor bør vi få en erklæring slik som Sivertsen-komiteén har antydnet, og den bør ikke avsvettes.

Bjørn Hall-Hofsø, Tromsø: Det har vært gitt mange sitater fra denne talerstolen, også sitater i innstillinga fra komiteén. Nå sitter jeg igjen med et lite fromt ønske om at denne forsamling var like villige til å sitere sosialistiske profeter som andre profeter.

Vårt grunnsyn er tuftet på den demokratiske sosialisme, tar sikte på å omforme vårt samfunn, tar sikte på å gjennomføre dette med likhetsprinsippet, og skape et samfunn med rettferd og toleranse, heri ligger også respekten for trosretninger.

Jeg vil referere et forslag som allerede er reist i Landsstyret:

«Norsk samfunnsliv må utvikle seg på grunnlag av folkets innsats. Vårt samfunn har mottatt sterke impulser utenfra. Blant annet på det økonomiske, politiske og religiøse området, sosialismen og kristendommen hører til disse påvirkninger. Arbeiderbevegelsens grunnleggende mål er å om-danne samfunnssystemet fra kapitalisme til demokratisk sosialisme. I dette arbeidet vil Det norske Arbeiderparti samle mennesker på tvers av livssynsskille og trosforskjeller. Vi vil et samfunn med trosfrihet og toleranse. Det må i partiet alltid holdes klart at både den som tror, og den som ikke tror eller ikke gir uttrykk for noen tro, må bli respektert på like linje.»

Helge Sivertsen, Jeg vil bare si dette at det vi i utvalget har villet peke på er at kristendommen er en vesentlig del av kulturarven i landet og det ville etter min mening være dårlig kulturformidling og dårlig åndsfridom også om ikkje skolen ga ungdom kjennskap til den.

Det vi seier i utvalget om programmet, er ikkje å gå på akkord på trufridom og toleranse, en mener tvert imot her å gi ei fråsegn om toleranse som vi alltid har stått for og som vi alltid må stå for.

Debatten om saklistas pkt. 8 var dermed avsluttet. De framsatte forslag ble besluttet behandlet slik:

3 forslag fra *Aage Ingjer*:

Vedtak: Oversendes Redaksjonskomiteén for andre politiske saker.

Forslag fra *Johs. B. Thue*:

Vedtak: Oversendes Redaksjonskomiteén for andre politiske saker.

Forslag fra *Bjørn Hall-Hofsø*:

Vedtak: Oversendes Redaksjonskomiteén for andre politiske saker.

Knut Egil Knudsen ble innvilget permisjon.

INNSAMLING TIL VIETNAM

Dirigenten refererte skriv fra Landsorganisasjonen i Norge vedrørende Arbeiderbevegelsens Vietnam-innsamling:

«Arbeiderbevegelsens Vietnaminnsamling

Arbeiderbevegelsens Internasjonale Støttekomité tillater seg å foreslå en innsamling på DNA's landsmøte 1975 til fordel for krigsrammede i Vietnam. Landsmøtet vil være kjent med at støttekomitéen har påbegynt en større innsamling i landsmålestokk og at sekretariatet i LO har oppfordret fagorganiserte til å gi en timelønn.

Det nødvendige praktiske materiell for en innsamling er tilgjengelig.

Arbeiderbevegelsens
Internasjonale Støttekomité
Einar Strand

BLOMSTER TIL MAGNE ANTHONSEN, MOELV, FOR HANS INNSATS I VERVEARBEIDET

Før behandlingen av saklistas pkt. 9, ba partiformannen, *Trygve Bratteli*, om ordet. Han sa:

Ved innledningen av dette landsmøtets behandling av faglig-politisk samarbeide, vil jeg gjerne feste oppmerksomheten ved en av våre fagorganiserte partifeller som i det siste året har gjort et spesielt arbeide. Jeg vil be Magne Anthonsen fra Moelv å komme fram her et øyeblikk. Magne Anthonsen er bl. formann i Samorganisasjonen på Ringsaker. Han er også formann i Moelv arbeiderlag som har 356 medlemmer. Han er viseordfører i Ringsaker, som er Hedmarks største kommune. Han er dessuten avdelingsbestyrer ved Hamar Arbeiderblads kontor i Moelv. Han driver altså på et bredt felt, et utpreget faglig-politisk arbeide. Det er det imidlertid mange som gjør. Det er i forbindelse med resultater i dette arbeidet som gjør at vi på denne måte vil feste oppmerksomheten ved Magne Anthonsen. I dette sitt faglig-politiske arbeidet har han i sin hjembygd på vel ett år personlig tegnet 261 medlemmer, dette er rekord selv i Hedmark. Derfor vil vi gjerne på denne plass og med disse blomster takke deg for innsatsen.

NYE GJESTER FRA SVERIGE

Sten Andersson og *Tage Petterson* fra Sverige ble hilst velkommen til landsmøtet.

Saklista, pkt. 9:

ARBEIDERPARTIET OG FAGBEVEGELSEN

Utvalgets innstilling er trykt i landsmøtehefte nr. 2. Utvalgets formann *Ivar Leveraas* holdt denne innledningen:

Samarbeidet mellom fagbevegelsen og Arbeiderpartiet har spilt en viktig rolle gjennom hele arbeiderbevegelsens historie. Og, det er en gammel erfaring at det er i tider med politisk enhet i bevegelsen – en sterk fagbevegelse – og et nært faglig-politisk samarbeid at vi har størst slagkraft og evne til å tjene vanlige folks interesser. At det faglig-politiske samarbeid har vært av stor betydning viser også det faktum at det alltid har stått strid om det. Fra krefter utenfor vår egen bevegelse har hele ideen om at fagbevegelsen skulle samarbeide med partiet vært angrepet. Særlig har det kollektive medlemskap vært i søkelyset. Og, angrepene har kommet både fra såkalt radikalt – og mer konservativt hold.

- Kritikken fra kommunistene går tilbake helt til Moskva-tesenes tid: Et parti bygd på kollektivt medlemskap kunne ikke leve opp til «den demokratiske sentralismens» strenge disiplinkrav.
- Kritikken fra de konservative – og liberale – har vært at fagbevegelsen burde være «nøytral», og – at det er galt av fagforeninger å skaffe seg politisk innflytelse ved å melde sine medlemmer kollektivt inn i et politisk parti.

Vi som er her kjenner betydningen av det faglig-politiske samarbeid og det kollektive medlemskap, og vi setter det høyt. Men, vi må erkjenne at agitasjonen mot det har hatt sin virkning.

Det kollektive medlemskap har i den seinere tid vært i klar tilbakegang. Selv om det varierer fra sted til sted, er det faglig-politiske samarbeidet ikke godt nok — i praksis.

I dag er ca. 500 fagforeninger tilmeldt partiet med til sammen ca. 55 000 medlemmer. Det er ca. 8,5 prosent av LOs medlemstall. Bare for få år siden var prosentandelen dobbelt så stor. Selv om vi har hatt en del innmeldinger i den seinere tid, har vi hatt flere utmeldinger. Resultatet er en nettotilbakegang både i antallet kollektive medlemmer — og i partiets samlede medlemstall. Men fortsatt utgjør de kollektive medlemmer ca. 40 prosent av partiets medlemmer totalt.

Denne utviklingen krever en gjennomgang og intensivering av det faglig-politiske samarbeid. Da partiets landsmøte i 1973 — i det vedtak som var utgangspunkt for vårt utvalg — ønsket en utredning om det kollektive medlemskap og *alternative* samarbeidsformer — ble nettopp dette gjenspeilet.

Vårt utvalg startet sitt arbeid med drøftinger av det kollektive medlemskap. Vi prøvde å være så kritiske som mulig mot det, vi innhentet en betenkning om de rettslige sider ved det, og vi søkte slagkraftige alternativer til det.

Vi kom til at vi i første omgang skulle utarbeide et debattopplegg til bruk i fagbevegelsen og partiet.

Etter å ha presentert det prinsipielle utgangspunkt for samarbeidet, konkrete saker å samarbeide om, og alternative samarbeidsformer – reiste debattopplegget 3 hovedspørsmål knyttet til:

- en vurdering av det nåværende samarbeid,
- kravene til et reelt faglig-politisk samarbeid,
- og, organiseringen av dette samarbeidet i framtida.

Synspunktene som kom inn spriker en del, men noe framstår klart:

- Reelt samarbeid oppnås bare når begge parter – på alle plan – er interesserte og aktive.
- Innholdet i det faglig-politiske samarbeid ses på som viktigere enn selve organisasjonsformene.
- Det er liten stemning for nye medlemskapsformer i partiet. En ønsker å beholde – og vitalisere – det kollektive medlemskapet som grunnstammen også i det framtidige samarbeid. Og, alternativer og supplementer må bygges videre ut fra dette.

På bakgrunn av disse hovedsynspunktene har utvalget i sin innstilling valgt å tolke sitt mandat videre enn vi gjorde i debattopplegget. Vi mener å ha dekning for dette, bl. a. fordi det i landsmøtevedtaket het at siktemålet må være å gi *«alle fagorganiserte gjennom sine foreninger mulighet til å delta i partiet.»* Derfor har vi, ved siden av samarbeidsorganer, trukket inn slike forhold som den daglige praksis, bl. a. i programarbeid, nominasjonsprosess og saksbehandling. Og, vi har påpekt at informasjonsarbeidet, arbeiderpressa, ungdomsarbeidet og skoleringsvirksomheten er viktige faglig-politiske oppgaver. De kan bare løses tilfredsstillende i et nært samarbeid mellom fagbevegelsen og partiet. Derfor må de tillegges betydelig vekt i framtidens samarbeid.

I vår innstilling understreker vi at de målsettinger som fagbevegelsen og partiet har trukket opp hver for seg er sammenfallende og viser at fagbevegelsen stort sett kan løse sine oppgaver på 3 måter:

- egne organisasjonsmessige tiltak,
- forhandlinger med arbeidsgiverne,
- innflytelse på samfunnets politiske organer.

LOs handlingsprogram er i høy grad et samfunnspolitisk program. Det tar i overveiende grad opp saker som *må* løses gjennom samfunnets organer, og som i det hele tatt *ikke* kan løses på annen måte!

Derfor er fagbevegelsen avhengig av politisk samspill med et sterkt Arbeiderparti. Det er ofte sagt at ingen regjering kan styre Norge på tvers av – og i strid med – fagbevegelsens interesser. Det er trolig sant! Men LOs muligheter til *aktivt* å være med og styre samfunnsutviklingen er uendelig mye større med en Arbeiderparti-regjering enn med noe annet alternativ.

En slik regjering kan vi bare få ved et sterkt Arbeiderparti med bred velgermessig oppslutning. Og, bare med flertall i folket bak oss kan fagorganisasjonen og partiet sikre en samfunnsutvikling i tråd med våre mål. Dette vet flertallet av de fagorganiserte – og de stemmer da også på Arbeiderpartiet.

Både fagbevegelsen og partiet er – og må være – frie og selvstendige organisasjoner. Men det er en grunnleggende kjennsgjering at felles mål best kan nås i felles innsats – gjennom et aktivt samarbeid. Uten et slikt samarbeid vil både fagbevegelsen og partiet være svakere. Også her gjelder det gamle ord: *Samhold gjør sterk*. Det faglig-politiske samarbeid bør ha bredde, og gjerne flere bein å stå på. Og, én oppgave må være å sikre – slik landsmøtet i 1973 uttalte: «*at alle fagorganiserte – gjennom sine foreninger skal ha muligheter til å delta i partiet.*»

Landsmøtet — denne gangen — kan i sterk grad bidra til en avklaring av de veier vi skal følge. Vårt utvalg har sett på spørsmål som angår det sentrale plan og fylkesplanet. Men i hovedsak tar vi opp saker og forhold som dreier seg om virksomheten på det lokale plan.

Når det gjelder de lokale samarbeidsformer, har det vært et hovedpoeng å tilfredsstille 2 hensyn:

- Organisasjonsformene må kunne tilpasses til forholdene på det enkelte lokale sted, samtidig som det må kunne passes inn i et landsomfattende mønster.
- Og, de former en velger å satse på må dels kunne være alternativer og dels supplementert til hverandre.

Vi har altså ikke sett det som en oppgave å finne fram til former som *skal* nyttes over alt, men som *kan* nyttes!

Vi kan velge to hovedlinjer med hensyn til de konkrete samarbeidsformer lokalt. Disse kan sikre de fagorganiserte innflytelse, enten

- gjennom former for medlemskap i partiet eller
- gjennom konsultasjoner, samråd og andre former som ikke forutsetter medlemskap.

For vår del ser vi det som en fordel for begge parter at samarbeidet bygger på medlemskap fra de fagorganiserte enten kollektivt eller gjennom faglige partilag.

I de svar som er resultatet av vårt debattopplegg er verdien av det kollektive medlemskap sterkt understreket. Til tross for at de i dag kun omfatter 8,5 prosent av de fagorganiserte, finnes det ikke fullgode alternativer til det - i dag. Og, der det nyttes aktivt gir det fagbevegelsen betydelig, ja ofte helt avgjørende innflytelse.

Spørsmålet i denne forbindelse, er selvsagt: vil vi kunne gjenreise det kollektive medlemskap på en radikal måte - og få det til å omfatte flertallet av de fagorganiserte?

Etter vår oppfatning er det mulig å øke tilslutningen til det kollektive medlemskap. Det krever i tilfelle en offensiv og omfattende satsing både fra fagbevegelsen selv, partiet og de faglig-politiske utvalg, og alle de tillitsmenn og medlemmer i fagbevegelsen som ønsker et sterkt faglig-politisk samarbeid.

Men, en vitalisering av det kollektive medlemskap krever etter vår oppfatning en omlegging på to viktige punkter.

For det *første* bør en innføre det prinsipp en bl. a. har i Sverige - nemlig at en fagforening må melde seg inn i partiet med alle sine medlemmer - bortsett fra de som reserverer seg. Da vil fagforeningsboka reelt også kunne være medlemsbok i partiet. Og, det vil gi de kollektive medlemmer alle de rettigheter som enkeltmedlemmene har i partiet.

For det *andre* bør en legge om kontingentsystemet og satsene for de kollektive medlemmer. I dag betyr kontingenten fra de kollektive medlemmer lite for *partiet*. Men for mange *fagforeninger*, kan den ha en betydning og spille en rolle med hensyn til tilmelding til partiet. Vi må derfor sørge for at økonomien ikke blir et argument for å stå utenfor. I Landsstyremøtet - hvor vår innstilling også ble behandlet - ble f.eks. forslaget om gruppekontingent nevnt i diskusjonen.

La oss understreke at vi ikke er ute etter billigsalg på medlemskap i partiet. For oss er den politiske markering fra fagforeningenes side det viktige.

Disse omleggingene kan bare skje etter endringer i partiets lover. Hvis landsmøtet gir sin tilslutning til vårt opplegg, må en komme tilbake til dette på neste landsmøte.

Utvalget mener også at en må bygge ut ordningen med faglige partilag, hva enten de omfatter én arbeidsplass, én fagforening eller flere fagområder.

Men vi må også se i øynene at det er langt fram. Uten at vi har absolutt oversikt, ser det ut som vi har 60—70 slike lag i landsmålestokk. Langt bortimot halvparten er i Oslo. Skal denne formen bli hovedveien, kreves altså en enorm organisasjonsmessig og politisk innsats. Men den kan settes i verk — uten ytterligere formaliteter!

Faglig-politisk utvalg i Nordland har i et brev til landsmøtet sagt at det er dette som må prioriteres.

Fordi hverken det kollektive medlemskap eller antallet faglige partilag er særlig omfattende i dag, og ikke gir et tilstrekkelig bredt faglig-politisk samarbeid, og — fordi samarbeidet trenger flere bein å stå på, mener vi at det er nødvendig også å satse på andre former — som *ikke* forutsetter medlemskap.

For det første tar vi opp spørsmålet om de faglig-politiske utvalg.

Sentralt har vi i dag et faglig-politisk utvalg mellom DNA og LO. Vi antyder en utvidelse av dette utvalget.

Dessuten foreslår vi at det opprettes et faglig-politisk forum hvor Stortingsgruppa, fagforbund og andre organisasjoner i bevegelsen kan møtes fast. Her bør en drøfte faglig-politiske saker, valgkampopplegget, tiltak i distriktene, arbeidet blant ungdom, informasjons- og skoleringsvirksomheten. Vi peker på det sterke behovet for kontakt mellom Stortingsgruppa og fagforbundene, både med hensyn til generelle spørsmål — og med hensyn til saker av spesiell interesse for det enkelte forbund.

I alle fylker har vi i dag faglig-politiske utvalg. Siden fagbevegelsen egentlig ikke har fylkesorganisasjoner, må samarbeidet her — foreløpig — knyttes til LOs og forbundenes distriktssekretærer. Med reformene i lokalforvaltningen vil fylkeskommunene spille en stadig viktigere rolle. En bør derfor — i hvert enkelt fylke — finne praktiske samarbeidsmønstre som sikrer den nødvendige kontakt, også med de ordinære organisasjonsledd i fagbevegelsen.

Vi har i dag faglig-politisk utvalg i 110 kommuner. Vi bør få det i alle kommuner hvor fagbevegelsen har fotfeste. Formannen i utvalget bør tiltre både kommunestyregruppa og partistyret.

Vi nevner — som en mulighet — at en i den enkelte kommune kan opprette faglig-politiske representantskap.

Representantskapet må i så tilfelle bestå av utsendinger fra fagforeningene. Representantene må selv være partimedlemmer. Oppgavene må være å drøfte viktige faglig/politiske saker, koordinere arbeidet i forholdet til partiet og velge det faglig-politiske utvalg.

Dette forslaget har fått en viss tilslutning. Men, før en setter slike representantskap ut i livet bør en – på det enkelte sted – nøye vurdere om det er nye organer en trenger og om dette f. eks. kommer i konflikt med samorganisasjonenes oppgaver og arbeid.

Vårt mest vidtgående forslag når det gjelder organisasjonsreformer, er å foreslå at det enkelte kommuneparti kan åpne for at fagforeningene kan bli direkte representert i partiets representantskap.

Det kan – f. eks. – skje ved at hver fagforening gis tilbud om å velge 2 representanter til representantskapet, som ellers vil bestå av representanter for partiavdelingene – etter gradert skala. Dette må eventuelt skje på to betingelser:

- den enkelte fagforening må fatte positivt vedtak – helst på årsmøtet – om at den vil la seg representere.
- De som velges som representanter må være individuelle medlemmer av partiet.

Et slikt tilbud vil markere Arbeiderpartiet som de fagorganisertes parti. Dette kan ikke gjøres obligatorisk for kommunepartiene. De må selv avgjøre om de ønsker ordningen. Og, det krever også en endring i partilovene. Forslag om det foreligger ikke til dette landsmøtet.

For fagbevegelsen representerer tilbudet en «basisordning». Den kan bygges ut både gjennom kollektivt medlemskap og ved etablering av faglige partilag.

Vi er klar over at dette forslaget innebærer et helt nytt prinsipp – og at det kan reises mange motforestillinger mot det. Jeg skylder også å legge til at entusiasmen for forslaget varierte i utvalget, selv om det som er sagt i innstillingen er enstemmig.

Vi ser vårt forslag i klar sammenheng med vurderinger av det kollektive medlemskap, og mulighetene for at det skal kunne omfatte flertallet av de fagorganiserte. Og, vi ser det i sammenheng med de stadig mer åpne forhold i alle partiers indre liv.

Vi reiser forslaget til en foreløpig prinsipiell avklaring på dette møtet, med sikte på å få et grunnlag for prøveordninger og de nødvendige endringer i partilovene på neste landsmøte.

Som tidligere påpekt betrakter mange innholdet i det faglig-politiske samarbeid som viktigere enn selve organisasjonsformene.

I den sammenheng understreker utvalget to forhold:

- Partiet må invitere de valgte organer i fagbevegelsen til å ta aktivt del i partiets saksbehandling.
- Og, partiet må ha full rett til – gjennom sine medlemmer – å bygge ut et agitasjons- og informasjonsnett i fagbevegelsen.

Ut fra disse prinsippene sier vi en del om *programbehandlingen* – i partiet, *nominasjonsprosessen* og *den ordinære saksbehandling*.

I alle disse forhold understreker vi betydningen av å trekke fagbevegelsen med, ved at de er med i programbehandlingen fra start til slutt — og ved at fagorganisasjonen er med i nominasjonsprosessen — og ved at fagorganiserte blir nominert og valgt. På denne måten viser vi i praksis at vi er de fagorganisertes parti. I denne forbindelse er det grunn til å minne om at vi ved flere anledninger har vedtatt fellesprogrammer som har vært forpliktende både for partiet og fagbevegelsen. I de sammenhenger har alle fagforeninger hatt muligheter til å påvirke partiets politikk.

Sterkest er imidlertid behovet for å la fagbevegelsen ta del i den ordinære løpende saksbehandling. Fra partiets side må vi vise mer åpenhet, vi må stimulere fagbevegelsen til engasjement og lytte til dens råd. Gjennom konsultasjoner, rådslag og debatt- og studieopplegg kan vi knytte linjene mellom organisasjonsarbeidet og de politiske avgjørelser mye nærmere. Jeg minner om den betydning det faglig-politiske samspill har hatt for f. eks. bedriftsdemokratiet og arbeidsmiljønsaken.

Utvalget vil understreke at det er i den daglige praktisering av samarbeidet at vi legger det virkelige grunnlag for et intimt samspill i alle forhold. Derfor må disse sider ved vår virksomhet tillegges betydelig vekt.

I et eget avsnitt har vi – ganske overflattisk – behandlet spørsmål vedrørende *informasjon, rekruttering og skolering*.

Generelt har vi betont det sterke ønske som er til stede i fagbevegelsen om kontakt med de folkevalgte på alle plan. Partiet må i sitt videre arbeid beflitte seg på å organisere besøk i bedriftsklubber, fagforeninger m.v. med sikte på at vi har et mest mulig direkte forhold til de fagorganiserte. Det er viktig at vi ikke bare gjør slike ting når det er valg – og når vi trenger hjelp. Også dette må bli en del av den faste praksis.

Vi ønsker å bygge ut ordningen med arbeidsplasskontakter som er partiets «valgte» tillitsmenn i fagbevegelsen, og vi må gi disse kontaktene grundig og kontinuerlig informasjon om viktige spørsmål. Det må være partiets og de faglig-politiske utvalgs ansvar å tilrettelegge denne informasjonen.

Norsk arbeiderbevegelse er i den lykkelige situasjon at vi har en av verdens sterkeste arbeiderpresser. Det er ingen tilfeldighet. Bare i et sterkt samspill mellom fagbevegelsen og partiet har det vært mulig å få dette til. Og, bare på denne måten er det mulig å beholde og styrke denne situasjonen.

På sin side spiller også avisene våre en stor faglig-politisk rolle. De må ha et våkent øye for det som skjer i fagbevegelsen og arbeidslivet. De bør ha nær kontakt med de faglige tillitsmenn og ta opp stoff om aktuelle faglige og politiske spørsmål.

Gjennom en nær kontakt med faglige tillitsmenn kan avisene bidra til å skape et tillitsforhold. Gjennom sin håndtering av faglig-politisk stoff kan de være med å løse konkrete saker. Og, det kan i sin tid bidra til en mer aktiv holdning fra tillitsmennene med hensyn til å utbre avisa.

Også ungdomsarbeidet er i realiteten en faglig-politisk oppgave av dimensjoner. Både for fagbevegelsen og partiet er en bedre rekruttering og aktivisering av ungdom av uvurderlig betydning. AUF og fagbevegelsen — og for den saks skyld også partiet — må samordne sin innsats på ungdomssektoren. Det er en oppgave å styrke AUF, samtidig som AUF erkjenner sin rolle som arbeiderbevegelsens ungdomsorganisasjon. En bør søke å etablere ungdomsgrupper på arbeidsplassene og — å bygge bro mellom ungdom i utdanning og ungdom i arbeid.

Generelt er det vår oppfatning at arbeiderbevegelsen må tillegge de frivillige organisasjoner større vekt og gi dem bedre arbeidsvilkår. En atskillig større del av de midler det offentlige i dag satser på ungdomsarbeid, bør kanaliseres gjennom ungdomsorganisasjonene, også de politiske.

Innenfor arbeiderbevegelsen drives det i dag en meget omfattende skoleringsvirksomhet. Det er et resultat av en helhertet innsats for utbyggingen av Arbeidernes Opplysningsforbund og voksenopplæringen generelt. Arbeiderbevegelsen er i dag den største partner i norsk voksenopplæring. Det ville ikke vært mulig uten et nært faglig-politisk samspill.

Denne virksomheten må bygges videre ut, spesielt på den faglig-politiske sektor. Mulighetene for dette — lokalt — vil nå være atskillig bedre når kommunelovens § 23 og § 25 i Lov om fylkeskommuner endelig er opphevet.

Vi må i større grad knytte vårt studiearbeid sammen med det alminnelige faglige, politiske og organisatoriske arbeid. Vi må bygge det bedre ut lokalt både i partiet og fagbevegelsen. AOF bør også i fortsettelsen være bindeleddet i det hele. Og, det forutsetter at våre kommune- og fylkespartier engasjerer seg enda mer i styrkingen og utbyggingen av AOF.

I hele bevegelsens arbeid må vi gjøre studiearbeidet til en naturlig del av vår saksbehandling, slik vi gjorde det i Program 69, Demokrati i hverdagen, Lov om arbeidsmiljø og liknende opplegg.

Partifeller!

Organisasjonsspørsmål oppfattes ofte som litt trivielle – og ikke så betydningsfulle som det mer direkte politiske arbeid. For arbeiderbevegelsen har alltid selve organisasjonsarbeidet vært grunnlaget for den innflytelse vi har klart å skaffe oss faglig og politisk. Dette understrekes også i flere av de innsendte forslag som foreligger til dette landsmøtet. Derfor bør dette arbeidet – generelt – gis høy prioritet.

Nå er vi utsatt for press fra mange sider. De borgerlige søker samarbeid med ett mål – å vippe oss ut av regjeringsposisjon i 1977. På arbeidsplassene og ellers markerer SV seg – ikke først og fremst ved å søke å styrke arbeiderbevegelsen, men ved direkte og indirekte å svekke den.

I arbeidslivet forbereder forbund med tilsammen 100 000 medlemmer etableringen av en såkalt «upolitisk» fellesorganisasjon utenfor LO, også først og fremst for å være et alternativ og en utfordrer til arbeiderbevegelsen.

Alt dette må vi gi svar! Styrket faglig-politisk samarbeid er et slikt svar! Det krever satsing på bred front! Partiets landsstyre har vedtatt å anbefale at vår innstilling legges til grunn for det videre arbeid på denne sektor. Vi håper landsmøtet følger denne anbefaling.

Men – partifeller – det viktigste gjenstår – nemlig det *praktiske arbeid, oppfølgingen* – det å sette det hele ut i livet. Her må alle organisasjonsledd i bevegelsen kjenne sitt ansvar og se sine oppgaver. Innenfor arbeiderbevegelsen planlegger vi nå et omfattende framstøt for å aktivisere det faglig-politiske samarbeid. I denne sammenheng vil studiearbeidet spille en stor rolle. Vi vil gå ut i et bredt opplegg hvor ideologiske spørsmål, konkrete politiske saker, praktisk tillitsmannsarbeid og selve det faglig-politiske samarbeid vil stå i sentrum.

Og, vi håper fra kommunevalget i år – til Stortingsvalget i 1977 å mobilisere hele bevegelsen – på alle plan i dette arbeidet – som vil ha to mål:

- For det første å sikre valgseier og fortsatt arbeiderstyre ved Stortingsvalget i 1977.
- For det *andre* å bidra til en varig styrking av *hele* bevegelsens stilling, slik at Landsorganisasjonen og Det norske Arbeiderparti også i framtida har kraft og tyngde til å utgjøre en demokratisk – sosialistisk drivkraft i norsk politikk.

Formiddagsmøtet hevet kl. 13.05.

Ettermiddagsmøtet tirsdag 22. april 1975.

Møtet ble satt kl. 15.00. Dirigent: *Tor Aspengren*. Sekretærer: *Eli Andreassen, Marit Wikholm og Gudmund Eriksen*.

Dirigenten ønsket velkommen til de danske gjester *Anker Jørgensen og Ejner Hovgaard Christiansen*.

Carlos Morales, Chile, frembrakte en hilsen til Landsmøtet. Hans tale ble oversatt av *Bjørn Tore Godal*:

Kamerater:

La meg først få takke for den varme velkomst fra partiformannen, statsminister Trygve Bratteli og fra dere alle på landsmøtets første dag.

Jeg slapp ut av Chiles fengsler for bare 2 måneder siden, eller rettere sagt ut fra konsentrasjonsleiren på Dawson-øya sør i Chile. Denne form for forvaring kan bare sammenliknes med nazi-tida i Europa. Sammen med mine kamerater, noen av dere vil kjenne navnene Anselmo Sule og Hugo Miranda fra det radikale parti i Chile, er jeg nå i Europa, for å takke for all støtte og for å be om ny, fra arbeiderklassen og alle demokratiske krefter i det internasjonale samfunn. Først i fengslet fikk vi vite om Salvador Allendes tragiske skjebne. Juntaen i samarbeid med imperialistiske krefter CIA og internasjonale selskaper som ITT, stod bak ugjerningen. Vi er glad for at arbeidere og demokrater ikke minst i de nordiske land, straks gikk til handling, både ved boikott-aksjoner og på annen måte. Chiles sak er demokratiets sak. Demokratiets sak er vårt felles ansvar. I Chile er vi stolt over mer enn 150 års demokratiske tradisjoner. Dagens diktatur har ikke bare tatt av dage det politiske system, men også tatt livet av tusener av chilenerne. Vi har mer enn 6000 politiske fanger, mange av dem er blitt torturert. Juntaen har stengt vårt parlament, stengt ute lærere, elever og studenter på utdanningsinstitusjonene, og forbudt alle demokratiske partier og organisasjoner. Fagbevegelsen er rammet av samme skjebne. Mantall og valgmateriell brennes på gatene, slik marxistisk litteratur og så brennes. Sensuren rår i alle massemedia. Folk fengsles uten lov og dom. Inflasjonen siste år var 400 prosent, arbeidsløsheten mellom 15 og 20 prosent, gjennomsnittslønna for en chilener er 150 kroner i måneden. Det rår sult og nød. Derfor slåss vi i dag i og utenfor Chile mot nazismen og for folkestyret. Vi ber om fortsatt støtte fra regjeringen, Det norske Arbeiderparti og fra hele den internasjonale arbeiderbevegelse.

Dirigenten takket *Carlos Morales* og ønsket ham og hans folk lykke til i det videre arbeid.

Dirigenten opplyste at en innsamling til arbeiderbevegelsens Vietnam-aksjon ville bli foretatt langs bordene.

Sakslista pkt. 4:

INNSENDE FORSLAG

Redaksjonskomitéens formann Reulf Steen la fram innstilling fra Redaksjonskomitéen for oppgaver i lokalsamfunnet m.v.:

Innsendte forslag:

A 4:

En rekke av de synspunkter som kommer fram i forslaget, er innarbeidet i andre forslag til vedtak fra landsmøtet.

Forslaget oversendes for øvrig til Sentralstyret.

Vedtak: Enstemmig vedtatt.

A 9:

En viser til at Arbeiderpartiet i sitt arbeidsprogram for inneværende stortingsperiode har forpliktet seg til å omvurdere flere sider av vårt skattesystem, bl.a. en omfordeling av skatteinntektene mellom kommuner, fylker og stat.

Landsmøtet ber Regjeringen arbeide videre med tiltak i forbindelse med fordeling av ansvar og oppgaver mellom stat, fylker og kommuner som kan sikre Oslo en rimelig økonomi i årene framover.

Vedtak: Enstemmig vedtatt.

A 15:

Landsmøtet slutter seg til intensjonene i forslaget og viser til arbeidsprogrammet for inneværende stortingsperiode.

Forslaget oversendes Sentralstyret som ledd i det videre arbeid med saken.

Vedtak: Enstemmig vedtatt.

A 16:

Forslaget er behandlet i uttalelsen om miljø- og ressursproblemer. En viser ellers til de omfattende stortingsmeldinger som Regjeringen har lagt fram om oljepolitikken. Oljepolitikken har ellers vært drøftet i et rådslag blant partiets medlemmer.

Forslaget oversendes til Sentralstyret.

Vedtak: Enstemmig vedtatt.

A 17:

Saken er til behandling i partiets fiskeriuvalg.

Forslaget oversendes Fiskeriuvalget.

Vedtak: Enstemmig vedtatt.

A 18:

Det vises til landsmøtets behandling av miljø- og ressursproblemene.

Vedtak: Ingen merknader, forslaget godkjent.

A 19:

Saken oversendes Regjeringen.

Vedtak: Forslaget godkjent.

A 20, A 21, A 42, A 43 og forslag fra Kjell Opseth, Sogn og Fjordane:

«Arbeiderpartiet ser det som særs viktig at bustadsreisinga på uproduktiv grunn stimulerast. Partiet vil derfor snarast utgreie spørsmålet om tilskot til grunnlagninvesteringane, slik at bruken av bratt og ulendt terreng ikkje fører til dyrare bustader og/eller dårlegare bumiljø».

Redaksjonskomitéens innstilling:

Det er ikke tilfredsstillende at kommunene på grunn av finansieringsordninger eller lånerammer må sette ut boligfelter hvor vanlige familier som er avhengig av husbanken, er utestengt. For snevre lånerammer kan også føre til senking av standarden i nye boligområder, eller at kommuner må bruke dyrket mark til boligtomter i stedet for fjellgrunn.

Forslagene oversendes Sentraslyret til videre behandling.

Vedtak: Enstemmig godkjent.

A 22:

Forslaget anses dekket av forslaget til lov om produktkontroll, lov om arbeidsmiljø og det pågående arbeid om avtaler med andre land mot luftforurensninger.

Vedtak: Ingen merknader, forslaget godkjent.

A 23 og A 24:

Landsmøtet pålegger Sentraslyret og Regjeringen å arbeide for tiltak som kan bedre kommunenes muligheter til en mer effektiv politikk mot forurensninger.

Vedtak: Godkjent.

A 25, A 26, A 27 og A 30:

Forslagene anses dekket av partiets arbeidsprogram for inneværende stortingsperiode. En rekke tiltak er allerede truffet for å styrke kollektivtrafikken. I nær framtid vil det foreligge en innstilling fra utvalget som etter oppdrag fra den første regjeringen Bratteli skal utforme en felles samferdselsplan for landet.

Olav Engen, Oppland (til forslag A26): Med den utvikling Linje-gods etter min mening har tatt, tviler jeg på at det er samfunnsmessig riktig lagt til rette. Gods skal fram, hurtig, direkte og på billigste måte for leverandør og mottaker. Har vi i Arbeiderpartiet gått inn

for noe som ikke fungerer etter vårt prinsipp, mener jeg at det er vår plikt også å snu utviklinga. Utfra dette setter jeg fram følgende forslag: i tillegg til A 26 fra Rendalen arbeiderlag:

«Det nedsettes en komité som tar opp linjegodsavtalen på nytt og leverer innstilling til Sentralstyret innen utgangen av 1975.»

Reiulf Steen: Jeg kan tenke meg at vi løser problemet ved at vi oversender forslaget til Sentralstyret. Å ta opp en realitetsbehandling av dette på det nåværende tidspunkt i landsmøtet vil være vanskelig. Hvis det ikke kommer innvendinger i mot det, forslår jeg det oversendes Sentralstyret og Regjeringen.

Vedtak: Innstilling fra redaksjonskomitéen godkjennes. Forslaget fra Olav Engen oversendes Sentralstyret og Regjeringen.

A 28 og A 29:

Forslagene blir vurdert i samband med behandlingen av forslaget til samferdselsplan.

Ole Jacobsen, Troms: Redaksjonskomitéens utsagn om forslag til videreføring av Nordlandsbanen nordover fra Bodø, synes jeg er i svakeste laget. Jeg ville derfor hatt en sterkere formulering.

Reiulf Steen: Vi har gjennom de aller siste år hatt en utvikling av jernbanetrafikken som er gått helt på tvers av alt hva tidligere prognoser forutsa, og det har vært en meget oppmuntrende utvikling. Det er ganske klart at vi må ha en løpende vurdering av fordelingen av trafikk på vei og på bane, i takt med de veldige omveltningene som vi har opplevd, bl. a. i forbindelse med oljekrisen og de økte drivstoffomkostninger for motorkjøretøyer. Dette spørsmålet har vært oppe en lang rekke ganger i arbeiderbevegelsens forsamlinger, vi vet at det er et krav fra Norsk Jernbaneforbund, det har vært til omfattende behandling i Stortinget for ikke mer enn 2, 3 år siden, der samferdselskomitéen innstilte på og fikk tilslutning fra Stortinget til at man ikke satte endelig bom for en videre utbygging av Nordlandsbanen. I virkeligheten er redaksjonskomitéen gått veldig langt i å imøtekomme forslaget, synes jeg, fra Narvik Jernbanelag av DNA.

Vedtak: Innstillingen enstemmig godkjent.

A 41:

I tråd med arbeidsprogrammet for inneværende stortingsperiode er det gjennomført vesentlige økinger i bevilgningene til attføring og vernet arbeid. Det er behov for ytterligere økinger. Målet bør være integrering i det normale arbeidsliv.

Vedtak: Enstemmig godkjent.

A 46:

Det vises til innstillingen om «Problemer og oppgaver i lokalsamfunnet». En støtter intensjonen i forslaget og ber Sentralstyret sette i verk tiltak i samsvar med dette.

Vedtak: Enstemmig godkjent.

A 52:

Forslaget oversendes Sentralstyret.

Vedtak: Enstemmig godkjent.

A 53:

Forslaget oversendes Regjeringen.

Vedtak: Enstemmig godkjent.

A 55:

Landsmøtet finner at en ikke kan ta standpunkt til et enkelt spørsmål av denne karakter i utgiftsfordelingen mellom stat, fylker og kommuner.

Vedtak: Enstemmig godkjent.

A 60:

I samsvar med arbeidsprogrammet for inneværende stortingsperiode vil Arbeiderpartiet gå inn for at våre vassdrag blir utbygd innenfor rammen av den verneplan som er vedtatt av Stortinget. En viser ellers til forslag til uttalelse om ressursbruk og miljøvern.

Vedtak: Enstemmig godkjent.

A 61:

Landsmøtet viser til at Regjeringen har intensivert arbeidet med sikringen av myke trafikanter, også gjennom økonomiske tiltak.

Vedtak: Enstemmig godkjent.

Hilmar Egeli, Rogaland: Støtteordnignen til bygging av sykkel- og gangveier er et stort problem i dag. Fra veidirektoratets side hevdes det forskjellige synspunkter når det gjelder slike støtteordninger.

Mens denne diskusjonen pågår om støttetiltak for bygging av sykkel- og gangveier, for barn til skoleveien, så øker trafikken. Rogaland er ett av de fylker som ligger høyest når det gjelder trafikk-drepte mennesker, bl. a. barn. Og jeg vil be om at Regjeringen ved samferdselsministeren virkelig får fart i disse sakene nå, slik

at fylkene kan være helt forvisset om at det vil bli gitt økte bevilgninger fra statlig hold, og at det også vil bli utarbeidet retningslinjer for disse støttetiltak.

Annemarie Lorentzen, Regjeringen: I statsråd forrige fredag, gikk det en melding som nå ligger i Stortinget. Hittil dekker staten 100 prosent av utgiftene til fortau, når staten sjøl eier grunnen langs riksveien. Men meldingen inneholder et forslag om at staten skal dekke 100 prosent til gang- og sykkelveier i tilknytning til riksveier. Også 100 prosent når det gjelder sikring av overganger og planfrie kryss, slik at alle anleggsutgifter i tilknytning til trafikksikring langs riksveien nå faller på statens side. Når det så gjelder fylkesveier og kommunale veier, fant vi det ikke riktig å komme med noe konkret forslag der, hovedkomitéen for reformer i lokalforvaltningens innstillinger under arbeid, og man enda ikke vet hvordan fordelingen mellom stat, fylker og kommuner skal bli med hensyn til bidrag til kommunale og fylkeskommunale veier. Som et første skritt, er det jo vårt håp, at når staten påtar seg anleggsutgiftene av gang- og sykkelstier langs riksveien, vil det bidra til å trygge riksveien for dem som skal ferdes der.

Vedtak: Enstemmig godkjent.

A 62:

Forslaget oversendes Sentralstyret.

Vedtak: Enstemmig godkjent.

Forslag fremmet under debatten

Redaksjonskomitéen formann, *Reiulf Steen*, fremmet følgende innstilling:

Forslag til pkt. 7 a fra Arild Boman, Sentralstyret:

«En hjørnestein i Arbeiderpartiets kulturpolitikk er å styrke folks muligheter for egen aktivitet og utfoldelse innenfor kunst, organisasjonsliv og andre fritidsaktiviteter. En annen hjørnestein er å styrke mulighetene for profesjonelt kulturarbeid — gjennom vederlag for bruken av kunstnerisk arbeid, bl.a. i skolen, gjennom økt anvendelse av kunstnerisk arbeidskraft i lokalmiljøet og gjennom hensiktsmessige økonomiske tilskuddsordninger.

Arbeiderregjeringen har gjennomført nye statlige støtteordninger for kommunal og fylkeskommunal kulturaktivitet. Lokale kulturstyrer er her et hjelpemiddel for de folkevalgte organene i kanaliseringen av disse midlene.

Private profittinteresser representerer en fare for kommersialisering av kulturaktivitetene. Derfor er det en viktig kulturpolitisk oppgave å kjempe mot at kulturvirksomhetene blir et marked for forretningsinteresser.»

Redaksjonskomitéens formann foreslo:

Landsmøtet slutter seg til forslaget, som for øvrig er delvis dekket av forslaget til uttalelse om lokalsamfunnet og Regjeringens kulturmelding.

Vedtak: Enstemmig godkjent.

Forslag fra Aage Ingjer, Akershus:

- 1) Det norske Arbeiderparti vil gå inn for en ordning for renter og avdrag på boliglån, som gjør det lettere for nyetabelerte familier å make bo-utgiftene.
- 2) Det norske Arbeiderparti vil gå inn for en tilskuddsordning som ikke gjør det dyrere å bygge på fjellgrunn enn på dyrkbar jord.

Idet en viser til den annonserte boligmelding fra Regjeringen, oversendes forslaget til Sentralstyret.

Vedtak: Enstemmig godkjent.

Forslag fra Arne Bottolfsen, Rogaland:

«En del kommuner har fått særlige vansker på grunn av et høyt aktivitetsnivå som resulterer i økt tilflytting. Dette gjelder f.eks. Tromsø og Nord-Jæren-området. De uttellingene disse gjør nødvendig til grunnlagsinvesteringer, truer med å knekke kommunenes økonomi, fordi det tar lang tid å tjene inn igjen disse investeringene. Hensynet til å spare dyrket og dyrkbar jord fører til at investeringskostnadene er meget høye. På bakgrunn av dette foreslås:

1. Det stilles til disposisjon langsiktige lån, eventuelt også økonomisk tilskott for disse kommunene.
2. Husbankens lånerammer må mykes opp.»

Forslaget oversendes Sentralstyret.

Vedtak: Enstemmig godkjent.

Forslag fra Annelise Dørum, Kvinnesekretariatet:

1. Statlige og kommunale myndigheter må ved utarbeidelsen av reguleringsplaner for nye boligområder sørge for at det innpasses tilstrekkelige arealer for barnehager og barnas lek.
2. Husbanken utvider lånerammen for den enkelte bolig til å omfatte alle kostnader — også tomte-erhvervelse og opparbeidelse av tomta.»

Forslaget oversendes Sentralstyret.

Vedtak: Enstemmig godkjent.

Forslag fra Ullensaker Arbeiderparti:

«Ullensaker Arbeiderparti tilrår at kommunale avgifter knyttet til bo-situasjonen går inn i en samfunnsskatt som virker mer sosialt rettferdig enn det som er i dag.»

Forslaget oversendes Sentralstyret.

Vedtak: Enstemmig godkjent.

Forslag fra Ullensaker Arbeiderparti:

«Ullensaker Arbeiderparti vil anmode partiets sentrale myndigheter om å arbeide for å få fjernet moms på kommunale avgifter.»

Forslaget oversendes Sentralstyret.

Vedtak: Enstemmig godkjent.

Forslag fra Sigmund Nereng, Akershus:

«Det er nødvendig med bedre styring ved etablering av varehus. Både av hensyn til forbrukerne, men også av hensyn til de totale ressurser og miljø. Kooperasjonen som eies og ledes av forbrukerne selv, bør ha ansvaret for å utvikle et rasjonelt distribusjonsnett for forbruksvarer. Våre politiske myndigheter bør derfor legge forholdene til rette for kooperasjonens videre utvikling.»

Forslaget oversendes Sentralstyret.

Vedtak: Enstemmig godkjent.

Forslag fra Hans P. Pettersen, Akershus:

«Arbeiderpartiet ser det som en klar målsetting å sikre den vanlige borgers rett til å drive sportsfiske og småviltjakt i vårt vidstrakte land. De gjeldende regler tas opp til ny vurdering med sikte på å avklare om de er tilstrekkelige for å makte dette.

Det bør også vurderes om det er hensiktsmessig at staten gis hjemmel til å erverve disse rettigheter, og administrasjonen overføres til viltnemnda og innlandsfiskenemnda i de respektive kommuner.»

Forslaget oversendes Sentralstyret.

Vedtak: Enstemmig godkjent.

Forslag fra Ase Klundelién Haugen, Buskerud:

1. Tidspunkt for politiske møter må legges slik at det tas særlig hensyn til at småbarnsforeldre og skiftarbeidere skal få sjanse til å delta.
2. Ved partiarrangementer og kurs over mer enn én dag må det tilbys barnevakt og overnattingsmuligheter, slik at barn og foreldre kan holde nær kontakt med hverandre. Både kvinner og menn må ta ansvar for å være barnevakt.
3. Rett til dekning av utgifter til barnevakt eller tilsyn med handicappede må likestilles med retten til dekning av reiseutgifter og diettgodtgjørelse i partiarbeidet.»

Forslaget oversendes Sentralstyret.

Vedtak: Enstemmig godkjent.

Forslag fra Alf Hildrum, AUF:

«Det norske Arbeiderpartis landsmøte ber Regjeringen vurdere økonomisk støtte til politiske ungdomsorganisasjoner etter tilsvarende prinsipper som nå gjelder for partistøtten.»

Landsmøtet slutter seg til intensjonene i forslaget som forutsettes behandlet nærmere av Sentralstyret:

Vedtak: Enstemmig godkjent.

Saklista, pkt. 7 a:

PROBLEMER OG OPPGAVER I LOKALSAMFUNNET

Redaksjonskomitéen for oppgaver i lokalsamfunnet m.v. la fram:

Forslag til uttalelse om

Barnas plass i dagens samfunn:

Et samfunns levedyktighet avhenger av den vekst og utviklingsmulighet barn får.

Vår målsetting er et sosialistisk samfunn med trygghet, selvutfoldelse og solidaritet.

Disse prinsipper må være avgjørende for utformingen av lokalsamfunnet.

Landsmøtet slutter seg i prinsippet til kvinnebevegelsens program «Barnas plass i dagens samfunn». Landsmøtet vil anbefale kommunepartiene dette program som retningsgivende ved utformingen av lokalsamfunnets politikk på dette område.

Vedtak: Enstemmig godkjent.

OVER 5000 KRONER TIL VIETNAM

Dirigenten: Jeg vil be formannen i Arbeiderbevegelsens Støttekomité, Einar Strand, om å komme fram her. Får jeg lov til å overrekke denne kvitteringen for innbetaling ifra landsmøtet til Vietnam, som er kr. 5003.50, værsgod.

Einar Strand: Jeg må bare uttrykke min takk for den store velvilje som ble vist her på landsmøtet. Vi har allerede pr. i dag, Arbeiderbevegelsens internasjonale støttekomité og Folkehjelpen samlet inn 1.2 millioner. Vi har sendt en halv million kroner til FNs Høykomisær for flyktninger.

Tusen takk skal dere ha.

UTTALELSE OM OPPGAVER I LOKALSAMFUNNET

Redaksjonskomitéen ved Alf A. Øverli fremmet følgende forslag til uttalelse om

OPPGAVER I LOKALSAMFUNNET

Lokalsamfunnene må utvikles til et fellesskap som gir trygghet, selvutfoldelse og solidaritet. Sosiale og økonomiske skillelinjer må fjernes, og befolkningen må aktivt forme sitt eget lokalmiljø.

En av forutsetningene er et variert boligtilbud, og kommunene må økonomisk bli i stand til å føre en boligpolitikk som skaper harmoniske miljøer.

Låne- og støtteordninger til fornyelse av eldre boliger må bygges ut. Eldre boligområder som er uhensiktsmessig og dårlig utnyttet, må omreguleres.

Arbeiderpartiet vil arbeide for å forenkle behandlingen av reguleringsplaner og byggesøknader.

En bør finne frem til ordninger hvor de som skal bo i nye områder, får innflytelse på utforming av disse.

Kommunene skal ha større muligheter til å vedta og endre planer innenfor rammen av fylkesplaner og stadfestede generalplaner.

Det må skapes bedre samsvar mellom utgiftene til bolig og den enkeltes inntekt. Avdrags- og renteordninger må ordnes slik at belastningen blir minst i de perioder familiens utgifter vanligvis er størst. Det siktes her til barnefamilier. For husstander med lave inntekter må kravet til egenkapital reduseres.

I kommuner hvor det opprettes bydelsutvalg og grendeutvalg, skal disse gis konkrete arbeidsoppgaver og faste myndighetsområder. I sitt praktiske arbeid skal folkevalgte organer etablere hensiktsmessig samarbeid med frivillige organisasjoner.

Det må utvikles et aktivt samvirke mellom utøvende kunstnere og amatørvirksomhet.

Kunstnere må gis større muligheter til direkte kontakt med lokalmiljøet.

Offentlig behandling av saker som direkte berører enkeltpersoner, familier og grupper, skal forenkles, og det må skapes en klar ansvarsfordeling mellom stat, fylker og kommuner. Er det praktisk mulig, skal behandling av slike saker i flere ledd unngås.

Større tempo i behandling av enklere saker fremmes ved at avgjørelser i økt grad overføres til administrasjonen under hensiktsmessig folkevalgt kontroll. Slike avgjørelser må kunne ankes. Tiltak for økt rettssikkerhet og lik saksbehandling gjennomføres.

Alt etter de lokale forhold må kommunene etablere ordninger slik at befolkningen kan oppnå enkel og lett kontakt med såvel folkevalgte som administrative organer. Kommunene må i forhold til befolkningen være en enhet.

Kommunene skal være forpliktet til å gi den enkelte hjelp til å fylle ut nødvendige skjemaer, formularer og skrive søknader, skaffe fram nødvendige opplysninger og formidle klager og ankesaker.

Når kommunene skal gripe inn overfor den enkeltes eiendom eller i andre personlige forhold, skal de ha plikt til å dekke utgifter til juridisk hjelp, dersom ikke den berørte selv har naturlig tilgang på slik assistanse.

Kommunene skal alltid gi skriftlig beskjed om hvem i administrasjonen den enkelte skal henvende seg til i forbindelse med saker som er under behandling.

Plasseringen av arbeidsplasser må i årene framover i større grad bestemmes av hvor folk bor, og det må legges særlig vekt på at både kvinner og menn sikres arbeidstilbud innenfor det enkelte distrikt. De offentlige servicetilbud må få en bedre distriktmessig fordeling. Ungdommen må få rimelige arbeidsmuligheter i sine hjemdistrikter. Ved bygging av nye bedrifter og utviding av gamle, skal kommunene og myndighetene ha plikt og adgang til å kreve at det blir gitt arbeidsmuligheter for funksjonshemmede.

Arvid Johnsen, Akershus, hadde ordet og fremmet følgende forslag:

«Landsmøtet pålegger Sentralstyret å sette i verk utredning av spørsmålet om etablering av en kommunal eller interkommunal (regional) ombudsmannsordning».

Vedtak: Uttalelsen enstemmig godkjent, med Arvid Johnsens forslag som tillegg.

Saklista, pkt. 7 b:

MILJØ- OG RESSURSPROBLEMER

Redaksjonskomiteén ved *Odd Højdahl* fremmet følgende forslag til uttalelse om

BRUK AV RESSURSER — VERN AV MILJØET

Norge har store ressurser. Dette pålegger oss sterke plikter overfor de fattige folk i verden. Derfor må vi øke vår hjelp til utviklingslandene.

Den økonomiske veksten har sikret de grunnleggende behov for menneskene i vårt samfunn, men den moderne industriproduksjonen har vært en påkjenning på hele det ytre miljø. Den fortsatte vekst må skje på en slik måte at begrensede ressurser vernes, og slik at de ikke går tapt for våre etterkommere.

I vår framtidige utnyttelse av arealer må vi mer enn før hindre at dyrket eller dyrkbar jord og produktiv skog blir brukt til andre utbygningsformål.

Vi trenger fortsatt mer energi både i Norge og resten av verden. På lengre sikt må vi imidlertid innstille oss på en svakere vekst i energiforbruket enn vi har hatt hittil. Norge har store energiressurser, og vi kan velge mellom flere kraftkilder. Vi vil gå inn for en fornuftig utbygging av vannkraften uten å angripe de områder som omfattes av verneplanen. Men vannkraftressursene er snart utbygget, og for å tilfredsstille behovene må vi vurdere utbygging av alternative kraftkilder. Norge har valgmuligheter. Vi bør derfor vente med å bygge på atomkraft inntil problemene er mer avklart.

Hensynet til ressurser og miljø, helse og sikkerhet, må legges til grunn for valg av kraftkilder. Bindende vedtak om utbygging må ikke fattes før vi har klarlagt virkningene på miljøet og sikkerheten mot ulykker. Planlegging og prosjektering må imidlertid fortsette med sikte på å møte 1980-årenes problemer. Det norske Arbeiderparti vil innby alle medlemmer til en omfattende debatt for å klargjøre hovedlinjene i den framtidige kraftutbygging.

Utvinningen av olje og gass må skje i et moderat tempo. Vi må utnytte våre olje- og gassressurser på best mulig måte både som energikilder og som råstoff for produkter som verden trenger.

Det må videre legges avgjørende vekt på å hindre skade på miljøet, særlig for fiskeriene.

Oljevirksomheten må være under samfunnsmessig styring og kontroll. Bredden i norsk arbeidsliv og en balansert bosetting mellom landsdelene og

mellom by og bygd må trygges. Inntektene fra oljen må brukes til å minske ulikheter mellom landsdeler og folkegrupper.

I tida som kommer blir det en hovedoppgave å begrense og fjerne forventninger. En virksomhet som forurenser skal i hovedsak dekke kostnadene ved rensning. Det må legges vekt på å utvikle en produksjon og et forbruk som virker mindre forurensende enn nå. Avfallet må i størst mulig grad brukes til å gjenvinne verdifulle produkter.

Forurensningene skjer på tvers av landegrensene. Derfor vil vi arbeide aktivt for internasjonale lovregler mot forurensning.

Rein luft, reint vann, sunne og trivelige forhold på arbeidsplassene, et bedre bomiljø, større likhet i fritid og lett adgang til rekreasjonsområder betyr stadig mer for vår velferd. Derfor må vi heretter legge større vekt på slike goder.

Følgende haddet ordet:

Arvid Johnsen, Akershus, som fremmet følgende forslag:

4. avsnitt — siste setning — endres til:

Men de utnyttbare vannkraftressursene er snart utbygd — og reservene dermed oppbrukt. For å dekke de framtidige energibehov, må vi bygge ut kraftverk basert på andre energikilder.

Forslaget fra Arvid Johnsen ble trukket tilbake.

Ola Dahl, Oppland, hadde ordet.

Vedtak: Uttalelsen ble enstemmig vedtatt.

Saklista, pkt. 7 c:

DEN ENKELTE OG FELLESSKAPET

Redaksjonskomitéen ved *Ivar Mathisen* fremmet følgende forslag til uttalelse om

DEN ENKELTE OG FELLESSKAPET

Det er fortsatt forskjell i levevilkår og muligheter i Norge. Ulikheten er knyttet til landsdeler, kjønn og yrkesgrupper. Dette gir forskjellige startgrunnlag og livsvilkår for det enkelte menneske. Kravet om likhet vil derfor stå sentralt i arbeiderbevegelsens politikk også i åra framover.

Disse skjevheter må rettes opp ved en mer rettferdig fordeling, men forutsetter også en økonomisk vekst. Denne må ikke unødig legge beslag på begrensede ressurser og må avveies i forhold til alle de miljøproblemer som veksten skaper.

Utvidet velferd er avhengig av at den enkelte får større medinnflytelse i arbeids- og bomiljø, mer lik adgang til naturherligheter og kulturaktivite-

ter. Samfunnets vekst må styres slik at det gir menneskene trygghet i arbeid og muligheter for utfoldelse i nærmiljøet.

Den enkeltes trygghet og livsstandard avhenger av samfunnets evne til å løse viktige felles oppgaver. En balansert utvikling mellom distriktene, et renere og tryggere miljø, gode bosteder, sikre arbeidsplasser, skoler, bedre helsestell og kommunikasjoner er en selvfølgelig del av enkeltmenneskets hverdag. Men dette krever at alle er med og yter sitt til fellesskapet.

En vesentlig reduksjon i skatteleggingen vil øke ulikheten i samfunnet og gi færre muligheter for grupper som i dag er vanskelig stilt.

Arbeiderpartiet vil legge vekt på å løse fellesoppgavene uten at skattene økes for folk med vanlige inntekter. Skatter og avgifter må også i tida framover brukes som et aktivt middel i inntektsutjamningen. Forskjeller i beskatningen mellom lønnsinntekter og andre inntekter må fjernes. En må få skatteregler som gjør at alle betaler skatt som står i forhold til deres personlige forbruk. Progressiv skatt skal ikke omfatte vanlige inntekter.

Også det private forbruk må vise rimelig vekst. Folk med lavere og gjennomsnittlige inntekter må få en klart sterkere økning i disponibel realinntekt enn folk med høyere inntekter.

Følgende hadde ordet:

Walborg Krosshaug, Oslo, som fremmet følgende forslag:

Forslag side 2 etter første avsnitt:

«Vårt økonomiske system og moderne markedsføringsmetoder, bl. a. reklame, presser den enkelte til å bruke ressursene på en måte som ofte gjør liten velferd.

Virkelig valgfrihet for forbrukerne er bare mulig gjennom styring av økonomien, aktiv forbrukerpolitikk og kontroll og begrensning av reklamen.»

Per Kleppe, Regjeringen, fremmet følgende forslag:

Side 2, linje 2:

«Progressiv skatt skal i vesentlig mindre grad enn i dag omfatte vanlige inntekter.»

Videre, Reiulf Steen, Sentralstyret.

Vedtak: Forslaget fra Walborg Krosshaug ble forkastet. Uttalelsen fra Redaksjonskomiteén ble enstemmig vedtatt med Per Kleppes endring.

Dirigenten ba om at Sentralstyret får fullmakt til å endre uttalelsene språklig.

Vedtak: Enstemmig godkjent.

ARBEIDERPARTIET OG FAGORGANISASJONEN

Harald Johannessen, Oppland: Viktigere enn formelle samarbeidsformer, er hva partene forventer av et slikt samarbeid. Det er viktigere å definere oppgavene slike samarbeidsformer skal ha, enn å øke mengden av slike former. Mitt inntrykk er, generelt sett, det er viktig å understreke det, at mange innen partiet ønsker at fagorganisasjonen skal være en slags formidlingssentral for partiets standpunkter ute på arbeidsplassene. Det vi ønsker er kanaler til de områder hvor beslutningene tas. Slik at vi kan øve innvirkning også der. Stat, fylker og kommuner er betydelige arbeidsgivere i Norge. Der finnes ansettelsesråd, administrasjonsutvalg, lønnsutvalg, styrer og råd. Politisk sammensatte, folkevalgte organ. Men alt for ofte er disse bare administrasjonens forlengede arm.

Våre politiske tillitsmenn må være oppmerksom på at det er dem som representerer kollektivet, partiet og gjennom det den vanlige kvinne og mann. Det er ikke programmer vi trenger, eller uforbindtlig kjærlighetserklæringer eller forsikringer, men kanaler som kan formidle ønskemål videre til de organer som har beslutningsmyndighet. Jeg har opplevd politiske møter eller konferanser, hvor vi ganske enkelt ikke har snakket samme språk. Til tross for ideologisk samhörighet, skilles veiene når det kommer til dette å gjøre noe. Det er selvfølgelig mye koseligere å sitte i utvalg og råd og samarbeide til kommunens, statens eller fylkets beste, uten å måtte markere sitt samfunnsyn i praksis, gjennom konkrete tiltak. Når det gjelder de svakes interesser, interessene til fagbevegelsen, arbeider kontra arbeidsgiver skal vi være subjektive. Når vi er villige til makt, er det fordi denne makten skal brukes ikke bare til de store folkegrupperes beste, men også til hjelp for den enkelte svake kvinne og mann mot et alt for ofte allmektig byråkrati. Vår samorganisasjon har utmerkede resultater fra henvendelser til Stortingets faglig-politiske utvalg og til LO sentralt. Det er ikke på toppen det svikter. Det er utover i landet.

Bjørn Aarstad, Nord-Trøndelag: Det som er problemet er å få gjennomført det faglig-politiske samarbeidet i praksis. Det enkelte partimedlem må fungere som politiske misjonærer når de kommer ut på sine arbeidsplasser og diskutere Arbeiderpartiets program. Jeg vil rose Regjeringen for de tiltak som er iverksatt den senere tid for å forbedre arbeidsmiljø også når det gjelder bedriftsdemokratisaken. Det er kommet en rekke nye ting som har gitt oss i fagforningene det verktøyet vi har lengtet etter. Jeg tror på den nye

given med faglige arbeiderlag som stiftes rundt omkring på de enkelte arbeidsplassene. På den måten får man reell innflytelse over den politikk som skal føres. Andre tilknytningsformer er også aktuelle. Det er blitt opprettet faglig-politiske utvalg i samtlige kommuner, men problemet er å få aktivisert samtlige medlemmer.

Reidar Nordal, Telemark: Vi har en gruppe mennesker på arbeidsplassene som skal ivareta denne viktige jobben, å formidle partiets synspunkter på en slik måte at vi kan igjen få større og økt tilslutning. Jeg tenker her på arbeidsplasskontaktene. Hva er det vi gjør med disse arbeidsplasskontaktene? Vi innkaller disse arbeidsplasskontaktene noen uker, en par måneder, før valgene. På denne tiden skal våre arbeidsplasskontakter sette seg skikkelig inn i det vi skal gå ut og formidle. Det vi må gjøre er å sette dette apparatet i slik stand at vi slipper å komme i konkurranse med postverket. Vi trenger politiske postbud til å spre informasjonsmateriellet, men det er dog ikke det viktigste. Vi må sette arbeidsplasskontaktene våre i stand til å få av seg gummisålene. De må trampe hardere politisk på arbeidsplassene våre. Det er det vi trenger. De lokale kommunepartier må se dette som en utfordring og de må stille midler til rådighet, slik at de lokale faglig-politiske utvalg vil bli i stand til å kunne gjennomføre den viktige jobben de er satt til å ivareta.

Jeg vet selv om kommunepartiformenn som ikke er fagorganiserte, enda mulighetene er til stede for medlemskap i LO. Dette gjør det vanskelig når vi er ute på arbeidsplassene, og forsøker å motivere folk for å gå inn i aktiv partitjeneste. Vi skal motivere gamle fagorganiserte veteraner, kanskje, som ikke har vært medlem eller kanskje ikke gjort den store innsatsen rent partipolitisk, og disse skal vi få overtalt til å gå inn i et samarbeid hvor kanskje det i et kommuneparti sitter en uorganisert formann.

Derfor vil jeg legge fram et forslag, som lyder:

«De faglig/politiske utvalg har til oppgave å arbeide aktivt for å øke tilslutningen til Landsorganisasjonen.»

Gunnar Ekeberg, Akershus: Vi kan med glede konstatere en stigende interesse og tilfredshet for de tiltak og reformer som regjeringen har satt ut i livet. Vårt ønske og våre bestrebelser er å få flest mulig av de organiserte til å delta aktivt i vårt partiarbeide. Komitéen som har utarbeidet dette heftet om faglig-politisk samarbeide har heller ikke noe bestemt oppskrift på dette.

Jeg tror ikke vi skal vente noen masseoppslutning av de fagorganiserte til vårt aktive partiarbeide, dertil er deres arbeidsdag altfor

lang og strevsom. Men som formann i et kommuneparti er mitt ønske å ha verdifull representasjon i fra de ulike bedrifter og serviceinstitusjoner fra den kommunen hvor de tilhører.

Albert Aarhus, Rogaland: Samarbeidet mellom fagbevegelsen og partiet har dessverre ikke har vært så godt som det kan og bør være. Vi ser også at enkelte fagforeninger har meldt seg ut av partiet. Andre har redusert det kollektive medlemskapet.

Vi har en stor oppgave når det gjelder å vinne tilbake det vi har tapt. Vi må sette nye krefter inn på å bedre kontakten mellom fagbevegelsen og partiet. Vi må få en gjensidig informasjon. Den må gå både fra arbeidsplassene og oppover. Den må komme ovenfra og ned. Det er dessverre mange rundt på arbeidsplassene som føler det, at de ikke har innflytelse på den politikken som er blitt ført. Vi opplever at motstanden av Arbeiderpartiet rundt omkring på arbeidsplassene går til kamp mot oss for å ødelegge et hvert samarbeid med partiet. Disse kreftene har vært kolossalt aktive. Vi har i alt for stor grad vært passive tilskuere. Vi må innse at den politiske aktiviteten rundt omkring på arbeidsplassene har stor betydning, og ikke minst gjelder dette alle de tusener ungdom som hvert år kommer ut i arbeidslivet.

Partiet må avse mer penger også til dette arbeidet. Igjen blir det et spørsmål om økonomi. Men dette er så viktig at jeg vil likevel sette fram et forslag om at landsmøtet øker støtten til det faglig-politiske arbeidet, at pengene så fordeles til de enkelte fylkespartiene som så igjen kan fordele dette videre ned til kommunepartiene.

Solveig Bredal Thorsen, Troms: Jeg setter spørsmålstejn ved egne, faglige partilag. Mønsteret her kan kanskje passe for Oslo og andre store byer, men på mindre steder kan dette virke uheldig. En må ikke stille seg slik at faglige partilag oppfattes som sammensveisede pressgrupper innenfor partiet. Det er overmåte viktig at de ulike problemer belyses fra forskjellige synspunkter uten på forhånd å være bundet av enkelte yrkesgruppers særinteresser.

For å utvikle et levende demokrati, også i lokalsamfunnet, trenger vi aktive interesserte mennesker fra ulike yrkesgrupper. Alle må i dag gis muligheten for å delta i utformingen av lokalsamfunnet.

Innflytelse på arbeiderpartiets politikk bør alltid være medlemskap, direkte i lokalpartiet og eller i kommunepartiet.

Der er plass for oss fra fagbevegelsen, der er det plass for alle i lokalsamfunnet som vil være med.

Arne Grøttum, Oslo: Det kollektive medlemskapet har i de seinere år vært gjenstand for harde angrep fra grupperinger til venstre for oss. Dessverre har det ført til betydelig nedgang av denne form for medlemstilslutning. Det har vært kombinert med en lunken holdning fra våre folk. Hvorfor er det så viktig for venstregrupperingene å få slutt på det kollektive medlemskap i Arbeiderpartiet? Det er ikke tvil om at den virkelige grunnen er å svekke fagbevegelsens innflytelse i Arbeiderpartiet. Jeg tror ikke at det er riktig å åpne adgang til representasjon fra fagforeninger i kommunepartiernes representantskap, uten medlemskap i partiet. Jeg vil foreslå at punkt 8 i utvalgets konklusjon, strykes, og følgende endring til punkt 4:

«Det kollektive medlemskap må utbygges videre. En bør sikte mot at alle fagforeninger meldes kollektivt inn i partiet med hele eller deler av medlemsstokken, med unntak av dem som reserverer seg.»

Rolf Thore Hildebrandt, Østfold: Vår mulighet til igjen å bli et masseparti avhenger svært av hvordan vi kan få utvidet samspillet mellom Arbeiderpartiet og fagbevegelsen. Det er selve livsnerven. Det er det største grunnlaget for innflytelse, det største grunnlaget for oppslutning, for løsning av alle oppgavene i lokalsentra. Det er på det lokale plan at det nå er viktig å få samarbeidsformene i orden. Det kollektive medlemskap er og vil være den aller beste form. Jeg er enig i at vi bør satse en god del mer krefter på nettopp det kollektive medlemskapet enn det vi har vært villig til i de siste åra.

Hvis det ikke går å få til det fler-kollektive medlemskap, må vi likevel satse på nær kontakt og sørge for skikkelig kontakt med de lokale faglige tillitsmenn og partistyrene og våre politisk valgte. Vi må ikke undervurdere disse i vårt politiske arbeid framover. Vi må ikke undervurdere verdien av å ha en skikkelig kontakt med fagbevegelsen.

Vi burde på dette landsmøtet ha sagt i fra at partimedlemmer som har adgang til det, plikter å stå tilmeldt Landsorganisasjonen i Norge. Vårt handlingsprogram i fagbevegelsen har ført til en atskillig sterkere aktivitet, med politisk engasjement i fagbevegelsen. Det har ført til at samorganisasjoner, mye sterkere enn tidligere engasjerer seg i både sentrale og lokale politiske spørsmål, utfordringer og oppgaver. Man burde legge vekt på og også få god kontakt med dette organisasjonsleddet, framfor som det er foreslått i det heftet vi har fått utlevert oss, hvor det foreslås bl. a. faglig-politiske representantskap, jeg vil advare så sterkt jeg kan mot å oppbygge et slikt apparat ved siden av, når vi har Samorganisasjonen og vi har fagforeninger og vi kan samarbeide direkte.

Alf Hoff, Nordland: Vi i AUF som særlig arbeider på det lokale plan, vet hva det vil si å få impulser og hjelp fra sentralt hold. Hvor ofte hører vi ikke at AUF står det dårlig til med. På distriktsplan må en vel kunne si at arbeidet preges av tilfeldigheter. Det må forstås både av landsmøtedelegatene og sentralt både i LO og DNA at skal vi se framover i tida må AUF prioriteres. Vi har et faglig manifest i AUF, som vi gjerne vil følge opp, men det er svært vanskelig på grunn av at midlene ikke strekker til. AUF fikk høsten 1973 30 000 kroner til et prøvefylkeprosjekt, et prosjekt hvor vi la opp til å få kontakt med faglig ungdom. Dette falt meget heldig ut. Vi fikk startet og reorganisert gamle lag med grunnstamme i den faglige ungdommen.

Nordland FPU har drøftet innstillingen fra utvalget for utredningen av det kollektive medlemskap, og faglig-politisk samarbeid og vil uttale:

Nordland FPU hilser med glede det arbeid som er gjort, for å få en bedre kontakt mellom partiet og fagbevegelsen og at dette blir tatt opp på partiets landsmøte 1975.

Når det gjelder utvalgets konklusjon i 12 punkter, gir vi tilslutning til disse, bortsett fra punkt 4 og 8. Når det gjelder punkt 4 har vi store betenkeligheter med å godta at det kollektive medlemskapet skal bygges videre ut. Stemningen på arbeidsplassene er, etter vår oppfatning, ikke positiv for denne form for politisk tilknytning. Vi vil derfor foreslå at punkt 4 og 5 slås sammen til følgende formulering:

«Utvalget mener at ordningen med kollektivt medlemskap kan fortsette, men partiet må prioritere utbyggingen av faglige partilag.»

Når det gjelder punkt 8 mener vi at det fortsatt må stilles krav om medlemskap i partiet, for å ha fulle rettigheter i representantskapet. For å bygge ut det faglige-politiske samarbeidet, vil vi spesielt peke på betydningen av at punkt 11 følges opp.

Knut-Helge Strømsnes, Oslo: Jeg vil gå i mot at de enkelte fagforeninger skal tilmelde alle sine medlemmer.

Med unntak av de som reserverer seg. Etter min oppfatning vil dette medføre at de fagforeninger som i dag kjemper for å få beholde sitt medlemskap, vil få enda større vanskeligheter i framtida. Når det gjelder samarbeidsformer med foreninger som ikke er kollektive tilmeldt partiet er jeg meget skeptisk.

Odd Engh, Oslo: Jeg må si at jeg er skuffet. Den gangen problemene med det faglig-politisk samarbeidet kom opp til bred debatt, og SV gikk så hardt ut og fikk en del fagforeninger til å gå, fikk også min forening det problemet.

Men vi vant. Og vi er fortsatt kollektivt tilmeldt Oslo Arbeiderparti. Men forutsetningen for det, og jeg var en av dem som gikk ut i debatten og sa det, var at det utvalget som ble satt ned, skulle se på problemene og komme med mer konkrete samarbeidsformer som vi kunne gå ut med, som vi kunne slå i bordet med. Men så har vi fått et hefte som forteller litt her. Så blir vi om og så er det litt der. I min fagforening er vi skuffet.

Gunn Mæhle Aakre, Sør-Trøndelag: Det er artig når det begynner å blåse nytt liv og ny giv i de gamle arbeiderlagene på de større arbeidsplassene. Det er tydelig at det er noe som holder på å skje nå. For å få det beste samarbeidet mellom fagbevegelsen og partiet når vi søker å finne fram til en form som er mest praktisk og mest hensiktsmessig. Samarbeidet mellom fagbevegelsen og Arbeiderpartiet er selve livsnerven i den norske arbeiderbevegelse. I Trondheim har vi flere bedrifter som har egne arbeiderlag. Men vi har også arbeiderlag i Trondheim som har fått navnet faglige arbeiderlag, og som ikke har noen bestemt arbeidsplass tilknytning. Vi har her samlet fagorganiserte kvinner og menn fra så og si alle fagforbund. Dette arbeiderlaget ble etablert for ca. 2½ år siden, og det arbeider godt og har en aktiv medlemsmasse.

Vi vil oppfordre alle kommunepartier til å søke å få i gang liknende arbeiderlag, da med spesiell tanke på å fange opp de som før har vært kollektivt tilmeldt partiet og som nå har gått ut.

Nils Olav Holmen, Oslo: Bare Arbeiderpartiet gir de fagorganiserte mulighet til innflytelse i sin politikk, og dermed også på samfunnsutviklingen.

Er vi flinke nok til å gjøre de politiske organer oppmerksom på de problemer vi strir med på arbeidsplassene? Mange av dere som sitter her, kommer fra fagforeninger. Jeg skulle anta at mange av dere har den samme erfaring som jeg, nemlig at det faglig-politiske arbeidet ikke virker sånn som det skal. Og dette har selvfølgelig også innflytelse på oppslutningen om det kollektive medlemskap. Vi må ta oss sammen og bruke den mulighet vi har til innflytelse på parti- og samfunnspolitikken. Jeg vil benytte anledningen til å ta opp en konkret sak, som jeg håper kan bli et eksempel på hvordan faglig-politisk samarbeid kan føre til resultater for de fagorganiserte. Som tillitsmann i Postverket må jeg ofte være med

på å vurdere de ansattes interesser mot publikumsinteressene. På et område mener vi å kunne ivareta begge parters interesser, jeg tenker på utbetaling til de trygdede, kontra lørdagsfri for de ansatte i postverket. Som kjent utbetales trygdene på faste datoer i måneden, og med jevne mellomrom fører dette til et ganske stort merarbeid for postfolk på lørdager, samtidig som de trygdede må stå i kø på lørdag formiddag for å få sine penger til helga. Vi mener at utbetaling like gjerne kunne være foretatt til faste ukedager, f. eks. 1. eller 2. onsdag i måneden. På bakgrunn av det jeg her har sagt, vil jeg fremme følgende forslag:

«Som fagbevegelsens parti, må Arbeiderpartiet være sterkt opptatt av urimeligheter på arbeidsplassene og ikke minst statsetatene, som er og som vi ønsker skal være underlagt Arbeiderpartiregjeringen. Ofte er urimelighetene opprettholdt bare av gammel tradisjon. Nødvendigheten av arbeidet på lørdager og søndager og nattarbeid i offentlige etater må bli vurdert med sikte på å sløyfe dette der det ikke er helt nødvendig for å opprettholde en god service for publikum. Et godt miljø på arbeidsplassen er blant annet avhengig av at urimelige ordninger for de ansatte ikke opprettholdes, eller iverksettes der dette ikke er helt nødvendig, og der det ikke blir forstått av de ansatte. Det må ikke ses bort fra at dette også har en økonomisk side, som kan komme ansatte til gode, som fortsatt må arbeide på ubekvem arbeidstid.»

Odd Hübenerbecker, Oslo: Når det gjelder det kollektive medlemskap og det forslag som foreligger synes jeg at dette er et slags panikkforslag i forbindelse med det angrep våre motstandere har satt i gang. Hva gir dette opplegget som vi ikke har i dag.

1. De strammer vilkårene, ved å kreve at kollektive tilmeldte foreninger skal tilmeldes med alle medlemmer, bortsett fra de som reserverer seg.

2. De løsner på vilkårene ved å gi adgang til representantskapet uten å betale kontingent.

Dermed er det nye momenter for ikke å være kollektivt tilmeldt. Jeg kan godt være enig i at nåværende kontingent ikke skal økes for å lette økonomiske byrder for fagforeninger, men at det skal være helt kontingentfritt, kan jeg ikke være med på å tilrå. For noen år siden fremmet min fagforening, Oslo Baker- og Konditorforening et forslag i dette forum at de som møter i representantskapet for kollektive fagforeninger, skal være personlige medlemmer. Dette ble oversendt Sentralstyret, og jeg skulle gjerne vite hvor dette forslaget har tatt veien, og hvordan det er behandlet i Sentralstyret.

Jeg mener at fylkingen bør opprette faglige partilag, ungdomslag på store bedrifter. Kanskje en også kan komme så langt at en kan gi adgang til kollektivt medlemskap i AUF.

Armand Bjørnholdt, Vestfold: Ordningen med kollektivt medlemskap og et fast organisert faglig-politisk samarbeide har rike og lange tradisjoner innenfor norsk arbeiderbevegelse. Jeg tror at det er en av de ting vi alltid må være forberedt på å føre videre, være forberedt på å kjempe for, fordi at historien har vist at det er en av de største styrker en bevegelse har, nettopp å ha en bred tilslutning mellom den politiske delen av norsk arbeiderbevegelse og den faglige. Jeg kan uten videre si meg glad for at utvalget ikke foreslår å opprette nye organer for dette arbeidet. Det er vel ikke der, partifeller, at eventuelle svakheter ved dette samarbeidet finnes. Det er vel heller mangel på ressurser og mangel på initiativ for å gjøre dette samarbeidet bedre som er en vesentlig anstøtsten hvis noen skulle ha noen kritiske bemerkninger til resultatene av faglig-politisk samarbeid.

Det har forbauset meg, at det har vært en del talere som har advart mot faglige partilag og gått inn for kollektivt medlemskap. For meg synes det å være riktig til en hver tid å ha som målsetting at det er det kollektivte medlemskap, kollektive fagforeninger, det er målet. Der hvor dette av ulike årsaker ikke lykkes, er et faglig partilag en meget god erstatning. Jeg synes det ville være uhyre uklokt å kaste vrak på en mulighet for å få en kontakt i en fagforening, selv om muligheten for kollektivt medlemskap ikke skulle være til stede.

Jacob Langlie, Oslo: Den fagforening som jeg kommer fra, det er kjemisk industri i Oslo, har meget gode erfaringer fra så vel det kollektive medlemskap i kommunepartiet, som fra vårt nære samarbeide med stortingsgruppa.

Som landsmøtets representanter vil være kjent med, har den kjemiske industri en lang rekke av vanskelige saker å arbeide med. Jeg tror kamerater, at ingen av disse sakene ville overhode være mulig å få løst på de måtene vi har fått løst dem hittil, uten samarbeid mellom fagbevegelse og parti.

Bare innenfor den kjemiske sektor i Oslo, som omfatter innpå 50 bedrifter, har vi tatt opp flere saker med kommunepartiet. Flere av disse sakene er løst.

For de av våre fagforeninger som ikke ønsker kollektivt medlemskap, bør det finnes en eller annen form for samarbeid. Det er en helt spesiell ting jeg har lyst til å sette fingeren på i dette faglig-politiske samarbeid. Vi opplever fra tid til annen at de tillitsmenn som fagbevegelsen oppnevner og innstiller til å være med å skjømte partiarbeidet på forskjellige felt glemmer sitt opphav. De mister kon-

takt med sin fagforening, og de mister den nødvendige grunnpilar for å kunne drive et nødvendig korrektiv overfor partiet. Dette er hovedgrunnen til at det i dag knirker i det kollektive medlemskap.

Det er på den gjensidige respektens grunnlag vi kan bygge et skikkelig samarbeide mellom fagbevegelse og parti. Ved et slikt samarbeide vil vi klare å overvinne både splittelsen i den politiske bevegelse og vi vil makte å slå tilbake de borgerlige framstøt.

Knut Foss, Oslo: faglig-politisk samarbeid er selve fundamentet for så vel fagbevegelsen som det norske Arbeiderpartis virke. Jeg kommer fra en liten avdeling av Jern og Metall i Oslo. Den står kollektivt tilsluttet Oslo Arbeiderparti. Men det som blir diskutert, er at Jern og Met. Avdeling 1, har siden siste partilandsmøte meldt ut ikke mindre enn 10 000 kollektive medlemmer av Oslo Arbeiderparti. Det er alt for enkelt å legge hele skylda på SV. En vesentlig del av skylda må vi påta oss sjøl. Komiteen konkluderer med at det kollektive medlemskapet er av alle tenkelige organisasjonsformer det beste redskap for de fagorganiserte. Systemet er bra, men det virker ikke.

Kontakten mellom de lokale tillitsmenn og partiet må styrkes. Vi bør være klar over at enighet gir styrke. Samarbeid gir innflytelse. Vi trenger en sterk og handlekraftig bevegelse helt ned i lokalmiljøet. For å styrke våre lokale tillitsmenn må den faglige skoleringa politiseres mye mer. Det må være slutt med at vi skal gå med silkestrømper og gummisåler med våre politiske idéer. Hittil har vår tillitsmannskolering i det alt vesentlige bestått i tolkninger av tekniske avtalespørsmål, dette mener jeg er å produsere minijurister. Derfor må den faglige skolering politiseres i langt sterkere grad.

Einar Wæraas, Oslo: Det er klart at fagbevegelsen har sin naturlige partner i DNA. Det viste også Alcan-saken. Den fagforening som jeg står tilsluttet, har vært kollektivt tilmeldt Oslo Arbeiderparti siden 1903. Det har alltid vært kamp om det kollektive medlemskap, men vi har alltid vunnet.

Noe av det viktigste som vi brukte for å vinne kampen, var nettopp at vi måtte innprente medlemmene om nytten vi hadde av å være kollektivt tilmeldt. Etter min mening, så kan ingen andre enn de som er medlemmer, enten gjennom faglige partilag eller kollektivt tilmeldte fagforeninger, ha medbestemmelse i Oslo Arbeiderpartis representantskap. Vi kan ikke, som utvalget foreslår, la fagforeninger som ikke er tilmeldt få representanter inn i representantskapet i Oslo Arbeiderparti.

Til og med blant våre egne partifeller finner vi noen som er motstandere av at vi skal ha kollektiv tilmeldelse. Da finnes det kun et eneste alternativ etter min mening. Det er å styrke det faglige partilaget.

Tor Andresen, Oslo: Det er klart at en fagforening som ikke har noen politisk kontakt har store vanskeligheter med å få gjennomføring, både i sitt lokale miljø og i samfunnet for øvrig. Det kan vi i dag se ved at en rekke yrkesorganisasjoner prøver å slå seg sammen til et stort forbund, hvor de i dag skal prøve å oppnå reell makt gjennom en annen politisk gruppering som vi helst ser som våre motstandere. Det er klart, disse grupperingene har store problemer, og det er de første som kommer til oss og ber om hjelp og eventuelt skal ha politisk kontakt for å løse en del av sine problemer.

Jeg er for så vidt opptatt av det som står i dette heftet, når det gjelder de faglige lag. Jeg har tro på det fordi at i en rekke fagforeninger, er det slik at det kollektive medlemskapet ofte virker som en sovepute. Det virker som en sovepute, fordi man tror at når fagforeningen er kollektivt tilmeldt Det norske Arbeiderparti, er man frelst. Dessverre er man ikke det. Det krever engasjement fra medlemmene, og det krever engasjement fra tillitsmennene.

Odd Bach, Oslo: Det er ikke noen overdrivelse å påstå at folks interesse for politisk arbeid i sin alminnelighet er veldig dårlig. Det er i grunnen når det oppstår helt spesielle situasjoner at vi kan spore hva vi kan kalle en bred interesse. En av årsakene er at vi i den senere tid har hatt en del episoder og utslag av en uansvarlig oppførsel i selve Stortinget. Jeg snakker ikke om Arbeiderpartiets ansvarlige politikere, men jeg tenker bl. a. på disse ALP-showene som vi har sett litt for mye til. Urettferdig, ja vel, men det virker inn på folks alminnelige vurdering av hva som foregår innenfor vårt parlamentariske liv.

Når det gjelder utvalgets antydninger om samarbeidsformer som ikke forutsetter medlemskap, vil jeg for min del gå atskillig lenger enn en del andre har gjort. Jeg forstår faktisk ikke tankene bak dette framlegget. Det er mulig at jeg misforstår, men jeg oppfatter det som en invitasjon til AKP-ere og SV-ere til et samarbeid om Arbeiderpartiets politikk. Det får være grenser. Det vil m.a.o. bety en invitasjon til å danne uansvarlige pressgrupper. Jeg antar, i hvert fall for de fagorganiserte tillitsmenns del, at de vil ha nok med å gjøre seg gjeldende innenfor partiet om de ikke samtidig skal føre en kamp mot den type grupperinger som jeg har nevnt. De er flinke til å opptre som uansvarlige grupperinger. Enhver får jo vurdere sitt behov for politisk innflytelse, og da ta stilling til om dette skal

skje i form av et løssaktig og uforpliktende forhold, til hele partiflo-
raen, eller om det skal skje i et forpliktende samarbeid med Arbei-
derpartiet.

Jan Haldorsen, Sentralstyret: Partiets struktur når det gjelder
faglig tilknytning, er solid forankret i de tradisjonelle industriar-
beiderforbundene. Sjølsagt er vi glade for denne tilknytningen.

Vi sier gjerne at Det norske Arbeiderparti er de fagorganisertes
parti. Vi sier at vår politikk er de fagorganisertes politikk. Jeg har
lyst til å si til et par kamerater som har vært her oppe og sagt at
apparatet på arbeidsplassene er veldig godt å ha når en skal mar-
kedsføre politiske saker. Den politikken Det norske Arbeiderparti
fører, skulle det ikke være store problem å markedsføre på arbeids-
plassene. Det er fra arbeidsplassene denne politikken kommer. Jeg
oppfatter det som svært viktig for oss å knytte sterkere bånd til de
store og stadig voksende nye yrkesgruppene. Men jeg tror ikke det-
te går gjennom kollektivt medlemskap. Faglig partilag er sjølsagt
ett svar, men for min del tror jeg det er nødvendig at partiet får
tilknytning til disse fagforeningene som organisasjoner. Det har
vært reist kritikk mot at utvalget ikke har kommet med noe nytt.
Og det er uttrykt skuffelse for det, samtidig har de samme talerne
vært meget kritiske mot det som er nytt i denne innstillingen. Jeg
for min del har lyst til å si noe om disse punktene, og begynner da
med punkt 9.

Dette er nye veier vi foreslår, nettopp for å ta vare på det jeg
antydde, å få kontakt med disse gruppene. En legger opp til en mer
åpen saksbehandling, der f. eks. program, nominasjon sendes til alle
fagforeninger innen kommunen, uansett om de er medlemmer til-
knyttet partiet eller ikke. Dette er forsøkt i en lang rekke kommu-
ner. Et videre skritt er det som er skissert i punkt 8, som fører til at
alle fagforeninger får sete i representantskapet i kommunepartiet,
medlemstilknytning eller ikke.

Og la meg her si til Odd Bach, at du må ha misforstått innstillingen.
Det er en klar forutsetning for komitéens forslag, at de som velges
fra den enkelte fagforening skal være individuelt tilmeldt Det
norske Arbeiderparti.

Noen få ord om det kollektive medlemskapet. Det kan aldri bli
mer enn det enkelte kommuneparti og den enkelte tilmeldte fag-
forening gjør det til. Jeg kunne komme med haugevis av eksempler
på hva fagforening etter fagforening har fått igjen av matnyttige
saker som partiet har løst for dem ved siden av at de sjølsagt får en
betydelig innflytelse på partiets politikk. Det er opp til den enkelte
fagforening å ta et initiativ. Den enkelte fagforening må føle ansva-

ret for å bruke det kollektive medlemskapet for det det egentlig er verd. Det er et tosidig ansvar som er nødvendig. Det er et tosidig engasjement. Og hvis dette tosidige engasjement og ansvar vises i det kollektive medlemskapet og i alle andre former for faglig-politisk samarbeid, da bør vi jo ikke være redde for dette samarbeidets framtid.

Erik Nilsen, Østfold: Som formann i et av de kommunepartier, som har ett av de betydeligste innslag av kollektivt tilmeldte fagforeningsmedlemmer, bedømmes denne samarbeidsform som en av de viktigste forutsetninger for det massegrunnlag vår bevegelse forutsetningsvis må ha. Debatten om denne samarbeidsform har ikke rammet oss i nordre del av Østfold. Mitt kommuneparti har hele 90 prosent av sine medlemmer fra kollektivt tilmeldte fagforeninger, og samler ikke mindre enn 35 prosent av distriktets fagorganiserte. Dette årets fagforeningsårsmøter har dessuten vist at fagforeningene vurderer det faglige samarbeid uttrykt gjennom kollektivt medlemskap som stadig mer verdifullt. Men denne faglig-politiske forankring begrenser seg dessverre til ganske tradisjonelle faglige grupper. Vi klarer dessverre ikke noe tilsvarende faglig-politisk samarbeid med denne form overfor de nye grupper. Den mulighet vi her må bruke, og som er den best egnede, går trolig gjennom faglige partilag.

Hovedspørsmålet er hvilket innhold vi kan gi dem. Som partitilitsmenn, og ikke minst som kommunepolitikere, må vi innrette oss på en ganske annen offensiv og åpen holdning overfor disse lønns-mottakergrupper enn hittil. Det burde vel egentlig ikke være noen umulig oppgave hverken for våre ordførere eller våre partiformenn å legge opp til noe mindre tidsspill i formannsskapsaker og partistyrekontorer, og noe mer aktivitet på arbeidsplasser og i fagforeninger. Faglig-politisk samarbeid med den festtalepregede prioritering av samarbeidet, det må bety noe mer praktisk vekt på innholdet i samarbeidet. Utvalgsinnstillingen har skapt ny debatt, nå gjelder det for kommune- og fylkespartiene og gi innholdet.

Magne Nedregård, Oslo: Det er på arbeidsplassene vi skal vinne de to valgene vi står foran. Det er også der vi har vunnet våre største seire. Spiserommet, fabrikkhallen, kontoret, der hvor arbeidsfolk daglig befinner seg, det må være grunnmuren i det faglig-politiske arbeidet. Vi må ha en skikkelig organisasjon for å bygge opp partiet på den grunnmur. Utvalgets innstilling er god for det formål. Ved at vi i hovedsak følger den, kan vi få et skikkelig redskap for det faglig-politiske arbeidet. Det trenger vi. For hva er

situasjonen nå ? Ivar sa i sitt innledningsforedrag at den er ikke god nok. Jeg vil hevde at den er på grensen til å bli kritisk for oss. Neste torsdag er det 1. mai. Det burde være en selvfølge at her på torget utenfor denne bygning skulle den nyvalgte partiformannen stå. Men det er ingen selvfølgelighet. Vi har simpelthen ikke klart å få det til i landets hovedstad. Og nå kommer vi til en side av det faglig-politiske samarbeidet, som ikke noe utredningsutvalg kan hjelpe oss med, nemlig fagorganisasjonenes egen politiske holdning. Det er langt viktigere for oss at tillitsmannen på arbeidsplassen er partikamerat, enn at vi kan dokumentere at vi har hundrevis av faglig-politiske kontakter. Det er viktigere for oss at formannen i fagforeninga er partimann enn å ha et faglig-politisk utvalg som ingen innflytelse har på fagforeningens politiske holdning. Og det er viktigere for oss at styret i Samorg. består av partikamerater, enn at vi oppretter et faglig-politisk representantskap i kommunene. Når den nye partiformannen ikke er å finne på Youngstorget, 1. mai, har dette en enkel forklaring: Det er ikke nok partikamerater blant de faglige tillitsmenn i Oslo. Og dette er en side av det faglig-politiske arbeidet vi skal legge stor vekt på i tida som kommer.

Det er en formidabel oppgave å bygge opp det vi har tapt av politisk innflytelse på arbeidsplassene, men vi er nødt til å klare den jobben. jeg tror også at vi skal klare det. men da må vi være villige til å gi det faglig-politiske arbeidet på grunnplanet langt høyere prioritet enn hva vi har gjort til nå.

Sissel Rønbeck, AUF: I det dokumentet som ligger til grunn for denne debatten, sies det at ungdomsarbeidet er et viktig innslag i det faglig-politiske arbeidet. Etter fylkingens mening er dette innslaget så viktig at det må få et langt større omfang enn tilfellet er nå. I motsetning til enkelte andre ungdomsorganisasjoner, innser nemlig fylkingen det uholdbare i å opptre som forståelsegpåere på arbeiderungdommens vegne. Vi ønsker ikke å konkurrere med andre om å være mest mulig velmenende i forhold til disse unge. Vi vil ikke konkurrere med andre om hvem som er de beste politiske faddere for arbeiderungdommen, eller om hvem som best forstår hva som er i denne ungdommens interesse. Det er det til syvende og sist likevel denne ungdommen sjøl som har de beste forutsetninger for å bedømme. Derfor er vi, og vil fortsatt være, et politisk redskap som denne ungdommen sjøl bruker og kontrollerer. AUF må aldri bli en organisasjon for, men alltid være en organisasjon bestående av arbeiderungdom. Det innebærer at vi også må være en sosial bevegelse. Noe vi også er. Langt de fleste AUF-ere har sin bak-

grunn og røtter i arbeidermiljøer. Det gjelder både for den halvparten av våre medlemmer som går på skole og for den halvparten av våre medlemmer som står i arbeide. Dette gir oss ikke bare en egen identitet i forhold til mange andre organisasjoner. Det styrker også vår sjølforspekt og sjøltillit og være en sånn sosial bevegelse. Men så veit vi jo også alle at fylkingen både kan og bør bli flere, og det må bl. a. innebære at vi blir i stand til å gjøre en skikkelig innsats blant de unge på arbeidsplassene. Det vil ikke bare tjene fylkingen sjøll men også fagbevegelsen og partiet.

Foruten en større bredde i det faglige-politiske ungdomsarbeidet vil en på sikt kunne risikere at mange av de nye tillitsmenn og kvinner i fagbevegelsen, mangler en grunnleggende politisk skoleing. La meg i denne forbindelse få advare dem som eventuelt måtte mene at et mer omfattende arbeid blant de unge fagorganiserte bør følges av en tilsvarende nedtrapping av fylkingens arbeid blant skoleungdom. Det ville i virkeligheten være en korttenkt politikk, også for fagbevegelsen. De som om få år vil være yrkesaktive, finner vi dag på skolebenken. Jo tidligere vi får tak i dem og organiserer dem i politisk arbeid, jo bedre. Andre politiske ungdomsgrupperinger er mer enn aktive nok i skolemiljøene. Arbeiderbevegelsen har ikke politisk sett råd til å la disse andre få eneretten til slik virksomhet. Vi må heller ikke glemme at stadig større ungdomskull tilbringer lengre og lengre tid på skolebenken. Og det i en skole som har et klart borgerlig preg, og som er en medvirkende årsak til at arbeiderbevegelsen står så fjernt i mange ungdommers bevissthet.

I forrige landsmøteperiode forsøkte fylkingen, i samarbeid med AOF, LO og partiet å intensivere det faglige ungdomsarbeidet i enkelte fylker. Dette samarbeidet og samspillet mellom ulike deler av bevegelsen, bør vi nå prøve å videreutvikle på bakgrunn av de erfaringer vi kan trekke.

Ronald Rooth, Oslo: I det øyeblikk vi innfører punkt 8, da er det over og ut med det kollektive medlemskap. Jeg syns heller at partiet og vi fagorganiserte skal gå til en offensiv for å få flest mulig fagforeninger kollektivt tilsluttet de enkelte kommunepartier. Det må være vår målsetting. Vi må bevise overfor våre medlemmer, at vi blir hørt og at vi har medinnflytelse.

Før var det kanskje en enveis-kommunikasjon, at vi skulle være partiets forsvarsadvokater ute på arbeidsplassene.

Sissel Rønbeck hadde et knakende godt innlegg. Det var en fryd å høre på. Det var litt av gamle toner. Her var det AUF som plutselig er på offensiven. Og det bør AUF være. De bør gå til offensiven,

vide ved handling at de vil være fagbevegelsens ungdomsorganisasjon. Vår presse bør også lytte litt mer til fagbevegelsen. Jeg er klar over at det er ikke så enkelt å være journalist og gå rundt i en fagforening. Men de bør kanskje kontakte fagforeninger i langt større grad enn de har gjort, slik at fagforeningene etter hvert blir vant til å bruke vår presse.

Gerd Vollum, Akershus: Jeg representerer en yrkesgruppe som har det med å gå stille i dørene, nemlig husmødrene. Jeg har ikke lyst til å forlate dette landsmøtet, uten å henlede oppmerksomheten på vår eksistens. Jeg har valgt nettopp denne debatten. For når vi kommer inn på faglig-politisk arbeid mangler vi en hver form for status. Når det gjelder det faglig-politiske arbeidet har vi nå fått høre at LOs handlingsprogram er et samfunnspolitisk program. Uten å snakke kvinnesak, men ved å holde seg til fakta, er halvparten av våre velgere kvinner. Sier vi at halvparten av disse igjen er husmødre, forteller et enkelt regnestykke at en fjerdedel av Arbeiderpartiets velgere utgjøres av en stor yrkesgruppe, nemlig husmødrene. LO skulle da ha nytte av at vi er med for å gjøre partiet sterkt. Men hva har LO til gjengjeld å by oss i et faglig-politisk samarbeid? Partiet innbyr fagforeninger gjennom kollektivt medlemskap til et utstrakt samarbeid. Kunne det være en tanke om LO tilbød samarbeid på tilsvarende premisser gjennom et kollektivt medlemskap til landets største yrkesgruppe, husmødrene?

Hvem vil påta seg og sørge for en ordening gjennom AOF, slik at studievirksomhet ikke fortsatt skal være en større økonomisk belastning for husmødre enn for organiserte?

Bjarne Ingsøy, Oslo: Personlig er jeg av prinsipielle grunner uenig i at medlemskap i politiske partier skjer ved kollektiv innmelding. Jeg vet at dette sannsynligvis ikke er populært å si, men jeg vet flere i salen som er enig med meg. Jeg synes det er riktig at også disse tanker blir bragt fram. Jeg mener at medlemskap i et politisk parti skal skje ved at det enkelte menneske personlig melder seg inn. Jeg er selvfølgelig klar over at kollektivt medlemskap har betydning mye og betyr mye for den fagorganiserte gjennom den innflytelse den har hatt på partiet. Samarbeid mellom LO og partiet må bestå og utvikles videre. Men kollektivt medlemskap er synkende. Jeg tror ikke komitéens forslag vil makte å bedre dette noe særlig. Vi må se oss om etter nye muligheter.

Jon Erik Eriksen, Østfold: Ivar Leveraas sa i sin innledning at det i Norge var ca. 110 kommuner som hadde opprettet faglig-politiske utvalg. Hvor stor aktivitet har vi i disse? Jeg tror at vi alle må innrømme at den er liten. Vi har ikke greid å følge opp intensjonene

med et slikt forum på det lokale plan. Jeg tror at flesteparten av de fagorganiserte er tilfreds med den måten dette virker på sentralt. Utvalgene må engasjere seg i kommunevalg, i programutarbeidelse, i lokale saker som vi vet opptar de fagorganiserte. Hvis vi kan få til dette vil også en god del av kritikken falle bort. Da vil man oppdage at dette forum er det talerør til politikerne som fagbevegelsen må ha. Svakheten med utvalget i dag ligger også i at faglig-politisk utvalg ikke har noen myndighet og heller ikke noen økonomi.

Nordahl Andreassen, Nordland: Faglig-politiske utvalg må være en farbar vei for et samarbeid. Ikke på en slik måte at det reduserer kvaliteten i de lokale partilag som finnes i de små samfunn i våre grisgrøndte samfunn, Nord-Norge, Vestlandet og kyststrøkene. Det må være et behov som blir dekket når man oppretter et lokalt partilag, eller et faglig partilag. Da må det være et behov som ikke er til stede allerede og som blir dekket. Vi har hatt en hard tid vi som har arbeidet trofast i fagorganisasjonen. Og vi har også måttet bruke forskjellige midler. Det viser seg tross alt at det beste midlet vi har, er det som er gjort i Regjeringen. Det er de gode virkemidlene vi har overfor tvilerne ute på arbeidsplassen. På det grunnlaget skulle det ikke være farlig å gå andre veier enn det kollektive medlemskap for å få disse som aktive medlemmer av DNA.

Alf Hildrum, AUF: AUF er ungdomsorganisasjon for så vel Arbeiderpartiet som for fagbevegelsen. Det kan i denne forbindelse være nyttig å minne om at på fylkingens landsmøte i februar i vinter, var det offentliggjort en oversikt over sammensetningen av AUFs medlemstokk. Denne viste at blant våre medlemmer, er det omkring like mange skoleelever som det er fagorganisert ungdom. For alle som måtte ha behov for å vite det, er det bare et par prosent som er studenter. Gjennomsnittsalderen ligger langt under 20 år. Det samme landsmøtet ga klart uttrykk for at det faglige arbeidet skal prioriteres på topp fra AUFs side. Sentralstyret akter å følge opp dette.

I forrige periode skaffet vi oss nyttige erfaringer for en slik satsing gjennom et prøvefylkeprosjekt. Vi vil nå i vår og særlig til høsten, ta kontakt med fagforbund som har mange unge medlemmer. Vi akter å tilby disse forbund konkrete opplegg i samarbeid med AUF for å få flere fagorganiserte medlemmer med i vårt arbeid. For at dette skal lykkes, trenger vi opplutning fra bevegelsens forskjellige organer. Ikke minst gjelder dette lokale partilag, foreninger og klubber. Det er det krav vi i AUF har til alle dere som er på landsmøtet.

Vi venter opplutning når vi nå kommer og ber om hjelp.

Formene for dette arbeidet får vi komme tilbake til, men allerede nå kan vi si at opprettelse av faglag for AUF vil være en aktuell arbeidsoppgave. Hva slags innhold skal så et slikt arbeid ha? Jeg skal bare nevne et par stikkord: Vi vet at ungdomsarbeidsledigheten er foruroligende høy. Mye høyere enn offentlige statistikk har fortalt oss. Særlig i en tid med stramt arbeidsmarked forteller dette oss om betydelige problemer som ungdom har i forhold til arbeidslivet. Vi vet at ungdommen i distriktene står i et vanskelig valg mellom hjemsted og kameratmiljø og det å forlate hjemstedet for å få arbeid. Dette viser at problemene også har en klar distriktspolitisk side. Vi vet at ungdom ofte med lik bakgrunn, p.g.a. tilfeldigheter i sitt arbeid er utsatt for store lønnsforskjeller og urimelig lav betaling. I dag har vi ikke en gang lønnsstatistikk for unge arbeidere. Dette forteller om hvilken brakkmark unge arbeideres situasjon er for arbeidslivets organisasjoner. Vi vet også, og det er et problem som ikke bare vi har å stri med, at en rekke ungdommer ikke finner veien til fagbevegelsen og ikke finner sin plass i bevegelsen, men blir stående utenfor det solidariske fellesskap, som fagbevegelsen og arbeiderbevegelsen er.

Dette er blant de oppgaver AUF ønsker å ta fatt på. Vi kan ikke love hvor langt vi kan komme, det avhenger av mange ting, blant annet av vår økonomi, og våre muligheter til å satse. Det avhenger av hver enkelts innsats, både de som er i AUF og alle dere som ellers er i bevegelsen. Vi skal love at vi skal gjøre det vi kan for at partiet og bevegelsen igjen skal få fornyet og økt oppslutning blant arbeiderungdommen.

Ivar Leveraas: Det har vært en bred debatt, hvor det vel har vært bred enighet om behovet for en intensivering av det faglig-politiske samarbeidet. På et par punkter er det til dels motbør. Det er også fra enkelte uttrykt skuffelse over innstillingen. Til Odd Engh vil jeg gjerne si at jeg skulle ønske at det var mulig som han sier å finne fram til en løsning på det faglig-politiske samarbeid og dets former som en kunne slå i bordet og si at sånn skal det være overralt. Men da ville vi gjøre det som i alle fall ikke kan være i tråd med noen fjellvettsregler, skrevne eller uskrevne, at vi ikke tilpasser kartet til terrenget. Og et av de hovedpoengene som jeg kan få ut av denne diskusjonen, er nettopp en understreking av at det som passer på det ene sted, nødvendigvis ikke passer på det andre. Det er flere som har vist til hva som virker på deres hjemsted, og hva som ikke passer på deres hjemsted. Det har vært et hovedpoeng for oss å finne former som en kan nedfelle på det lokale plan i samarbeidsformer som er anvendelige der.

Så vil jeg gjerne knytte noen kommentarer til et par av de konkrete punktene. Det er reist innvendinger mot vår konklusjon nr. 4, når det gjelder et par forhold. Noe går på en generell skepsis mot i det hele tatt og ha noen muligheter for å øke det kollektive medlemskapet. Andre innvendinger går på at vi på en måte her etablerer økonomiske barrierer for kollektivt medlemskap. Noen innvendinger går på så og si de tekniske ordningene ved forslaget vi har lagt fram. Jeg tror at alle vil være enig i at det kollektive medlemskapet slik det virker i dag ikke er tilfredsstillende. Vi er nødt til å finne former hvor det virker bedre, hvis vi skal satse på det.

Når det gjelder punkt 8 er jeg for så vidt innforstått med at det måtte reise en intens diskusjon, og at det måtte komme mange motforestillinger mot det. Men det er jo ikke som Odd Bach sier, hensikten i alle fall, å åpne for at SV-ere og AKP-ere gjennom denne ordningen skal få et innpass inn i partiet. Men det har vært slik som Jan Haldorsen har vært inne på, å finne former som mest mulig lever opp til det generelle kravet, at det er i den alminnelige og løpende saksbehandling at vi skal ha den nære kontakt med fagbevegelsen.

Og det er klart at ved utformingen av slike ordninger, må en i tilknytning til det enkelte kommuneparti, finne løsninger slik at en ikke spiller denne ordningen ut, mot f. eks. ordninger med kollektivt medlemskap.

Ett av våre poenger har vært at en fikk prøve ordninger som dette og igjen gi kommunepartiene muligheter for å prøve seg fram gjennom forsøksordninger. Når det gjelder Reidar Nordals forslag om de faglig-politiske utvalgenes oppgaver, det som han har kalt et nytt forslag nr. 13, er jeg for min del uten videre enig.

Det er interessant å registrere at hos enkelte som er skeptiske til disse mer kollektive formene for medlemskap og samarbeidsformer, uttrykkes til dels en oppslutning om dette med faglige partilag. Fra andre har vi også hørt uttrykt skepsis omkring det. Og jeg synes igjen det viser at vi diskuterer veldig mye med utgangspunkt i våre lokale forhold. Det er naturlig, men det viser også at det er ukløkt av landsmøtet å slå fast en form som skal være det som gjelder over hele landet. Når det gjelder Gerd Wollums innlegg vedrørende LOs forhold til husmødrene, vil jeg tro at de som representerer fagbevegelsen her, vil bringe det videre inn i fagbevegelsens organer.

Når det så gjelder det rent generelle igjen, er jeg enig med de som sier at det er ingen grunn til å vente en eksplosjon i det faglig-politisk samarbeidet ut fra det arbeidet som vi nå har gjort. Men jeg tror at både denne innstilling og debatten på landsmøtet, og den

debatten vi har hatt tidligere, har satt det faglig-politiske samarbeidet i sentrum på en annen måte. Jeg tror det er i sterk grad opp til oss sjøl, om vi er i stand til å nå resultater gjennom dette. Ved å drive som partimedlemmer i fagorganisasjonen, ved å bringe partiets arbeid og politikk i sentrum i diskusjoner i fagbevegelsen, ved å styrke bevegelsens ungdomsarbeid, informasjonsarbeid og ved å styrke skoleringsvirksomheten. Jeg har vært relativt sentralt engasjert i bevegelsens skoleringsvirksomhet de siste 11 år. Jeg kjenner meg dårlig igjen, når en sier at hele den faglige tillitsmannsopplæring, stort sett går ut på å tolke lover og avtaler. I stor grad er den faglige tillitsmannsopplæring også en tillitsmannsopplæring, rettet mot politiske spørsmål og rettet mot faglig-politiske temaer. Men jeg tror det er grunn til å forsterke det arbeidet. Det lå også i den konklusjonen som jeg hadde på mitt innlegg.

Debatten om saklistas punkt 9 var dermed avsluttet.

Dirigenten foreslår at samtlige forslag framsatt i debatten under punkt 9 oversendes organisasjonskomitéen til vurdering.

De innkomne forslag ble behandlet slik:

Forslag fra *Reidar Nordal*, Telemark:

Vedtak: Oversendes Redaksjonskomitéen for organisasjonssaker.

Forslag fra *Terje Rønnevik*, Rogaland:

Vedtak: Oversendes Redaksjonskomitéen for organisasjonssaker.

Forslag fra *Arne Grøttum*, Oslo:

Vedtak: Oversendes Redaksjonskomitéen for organisasjonssaker.

Forslag fra *Alf Hoff* (Nordland FPU), Nordland:

Vedtak: Oversendes Redaksjonskomitéen for organisasjonssaker.

Forslag fra *Knut Helge Strømsnes*, Oslo:

Vedtak: Oversendes Redaksjonskomitéen for organisasjonssaker.

Forslag fra *Nils Olav Holmen*, Oslo:

Vedtak: Oversendes Redaksjonskomitéen for organisasjonssaker.

Møtet ble hevet kl. 19.20.

Formiddagsmøtet onsdag 23. april 1975.

Møtet ble satt kl. 09.00. Dirigent: *Guttorm Hansen*. Sekretærer: *Ivar Ødegaard, Gudmund Eriksen, Marit Wikholm og Eli Andreassen*.

Innstilling fra Beretnings- og protokollkomitéen vedrørende landsmøtets protokoll for tirsdag 22. april ble enstemmig godkjent.

Beretnings- og protokollkomitéen har gjennomgått protokollen for formiddags- og ettermiddagsmøtet tirsdag 22. april 1975.

Komitéen har ingen merknader til protokollen og anbefaler den godkjent.

KOMMUNEVALG OG FYLKESTINGSVALG

Sekretær *Ronald Bye* holdt denne innledning:

Allerede i dag kan vi se at kommunevalget 15. september blir breiddfull av spennende og dramatiske momenter. Det dreier seg ikke bare om valg av politikk og politisk ledelse i 446 kommuner. Det er også en rekke andre spennende momenter inne i bildet.

La meg nevne noen: For første gang skal vi ha direkte valg av fylkestinget, dermed ta det avgjørende steget inn i en ny, stor lokalpolitisk reform. Vi skal få velgernes reaksjoner på den aktuelle, politiske situasjon. Vi skal få en sikker indikasjon på hvordan velgerne har beveget seg etter stortingsvalget 1973. Og endelig, kommunevalget blir også startskuddet for en to-årig lang valgkamp fram til stortingsvalget 1977.

Hvor befinner det politiske liv og Arbeiderpartiet seg i opptakten til høstens valgkamp?

La meg her først kaste et søkelys over kommunevalget i 1971 og Arbeiderpartiets resultat. Det var ikke noe dårlig resultat. Vi fikk 41,7 prosent av velgerne med oss. Selv om det var en liten tilbakegang fra 1967, var 1971-valget et godt valg for oss. Vi vant 5648 kommunestyrerepresentanter rundt omkring i landet av totalt 12 000.

Vi fikk 206 Arbeiderparti-ordførere, og dette resultatet holdt også til 11 fylkesordførere. Vi har en mengde sterke skanser å forsvare ved det valget vi nå skal gå inn i.

La meg nevne noen andre trekk fra resultatet i 1971, bl. a. slik det tegnet seg i landsdeler og kommunetyper. Vi gjorde de beste valg i Trøndelag og på Østlandet, i landbruks- og fiskerikommunene. Vi gjorde det dårligst i Nord-Norge og på Vestlandet, i byene og i industrikommunene. Det kan i sammenheng med dette være interessant å se hvordan det gikk på landsdeler og kommunetyper ved stortingsvalget i 1973. Da gikk vi mest tilbake i Nord-Norge, i Trøndelag og på Vestlandet i blandede fiskeri- og industrikommuner, i de rene fiskeri- og landbrukskommuner og i blannede tjenesteytings- og industrikommuner.

Jeg trekker fram det siste for allerede nå klart å illustrere hvor vi har vårt distriktsmessige hovedproblem når vi starter på valgkampen i år.

La meg så kaste et søkelys på hva meningsmålingene har å fortelle oss. Det er ingen grunn til å hefte seg for mye opp i hva meningsmålingene sa foran kommunevalget i 1971. På det samme tidspunktet, på landsmøtet i 1971, kunne jeg meddele landsmøtet at Gallupmålingene for Arbeiderpartiet lå på 50,3 prosent. Jeg tror vi skal «sanere» det sammenlikningsgrunnlaget og heller ta et utgangspunkt i sammenlikninger med Stortingsvalget i 1973, og hva som er skjedd etter stortingsvalget i 1973.

La meg nevne at gjennomsnittelig har Arbeiderpartiet i 1974 ligget på en meningsmåling som viser at vi har en oppslutning rundt 33 prosent av velgerne. Den siste meningsmålingen vi kjenner til, er den som er tatt opp i mars, den viser 35,2 prosent. Skal jeg ut av de siste tre måneders meningsmålinger trekke en tendens, vil jeg si til landsmøtet at den er positiv.

Det er et annet interessant trekk når det gjelder meningsmålingene, som jeg mener vi må være oppmerksom på. Det gjelder stabiliteten i vår egen velgerskare, eller for å si det med noen andre ord: Hvor mange av våre velgere er det som fortsatt holder fast på Arbeiderpartiet? Gjennomsnittelig for 1974 lå vi på 84 prosent i dette «sunnhetsregisteret» som vi kan kalle det. I mars 1975 var vi oppe i 86 prosent – igjen et tegn til positiv trend.

Men la meg til sammenlikning få minne om at på dette «sunnhetsregisteret» lå vi i 1960-åra rundt 90–95 prosent.

Hva viser så meningsmålingene for det øvrige politiske liv? La meg feste landsmøtets oppmerksomhet ved tre ting: For det første oppsplitting i det politiske liv. Jeg skal ikke gå nærmere inn på det, enn at jeg kan fortelle landsmøtet at hver gang jeg får på bordet et hefte med meningsmålinger så er det en påminnelse om at vi har 14 partigrupperinger som nå konkurrerer foran dette valget.

På samme tidspunkt i 1971 inneholdt meningsmålingene registrering av 7 partier.

Oppsplitting i det politiske liv er et markert trekk.

Videre så viser meningsmålingene at hele det politiske liv i øyeblikket er preget av ustabilitet og av forvirring i velgerskaren. Vi kan på grunnlag av det materialet vi har på bordet, ganske sikkert regne oss fram til at vel 20 prosent av velgerne fra 1973 i dag er på vandring, og vi vet ikke hvor de kommer til å ende ved valget. Hvis vi plusser til dette nogenlunde sikre tallet, en normal gruppe med hjemmesittere, og en økende passivitet hos de unge, vil jeg hevde at bortimot 40 prosent av de stemmeberettigede er på vandring i øyeblikket. Vi kan kanskje snakke om at hvert annet menneske i dette land som er stemmeberettiget, i øyeblikket ikke vet hvordan de vil ende opp ved høstens valg.

Et tredje trekk som vi kan registrere av meningsmålingene, det er den meget markerte forskyvingen i tyngdepunktet i velgerskaren, en forskyving som har skjedd bort fra de sosialistiske partier og over til de borgerlige partier. Jeg vil understreke akkurat det momentet som et av de mest markerte og dramatiske momentene i norsk politikk for tiden. I det siste halvåret har de borgerlige partiene som er representert på Stortinget en samlet oppslutning på 51,4 prosent. De to sosialistiske partiene, har en oppslutning på 46 prosent. 51,4 prosent i borgerlig retning — 46 prosent i sosialistisk retning.

Den vanlige situasjonen, som vi har vært vant til å leve med i norsk etterkrigstidspolitikk, er nå i løpet av få år snudd totalt rundt.

Hva varsler disse tallene jeg her har lagt på bordet for høstens valg?

Jeg beklager, kamerater, jeg kan ikke lese noen godværsmelding på det nåværende tidspunkt. jeg må lese et stormvarsel:

På nåværende tidspunkt ligger vi an til et kommunevalgresultat, godt under vårt valgresultat i 1971, for å si det med reine tall: 5—7 prosent under.

I øyeblikket trues Arbeiderpartiet i en rekke vippekommuner og fylker. En rekke av landets største byer er innenfor borgerlig rekkevidde og de aller fleste fylkene. Videre kan vi ut av den politiske situasjon, og hva meningsmålinger og andre trekk i det politiske bildet viser oss, konstatere at ustabiliteten og oppsplittingen også er på vei inn i det lokalpolitiske liv.

Jeg tror det vil bli til store problemer for lokalpolitikken om enda flere små grupperinger skal begynne å operere på denne arenaen, utenfor det ordnede politiske livs ansvars- og arbeidsmønster. Det-

te vil øke styringsproblemene på den politiske arena, hvor det fra før av er mer enn nok av styringsproblemer.

Jeg tror den analysen jeg nå har lagt på bordet for dere, med all tydelighet skulle klargjøre at valgkampen i år ikke blir noen «søndagsseilas».

Alt det vi rår over av ressurser er vi nødt til å mobilisere, om vi skal klare den seilasen på et skikkelig vis. Men vi trenger flere ressurser enn de vi rår over i øyeblikket. Og her vil jeg gjerne vende tilbake til et av de temaer som har gått som en «rød tråd» gjennom debatten på dette landsmøtet, nemlig vårt forhold til nye grupperinger og til ungdommen. Dette er en problemstilling som vi ikke bare kan la bli et debatttema. Vi er også nødt til å knytte disse problemstillingene til det konkrete arbeidet i partiet, og de vil ha en sterk betydning for valgkampens endelige utfall.

La oss først se litt på ungdommen. I 1969 så fikk Arbeiderpartiet 49 prosent av førstegangsvelgerne med seg. I 1971 fikk vi 40 prosent av førstegangsvelgerne med oss, i 1973, som Sissel Rønbeck tidligere har nevnt på landsmøtet, fikk vi 28 prosent av førstegangsvelgerne med oss.

Sosialistisk Valgforbund fikk 23 prosent. Men, Sissel Rønbeck, så unnlot du å nevne en annen ting: De borgerlige partiene fikk 47 prosent, hvorav 12 prosent av dem gikk til Anders Langes parti.

Men dette er ikke det hele bildet av ungdommen og deres forhold til det politiske liv i dag. Skal vi foreta en nøktern analyse av ungdommen og politikk, så er vi også nødt til å ta med dem som sitter hjemme blant de unge, og hva blir da situasjonen?

Jo, i 1973 så viste det seg at hele 26 prosent av førstegangsvelgerne satt hjemme på valgdagen. 20 prosent stemte på Arbeiderpartiet, 17 prosent på Sosialistisk Valgforbund og 36 prosent på de borgerlige partiene.

Jeg skal være forsiktig med å trekke skråsikre konklusjoner ut av dette hvor ungdommen står og går politisk. Men én sikker indikasjon skal vi vel alle sammen være enige om: i øyeblikket er Arbeiderpartiet i ferd med å miste det gode taket på ungdommen som vi har hatt praktisk talt hele etterkrigstiden. I tillegg så ligger det et problem i ungdommens opptreden som berører hele det politiske liv, for ikke å si demokratiet, nemlig ungdommens alminnelige likegyldighet til politikk og valg.

Ved dette valget så har vi 262 000 førstegangsvelgere, hvor de går eller ikke går, kan komme til å avgjøre hele valget. Jeg er så hjertens enig med Sissel Rønbeck, når hun i sitt innlegg på første dagen på dette landsmøtet sa at vi må gjøre partiet mer attraktivt for ungdommen. Om det hersker det ingen uenighet.

Men hvordan skal vi gjøre det?

Med ideologiske opplegg? Ja, jeg tror på mange måter at vi kan få formet et ideologisk budskap til norsk ungdom i dag, som vil samle stor oppslutning, men ungdommen vil stille store krav til et slikt ideologisk opplegg.

De vil vite dette ideologiske oppleggets praktiske mulighet, de vil vite ideenes evne til å skaffe ro, trygghet og fast styring i en rastløs og urolig tid.

Jeg bet meg merke i en replikk fra Jostein Nyhamar under den tidligere debatten på landsmøtet.

Han sa at vi for all del måtte være på parti med vår fortid. Ja, la oss være på parti med vår fortid. Men ikke så mye at vi legger framtida bak oss. Vår framtid ligger i framtiden, og jeg er helt overbevist om at ungdommen, når den speider *etter* framtida, så speider den *inn* i framtida.

Men alt i alt tror jeg først og fremst at ungdommen er å treffe hjemme på den praktiske, politiske arena. De er ute etter politikken og politikernes evne til å gi svar og løsninger på hverdagens problemer, i utdanning, arbeide, hjem og fritid.

Og her er jeg helt enig med Gunnar Ekeberg, da han i et debattinnlegg pekte på den unge, nyetablerte families problemer av økonomisk, boligmessig karakter osv.

Et annet trekk som vi er nødt til å ofre stor oppmerksomhet når det gjelder ungdommen, er ungdommens lett politiske bevegelighet. Ungdommen i vår tid har ikke det samme solide ankerfestet i bestemte politiske miljøer som tidligere tiders ungdom. I tillegg er dagens ungdom mer nytteorientert enn noe annen aldersgruppe i dette samfunnet. De er frigjort fra tradisjonell binding, og *de bruker og forbruker* partier og politiske idéer, i så måte er ungdommen allerede «bitt» av den politiske «kjøp-bruk- og kast-mentaliteten». At politikken i sin alminnelighet og de enkelte politiske partiene skal få store problemer med disse holdninger og politiske adferdsmønstre, er jeg helt overbevist om.

Det var Trygve Bratteli som i sin innledning først reiste spørsmålet om vårt forhold til nye yrkesgrupper på dette landsmøtet. La meg repetere noe av dette, fordi den bl. a. har en sterk sammenheng med det valget vi nå skal gå inn i. Arbeiderbevegelsen er opprinnelig en allianse mellom småbrukere, fiskere og arbeidere. det er denne alliansen som sørget for gjennomslaget i 1930-åra, det er den som bevarte nærmest uinnskrenket makt i 40- og 50-åra og langt inn i 60-åra. Denne alliansen vant valg etter valg. Men mot slutten av 50-åra og begynnelsen av 60 åra ble det ropt et kraftig varsko i partiet om at det var på gang store strukturendringer i sysselsettingsam-

mensetningen. En ny stor yrkesgruppe var på marsj fram, funksjonærene, samtidig begynte fiskerne å gå på land og småbrukerne flyttet inn til byene og tettstedene og ble arbeidere.

Jeg tror at man i dag trygt kan si at Arbeiderpartiet så denne faren tidsnok og mestret problemene både realpolitisk og verbalt. 60-åras allianse ble i stedet for alliansen mellom arbeidere, småbrukere og fiskere, til alliansen mellom lønnstakere, jordbrukere og fiskere.

Arbeiderpartiet mestret dette gjennom en kombinasjon av klok politikk, riktig organisasjonsmessige disposisjoner, og fordi det ikke var så stor sosial skilnad mellom de nye funksjonærgruppene og arbeiderne. Vi kan se hvordan dette slo inn i valgene i 1960-åra, og vi kan se hvordan LOs medlemstall økte i løpet av 60-åra. LOs funksjonærforbund la på seg hele 36 prosent i denne perioden.

Men nå er en ny og vanskeligere strukturendring på gang i landets yrkessammensetning. Det var det som Olof Palme kalte for «Det postindustrielle samfunns» yrkesstruktur, som er en videreutvikling av de tradisjonelle funksjonærgrupperingene, for ikke å si «en knoppskyting».

Syssetningstillene som Trygve la fram for oss, illustrerer tre forhold:

Tallene på de som er beskjeftiget med jord, skog og fiske synker fortsatt, og her kan jeg nevne at valgforskerne lenge har sittet og sett på hvordan dette har slått ut i våre valgresultater: I løpet av de siste valgene har Arbeiderpartiet halvert sin oppslutning fra disse yrkessektorene. Videre ser vi at kjernen i alliansen, de industriansatte — industriarbeiderne — synker i antall. Og fram vokser så en gruppe nye yrkesutøvere, knyttet til undervisning, helse- og sosialstellet, offentlig og privat administrasjon. Vi oppdager nye yrker av administratorer, planleggere, kontrollører, teknologer, teknikere, EDB-operatører og hva det nå er for noe alt sammen.

Sosialt og yrkesmessig må vi være oppmerksomme på at disse gruppene har «tynne» eller ingen forbindelser med arbeiderbevegelsen. De er i ferd med å flyte bort fra våre rekkevidder, og la meg illustrere noe av denne problemstillingen gjennom veksten i LOs medlemstall.

I løpet av 1969—73 vokste LOs medlemstall med 5,3 prosent. Tar vi for oss 10 av fagforbundene utenfor LO, så vokste deres medlemstall i denne samme periode med 28 prosent.

Hvis vi jamfører LOs stigende medlemstall med stigning i syssettingen her i landet, så ser vi at LOs prosentvise andel av de sysselsatte synker. Dette betyr ikke at vår fagbevegelse ikke mestrer rekrutteringsoppgaven.

I løpet av en 3—4-års periode har Landsorganisasjonen lagt på seg nær 40 000 medlemmer.

Men problemstillingen er at veksten skjer utenfor de yrkesområder Landsorganisasjonen opererer på. Og dette får automatisk politiske følger for Arbeiderpartiet. Og her vil jeg minne om noe som det vel ikke kan skapes diskusjon om i det hele tatt. Arbeiderpartiets viktigste kontaktflate til arbeidslivet og yrkesutøverne går gjennom fagbevegelsen, på mange måter kan vi si at det er *livslinja* for Arbeiderpartiet. La meg illustrere hvordan dette politisk slår ut ved valg:

Hvis vi tar for oss LOs medlemmer og hvordan de opptrådte ved kommunevalget i 1971, så finner vi ut at nær 70 prosent av dem stemte på Arbeiderpartiet, 10 prosent stemte på de partier som tilhører Sosialistisk Venstreparti i dag, og 19 prosent stemte på borgerlige partier.

Konklusjonen på den debatt som har gått som en rød tråd gjennom dette landsmøtet, at for å bevare og øke arbeiderbevegelsens styrke, må vi styrke og utvide den tradisjonelle alliansen mellom lønnsstakere, fiskere og jordbrukere.

Gode valgresultater ved høstens valg og ved framtidige valg forutsetter at vi har politisk og organisasjonsmessig innpass hos de nye store yrkesgrupperingene som vokser fram.

Og la meg si det så sterkt, når det gjelder stortingsvalget i 1977: Jeg tror ingen politiske partier i dette land kan gjøre seg forhåpninger om å nå opp i 40—50 prosent av velgerne, uten å ha de nye, store yrkesgruppene med seg.

La meg så si et par ord om det praktiske valgkamparbeidet og valgkampforberedelsene som har foregått, nærmest summarisk.

Det som har preget valgkamparbeidet fram til nå, er nominasjonsprosessen, forberedelsen av programmet og forberedelsene av valgkamporganisasjonen. Når det gjelder nominasjonsprosessen, så er det ganske formidable organisatoriske arbeidsoppgaver dette partiet nyss har gått igjennom. Vi skulle nominere bortimot 15 000 navn til forskjellige tillitsverv i forbindelse med høstens kommunevalg. Denne nominasjonsprosessen tror jeg vi i dag trygt kan si har gått uten særlige vansker. Vi kan registrere at vi har fått med flere kvinner totalt og på sikre plasser enn tidligere. Vi har fått en god representasjon fra fagorganiserte, også på fylkestingslistene. Det direkte valg til fylkestingene blir den første store muligheten for de fagorganiserte til å komme med på en politisk arena, hvor de tidligere ikke har vært så sterkt med.

Når det gjelder nominasjonene for øvrig, så later det til at vi har mestret det vanskelige prinsippet om å unngå dobbeltkjøring,

sentrale kommune- og fylkespolitikere. Sunt og riktig tror jeg vi stort sett har fått til en arbeidsdeling mellom de to politiske områder. Når det gjelder programarbeidet er programmene nå stort sett ferdige rundt omkring i fylkene og kommunene. Vi kan si at 20—25 000 partimedlemmer og fagorganiserte har vært direkte inne i denne programprosessen.

Når det gjelder selve valgkamporganisasjonen, har forberedelsene gått sin gang uten spesielle organisasjonsmessige problem og vansker. Det opplegg vi har på bordet, er vel stort sett som de senere års, og jeg har inntrykk av at den faglig-politiske organisasjonen nå er reorganisert etter en del tid og arbeide og står bedre rustet enn både i 1971 og 1973.

Det som på mange måter preger høstens valg, er at vi skal ta det første steget inn i en ny reform. For første gang skal velgerne direkte få lov til å bestemme sammensetningen av fylkestingene.

Valget 1975 er en milepel for den demokratiske utviklingen.

I så måte går dette valget inn i historien. Det er sterkt beklagelig at to av de menneskene som skapte de grunnleggende idéene for den store lokalpolitiske reformen som nå virkelig gjøres, ikke selv får oppleve det. Jeg tenker på Arvid Dyrendahl og Trygve Hoem.

Jeg skal ikke gå inn på detaljene i dette med direkte valg til fylkestingene, men minne om denne reformens egentlige hensikt: Økt desentralisering, som betyr økt demokrati og lokalt selvstyre, og bedre og mer effektiv administrasjon ute på lokalplanet.

Men så må vi, partifeller, være oppmerksomme på at dette med direkte valg til fylkesting, den 15 september, bare er starten på reformens arbeidsdag. Etter valget skal den fra dag til dag få bekrefte sin berettigelse og sin dugelighet.

Jeg ser også et annet viktig moment knyttet til denne reformen. Jeg ser det på mange måter som et framstøt mot den politiske fremmedgjøring og passivitet som er til stede i vårt politiske liv i dag og som vi kan registrere på mange vis. Vi kan registrere det i de løpende meningsmålinger, men la meg gå tilbake igjen til velgerundersøkelsen etter kommunevalget i 1971. Da sa hele 46 prosent av velgerne at valgutfallet ved det valget var av *liten betydning*. Hele 63 prosent av velgerne sa at valget ikke ville påvirke det som skjedde i kommunene. Og hele 85 prosent av velgerne ville ha seg frabedt å bli tilbudt kommunale tillitsvern!

Vi kan sperre øynene opp når vi ser den slags tall, men det illustrerer for oss en kolossal arbeidsoppgave, og politikkers rennomé i øyeblikket. Den nye lokalpolitiske reformen er et motstøt mot dette.

Det er viktig nå at informasjonen om denne nye reformen kjøres ut. Jeg tror at det politiske liv er forholdsvis vel informert om denne reformen. Nå er det om å gjøre at velgerne oppdager og oppfatter reformen. Regjeringen har lovet å sette inn 5 millioner kroner i et informasjonsarbeid over for velgerne. Dette bør ta til snarest og sterkest mulig. Det er ganske bemerkelsesverdig å registrere at i øyeblikket er det nær 50 prosent av velgerne som ikke vet at det skal være et fylkestingsvalg til høsten. I øyeblikket tror jeg det er flere av velgerne som vet at det er introdusert et nytt øl på det norske marked, enn de som vet at det skal være en ny type valg.

Det har blitt hevdet fra denne talerstol, at det var en krise i Arbeiderpartiets organisasjon, jeg kjenner ikke denne krisen: Arbeiderpartiets organisasjon er så god eller så dårlig som den politiske ammunisjon eller den politiske posisjon vi gir den og plasserer den i.

Det er ikke valgkamporganisasjonen som til slutt bestemmer resultatet, det er politikken.

Vår strategi fram til nå, har vært å forberede et politisk opplegg som bygger på det som er valgkampens egentlige sak, nemlig lokalpolitikken. Nå er de enkelte bestanddeler i dette opplegget klart: kommuneprogrammene og fylkesprogrammene, som skal bindes sammen med landsmøteoppleggene om *miljø- og ressurspørsmål, den enkelte og fellesskapet og oppgaver i lokalsamfunnet*. Jeg vil anbefale at dere også stikker Bjørn Skaus innlegg her på landsmøtet i baklomma når dere drar ut i felten for å sloss foran denne valgkampen, det var god politisk ammunisjon.

Men det er ikke bare lokalpolitikken som kommer til å bestemme temperaturen og utviklingen i kommende valgkamp. Vi har tatt hensyn til at rikspolitikken kan bli det dominerende. Da tror jeg det er to områder som vi først og fremst bør være parat til å møte.

Det gjelder det som utvikler seg på den økonomiske sektoren, og spesielt prisproblemene. Vi har i øyeblikket prisstigningsproblemer som er større enn noensinne. 11—12 prosent årlig prisstigning ligger vi an til i dag. Vi vet, og vi har benyttet anledningene sjøl, at prisstigningen er opposisjonens tyngste ammunisjon i en valgkamp. Jeg kan forsikre dere om at de vil bruke den mot oss etter hvert som vi nærmer oss valgkampen. For oss er det da viktig å forberede oss på hvordan vi skal takle dette, og det kan vi best gjøre ved at vi politisk setter alt, overhodet alt, inn på å forsvare og realisere lovnaden om 4—5 prosent øking i realinntekten. Men innenfor akkurat denne målsettingen, så er det nødvendig å sørge for at sektoren matvarer, hvor vi har hatt en forholdsvis større prisstigning enn det generelle, og at utgiftene på klær, hus blir viet spesiell oppmerk-

somhet. Dette med mat, klær og husutgifter er det som særlig rammer pensjonistene og de som har vanlige og lavere inntekter.

Et annet tema som vi må være forberedt på å gå ut i kamp om, knytter seg til sysselsettingsutviklingen. Vi er nødt til å ha en topp beredskap mot de internasjonale lavkonjunktorene som undergraver den fulle sysselsetting i vårt land.

I februar måned ble 4000 arbeidstakere på 81 bedrifter rammet av oppsigelser, permitteringer og innskrenkinger. I dette ligger det to ting: Et alvorlig problem for de som blir rammet, og det vekker uro og utrygghet blant arbeidstakerne i sin alminnelighet.

Svaret på akkurat dette formulerte Per Kleppe i et innlegg tidligere på landsmøtet: Arbeiderpartiet vil aldri saldere de økonomiske problemer med arbeidsledighet, og i den formuleringen ligger det en garanti som vi trygt kan bære ut til velgerne.

Men jeg vil også gjerne i tilknytning til dette, minne om hva Olof Palme sa i sin hilsmøte til landsmøtet: I vår tid er det ikke bare spørsmål om arbeide og lønn for arbeidet, men også et spørsmål om arbeidslivets kvalitet. Også her er vi godt rustet. Arbeiderpartiet og fagbevegelsen har lagt på bordet et opplegg for et bedre arbeidsmiljø. Intet annet politisk parti har et slikt opplegg å gå inn i denne valgkampen med.

Det er ganske klart at den parlamentariske situasjon også vil banke på døra til denne valgkampen. Nå kan vi vel kanskje si at spørsmålet om den parlamentariske situasjon og Regjeringen i noen grad er preget av at Alcan-saken tok det meste av luft og lyst ut av ballongen.

La oss huske at SV i Alcan-saken demonstrerte at de var beredt til å felle en Arbeiderpartiregjering. Men det er vel ingen grunn til å anta at de i den nære framtid ønsker å gjenta det, de betaler fortsatt på regningen for denne operasjonen.

Men jeg vil også gjøre dere oppmerksom på at i den lokale valgkampen vi nå skal ut i, så vil SV være uforsonlig og hard mot oss. Og det finnes en naturlig forklaring for det. Sosialistisk Venstreparti vil søke å vinne tilsvarende plattform i lokalpolitikken som de vant i rikspolitikken i 1973. Veien til å vinne den posisjonen, går gjennom Arbeiderpartiets velgerskare.

Jeg tror videre det er viktig å huske at med den nåværende parlamentariske situasjon, er det helt på det rene at det slipper ikke til noen borgerlig regjering uten ved Sosialistisk Venstrepartis hjelp. Det er det verd å minne om på arbeidsplassene.

Når det gjelder de borgerlige, så har jeg et visst inntrykk av at Senterpartiet, Høyre og Kristelig Folkeparti fikk et slags sjokk under

Alcan-saken. Da de sto med regjeringsmakten i sine hender, var de ikke i stand til å gripe den, selv om SV ville forære dem den.

Dette forklarer på mange måter intensiveringen i diskusjonen om borgerlig samarbeid. Men perspektivet i den debatten er først og fremst 1977. Men jeg vil varsle dere om, ikke minst de av dere som skal operere på fylkesplan i tida som kommer, at det borgerlige samarbeidsopplegget kan bli prøvekjørt når fylkestingene skal konstitueres etter valget. Samlet må vi registrere i øyeblikket at de borgerlige står ganske sterkt. Høyre, Senterpartiet og Kristelig Folkeparti har en oppslutning i meningsmåling på 44,6 prosent, på samme tidspunkt i 1971 lå de på 39 prosent.

Her vil jeg skyte inn noe som kan bidra til å klargjøre «posisjonene» og minne om det som lå i den meningsmåling som ble offentliggjort for Oslo for noen dager siden. Hva fortalte den meningsmålingen? Jo, at vi er på vei mot et borgerlig flertall i hovedstaden, med sterkest hjelp av Høyre og de unge velgerne mellom 20 og 39 år. Det skulle gi en sikker indikasjon på hvor motstøtene i hovedstaden, og i andre kommuner, må settes inn. Det borgerlige samarbeidet kan spille en rolle både før og etter høstens valg.

Våre motstandere kan bli problematiske nok for oss. På den annen side så vet vi at begge konstellasjoner, både til høyre og venstre for oss, sliter med store og uløste samarbeids- og samlingsproblemer i sjelen. Når det gjelder vår egen posisjon i forhold til det øvrige politiske liv og de øvrige politiske partier, så befinner Arbeiderpartiet seg i en klassisk situasjon: Når vi vender «fronten og våpnene» mot våre hovedmotstandere, de borgerlige, blir vi angrepet i ryggen av SV som ser på oss som *sin* hovedmotstander.

Vi har ikke ryggen fri, og vi må være forberedt på å sloss på alle fronter.

1. Det politiske opplegget og valgkampen er nå klart ved at landsmøtets vedtak føyes sammen med kommune- og fylkesprogrammene.
2. Vår politikk må presenteres slik at den vekker troverdighet og tillit og velgerne oppfatter vår politikk som riktig og nyttig for seg.
3. Våre problemområder: i kommunene og fylkene langs kysten på Vestlandet og i Nord-Norge, i byene og industristeder med stort innslag av funksjonærer — ungdommen og de nye yrkesgruppene.
4. Våre motstandere vil angripe fra alle kanter, men vi har alle forutsetninger for å mestre angrepene.

5. Vi må satse alt på å gi den nye lokalpolitiske reformen en god start og sikre Arbeiderpartiet best mulig innflytelse i den nye fylkeskommunen.
6. Vi må mobilisere alle ressurser vi rår over til valgkampinnsats: Partiorganisasjonen, fagbevegelsen, ungdomsorganisasjonen, kvinnebevegelsen og A-pressen. Nå når programarbeidet, nominasjonene og landsmøtet er over, kan valgkampen settes i «høy-gear». Tida og veien er knapp: 145 dager.
7. Valgkampen skal føres under slagordet: «Solidaritet i praktisk politikk — samling om Arbeiderpartiet.»

Så et par ord helt til slutt, dette er jo siste gang jeg snakker til et landsmøte som partisekretær. Jeg skulle vel fortrinnsvis avslutte som en slags «riksoptimist» og kunne meddelt dere en grei og fin vei fram til valgseier til høsten.

Jeg kan ikke love dette landsmøtet en valgseier 15. september. Den som sterkest beklager dette, er jeg. Jeg tror ikke noen i denne sal eller i partiet for øvrig kan love noen seier i dag. Men jeg vet i øyeblikket at vi kan klare et bedre resultat enn ved stortingsvalget i 1973, og nøkternt og realistisk bedømt, så har vi sjansen til å nå oppunder resultatet fra 1971. Om det skal skje, kommer fullt og helt an på oss sjøl.

Alle i denne sal og alle i partiet vårt vil et sosialistisk samfunn, om det hersker det *ingen* uenighet. Om veien skal legges gjennom sentrum, til høyre eller venstre, er det derimot en del uenighet om.

Men jeg er skråsikker på én ting: Sosialismen i Norge kan bare vinne fram ved å vinne valg, det går ingen snarvei forbi velgerne.

Arbeiderpartiet må derfor gjøre et godt kommunevalg i 1975, og vi må vinne stortingsvalget i 1977.

Det blir det avgjørende for den demokratiske sosialismens framtid i vårt land.

PARTIFORMANNENS ORIENTERING OM REDAKTØR- SKIFTET I ARBEIDERBLADET

Partiformannen *Trygve Bratteli*, ba om ordet og sa:

Dette er ikke for å foregripe det som nå skal komme, men det er et etterspill etter noe som skjedde her mandag, og som smittet over i avisene på tirsdag. Derfor vil jeg gjerne gi et presist uttrykk her og nå for følgende: Det gjelder den replikkveksling som ble i forbindelse med Arbeiderbladet 1974. Og pressen skal få dette, slik at de ikke skulle ha noen behov for eventuelt å omskrive det jeg nå sier:

De tiltak som ble foretatt i Arbeiderbladet for vel et år siden ble mandag tatt opp her i landsmøtet. Det førte til at en rekke aviser gjentok den framstilling at redaktør Reidar Hirsti skulle være pekt ut som den spesielt ansvarlige for de vanskeligheter Arbeiderbladet var kommet opp i.

Dette har ikke vært hevdet hverken av sentralstyret eller av meg. De vanskeligheter som ble akutte i Arbeiderbladet var av samme karakter som i vår tid møter pressen så vel i vårt som i andre land. Det er min oppfatning at dette ville meldt seg uansett hvem som hadde vært i de sentrale stillinger i Arbeiderbladet. I min uttalelse mandag gjorde jeg heller ikke noen enkelt person ansvarlig for den situasjon som var oppstått. Politisk og menneskelig har Reidar Hirsti min fulle tillit. Uten det kunne jeg heller ikke bedt ham ta det viktige oppdrag som statssekretær i Regjeringen. De ekstraordinære skritt Sentralstyret for øvrig tok, siktet på en spesiell kraftanstrengelse for å bringe vår sentrale avis fram til sikker økonomisk grunn.

Saklista, pkt. 11:

VALG

Valgkomitéens formann, *Leif Skau*, fikk ordet og sa:

Det har ikke vært én, men flere dagers ferd mot natt for valgkomiteen for å komme fram til sin innstilling.

Valgkomitéens utgangspunkt var dette: I måned etter måned har alle landets aviser fremstilt det som om det var en voldsom drakamp i partiet om formannsstillingen. Situasjonen var vel egentlig at ved et formannsskifte ville *både* partiets nestformann og stortingsgruppas formann stå som arvtakere det var naturlig å regne med.

Det var også klart at ingen av disse ville motsette seg valg om de ble bedt om det av landsmøtet. Det er en naturlig og riktig reaksjon for partifeller i ledende stillinger.

Jeg tror *alle* partimedlemmer som tenkte over dette valget — og det var etter hvert vel nesten alle aktive — ganske snart fant ut at Reiulf og Odvar som mennesker flest har sine sterke og svake sider. Det fundamentale er at de politisk står på samme plattform, men de har forskjellig legning. *Jeg* er ikke så overbevist om at den veldige publisitet vi har hatt omkring formannsspørsmålet har *bare* negative sider. Vi står i dag i den gledelige situasjon at nesten hvert menneske kjenner både vårt parti og våre fremste tillitsmenn bedre

enn før. Mye av informasjonen er riktig. Noe er også en konkret forvrengning, bl. a. gjelder det den påklistringene av forskjellige politiske merkelapper på de to.

Det tjener selvsagt ingen hensikt å gjøre forsøk på å skjule at det også i valgkomitéen som i partiet for øvrig, i utgangspunktet har hersket forskjellige oppfatninger om hvem som burde overta som formann etter Trygve Bratteli. Det skyldes ikke at noen har ment at den ene er kvalifisert til oppgaven, og den andre ikke. Her har det vært spørsmål om en avveining av hvor partiet best kunne gjøre seg nytte av deres evner og store arbeidskapasitet.

Etter saklige diskusjoner er vi kommet fram til en løsning som vi alle — og her inkluderer jeg hele landsmøtet, bør være fornøyd med. Her er det nemlig ikke snakk om bare å finne fram til en formannskandidat, men om et lederteam. Et lederteam som sammen skal lede partiet framover — og oppover i tida som kommer. Vi har kort sagt forsøkt å finne fram til de rette personene og til en riktig og fornuftig fordeling av oppgaver og oppdrag.

Under vårt arbeid fant vi det også riktig å vurdere om det i den situasjon partiet *er i dag* var riktig å kombinere formannsstillingen og statsministerstillingen, slik tradisjonen stort sett har vært.

Med bakgrunn i en slik helhetsvurdering har valgkomitéen enstemmig funnet å ville foreslå Reulf Steen som formann i partiet med sikte på at han skal bruke sin arbeidskraft innad i partiet. Odvar Nordli har en lang erfaring fra arbeidet i Stortinget. Når spørsmål om ny statsministerkandidat for Arbeiderpartiet blir aktuell, vil han etter valgkomitéens oppfatning være den som naturlig peker seg ut. Dermed får vi en arbeidsdeling. Begge kan vie sine evner, anlegg og arbeidskraft på hvert sitt felt som de hver for seg har sine spesielle forutsetninger for å kunne lede.

Det var for valgkomitéen lett å bli enige om Gro Harlem Brundtland, som partiets nestformann. Hun har gjennom et aktivt og interessert arbeid vist å ha evner og pågangsmot som vil bety mye for de oppgaver partiet skal løse.

Med den bakgrunn Ivar Leveraas har i AOF og fagbevegelsen og det grundige arbeid han har gjort på disse feltene, er det naturlig at valgkomitéen tidlig konsentrerte seg om han til å være den fremste parhesten på partikontoret sammen med Reulf Steen. Vi vet at Ivar Leveraas *kan* organisasjonsarbeid, og jeg tror det er slike egenskaper vi trenger i tida som kommer.

Det har vært mange oppfatninger underveis om hvordan lagoppstillingen skulle være. Jeg tror derfor det er riktig å gjøre klart for landsmøtet at innstillingene fra valgkomitéens side må ses på som en helhetsløsning.

Men dette som grunnlag, har komitéen kommet fram til følgende enstemmige innstillinger:

VALGKOMITEENS INNSTILLING

SENTRALSTYRET:

Formann: Reiulf Steen
Nestformann: Gro Harlem Brundtland
Sekretær: Ivar Leveraas.

Medlemmer:

1. Trygve Bratteli
2. Odvar Nordli
3. Tor Aspengren
4. Bjartmar Gjerde
5. Ingvar Bakken
6. Grethe Johansen.
7. Lars M. Skytøyen
8. Helge Sivertsen
9. Henrik Aasarød
10. Jan Haldorsen

Varamenn:

1. Rasmus Solend
2. Harriet Andreassen
3. Arild Boman
4. Ruth Ryste
5. Ragnar Christiansen
6. Kirsten Myklevoll
7. Einar Førde
8. Per Kleppe

I tillegg til disse møter 1 representant fra AUF og 1 representant fra Kvinnesekretariatet.

Valgkomitéen gjør oppmerksom på at dens forslag forutsetter at partiets vedtekter endres, slik at Arbeiderbladets redaktør ansettes av avisens styre.

REVISJONSNEMND:

Formann: Leif Skau
Medlemmer: Kåre W. Larsen
Signe Sulutvedt

Varamenn:

Aase Bjerkholt
Harry Jørgensen.

LANDSSTYRET

<i>Fylke/by:</i>	<i>Representant:</i>	<i>Varamann:</i>
Østfold:	Liv Stubberud	Tom Thoresen
Akershus:	Eilif Dahl	Marit Berntsen
Hedmark:	Egil Toreng	Gudrun Kregnes
Oppland:	Liv Andersen	Johan Nygaard
Buskerud:	Egil Ranheim	Ase Moløkken
Vestfold:	Unni Nilsen	Anders Johansen
Telemark:	Oddvar Berrefjord	Finn Kristensen
Aust-Agder:	Bjarne Robstad	Brit Hoel Jørgensen
Vest-Agder:	Njål Eggen	Torbjørn Skarpodde
Rogaland:	Hans Frette	Harry Risanger
Stavanger:	Hilmar Egeli	Harald Hermansen
Hordaland:	Halvard Bakke	Peder Wangsnes
Bergen:	Harry Hansen	Gustav Rød
Sogn og Fjordane:	Alf Vee-Haugen	Margot Henden
Møre og Romsdal:	Ingar Gjøstøl	Asbjørn Bortne

Sør-Trøndelag:	Arnold Storvold	Ingrid Sandvik
Trondheim:	Jorunn Giske	Trygve Johnsson
Nord-Trøndelag:	Haakon Westrum	Frøydis Fredriksen
Nordland:	Sigurd Nilsen	Nanny Rist
	Inger Pedersen	Egil Reiersen
Troms:	Rolf Nilssen	Solveig Bredal Thorsen
Finnmark:	Gudmund Eriksen	Turid Kjellmann Pedersen

Etter å ha referert innstillingen sa *Leif Skau*:

Det var mange som fryktet, partifeller, at dette landsmøtet skulle bli et møte hvor interessene bare konsentrerte seg om valg mellom to formannskandidater. I en viss utstrekning er det vel også blitt slik — i alle fall sett fra komitéens side. Det var vel også mange som håpet på et bikkjeslagsmål. Det har ikke holdt stikk. Mitt inntrykk er at selve landsmøtet, som jeg i det vesentlige har fått noen etasjer på avstand, har vært et landsmøte hvor partifellene ivrig konsentrerte seg om de *oppgavene* vi skal løse, den *veien* vi skal gå. Jeg er sikker på at hvis vi ved avslutningen av dette landsmøte også står sammen om valget av det lederteam som skal ha hovedansvaret i partiets marsj framover og oppover, *da* har dette landsmøtet brakt skuffelse til arbeiderbevegelsens motstandere og glede til partiets venner. Da har vi ført partiet et steg framover — kanskje et avgjørende steg.

SENTRALSTYRET SKAL TILSETTE REDAKTØR AV ARBEIDERBLADET

Kjell Auranæs, Nordland: Jeg slutter meg stort sett i alle deler til innstillingen. Dette som foreligger kan imidlertid ikke vedtas før redaksjonskomitéens innstilling om redaktøren i Arbeiderbladet er behandlet. Jeg foreslår at vi behandler saken om hvorvidt redaktøren skal velges eller ansettes før vi går til valg.

Rasmus Solend, formannen i redaksjonskomitéen for organisasjonssaker: I det gule hefte nr. 3, foreligger det under B to forslag som går på synspunktet ansettelse kontra valg av redaktør i Arbeiderbladet.

Redaksjonskomitéen for organisasjonssaker vil legge fram sin innstilling på dette punkt nå, før debatten om valgkomitéens innstilling tar til.

Forslagene stammer fra Oslo avdeling av Arbeiderpartiets presseforbund, nr. 6, forslag 7 fra Gjøvik Arbeiderparti. Redaksjonskomitéen tiltrer synspunktene i disse forslag, og vil foreslå følgende:

«Sentralstyret gis fullmakt til å ta de nødvendige skritt for å tilsette redaktør for neste periode og legge nødvendige vedtektsforslag fram for neste landsmøte.»

Dirigenten finner denne form dette forslag har som en fullmakt til Sentralstyret om å tilsette redaktøren for denne periode, og deretter legge lovendringen fram for neste landsmøte. *Dirigenten* finner å måtte ta dette forslag opp til behandling før man går videre på talerlisten om den generelle debatt.

Inge Scheflo, Oslo: Jeg vil nødig skape unødige vanskeligheter, men jeg kan ikke riktig forstå at Arbeiderpartiets landsmøte kan la være å velge en redaktør i strid med de gjeldende lover, og foreta lovendringen som er nødvendig først om to år. Det må være slik, at vi må først foreta en forandring av partiets vedtekter, og deretter ta stilling til valgkomitéens forslag om å ikke velge redaktør på dette landsmøtet. Landsmøtet, så lenge det ikke har endret lovene i partiet, må bøye seg for dem. Men landsmøtet er selvsagt suveren til å foreta endringer når de måtte ønske det. Men vi kan ikke foreta eller utelukke valg av redaktør, så lenge partiets egne lover klart sier: «Av Sentralstyrets medlemmer blir formann, nestformann, sekretær og redaktør av Arbeiderbladet, valgt ved særskilte valg.»

Trygve Bratteli, Sentralstyret: Jeg skal ikke blande meg stort inn i den debatt som vil komme, men akkurat om dette spørsmål vil jeg gjerne si: For det første, at landsmøtets suverenitet hviler i landsmøtets hender. Det er etter min oppfatning langt mindre betenkelig, hvis vi ikke sender saken tilbake til valgkomitéen og får et forslag derfra, om valg etter lovene, så er det langt mindre betenkelig å vedta det forslag som ligger fra organisasjonskomitéen, enn på det nåværende stadium å ta opp spørsmålet om en viktig endring av partilovene. Dette er jo behandlet i dokumentene, og det forslag som foreligger der, om måten å tilsette redaktør på skal oversendes landsstyret til nærmere utredning. Det har vært grundig behandlet i Sentralstyret. Det er det forslag som foreligger til dette landsmøte, i det en gikk ut fra at dette møtet skulle holde seg til den bestemmelse en nå har.

Jeg vil ikke reflektere nærmere over det som har ført til at det i dette øyeblikk ikke foreligger forslag til valg av en redaktør. Men det er fullt lovlig, og det er etter min oppfatning fullt forsvarlig, det forslag som er lagt fram fra redaksjonskomitéen for organisasjonsaker om å overlate til Sentralstyret å ta de nødvendige skritt her, og så legge lovsaken fram for neste landsmøte.

Alternativet til dette er etter min oppfatning å sende det tilbake til valgkomitéen. Det ligger selvfølgelig også helt opp i landsmøtets egne hender å avgjøre hva det her vil gjøre.

Inge Scheflo, Oslo: Det er med stor ulyst at jeg erklærer meg uenig med den mann i norsk arbeiderbevegelse som jeg uten sammenlikning har mest tillit til, nemlig Trygve Bratteli.

Jeg hadde den ubehagelige opplevelsen en gang før, og det var da Arbeiderbladets redaksjonsgruppe drøftet behandlingen av Hirsti-saken. Jeg kan ikke skjønne at det er organisasjonsmessig riktig og i overenstemmelse med dette partis tradisjoner å foreta et valg som er i strid med partiets lover. Det må være gjort på et øyeblikk for valgkomiteén å lage et forslag som legges fram for landsmøtet, og hvor man da enten holder fast ved eller lager en annen formulering av lovene slik de nå er. Så liten tid har vi ikke.

Dirigenten: Debatten er avsluttet. Det foreligger et forslag fra redaksjonskomiteén for organisasjonssaker. Forslaget lyder:

Sentralstyret gis fullmakt til å ta de nødvendige skritt for å tilsette redaktør for neste periode og legge nødvendige vedtektsforslag fram for neste landsmøte.

Da det er gitt uttrykk for uenighet i forslaget, vil det bli foretatt votering ved håndsopprekking.

Vedtatt: Forslaget fra redaksjonskomiteén ble vedtatt mot 56 stemmer.

DEBATTEN OM SAKLISTAS PKT. 11, VALG, FORTSETTER

Leif Østlie, Oslo: For de av landsmøtets deltakere som slo på radioen kl. 6 eller 7 i dag morges, er spenningen ved dette valget utløst. Når jeg senere leste Arbeiderbladet, undret jeg personlig på hvorvidt jeg hadde noe her på landsmøtet mer å gjøre, eller om jeg kunne gå på jobben og gjøre nytte for meg.

Aldri har vel et valg vært omfattet av større interesse enn det som landsmøtet i Arbeiderpartiet skal gjøre her i dag. Så er det heller ikke alminnelig kost at et landsmøte skifter hele toppledelsen. Det har vært mange gjetninger og forslag. En rekke grupperinger har vært opptatt av det som skulle skje her på landsmøtet. Således kunne VG for noen dager siden berette om at en gruppe landsmøtedeltakere og andre som står Reiulf Steen nær, har hatt et slikt kontaktmøte på Kongsvinger, hvor bl. a. redaksjonssekretær Solstad i Dagbladet var til stede. Dette er kanskje noe av svaret på at Dagbladet allerede på mandag med fete typer kunne gi Reiulf Steen første stikk i spørsmål om hvem som skulle bli partiets nye formann. Når landsmøtet har fått forelagt denne innstillingen, er det sikkert like mange skuffede som tilfredse landsmøtedeltakere. Dette landsmøtet har vært sterkt opptatt av partiets framtid. Særlig fremme i debatten har spørsmålet om å gjenvinne tapte skanser og dermed vinne tilbake tilliten fra de mange tusen kvinner og menn som etter EF-debatten forlot Det norske Arbeiderparti. Om

den nye ledelsen, som nå er foreslått, vil lykkes i så måte, det er det umulig å gi svar på i dag. Men vi får jo vite det i 1977. Om et valg som det vi i dag er i ferd med å foreta, vil være et lykkelig valg, det vil vi også kanskje snart kunne registrere på andre måter. Jeg personlig er skuffet over innstillingen, og jeg tviler på om partiet vårt er i stand til å erobre nye velgere og nye skanser, hvis valgkomitéens forslag på toppledelse blir fulgt.

Annemarie Lorentzen, Kvinnesekretariatet: Jeg har ikke noe å si til de forslag som er kommet fra valgkomitéen til de tre øverste plasser. Jeg kan ikke tro at forrige taler kunne mene helt alvorlig det han sa. Når Kvinnesekretariatet har forlangt å få en kvinne med i toppledelsen, kan forsamlingen være helt sikker på at vi med den tyngde og erfaring vi representerer i Kvinnesekretariatet, med den alderssammensetning vi har, og det vi ellers representerer, at vi vet hva vi gjør når vi foreslår vår kandidat på topplass. Men når vi så kommer lengre nedover, vil jeg si at vi dessverre ikke kan si oss tilfreds med den innstilling som foreligger. Hvis man ser på hva det står, vil man finne at det er foreslått to kvinner av tretten som medlemmer av Sentralstyret. Det blir ikke stort bedre om man tar med varamennene. Der kommer da tre i tillegg. Representasjonen blir meget skjev.

Jeg vil peke på Regjeringens arbeid med å prøve å få til en sterkere representasjon av kvinner i styrer, nemnder, utvalg og råd. Dette skulle være et foregangsarbeid som vi skulle prøve å gå i forveien for å vise hvordan vi ville ha representasjonen. Kvinnesekretariatet har bedt om at kvinnene må bli representerte i forhold til sitt medlemstall i partiet. Vi har i vårt handlingsprogram for kvinnebevegelsen, likestilling og medansvar, som forrige landsmøte sluttet seg til, sagt at partiet må gå foran, feie for sin egen dør, når det gjelder representasjon av kvinner.

Jeg vil derfor med dette si at etter den innstilling som foreligger fra valgkomitéen anser vi ikke at dette er godt. Jeg vil varsle at vi her vil komme med konkrete forslag når vi kommer til avstemming under hver enkelt kandidat som er foreslått.

Kjell Magne Fredheim, Hedmark: Jeg håper førsteinnlegget vi fikk, ikke vil bli representativt for noen i debatten. I et av de få innleggene jeg har hørt på dette landsmøtet, ble det snakket om nødvendigheten av å ha hue på rette plass. Det er jeg enig i. Men det er ikke nok. Man må også bruke det.

Jeg må innrømme at oppdraget som medlem av denne valgkomitéen er et av de vanskeligste oppdrag jeg har hatt for partiet.

Utgangspunktet var meget vanskelig. Vi har hatt en debatt om de aktuelle kandidater, en debatt som har plassert kandidatene i be-

stemte politiske båser. Etter min oppfatning er ikke det en realitet i virkeligheten. Men det er en realitet i virkelighetens verden, i en opinion. Dette var av de ting valgkomiteén måtte ta i betraktning under sitt arbeid. Vi sto altså i utgangspunktet i en vanskelig situasjon. Det som valgkomiteén har vært nødt til å gjøre, det var å foreta en avveining, jeg hadde nær sagt, uavhengig av stemningen her nede i salen. En vurdering som gikk på å foreta et valg, plassere mennesker i posisjoner, som ville føre til at ikke alle ville bli fornøyd, men at ingen gruppering ville gå i fra dette landsmøtet med følelsen av å ha tapt. Jeg vil heller ikke legge skjul på at selvfølgelig var også oppfatningene i valgkomiteén om hvem som egentlig burde bli formann, delte. Men vi kom fram til dette resultat. Jeg vil gjerne understreke at dette er en pakkelsøsing, som også omfatter posisjoner som dette landsmøtet formelt ikke har noe med å blande seg bort i, men som likevel inngår som en forutsetning i denne pakkelsøsningen. Det er Reulf og Odvar på topp, henholdsvis i partiet og regjering når skiftet der blir aktuelt. Jeg vil gjerne så sterkt jeg kan understreke det, selv om det er andre organer i partiet som skal avgjøre dette i siste instans. La meg avslutte med å si at drøftingene i komiteen har vært ført i en kameratslig tone, hvor dette ene lille varme ord solidaritet har vært avgjørende.

Alf Andreas Øverli, Nordland: For oss som bortimot en mannsalder har deltatt i norsk arbeiderbevegelse er ikke denne situasjonen hverken unik eller ny. Man har ved oppbyggingen av våre organisasjoner stått i situasjoner hvor vi skulle velge våre tillitsmenn til topptillitsverv. Det ville ha vært ganske forunderlig om vi i våre forskjellige ledd alltid skulle hatt den samme oppfatning om hvem som var den best egnede til å lede bevegelsen. Men det som også har kjennetegnet Det norske Arbeiderparti er at når man har gjennomdiskutert saken, når man så har kommet til et resultat, har man gått ut og lojalt bøyd seg for dette, forsøkt å gjøre det beste ut av situasjonen, også de som måtte være mindre fornøyd med resultatet.

Jeg vil tro det er en slik situasjon som også foreligger i dag. Jeg ville følt det personlig helt uriktig om jeg skulle hevdet at jeg forlater dette landsmøtet helt tilfreds med den løsningen som valgkomiteén har foreslått. Det skal ikke bety at vi skal forlate landsmøtet hverken såret eller med en oppfatning av at vi ikke likevel skal legge alle kluter til — at vi ikke skal gi den ledelse som et flertall velger her, all den støtte som er mulig å gi dem. Når jeg ba om ordet, var det meg maktpåliggende å få sagt dette, fordi jeg tror det har betydning at den nye ledelse som nå blir valgt, skal vite at det også var mange blant landsmøtets deltakere som kunne ha tenkt seg andre løsninger. I utøvelsen av sine til dels tunge plikter skal de vite

dette, og ta hensyn til det. Jeg tror dette skal bety noe når det gjelder å skulle gripe inn i de masser av velgere som vi er nødt til å tilføre partiet i de årene som kommer.

Jeg tror det ville være klokt av valgkomitéen å ikke bøye av for betenkelighetene når det gjelder en noe større desentralisering av Sentralstyrets sammensetting. Når jeg sier dette, er det fordi at jeg gjennom flere landsmøter har hatt gleden av å være medlem av redaksjonskomitéer ved forskjellige saker ved landsmøtebehandlingen. Jeg ber om ikke å bli oppfattet som for kritisk, men det lar seg ikke nekte at de som kommer fra mer perifere strøk av landet, til tider føler at de saker som er utredet og de forslag en får seg forelagt, er preget av noe urban tenkning, og at det kanskje ikke har vært god nok innsikt i spørsmål som gjelder de mer perifere strøk av Norge. Hvis løsningen skulle bli at det nye Sentralstyret velger å følge henstillingen fra valgkomitéen om å holde hyppigere landsstyremøter, vil dette i noen grad kunne bøte på problemet. Men jeg vil gjerne slutte med å si at når landsmøtet i dag gir enstemmig tilslutning til valget av toppledelse, skal de vite at de blir fulgt kritisk av de som måtte være av en noe annen oppfatning ved dette landsmøtets avslutning.

Sissel Rønbeck, AUF: De siste månedene har ikke vært lette for noen av oss som er i denne sal. De har heller ikke vært lette for noen av de som er medlemmer i vårt parti. Jeg tror det har vært ikke bare hyggelige måneder heller for mange av dem som slutter opp om vårt parti på andre måter. Ingen vil gå fra dette landsmøtet som tapere, med det opplegget som er skissert til ny toppledelse i partiet. Ingen vil heller gå fra landsmøtet og være fullt ut tilfredse. Det vil heller ikke Arbeidernes Ungdomsfylking. Men det jeg kan si, når det gjelder den toppledelsen som er foreslått for partiet, er at vi vil fra ungdommens side i partiet gjøre vårt for at vi nå skal kunne dra dette lasset sammen.

Så over til et annet punkt. Jeg har hele tida forstått det slik, at vi skulle samles her for å velge partiets nye formann, og ikke velge partiets nye statsminister. Landets statsminister heter fremdeles Trygve Bratteli, og det vil han også gjøre etter dette møte. Når skiftet av statsminister skal foregå, ja, se det er det ikke gitt noen i denne salen å vite nå. Og det er heller ikke bare avhengig av begivenheter i vårt parti. Den politiske situasjon er ikke noe stillestående fenomen, tvert imot kan den veldig lett skifte. De forskjelligste forhold og situasjoner kan komme til å oppstå, f. eks. også den at regjeringen faller i Stortinget. Om vi i så fall skulle komme tilbake i regjeringsposisjon, det er heller ikke gitt å vite. Og det er heller ikke gitt å vite hvordan vi da skal te oss, når det gjelder

hvem som skal lede den nye regjeringen. Men jeg oppfatter valgkomitéens innstilling slik at det er en meningsytring fra komitéen, som det skal legges stor vekt på, uten at det innebærer endelig vedtak fra dette landsmøtet. Det er det heller ikke hjemmel for i vår praksis. Det er fra valgkomitéens side nå lagt opp til en meningsytring som skal tas hensyn til. Men at den endelige behandling og avgjørelse av denne saken, fortsatt må ligge i de kompetente organer, partiet, har mellom landsmøtene.

Inge Scheflo, Oslo: La meg med en gang si at jeg fullt ut, selvfølgelig, vil respektere og lojalt hylle den ledelse som blir valgt på dette landsmøtet. Jeg er så mange ganger blitt stemplet som sølvkanin og premiekanin fordi jeg så sterkt har støttet partiets ledelse, at det av og til har blitt for mye av hyllest i den retning. Det er ikke min vane å være unødigg brå. Jeg har siden jeg var barn, opplevet hva splittelse og indre krangel betyr av menneskelig tragedie og av svekkelse for et parti.

Og i 4 år under samarbeidet med Martin Tranmæl i Stockholm, så fikk jeg lære det enda grundigere, men han var også demokrat, og han ville at medlemmene skulle bestemme og at de frimodig skulle si det de mente. Vi vil jo selvfølgelig alle at det skal være størst mulig enstemmighet ved valg. For en uke siden hadde vi nominasjonsmøte i Oslo Arbeiderparti, over den listen som skal legges fram ved kommunevalget. Det var en 10—15 som hadde dissenterende innlegg mot denne listen, bare ett av dem ble vedtatt, det var fra Lambertseter, det ble vedtatt med 400 mot 10 stemmer. Det var altså praktisk talt enstemmighet om den dissensen. På tross av at en enstemmig nominasjonskomité led et slikt nederlag, så var det meget god stemning i salen etterpå, i det man mente at dette var et uttrykk for at demokratiet fungerte i Det norske Arbeiderparti. Det var mange som både gratulerte den nynominerte fra Lambertseter og forslagsstilleren.

Jeg vil ikke ta opp tiden mer, jeg vil igjen understreke at solidariteten, fellesskapet og internasjonalsismen igjen får sin folkevår, det er mitt håp og min tro og min sikre overbevisning. Og jeg er ikke så nøktern når det gjelder høstens valg som Ronald Bye var, jeg tror vi har større muligheter enn han vurderte.

Thorbjørn Berntsen, Stortingsgruppa: Jeg tok egentlig ordet etter at Østlie hadde hatt ordet, for å kommentere den meget omtalte Kongsvinger-fraksjonskonferansen. Der var både stortingspresident Guttorm Hansen og undertegnede. Reiulf Steen var til stede og kurset var for øvrig lagt opp av AOF-foreningen i Oslo. Men det har jo blitt til noe helt annet.

Vi er innbudt til å velge landets yngste partiledelse. Det er jo

egentlig noe som burde borge godt, for morgendagen. Tenk at vi i Arbeiderpartiet som synger om de unge slekter, nå kan gå ut å si at vi har landets yngste partiledelse. Personlig kjenner jeg alle kandidatene i den foreslåtte toppledelse meget godt. Reiulf Steen, Gro Harlem Brundtland, som har blitt spesielt kjent ved arbeidet i Stortinget, i vår fraksjon i miljøvernkomitéen. Jeg drar overhodet ikke hennes dyktighet som tillitsmann og aller minst som statsråd i tvil. Dessuten vet jeg at hun er meget populær, og da naturlig nok ikke bare blant kvinner.

Ivar Leveraas har jeg hatt anledning til å jobbe sammen med på samme kontor i Norsk Jern- og Metallarbeiderforbund. Han har som alle andre forskjellige egenskaper. Hans fremragende egenskaper er at han er en dyktig organisasjonsmann, en god administrator. Det tror jeg er svært nyttige egenskaper å ha som partisekretær i Det norske Arbeiderparti. Jeg vil ikke si at vi er innbudt til å ta standpunkt til en pakkeløsning. Vi er innbudt til å ta standpunkt til de tre som skal utgjøre ledelsen i vårt parti i årene framover. Det er ikke noen pakke. Det er tre individuelle personligheter, som hver for seg forsvarer sin plass i denne ledelsen. Jeg vil bare si helt til slutt, at når vi i dag skal velge ledelse, når vi skal velge partiets nye toppledelse, så skal de i alle fall ha den tillit fra dette landsmøtet at vi også betrakter dem kvalifiserte til å påta seg et hvilket som helst av partiets og dette samfunnets fremste tillitsverv. Noe annet ville etter min oppfatning, være direkte uanstendig.

Rasmus Nordbø, Vestfold: Jeg synes Gro Harlem Brundtland har markert seg godt siden hun ble miljøvernminister. Selv om jeg trekker på årene ser jeg at en dame er vakker. Det var ikke det jeg var kommet hit for å si. Selv om disse vi i dag skal velge er meget viktige personer, og at de pålegges et tungt ansvar, må ikke vi sjøl som er på dette landsmøtet, fritas for ansvaret. Jeg vil gjerne si at hva vi nå måtte ha fått oppfylt eller ikke oppfylt av våre ønsker, så hviler et stort ansvar på dem og på oss. På den måten kan vi overfor dem som bevisst har forsøkt å skade oss, bevise at de har sendt ut en boomerang som vil gå tilbake til dem sjøl. La de såra og vonbrotne fremdeles bero i de politiske partier som er uenige med oss.

Jan Balstad, Oslo: Siden Leif Østlie skal ha ordet etter meg, kan jeg jo opplyse en ting til om dette Kongsvinger-seminaret. Det er at Arve Solstad ikke var til stede der. Jeg må slutte meg til de synspunktene som Thorbjørn Berntsen kom med og ikke gå nærmere inn på det.

Det er imidlertid en ting som jeg har lagt merke til tidligere i denne debatten, og som har blitt maktpåliggende for meg å si: Det er at det fra Kvinnesekretariatet for noen dager siden ble sagt at vi skal

ha en kvinne inn i toppledelsen. Det er jeg enig i, tenkte jeg med en gang. Kvinnen har vi. Det er her det kommer inn et prinsipp for meg som jeg synes jeg ikke vil være med på. Det kan ikke være Kvinnesekretariatets oppgave alene å fremme forslag på kvinner i toppledelsen. De kvinner vi skal ha i toppledelsen, de er ikke valgt som kvinner. De er valgt fordi de er blant våre absolutt fremste tillitsmenn. Derfor synes jeg at det også ville svekke kvinnene sjøl om en håndfull jenter skal komme med forslag som andre nærmest skal føle som tabu. Jeg håper at jeg har forsamlingen med meg om å slippe den diskusjonen seinere. Jeg vil ikke ta noen diskusjon om Gro. Hun er ei flink jente. Jeg leser aviser, og hun er bra nok for meg. Men prinsippet er viktig å påpeke. Det er dette landsmøtet som skal velge ledelsen. Det må ikke utvikle seg slik at ledelsen blir et representantskap og at valgene foregår andre steder enn i denne forsamlingen.

Leif Østlie, Oslo: Det er ikke så greit når en blir avbrutt midt i et innlegg. Jeg har selvfølgelig ikke forsøkt å desavuere Gro Harlem Brundtland. Jeg respekterer henne som kvinne. Jeg respekterer den jobben hun er satt til å gjøre. Den klarer hun sikkert. Men jeg mener at det bør legges flere kriterier i et valg av en nestformann i Arbeiderpartiet. Hennes politiske bakgrunn kjenner vi ikke så godt til. Jeg kjenner opphavet, men hvorvidt hun har deltatt i den politiske rørsla i sin ungdom og blitt oppskolert, det kjenner jeg ikke til. Jeg synes at fagorganisasjonen og husmødrene har vært bredt inne i debatten. Hvis vi skal vinne tilhengere ved dette valget, og det får jeg inderlig håpe vi gjør, også med den ledelsen som nå er foreslått, er det de fagorganiserte som utgjør flertallet av velgerne i Det norske Arbeiderparti.

La meg til slutt få replisere til Fredheim, ja, det er ikke så lenge siden det var en sak oppe i Stortinget som du var ordfører for. Jeg vil gjerne si: Brukte du hodet?

Nils Olav Holmen, Oslo: Vi vet at begge kandidater til formannsvervet som er lansert i pressen, er meget vel skikket til formannsvervet. De står på den samme grunn, prinsipp-programmet. Vi kan imidlertid ikke se bort fra at rekrutteringsgrunnlaget, som etter min mening først og fremst må være ungdommen, lettere vil kunne identifisere seg med partiet med Reulf Steen som formann. Jeg tror derfor at valgkomitéens forslag til formann er godt.

Uansett utgangen av dette valget, om vi måtte være skuffet på enkelte områder, la oss alle som én stå bak dem som blir valgt, slik at deres arbeidskraft kan konsentreres om framtidsrettede saker, og ikke om innbyrdes posisjoner. La oss vise at vi her i dag står samlet.

Aase Bjerkholt, Sentralstyret: I den situasjon som vi står i, er jeg

særlig glad for at Fylkingens formann, Sissel Rønbeck, ga uttrykk for at ungdommen skulle gjøre sitt til for at dette landsmøtet går ut med en samlet løsning på valgene som alle synes de kan være best mulig tjent med. Jeg vil da gjerne si fra om at det som Sissel Rønbeck knyttet av kommentarer til valgkomiteens formanns redegjørelse for at vi regner med at når et statsministerskifte finner sted, er det Odvar Nordli som er kandidat. De kommentarene som hun knyttet til at det er andre organer, andre kompetente organer innenfor partiet som skal avgjøre hvem det er som skal bli vår kommende statsminister, når den tid en gang kommer, det er selvsagt riktig. Men når hun mener å oppfatte dette som bare en meningsyttring fra valgkomitéens side, går jeg ut fra at det er et hendig glipp, en mangel på den presise uttrykksform som Sissel Rønbeck ellers pleier å ha. At hun er fullt klar over at dette er ledd i en helhetsløsning, som må være der hvis vi skal komme ut med en samlet god løsning. En valgkomitéinnstilling er aldri raknefri. Jeg går ut fra at jeg har rett når jeg her sier at jeg tror det var bare en mangel på presisjon i uttrykksmåten fra Sissel Rønbecks side.

Kvinnesekretariatets formann, Annemarie Lorentzen, var misnøyd med at det var såpass få kvinner med i innstillingen på sentralstyret. Det er jeg også. Det er nøyaktig samme antall kvinner blant Sentralstyrets medlemmer og varamenn som vi hadde i forrige periode. De som er interessert i tallmagi i disse dager, kan få oppgitt at det er omtrent $\frac{1}{4}$ når vi regner med det samlede antall. Jeg er klar over at Annemarie Lorentzen snakket om representantene, men alle som har møtt i Sentralstyret vet at representanter og varamenn møter på samme grunnlag og at vi egentlig ikke legger merke til hvem som er representanter og hvem som er varamenn.

Jeg synes det må telle veldig sterkt at vi her for første gang i Arbeiderpartiets historie har fått en kvinne på toppstillingsplan. Jeg er i den situasjon at jeg både kan bekrefte at det slett ikke er Kvinnesekretariatets nominasjon av henne alene som har avgjort dette i valgkomitéen, og at det er kommet forslag på Gro Harlem Brundtland fra hele landet. Hennes barnesko hadde et særdeles lite nummer da hun første gang begynte i arbeiderbevegelsen.

STREK SETTES

Dirigenten foreslo strek satt ved inntegnede talere.

Vedtak: Enstemmig godkjent.

Tertit Aasland, Oslo: Mine få bemerkninger tar sitt utgangspunkt i partisekretærens orientering om det forestående valg.

Ronald Bye brukte ordene, ro, trygghet, fast styring som karakteristikk av det ungdommen venter seg. Jeg tror at det er feil. Jeg tror de krever nytenking, konstruktive tiltak overfor nye problemer, lydhørhet og kontakt. Ronald Bye ga også en nærmere karakteristikk av dagens ungdom. Dens kjøp-slit-kast-mentalitet overfor politiske partier. Manglende stabilitet, osv. Og han mente at de politiske partiene vil få problemer med denne ungdommen. Men dette kan sees, og det bør også sees fra den annen side, at det er ungdommen som føler at den har problemer med moderpartiet, med delvis foreldede former for partiaktivitet. Med for liten kontakt mellom den politisk interesserte ungdom og ledelsen, både på kommuneplanet og det nasjonale plan. Med for mye forsiktighet og for mye tilbakeholdenhet overfor nye, påtrengende problemer. Det forslag til Sentralstyret som valgkomiteén nå har framlagt, gir etter min mening ikke håp om den nødvendige fornyelse. Det er ikke spørsmål om å gjøre rent bord, men listen tilfredsstillende ikke moderate krav til balanse, aldersmessig, kjønnsmessig og viktigst politisk.

Håkon Olsen, Telemark: Jeg representerer et fylke som har sterk forankring i fagbevegelsen. Jeg har landets største arbeidsplass, Norsk Hydro i nærheten. Jeg tror jeg gjør meg til talsmann for de langt fleste av fagbevegelsens folk i fylket, når jeg sier at jeg er veldig glad for den innstillingen som valgkomiteén har kommet fram til, med Reulf Steen som partiets formann, har vi fagbevegelsen med oss. Og vi har ungdommen med oss i hans kandidatur. Og med Odvar Nordli som en eventuell statsminister i framtiden, har vår parti fått en ledelse som er den sterkeste vi kan få for tiden. Det norske Arbeiderparti trenger i framtiden å ha både hodet og hjertet på rette plassen. Dersom landsmøtet går inn for det forslag som valgkomiteén her har skissert, vil vi få et hode som tenker sosialdemokratisk, og et hjerte som banker for sosialdemokratiet.

Jacob Langli, Oslo: Det var Østlies første innlegg som fikk meg til å ta ordet i denne debatten. Jeg vil bare si, som en av de mange representanter fra de kollektivt tilsluttede fagforeningene, om den kandidat som er foreslått som viseformann, skulle det være unødvendig å si noe mer enn at vi er tilfreds, i alle fall innenfor de kretser som jeg vanker.

Vi som står ute i industrien har full tillit til det arbeidet Gro har lagt ned innenfor miljøarbeidet. Vi har full tillit til det arbeid hun vil komme til å gjøre for oss som står i industrien innenfor partiets sentrale ledelse. Når det gjelder den foreslåtte nye partiformann, er han så godt kjent innenfor hele fagbevegelsen at det skulle være helt unødvendig å si noe som helst. Om dette med deling av partiformann og statsminister: I den situasjon partiet befinner seg, tror

jeg og mange med meg at det vil være direkte uansvarlig å ta parti-formannen og sette på som statsminister.

Rolf Lasse Lund, Oslo: Også jeg må si at arbeidet i valgkomitéen har vært noe av det vanskeligste jeg har vært med på. Det har brynet egne viljer mot ønsket om fellesskap. Men det har blitt en del begreper her, nyanser kanskje, men likevel etter min oppfatning, nokså viktig for en forståelse av hva det her dreier seg om. Det snakkes om pakkelsøning, vedtak, forutsetning, regne med, meningsytring.

For valgkomitéen framsto det som vi kom fram til som en pakke for oss. Det er noe annet, enn hva et forslag framstår som på landsmøtet. Landsmøtet er selvsagt suverent til å vurdere hver eneste kandidat. Man inviteres ikke til å vedta samlet, men enkeltvis, postene. Det var enighet i valgkomitéen, om at noe vedtak om deling av verv kan ikke landsmøtet gjøre, og det bør ikke landsmøtet gjøre. Derfor kan en heller ikke i valgkomitéen snakke om en forutsetning eller at man regner med. Men vår vurdering av totalsituasjonen, er at det vil kunne være naturlig at Nordli peker seg ut som partiets statsministerkandidat, det er en meningsytring. Det er klart at partiet må legge stor vekt på en meningsytring fra en komité som har arbeidet med så vanskelige spørsmål, men det er også klart at her står vi overfor øyeblikksvurderinger. De som er valgt til partiets ledelse må selvsagt, i en hver situasjon kunne gå ut hvis det er det beste for partiet. En kan ikke frata den ledelsen en nå velger, den vurdering av det politiske bildet i samfunnet, som en til en hver tid må gjøre.

Håkon Bendiktsen, Troms: Det som har skjedd, er egentlig at ingen behøver å gå ut som tapere eller som seierherrer, dersom valgkomitéens innstilling blir fulgt. Jeg oppfatter det nærmest som et teknisk uttrykk som en bruker i sjakkspill, man rokerer. La meg si at jeg er svært tilfreds med det som er lagt fram. Jeg har en kommentar på tre punkter, det gjelder kvinner, det gjelder AUF og det gjelder tidligere partifeller som er glidd ut til venstre. La meg si det slik at Gro Harlem Brundtland og den andre representanten i Sentralstyret er prist opp i skyene. Det er sikkert helt rett. Jeg kan ikke tenke meg det at de har en slik fantastisk kvalitet at de skal oppveie for 11 mannfolk. Så har vi AUF. Jeg tror det at vi vil få et mye bedre samarbeid med AUF med den toppledelsen som vi nå får. Jeg håper det at moderpartiets støtte til den organisasjonen vil bli mer aktiv også når det gjelder den økonomiske side av saken. Jeg håper også at det som skal skje her i dag, vil føre til at vi kan ønske en del av de partifellene som gle ut til venstre for en tid siden, velkommen tilbake til partiet. Jeg tror at det er mange som har opplevd en skuf-

felse, der de har havnet. Virkelig skuffelse. Jeg tror også det er veldig vanskelig for dem å ta det skrittet som det er å innrømme det og gå tilbake til oss. Og da bør ikke vi vise dem en kald skulder. For kommer de tilbake, blir de de beste partifeller.

Aage Ingjer, Akershus: Dette landsmøtet har ettertrykkelig avvist forsøkene på å gi inntrykk av en polarisering, for ikke å si en kløft i partiet og en påklistring av merkelapper på forskjellige kandidater. Det har også vært understreket at mens Stortingsgruppa og Regjeringen er opptatt av å drive praktisk politikk, er det av avgjørende betydning at partiapparatet nå driver en intensiv utadvendt politikk på det fundamentale planet, og bygger opp den plattform av motivasjon, som kan gjøre det mulig å gjennomføre konkrete, politiske tiltak i en vanskelig situasjon. Dette vil i den nærmeste tida kreve en heldøgns innsats fra vår nye toppledelse. Jeg er glad komitéen har lagt vesentlig vekt på dette. Jeg er overbevist om at partiet vil gå styrket og samlet fra dette landsmøtet.

Gunnar Berge, Rogaland: Dette representerer den løsning som vil være den beste for partiet i den situasjon vi er i. Jeg tror hele komitéen står bak. Det er det enstemmighet om. Det som jeg tror er valgkomitéens oppfatning, er at når Trygve Bratteli går av som statsminister, er Odvar Nordli partiets kandidat til å overta etter ham, det er det som ligger i valgkomitéens forutsetning. Men jeg vil tilføye, at selvfølgelig, det er ingen som er av den mening at Reulf Steen ikke er kvalifisert som statsminister. Ingen er heller av den oppfatning at Odvar Nordli ikke er kvalifisert som partiformann. Det som er vurderingen er hvordan kan en best utnytte disse to i et fellesskap. En har da kommet til at en best kan utnytte den arbeidskraft som de representerer ved å plassere dem på denne måten. Selvfølgelig er begge kvalifisert til begge tillitsvervene. Gro Harlem Brundtland er den kandidat som har voldt minst problemer i valgkomitéen. Det er enstemmighet og full oppslutning om det kandidaturet. La det være helt klart. Med denne løsningen kan vi alle gå ut som seierherrer i fra dette landsmøtet.

Arnfinn Astad, Sør-Trøndelag: Landsmøtet er kommet sammen for å velge ny ledelse i Arbeiderpartiet. Vi har fått oss forelagt et godt forslag fra en komité som har hatt et vanskelig arbeid. Derfor vil jeg si at slike uttalelser som representanten Scheflo hadde, ikke burde forekomme fra denne talerstol. Jeg er glad på representantens vegne for at taletiden er begrenset. Jeg vil anbefale landsmøtet å vedta valgkomitéens forslag. Det vil tjene Arbeiderpartiet både på kort og lang sikt. Med de kandidater som her er foreslått, kan vi gå til høstens valgkamp med optimisme og glede.

Einar Gerhardsen, Oslo: Når det foran dette landsmøtet var større spenning enn hva som har vært vanlig på mange, mange år, har ikke det hatt sammenheng med sakene. Det tror jeg vi alle er klar over. Det har landsmøtet og forløpet av det bekreftet. Enstemmighet om praktisk talt alle sakene. Spenningen har knyttet seg til valgene. Vi vet alle sammen at vi lenge har hatt to kandidater. Det er riktig som Gunnar Berge sa. De fleste som kjenner dem vil si at både Reiulf Steen og Odvar Nordli vil være fullt akseptable både som formann og som partiets statsministerkandidat. Det er ikke der det ligger. Men det var altså delte meninger, også i valgkomitéen. Valgkomitéen kunne ha valgt den enkle utveien å komme hit med sin dissens. Dermed måtte altså hver enkelt representant treffe et valg. Vi vet ikke hvem som da ville ha blitt valgt, men en av dem ville blitt det. Da ville noen seiret, og gått seirende fra landsmøtet. Noen hadde tapt og gått med nederlaget fra landsmøtet. Det ville virket utad, ikke bare over landsmøtets representanter, men over aktive partifellere og velgere for Arbeiderpartiet. Mange ville ha gått skuffet. Jeg vil si det er godt gjort av valgkomitéen at de var i stand til å samarbeide om et standpunkt, som naturligvis på et vis er et kompromiss. Men etter min mening et kompromiss som dessuten er det saklig beste og riktigste. Det er ikke alltid en kan si det om kompromisser. Vi skal huske på at dette skal ut i dagene som kommer til våre velgere og våre medlemmer. De skal vi også tenke på. Jeg vil tro at denne løsningen vil bli godtatt. Jeg tror de stort sett vil være takknemlige. Hvorfor vil de være det? De som mener at Reiulf Steen ville bli den beste til partiformann, får sin vilje.

De som mente at Odvar Nordli var den beste får dette utsagnet fra valgkomitéen, enstemmig, om at han på det tidspunkt da det blir aktuelt med en ny statsministerkandidat, mener valgkomitéen at Odvar Nordli er den som peker seg ut som den naturlige kandidat. Ser en da ikke betydningen av at en her får en balanse? Jeg går ut fra at Reiulf Steen aksepterer ordningen og at Odvar Nordli aksepterer ordningen. De er tilfredse med det, og innstiller seg på dette. Med en partiledelse som forhåpentlig får noenlunde samlet oppslutning fra landsmøtet, og går til sitt arbeid med den styrke det gir, tror jeg at vi har kommet igjennom denne saken på den beste måten vi kan komme igjennom den på.

Det er riktig at landsmøtet ikke kan gjøre noe vedtak om en framtidig kandidat. Men når valgkomitéen bygger på dette kompromisset og denne forutsetning, må slett ikke valgkomitéens egne medlemmer prøve å løpe fra det. Da opptre de ikke på en real og ordentlig måte. Og landsmøtet bør legge akkurat det i det, som valgkomitéen har ment. Og følger vi den linjen, synes jeg at vi kan gå

fra dette landsmøtet alle, med følelse av at vi løste det vanskeligste spørsmålet dette landsmøtet har stått overfor.

Einar Olav Skogholt, Hedmark: Det er få fra denne talerstolen som har sagt at de ikke har tillit til det framlagte forslag på tillitsmenn i Det norske Arbeiderparti. Også vi på Hedmarksbenken kan og vil akseptere dette forslaget. Det burde ha vært unødvendig å ta ordet i denne saken etter det klare innlegget som Kjell Magne Fredheim hadde her tidligere. Men når en del talere har sagt at Odvar Nordli framtidige statsministerkandidatur ikke er sikret, og at dette ikke er en pakkelsning som kan aksepteres, synes jeg at vi bør si klart ifra. Vi på Hedmarksbenken, og jeg tror uten tvil, flertallet av delegatene i denne sal, aksepterer valgkomitéens forslag under den forutsetning at Odvar Nordli skal bli Arbeiderpartiets neste statsminister. Vi må huske at det valget vi foretar i dag, også skal aksepteres av våre velgere og de nye velgerskarer vi håper å kunne trekke til Arbeiderpartiet. Jeg tror at vi ville miste mange velgere, om ikke dette landsmøtet gir et klart utsagn om at Odvar Nordli er tiltenkt statsministerplassen. Det norske Arbeiderparti har medvind i seilene nå. Dette landsmøtet kan bringe oss enda lengre fram. Kan vi få et enstemmig valg av tillitsmenn, vil vi komme styrket ut av landsmøtet. Hvis formannen også skal være vår statsminister, er vi redde for at det kan komme andre kandidater til formannsplassen.

Arvid J. Johnsen, Akershus: Jeg må i likhet med Sissel Rønbeck og Rolf Lasse Lund få uttrykke betenkeligheter ved det prinsipp som er lansert ved at den nye ledelsen skal føle seg bundet av et ønske fra landsmøtet om en bestemt løsnings av statsministerspørsmålet i en gitt situasjon. Jeg har den tillit til den nye toppledelse som her er bragt i forslag, at den sammen med stortingsgruppa vil være i stand til å finne en løsnings i den aktuelle situasjon.

Dette er ingen meningsytring om den kandidat som er bragt fram i sammenheng med statsministeroppdraget. Men jeg vil få lov til å peke på et forhold i dette forslaget til Sentralstyret som jeg synes er litt betenkelig.

Når det gjelder de øverste plassene, har jeg ingen betenkeligheter. Men når man kommer lenger ned og man finner visse representativitetsmønster, får man en følelse av at det er så mange grupperinger som skal representeres, at landsmøtets frihet til å bringe fram andre dyktige kvalifiserte kandidater er noe for sterkt beskåret. Jeg sikter her til f. eks. dette at man bringer inn en representant for jordbruket, Småbrukarlaget, Jern- og Metallarbeiderforbundet, som riktignok er det største fagforbund, fra Sjømannsforbundet, osv. Og fra kvinnene. Skulle man bringe dette systemet helt ut i

sin konsekvens, ville man kunne komme i fare for å begrense landsmøtets frihet til å plassere andre dyktige kandidater inn i Sentralstyret. Jeg synes dette er betenkelig, og jeg vil med dette som utgangspunkt få komme tilbake til et konkret endringsforslag når det gjelder de øvrige kandidater til Sentralstyret.

Gunnar Alf Larsen, Stortingsgruppa: På det tidspunkt jeg forlangte ordet syntes det å ligge en viss uklarhet i forhold til de forutsetninger som valgkomiteén har hatt under sitt arbeid. Etter hvert som debatten har gått, synes jeg det er blitt klarere. Jeg skal derfor ikke gå noe mer inn på det, men godta at det nå synes å være blitt slik som valgkomiteén har lagt opp til. Jeg må legge til en ting at selvfølgelig kan et hvilket som helst medlem i denne sal si at man ikke er enig i det opplegg som er lagt fram fra valgkomiteéns side. En kan mislike at det kalles for en pakkelsøning. Men realiteten er at det for valgkomiteén er en helhetsløsning, hvis det er noe bedre ord.

Hvis man ikke vil akseptere det, kan jeg antakelig forutse, og det kan dere også, at det forslag som i dag foreligger, ikke ville ligget på bordet. Det er realitetenes verden som vi har levet i, fra den dagen vi fikk det ærefulle verv å være medlem av valgkomiteén og ikke delta i landsmøtets forhandlinger.

Det var en som spøkefullt sa i valgkomiteén under våre lange og mange møter at det skulle ha vært en melding som gikk i radioen onsdag kveld kl. halv sju, om at Det norske Arbeiderpartis landsmøte er avsluttet, valgkomiteén sitter fortsatt i arbeid. Vi klarer altså å legge fram en innstilling. Da får også landsmøtet anledning til å behandle en slik innstilling, og da ut fra de forutsetninger som vi nødvendigvis måtte arbeide med.

Gudmund Eriksen, Landsstyret: Jeg tror det har vært to utbredte ønsker hos delegatene som har møtt her i Oslo. Det ene ønsket har vært at valgkomiteén skulle komme fram til en enstemmig innstilling. Det har vi fått.

Det andre ønsket har vært at vi skulle få en ung ledelse i partiet. Det forslaget vi har fått innebærer dette.

Vi har snakket veldig mye om oppslutningen fra ungdommen. Skal vi makte å få den oppslutningen tilbake, så må vi også satse på en ung ledelse.

Det har også vært nevnt, blant delegatene, at det er ikke slik å forstå at man enten ønsker bare Reulf Steen eller bare Odvar Nordli. Det har vel vært et ønske om et både og. Det tror jeg også er mye utbredt blant våre velgere. At man da finner en praktisk arbeidsfordeling når den tid kommer, det synes fornuftig. Men dette betyr ikke, og det må slås fast fra dette landsmøtet, at de som blir satt på som ny ledelse er diskvalifisert i starten til å overta et hvil-

ket som helst verv som Thorbjørn Berntsen var inne på. Vi er ofte kritiske til vår ledelse. Det skal vi være. Det skjerper arbeidsinnsatsen. Men vi er også til sine tider meget ubarmhjertige. Det skal ikke i de årene som nå kommer være slik som det har vært antydnet fra denne talerstolen, at vi skal gi noen enkeltperson, eller enkeltpersoner, skylden for om det går godt i 1975 eller i 1977. Vi skal ta ansvaret i fellesskap. Den nye ledelsen trenger i sannhet all den støtte og lojalitet den kan få fra oss alle.

Else Marie Lønn, Aust-Agder: Jeg skal ikke kommentere valgkomitéens forslag til den øverste ledelse i partiet, som jeg for øvrig er fornøyd med. Som representant for det såkalte utkant-Norge, vil jeg gjerne gi uttrykk for en viss skuffelse når det gjelder sammensetningen av Sentralstyret. Desentralisering er et godt ord, et populært ord å bruke i valgtaler.

Jeg er enig med Annemarie Lorentzen når hun bruker uttrykket å feie for egen dør når det gjelder å innfri løfter om kvinnerepresentasjon. Jeg vil gjerne låne disse ordene når det gjelder den distriktmessige fordelingen av plassene i Sentralstyret. Jeg tror det vil bety uhyre meget blant våre velgere ute i distriktet, at landsmøtet og partiet her viser vilje til i praksis å la utkantdistriktene bli hørt også direkte i de sentrale organer i partiet. Vi hørte tidlig i debatten de økonomiske begrunnelser for den foreslåtte sammensetningen. En skal ikke bare blåse bort økonomiske betenkeligheter. Men jeg er nokså overbevist om at partiet kan disponere sine penger på atskillig dårligere tiltak enn på å betale en del reiseregninger til sentralstyremøter for partifeller fra regioner også utenom det sentrale østlandsområdet.

Ivar Ulvestad, Sør-Trøndelag: Ved dette landsmøtet deltar det tre hundre utsendinger. Bak disse står det i dag mellom 35 og 40 prosent av landets velgere.

Vi som er til stede her, og i enda større grad de som har sendt oss til dette landsmøte, de ikke bare ønsker, men de krever at vi i dag går styrket ut av denne salen.

Det har til denne tid vært et godt landsmøte. Men det kan ikke legges skjul på at mye av interessen har dreiet seg om det valg som vi nettopp nå står foran. Valgkomitéens innstilling ligger nå på bordet. Den er enstemmig. Med det som er sagt i tillegg til innstillingen, tror jeg at de aller fleste av oss kan godta forslaget. Jeg tenker her på statsministerkandidaten. Etter mitt syn har vi derfor innfridd kravet fra våre velgere om en balansert og sterk toppledelse i Det norske Arbeiderparti. En toppledelse som skal være sterk nok til å trekke tilbake de som vi mistet omkring 1972 og utover, og også fange opp de nye og unge velgerne som etter hvert kommer til. Det

er hevdet at de unge krever Steen som formann. Valgkomitéen har innstilt Reiulf, jeg slutter meg til valgkomitéen. Det snakkes mye om kvinner og kvinne-år. Arbeiderpartiet har lagt krabbestadiet bak seg. Jeg er glad for innstillingen på Gro Harlem Brundtland. Jeg går også inn for Ivar Leveraas som sekretær. Jeg tror at jeg har de fleste representantene fra Sør-Trøndelag bak meg i synet på de tre første. En ting vil jeg likevel si meg uenig i i valgkomitéens syn, nemlig valg av distriktsvise representanter til Sentralstyret.

Jeg ser det som en stor styrke at landsmøtet vedtar distriktsvise representanter, og ser ikke den økonomiske side som hinder for dette.

Debatten var dermed avsluttet og valgkomitéens formann, *Leif Skau*, fikk ordet og sa: Det er en del som har vært inne på dette man har kalt forutsetninger, helhetsløsninger. Jeg skal ikke si mer om dette enn å vise til hva Gunnar Berge ga uttrykk for, og også de synspunkter som Einar Gerhardsen ga uttrykk for.

Jeg vil si til Rolf Lasse Lund at det var ikke grunn til for ham som medlem av valgkomitéen å gå hit opp å dra i tvil det som har foregått i valgkomitéen på dette området. Jeg er glad for avklaringen. Jeg tror den var riktig.

For å ha hel klarhet, vil jeg gjerne gjenta hva jeg sa akkurat om dette spørsmålet. Etter å ha vist til Odvar Nordli sitt arbeid i Stortinget, uttalte jeg:

«Når spørsmålet om ny statsministerkandidat for Arbeiderpartiet blir aktuelt, vil han etter valgkomitéens oppfatning være den som naturlig peker seg ut. Dette har det vært full enighet om.»

Så et par synspunkter på de spørsmålene som har vært reist her. Arvid J. Johnsen fra Akershus var spesielt inne på dette med en fast representasjon i Sentralstyret fra bestemte grupper. Det kan selvfølgelig ligge en viss fare i en viss grupperepresentasjon. Men vi må også være oppmerksom på at selv et sentralstyre er et aktivt og sentralt politisk ledd. Det skal drøfte alle mulige forskjellige politiske saker. Og bare ta eksemplet med landbrukssektoren, som Liv Østlie har representert på en utmerket måte. Vi har mange ganger lyttet til hennes forstandige råd på dette området. Det er helt klart at det kommende Sentralstyret også bør ha mennesker som kan si noe om disse problemene og sentrale problemer innenfor partiets arbeid. Det samme gjelder spørsmålet om representanter fra fagbevegelsen. Jeg tror på grunnlag av det som har vært behandlet også på dette landsmøte, er samarbeidet mellom fagbevegelsen og partiet en av hjørnesteinene i vårt arbeid. Den representasjon som ligger i Sentralstyret når det gjelder representanter fra fagbevegelsen, den tror jeg er riktig. Den er nødvendig også for å gi de impul-

sene inn i de politiske organer som rører seg ute på våre arbeidsplasser. Jeg tror derfor at vår innstilling på dette området, er riktig, ut fra denne helhetsvurdering.

Jeg kjenner argumentene for distriktsrepresentasjon fra mitt eget forbund. Man kan komme med masse følelser og synspunkter her. Men hva er det som har skjedd? Jeg vil gjerne legge et par eksempler fram for dere fra det forbund jeg representerer. Vi hadde i mine første år i forbundet forbundsstyremøter hver uke. Etter hvert har vi også fått kravet her om en distriktsvis representasjon. Hva har det ført til? For det første så har det ført til at hvert forbundsstyremøte koster ca. 15 000 kroner. Men det har ført til at vi holder ikke forbundsstyremøte hver uke, men vi holder ett hver måned. Det er en organisasjon som har litt bedre råd enn hva Det norske Arbeiderparti har. En kan ikke uten videre blåse bort dette argumentet om økonomi.

Jeg tror det er realistisk å bygge på den form for sammensetning av Sentralstyret vi hittil har hatt. Med dette vil jeg få lov til å takke forsamlingen, hittil i alle fall, for en velvillig behandling av valgkomitéens innstilling.

Landsmøtet gikk så over til votering.

SENTRALSTYRET:

Formann: Reiulf Steen, enstemmig valgt.

Nestformann: Gro Harlem Brundtland, enstemmig valgt.

Sekretær: Ivar Leveraas, enstemmig valgt.

Annemarie Lorentzen, Kvinnesekretariatet: Til tross for at Aase Bjerkholt, medlem av valgkomitéen, mente at vi kanskje burde være tilfreds med det forslaget til kvinnerepresentasjon i Sentralstyret som valgkomitéen har foreslått, må jeg tillate meg å fremme konkret forslag for å få inn en kvinne til på bekostning av en mann. Jeg synes det er riktig at Sentralstyret beholder den kontakt med det store Oslo-partiet som det har vært tradisjon at man har hatt. Når jeg derfor nå likevel foreslår å bytte ut nr. 10, Jan Haldorsen, vil jeg be om at dette ikke blir oppfattet som noe som helst desavuering av Oslo-partiets sekretær, Jan Haldorsen. Jeg gjør det bare ut fra vårt krav om å få inn flere kvinner. Jeg vil, fordi jeg tydelig ser fordelene med kontakten med Oslo-partiet, foreslå Turid Dankertsen i stedet for Jan Haldorsen på 10. plass. Turid Dankertsen er nestformann i Oslo Arbeiderparti. Hun er medlem av styret i Samorg. og lærer ved Oslo Yrkesskole. Hun har vært med-

lem av Kvinnesekretariatet i forrige periode, der hun var betrodd den store oppgave å ta seg av vårt internasjonale arbeid. Turid er noen og tredve år gammel. Etter min mening skulle det ikke være vanskelig for representantene for Oslo Arbeiderparti å akseptere den de sjøl har vist så stor tillit at de har valgt til nestformann.

Torild Lien Utvik, Kvinnesekretariatet: Jeg har først lyst til å rette opp en misforståelse som gjør seg gjeldende. Når vi Kvinnesekretariatet foreslår representanter til partiets ledelse, er det ikke fordi at de skal være et representantskap for oss eller andre. Vi er på den annen side et styre for partiets kvinner. Vi er en interessegruppe. Og på samme måte som andre, f.eks. fagforeningsfolk, vil ha inn sine kandidater, slåss selvfølgelig vi for jentenes representasjon i partiets ledelse. Vi synes det er vår soleklare rett. Vi gjør det blant annet for at vi er trøtt av velmenende ord. Vi ønsker handling også. Jeg må få lov til å si at når vi ser på det Sentralstyret som er foreslått, har det som alltid bør være en selvfølge når en skal komponere et sentralstyre i Det norske Arbeiderparti, sitt grunnlag i fagbevegelsen. På den annen side mangler vi kontakt med de viktige grupper. I alle politiske debatter under landsmøtet har det vært brukt store ord om at vi nå må komme i kontakt med de nye, store funksjonærgruppene som vokser fram. De har ikke fått noen spesiell talsmann her. I tillegg finnes det en annen stor gruppe hvor Arbeiderpartiet står skremmende svakt, nemlig ungdom under utdanning. Jeg er klar over at det er upopulært å snakke om studenter i visse partiforsamlinger. Men en skal være klar over at på landets største arbeidsplass, som dog tross alt er Universitetet på Blindern med 20 000 mennesker, har Arbeiderpartiet 45 medlemmer. Det er noe som enhver bør ta alvorlig. For de mennesker skal også virke seinere. Det synes som om det blir større og større borgerlighet. Den som vi mener representerer både de nye funksjonærgruppene og de som er i utdanning, er statssekretær Ingrid Eide. Og hun representerer også jentene. For oss har det vært vanskelig å foreta et valg, fordi alle de som står på lista er så gode, men vi finner dessverre, fordi mange har så mange sentrale posisjoner, at en må gi slipp på en av sine mange sentrale posisjoner. Og beklager, Bjartmar, vi finner i Kvinnesekretariatet å måtte foreslå Ingrid mot deg.

Arvid J. Johnsen, Akershus: Landsmøtet har i forbindelse med behandlingen av en viktig og stor sak, blitt presentert for en av våre aller dyktigste kamerater, som jeg for min del savner på listen av sentralstyremedlemmer. Jeg sikter til Bjørn Skau.

Jeg savner Bjørns navn på listen over foreslåtte kandidater til Sentralstyret. Bjørn Skaus forutsetninger ligger ikke bare i klar

formuleringsevne, og i evne til å uttrykke seg konsist. Hans forutsetninger ligger i et bredt engasjement, en bred praksis så vel fra kommunalpolitisk virksomhet som virksomhet på sentralpolitiske plan. Jeg sikter til at han gjennom flere år var henholdsvis politisk sekretær og statssekretær i Sosialdepartementet. Jeg setter dessuten en spesiell egenskap svært høyt hos Bjørn Skau, nemlig hans evne til å oppnå kontakt med partikamerater over alt der han ferdes. Jeg tillater meg derfor på det sterkeste å anbefale at landsmøtet gir Bjørn Skau en plass i Sentralstyret, og foreslår ham satt inn på plass nr. 8 i stedet for Helge Sivertsen.

Ragnar Larsen, Oppland: Jeg vil gjerne slutte meg til de mange som har påtalt mangelen på representanter fra distriktene i partiets ledende organer.

Jeg synes kritikken på dette punkt mot valgkomitéen er meget berettiget. Bortsett fra et par stykker av de 21 som er foreslått, er det så vidt jeg kan se et par som ikke hører hjemme enten i Folkets Hus, på Løvebakken eller i Regjeringsbygget. Nå har valgkomitéen brakt fram et nytt navn, Ingvar Bakken, men han er jo også tatt fra Stortinget. Valgkomitéen foreslår altså å rekruttere innenfor kretsen. Jeg mener at denne ringen nå bør brytes. Vi må få inn en typisk representant fra distrikts-Norge og fra bygde-Norge i Sentralstyret. Jeg vil der foreslå Ola Dahl, Oppland, i stedet for stortingsmann Bakken. Ola Dahl er fra Otta i Gudbrandsdalen. Partifeller i Oppland samlet seg enstemmig om Ola Dahl som fylkesordførerkandidat. Jeg vil si det er viktig at man også får med en fylkesordfører i Sentralstyret, slik at det ikke bare blir politisk aktive fra Stortinget og fra Regjeringen ved siden av de fastlønte. Det er sagt om Bakken at han er foreslått også fordi han er talsmann for jordbruket. God innsikt i landbrukspolitiske spørsmål har også Ola Dahl. Han er ordfører i en kommune hvor landbruket er en viktig næring. Landbruket vil få en dyktig talsmann i Sentralstyret i Ola Dahl. Ola Dahl er riktignok ikke sjøl gårdbruker, men det er vel heller ikke ferdighetene i melking og traktorkjøring som skal være utslagsgivende. Han har god innsikt i landbrukspolitikken. Det er det saken gjelder. Ola Dahl er en meget populær politiker i vårt fylke og meget dynamisk. Han vil tilføre Sentralstyret inntrykk fra miljøer utenom Youngstorget og Løvebakken. Og Leif Skaus argumentasjon om økonomien holder ikke her. En togbillett fra Otta til Oslo og tilbake, vil neppe velte partiets budsjett. Det viktigste er å styrke distriktenes innflytelse og posisjon i partiledelsen. Ved å stemme på Ola Dahl har representantene fra distriktene en praktisk mulighet til å svekke Oslo-preget og øke distriktenes muligheter.

Gunnar Alf Larsen, Stortingsgruppa: Jeg går ut fra at alle skjønner hvorfor jeg forlanger ordet. Jeg er formann i Oslo Arbeiderparti. Det har kommet et motforslag på Oslo-partiets sekretær. Som formann vil jeg da bare få lov til å si et par ord. Det har alltid vært tradisjon at Oslo-partiets sekretær har sittet i Sentralstyret. Nå er vel forholdet at de aller fleste andre også er fra Oslo, så hvorfor kan ikke de ivareta Oslo-partiets interesser? Det er ikke samme sak. Oslopartiets sekretær er den som representerer organisasjonen, både politisk og organisasjonsmessig. Det tror jeg også er viktig for Det norske Arbeiderparti. En kan si hva en vil om alle de andre som sitter der. De er utmerkede mennesker, men de aller fleste er storpolitikere, for å bruke et slikt uttrykk, uten å legge noe som helst galt i det. Jeg vil sterkt måtte be om at det ikke skjer noen utskifting der. Jeg kunne ha lyst til å si et par ord om at når Kvinnesekretariatet først skal komme med sine forslag, kunne de kanskje ha funnet en annen representant enn Turid Dankertsen, som er min utmerkede nestformann. Men hun er med i Samorg styre i Oslo. Hun er nå nestformann i Oslo Arbeiderparti. Hun er satt opp på kumulert plass på bystyrelista og skal inn i formannskapet og ha viktige posisjoner. Dere må tenke litt på det, dere jenter, fordel tillitsvervene lite grann. For det er det dere bestandig sier til oss.

Så vil jeg bare ganske kort si at jeg tror det vil være galt å la Oslo-partiets sekretær gå ut av Sentralstyret og ber derfor om at man holder seg til det. Jeg kunne selvfølgelig legge til når det gjelder tradisjon, at før var det tradisjon at både sekretæren og formannen satt der. Det er kanskje ikke lenger aktuelt.

Armand Bjørnholt, Vestfold: Denne debatt som nå utvikler seg om kjønnsrolleproblematikken i partiets toppledelse, er nokså lik den samme utvikling vi har sett utenfor vårt eget parti. Skal man ved praktisk arbeid være med på å støtte opp om noe som alle mener er av det rette, må noen vike plassen. Våre kvinner har i en årrekke vist en uhyre stor tålmodighet i sitt arbeide ved å nå fram innen vårt eget parti. De har også greid å skape et likestillingsprogram som er det mest vettuge som er skapt i Norge på dette området. Det er klart at det er ikke enkelt å stå her og støtte det utspill som er gjort av Kvinnesekretariatet, fordi det går utover dyktige, gode partifeller, som jeg har den aller største respekt for. Men jeg må likevel minne landsmøtet om at vi bør ikke gå fra hverandre og etterpå lese at Det norske Arbeiderparti fortsatt er et mannssamfunn. La oss nå vise i praktisk handling også solidaritet med våre kvinner.

Willie Kristensen, Oslo: Vi har kommet til et tidspunkt da det gjelder å være klar og konsis. Annemarie Lorentzen var en fremra-

kende togfører søndag kveld. Det skjedde ingen avsporing. I dag håper vi at det heller ikke skjer noen avsporing. Jan Haldorsen er togføreren vår her i Oslo. Han er kort sagt et unikum. Vi håper at våre kvinner respekterer det og følger valgkomitéens innstilling ved valg av Jan Haldorsen.

Aase Bjerkholt, Valgkomitéen: Annemarie Lorentzen sa at jeg hadde vært tilfreds med den kvinnerepresentasjonen som står her på Sentralstyret. Jeg håper at partifellene oppfattet at jeg sa at jeg var enig med henne i at den ikke var god nok. Jeg vil gjerne få nytte anledningen til å opplyse at det skyldes ikke at ikke valgkomitéen hadde navn nok på bordet som var tilflytt både fra Kvinnesekretariatet og andre. Hvis valgkomitéens medlemmer hadde vært like kjønnsforvirret som valgkomitéens formann, kunne en ha fått en innstilling her hvor det var like mange kvinner som menn. En kunne sagt om hver kvinne, at hun er dyktig, hun er en god partifelle og hun har en sterk bakgrunn. Vi lever i den realitetens verden at vi har ikke nådd så langt. Men en stiller store forhåpninger til vår nye partiformann som er formann i Likestillingsrådet, at realitetens verden også på dette området vil være annerledes om noen år.

Hvis det går an, uten å rive i stykker valgkomiteens innstilling og få flere kvinner med i Sentralstyrekken, skal ingen glede seg mer over det enn jeg. Jeg tør våge å påstå at når det gjelder vanlig politisk taktikk, tror jeg kvinner er minst like gode som menn. Men jeg følte veldig med Torild Lien Utvik nå, for jeg synes hun i likhet med meg utallige ganger kom til å stille en kvinne mot en motkandidat, hvor det ikke var særlig klokt å gjøre det. Som medlem av valgkomiteen vil jeg si at Bjartmar Gjerde må ikke ut av Sentralstyret. Når det gjelder Ingrid Eide synes jeg hun er en god kandidat. Når det gjelder å få flere enn 45 fra Blindern til å slutte seg til Det norske Arbeiderparti, vil jeg nok tro at hennes regelmessige artikler i Arbeiderbladet under rubrikken «tanker i tiden» vil ha større innflytelse overfor ikke-partimedlemmer på Blindern, enn om hun er et medlem av Sentralstyret. Men jeg tror hun kunne være et verdifullt medlem av Sentralstyret. Jeg vil sterkt henstille til Torild Lien Utvik ikke å bremse på dette toget på denne plassen, men at hun får komme og sette opp bremsesignalet på en annen plass.

Sigbjørn Johnsen, AUF: En av de sakene som ble livlig og godt debattert på vårt landsmøte i Fylkingen var det forslag til kvinne-manifest som vi der la fram. Jeg synes at når vi diskuterer saken er vi enig om at vi skal fordele og få flere kvinner inn i våre sentrale tillitsverv. Dette må ikke bare være ord, men må gi seg utslag når vi skal velge sentrale tillitsmenn i parti og fagbevegelse. På den bakgrunn finner vi å kunne støtte det forslaget som Kvinnesekretaria-

tet satte fram på Turid Dankertsen. Vi synes at det som her bør legges vekt på, er den brede erfaring som hun har i arbeiderbevegelsen og fagbevegelsen. Gunnar Alf Larsen skisserte opp en del av de tillitsverv som hun i dag innehar i vår bevegelse. Jeg synes det og kunne borge for at vi her har en god representant. Jeg må si, Gunnar Alf, at du og burde ha tenkt litt på fordelingen av tillitsverv når du hadde ditt innlegg. Jeg synes at det skulle være naturlig når Oslo-partiet viser Turid den tillit å velge henne til nestformann at også landsmøtet i Arbeiderpartiet kan vise henne den tillit å få henne inn i Sentralstyret.

Alf Andreas Øverli, Nordland: Jeg henvender meg nå til Det norske Arbeiderparti som eksisterer utenom Oslo-gryta. Det er en ganske betydelig del av partiet som hører hjemme der. Jeg vil til en viss grad akseptere Leif Skaus argumentasjon for å holde en sterk konsentrasjon av Sentralstyrets sammensetning. Men jeg kan ikke akseptere det fullt ut. Om vi nå for eksempel tenker oss et sted som Trondheim, er det tross alt en times reise fra Trondheim til Oslo og tilbake igjen om kvelden. Jeg vil tro at det kan slumpe til at sentralstyrets medlemmer som bor her nede, i alle fall hvis de innkaller til møte i rushtida, vil måtte bruke omtrent samme reisetid for å komme inn til et sentralstyremøte. De billettutgifter som her måtte oppstå, ville jeg tro at den nyvalgte ledelse vil kunne spare inn på en del andre reiser som kanskje slett ikke er så nødvendige. Jeg vil videre anta at når vi nå først er begynt å bryte tradisjoner på dette landsmøtet, kan ikke jeg skjønne at hensynet til Oslo Arbeiderparti skulle stå i noen særstilling. Når jeg studerer det forslag som er her, kan ikke jeg innse at ikke Oslopartiets medlemmer har rikelig høve til å oppnå den kontakt som de måtte ønske når det gjelder å være orientert om det som foregår i Sentralstyret. Jeg tror at når det gjelder desentralisering av Sentralstyrets sammensetning, får vi bruke vett og gå skrittvis fram. Landsdelene kan ikke mene at vi skal sette inn representanter fra samtlige perifere distrikt i dette landet på dette møtet. Men jeg vil tro at det er et solid flertall i dette landsmøtet hvis vi kunne samle oss om det forslag som er sendt valgkomitéen fra Trøndelag og Møre-representantene, nemlig om fylkesordfører Sverre Pettersen fra Trøndelag. Jeg har et inntrykk av at dette møtet under valgdebatten mer minner om bispeinnsettelse enn om valg. For så vidt som at vita til de enkelte representanter er blitt så verdifulle. Jeg har den tillit til representantene som blir foreslått at de har kvalifikasjonene. Sverre Pettersen har kvalifikasjonene og det ville være for dårlig av dette landsmøtets representanter utenom de sentrale deler, hvis vi ikke er i stand til å ta saken i vår egen hånd, og sette Sverre Pettersen inn

som den første representanten utenom dette distriktet her. Han er foreslått på 10. plass i stedet for Jan Haldorsen.

Gunnar Skaug, Østfold: Jeg vil støtte valgkomitéens innstilling og jeg tror landsmøtet har en følelse av at valgkomitéen har lagt ned et veldig arbeid nettopp i å få en sammensetning som for så vidt dekker det landsmøtet også er ute etter. En skal heller ikke glemme at de som er oppført som kandidater selv om de har bosted og arbeidsplass i Oslo, har de sin egentlige hjemstavnsrett fra en stor del av vårt land.

Helt konkret på forslaget satt opp mot Ingvar Bakken. Vi fra Østfold er jo spesielt glad for at Østfold igjen blir representert, i følge valgkomitéens forslag, i Sentralstyret. Ingvar representerer også en yrkesgruppe som jeg tror er særs viktig å få representert i Sentralstyret.

Knut Foss, Oslo: Jeg synes innstillingen fra valgkomitéen bebynte meget bra. Vi fikk en mann, en kvinne og en mann. Jeg synes det burde fortsatt sånn, annenhver mann og kvinne. Det er alt for lite kvinner på denne lista til at vi kan gå fra hverandre og representere et landsmøte i et kvinneår. Dessverre, Jan, jeg må ofre deg til fordel for Turid Dankertsen. Jeg kan heller ikke godta den argumentasjonen som Gunnar Alf kom med, om deling av verv. Jeg tror ikke at Jan Haldorsen har noe mindre verv enn Turid Dankertsen. Hvis det er deling om å gjøre, bør vi absolutt stemme på Turid. Vi bør også huske på at Turid Dankertsen representerer Yrkesskolene i dette landet. Tross alt tror jeg det vil veie meget tungt hvis vi får en representant fra yrkesskolene som er med på å utforme de som skal ut i arbeidslivet siden. Det er der vi får de nye fagforeningskameratene våre. Jeg vil oppfordre landsmøtet til å støtte forslaget på Turid Dankertsen.

Dirigenten: Debatten om sammensetningen av Sentralstyrets medlemmer er avsluttet. Under debatten er det kommet fram 5 forslag. Dirigenten tar nå opp forslagene på de medlemmer av Sentralstyret som er foreslått av valgkomitéen som det ikke er stilt mot-forslag mot.

Jostein Nyhamar, Oslo: Det er jo stilt en rekke dissenterende forslag her. Enten det nå er valgkomitéens forslag eller de forslag som er stilt nå som vi skal gjennom, må begge parter ha anledning til å fremme de samme forslagene på andre plasser nedover lista. Det eneste riktige må vel da være at man tar plass for plass nedover.

VALG AV MEDLEMMER TIL SENTRALSTYRET:

1. Trygve Bratteli — enstemmig valgt.
2. Odvar Nordli — enstemmig valgt.
3. Tor Aspengren — enstemmig valgt.
4. Bjartmar Gjerde — valgt mot 75 stemmer, som ble avgitt for Ingrid Eide.
5. Ingvar Bakken — valgt mot 110 stemmer, som ble avgitt for Ola Dahl, Oppland.
6. Grete Johansen — enstemmig valgt.
7. Lars M. Skytøen — enstemmig valgt.
Åse Klundelien Haugen, Buskerud, foreslo Ingrid Eide istedenfor Helge Sivertsen.
8. Skriftlig avstemning ga dette resultat:
Ingrid Eide — 137 stemmer,
Helge Sivertsen — 115 stemmer,
Bjørn Skau — 41 stemmer.

Da ingen hadde fått flertall, ble det foretatt ny skriftlig avstemning mellom Ingrid Eide og Helge Sivertsen.

Vedtak:

Ingrid Eide ble valgt med 157 stemmer mot 134 stemmer, som ble avgitt for Helge Sivertsen.

9. Sentralstyremedlem: *Arvid J. Johansen*, Akershus, foreslo Bjørn Skau istedenfor Henrik Aaserød.

Haakon Westrum, Nord-Trøndelag, foreslo Helge Sivertsen.

Bjørn Lund, Akershus: Jeg har fra denne talerstol forsøkt å forsvare sjøfolkas plass før. Jeg vil igjen prøve om dere kan stemme på Henrik Aaserød. Det er helt åpenbart at vi i handelsflåten ute har mange velgere. Vi har ikke bare Sigvald Bergersen-folk ute, vær klar over det. Og vår stilling blir verre og verre, hvis vi ikke kan få noen til å tale vår sak. Det er 30 000 sjøfolk ute, og det er ingen som har anledning til å være med på et sånt landsmøte og hevde sin rett. Jeg henstiller til dere og stemme på Henrik Aaserød som er formann i Norsk Sjømannsforbund.

Per Ridder-Nilsen, Oslo: Det skulle være unødvendig å ta ordet i denne saken. Henrik Aaserød er sjømennesmann. Det er 10 000 kvinner også til sjøs, som har gått inn for Henrik Aaserød. La oss også kalle han for kvinnesmann. Stem for solidaritet med sjøfolkene. Gjør det nå! Stem på Henrik Aaserød!

Trygve Bratteli, Sentralstyret: Det er ikke alltid lett å vite hva som beveger en stor forsamling under valg, og en kan legge den vekt en vil på det jeg nå sier: Jeg vil be landsmøtet om ikke å sette Aasarød utenfor Sentralstyret.

Reidar Sandgrind, Oslo: I går hadde vi en etter min oppfatning begivenhetsrik beslutning etter innledningsforedrag av skolesjef Helge Sivertsen om partiets forhold til religion og toleranse. På dette landsmøtet kom det klart til uttrykk fra alle hold at man var begeistret for den holdning som her ble presentert. Da vil jeg nøye meg med å si følgende: At når man setter Helge Sivertsen utenfor i dag, kan det oppfattes som man har skiftet standpunkt på denne viktige saken han presenterte i går. Jeg vil på det sterkeste anbefale at Helge Sivertsen får en plass i Sentralstyret etter dette.

Vedtak:

Henrik Aasarød ble valgt med 209 stemmer. Helge Sivertsen fikk 72 stemmer og Bjørn Skau fikk 9 stemmer.

10. SENTRALSTYREMEDLEM

Annemarie Lorentsen, Kvinnesekretariatet: Mange vil si det at nå har vi fått inn en jente til, så nå burde vi kanskje være fornøyd. Men jeg tillater meg likevel å få lov til å slå et aldri så lite slag igjen for Turid Dankertsen. Siden jeg stilte mitt forslag er det enda kommet et forslag til denne plassen, nemlig på en distriktsrepresentant. Jeg har absolutt ingenting imot distriktsrepresentant som prinsipp. Tvert i mot. Og jeg vil si at vi andre som sitter i Sentralstyret som bare har hybel i Oslo, men ikke egentlig bor her, vi føler oss som distriktsrepresentanter. Jeg har ett moment til. Vi er også nødt til å tenke på pengene. Sjøl om vi her i Oslo kanskje har en reisetid som er like lang som en i fra Trondheim, koster det i grunnen bare 2.50, men flyprisene i dette landet er jo så høye. Det har vært sagt om Turid at hun er kumulert på lista på kommunevalget for Oslopartiet og derfor liksom har så mange oppdrag også videre. Jeg vil si at det har Jan Haldorsen også. Han er også kumulert for kommunevalget. Med de erfaringer vi har fra jenters arbeidsinnsats, viser det seg at de som oftest kan ta på seg flere oppdrag enn menn klarer å få til. Jeg vil også si at begge to representerer Oslo Arbeiderparti, henholdsvis nestformann og sekretær. Der står de likt, og når vi så om Turid kan si at hun representerer yrkesskolene, synes jeg det må være et sterkt argument.

Sissel Rønbeck, AUF: Her kan jeg trygt si at kvinnebevegelsen og AUF står sammen. Vi virker kanskje litt masete, vi jenter, nå. Men

vi er altså i den situasjon at vi er nødt til å mase. Vi får håpe at vi om ikke alt for lang tid kommer i den situasjon at mas ikke lenger er nødvendig. I tillegg til de tingene som Annemarie Lorentzen var inne på, vil jeg peke på en ting til med Turid Dankertsen. Når vi ser på Sentralstyrets sammensetning er det veldig mange topper som sitter der fra Stortinget, fra ledelsen i de forskjellige forbundene. Turid vil være en representant fra grunnplanet både i fagbevegelsen og i partiorganisasjonen. Også derfor synes jeg at vi nå bør støtte Turid Dankertsen ved dette valget.

Leif Skau, Valgkomitéen: Jeg har ikke hatt ordet tidligere under valgene til Sentralstyret. Jeg synes det blir drevet noe langt enkelte argumenter i forbindelse med plasseringen i Sentralstyret. Vi må ikke glemme at Jan Haldorsen representerer den daglige virksomhet i Norges største parti, altså jeg tenker på lokalpartiet. Og det er klart at det har betydning for dette store bypartiet å være representert, høste impulser i Sentralstyret for å bringe dette ut igjen, gjennom den virksomheten som partisekretæren driver. Men det har også en avgjørende betydning for Sentralstyret at det har denne kontakten fra Oslo-partiets daglige ledelse, fra den som føler problemene daglig i Oslo og inn i Sentralstyret. Jeg vil så innstendig jeg kan, anmode landsmøtet her at de følger valgkomitéens innstilling.

Alf Andreas Øverli, Nordland: Som forslagsstiller på den eneste distriktsrepresentant som vi nå har muligheter til å få valgt vil jeg gjerne minne om at det er noe forbausende når sekretariatet kommer med kandidater, at de da ikke er i stand til å finne noen utenom Oslo-området. De ville ha større muligheter til å finne gehør for dette. Jeg synes det er å gå over streken, når man på bekostning av det øvrige land sier at man ønsker en ytterligere representant her fra Oslo, fordi hun representerer den kvinnelige del. Jeg synes dette landsmøtet denne gang måtte kunne ta hensyn til at det eksisterer en arbeiderbevegelse utenom området her. Det er ikke noe argument dette at det ikke går an å være sentralstyremedlem og bo i Trondheim. Det kan ikke være tvil om at Sverre Pettersen er en meget brukbar representant i Sentralstyret i Det norske Arbeiderparti.

Ronald Bye, Sentralstyret: Jeg synes det er riktig av meg å meddele en praktisk erfaring som en partisekretær har fra sitt faglige virke. Jeg tror det er en betryggelse både for de som til daglig er på partikontoret, og i sin alminnelighet, at Oslopartiets sekretær er knyttet til Sentralstyret. Det gir gode kommunikasjoner og godt samarbeide med det lokalpartiet som nær utgjør halvparten av Det norske Arbeiderparti. Dette har vært en tradisjon gjennom alle ti-

der. Ikke bare fordi de personer som har vært sekretær i Oslopartiet har vært utmerkede personer, men fordi man har følt at dette har vært en rett og riktig ordning. Jeg ber om at landsmøtet tenker seg veldig nøye om når de nå skal stemme over disse forslagene.

Den skriftlige avstemning ga dette resultat:

Turid Dankertsen — 125 stemmer,

Jan Haldorsen — 89 stemmer,

Sverre Pettersen — 77 stemmer,

Helge Sivertsen — 1 stemme.

Det ble deretter foretatt skriftlig votering mellom Turid Dankertsen og Jan Haldorsen.

Vedtak:

Turid Dankertsen ble valgt med 149 stemmer. Jan Haldorsen fikk 128 stemmer.

VALG AV VARAMENN TIL SENTRALSTYRET

1. varamann: Valgkomitéens forslag: Rasmus Solend.

Svein Christiansen, Oslo: Under landsmøtene i de respektive forbund i høst var det en ny ånd og en ny tone. Det var da særlig den yngre generasjon som gjorde sitt inntog. I den sammenheng vil jeg foreslå at Odd Bach blir stilt opp mot Rasmus Solend. Odd Bach er nestformann i Norsk Transportarbeiderforbund, i en alder av bare 34 år. Odd Bach som vi fra denne talerstolen har hørt, er sterkt internasjonalt engasjert, særlig overfor den tredje verden. Med våre solidariske tradisjoner i dette partiet, synes jeg det er riktig at man velger han. Han er medlem av Hellas-komiteén, han er også formann i Vietnam-bevegelsen i Norge. Gjennom dette engasjement er han ofte i kontakt med ungdom, også utenfor fagbevegelsen. Han kommer fra et forbund som sliter med lavtlønnsproblemer. Det er nok et sterkt argument for å få Bach valgt inn som første varamann til Sentralstyret.

Odd Eng, Oslo: Jeg ber så innstendig jeg kan om at dere ikke kaster han jeg nå foreslår. For vi kan ikke kaste vrak på all den viten som Helge Sivertsen har brakt dette parti. Jeg foreslår Helge Sivertsen på 1. varamannsplass.

Kjell Auranæs, Rogaland: Jeg ville bare ha presisert at dette er den første og eneste kandidaten fra Bygningsarbeiderforbundet. Jeg ber landsmøtet om å legge seg dette på minne og anbefaler Solend valgt.

Ragnar Larsen, Oppland: Jeg vil på nytt komme med forslag på Ola Dahl. Jeg vil gjøre det på 3. varamannplass mot Arild Boman. Jeg vil få henlede landsmøtets oppmerksomhet på at nå begynner det å bli nokså få muligheter igjen til å få inn en fra distriktene. Hvis man mener noe med de mange uttalelser og ytringer som har kommet i retning av at man skal få en styrket representasjon fra distriktene, er det nå den eneste anledning som byr seg i så hen-seende. Jeg tror det er et sterkt ønske om at man må få en represen-tant fra distriktene. Jeg registrerte at Sverre Pettersen fikk man-ge stemmer på 10. plass i Sentralstyret. Nå gjelder det for alle som kommer fra distriktene å stå sammen om å stemme inn en distrikts-representant, Ola Dahl på 3. varamannsplass.

Eldrid Nordbø, Oslo: Jeg hører mange som synes det er positivt at det er kommet inn to kvinner til.

Men det er mange av oss som er betenkt over at Helge Sivertsen ikke er kommet med i Sentralstyret.

Han har vært en fin mann å ha der. Han har gjort mange bra ting. Det siste han har drevet med, det kjenner vi alle her. Vi tror det har stor betydning at han kommer inn i Sentralstyret. Jeg vil sterkt støtte forslaget om Helge Sivertsen.

HJERTESUKK FRA DIRIGENTEN

Dirigenten: Nå vil jeg komme med et hjertesukk. Nå har vi hatt en valgkomité som har prøvd å finne ut fordeling, beregning osv. Nå fliser vi opp innstillingen under andre forutsetninger enn det som er valgkomitéens mening.

Vedtak: Helge Sivertsen ble valgt med 182 stemmer, Odd Bach fikk 57 stemmer, og Rasmus Solend fikk 59 stemmer.

2. varamann: Valgkomitéens forslag: Harriet Andreassen.

Vedtak: Harriet Andreassen ble enstemmig valgt.

TIL FORRETNINGSORDEN

Bjørn Aarstad, Nord-Trøndelag: Jeg synes det begynner å gå litt for vidt i saksbehandlingen. Jeg må dessverre anklage dirigen-ten litt for å blande seg inn i voteringen. Han har ikke anled-ning til å komme med synspunkter, han skal holde seg til saken. Vi kan ikke gå fram på den måten som her er foreslått fra dirigenten.

Vi må ta mann for mann i rekken, slik at det er muligheter til å komme med forslag på dem som har falt ut.

Jeg synes solidariteten blant forsamlingen begynner å bli svekket, når vi ikke kan ta hensyn til ønsker fra mindre grupper i salen.

3. varamann: Valgkomitéens forslag: Arild Bomann.

Jostein Nyhamar, Oslo: Det smerter meg virkelig dypt å gå mot en så utmerket mann som Ola Dahl, som jeg for øvrig stemte på siste gang det var aktuelt. Når jeg likevel inntrengende vil anbefale valgkomitéens forslag, Arild Bomann, er det fordi han representerer en ikke noen tallmessig og på mange måter svak, men likevel en overordentlig viktig gruppe i dagens samfunn, kulturarbeiderne og kunstnerne. Han ble i sin tid foreslått til Sentralstyret av partiets kulturarbeiderforening. Han har en bred kontaktflate til kulturarbeidere, av alle slag og til deres organisasjoner. Han har også noe vesentlig å tilføre Sentralstyret, når vi nå skal begynne å meisle ut den lokale kulturaktivitet i nærmiljøene, det kulturmeldingen legger grunnlaget for. Han har på mange plan i partiet gjort en fremragende jobb på dette feltet. Arild Bomann har også nær tilknytning til Universitets-miljøet, hvis betydning har vært understreket før i dag. Han har arbeidet meget akitvt for å gjenreise et partilag på Universitetet, i dette for Arbeiderpartiet unektelig noe utakknemlige miljø, tatt opp kampen mot de autoritære former for sosialisme som har slik grobunn i dette miljøet. La meg bare nevne at Bomann også er Oslo Musikerforenings representant i Samorg. i Oslo og så vidt jeg vet 1. varamann til styret i Samorg. Siden dette med distriktsargumentasjon er brakt inn, la meg også nevne at Bomann er bosatt i Skoger, som faktisk ligger i Buskerud.

Gunnar Alf Larsen, Oslo: Det er sjelden et landsmøte, og jeg tror aldri det har hendt, har forkastet Oslo-partiets sekretær som medlem av Sentralstyret.

Jeg skal ikke legge mer i det enn det som det er gitt uttrykk for. Men jeg må si at jeg er dypt skuffet over det. Nå kan selvfølgelig landsmøtets representanter si at så lenge Oslo-partiet ikke har mer orden enn at de stiller opp sin sekretær og sin nestformann, så får vi avgjøre saken. Det skjønner jeg. Og jeg godtar det. Men jeg må likevel be om, og jeg har ikke funnet noen bedre plass i forhold til Oslo-distriktsinteressene enn å foreslå at Jan Haldorsen velges som 3. varamann til Sentralstyret, og da på Bomanns plass. Jeg må inntrengende henstille til landsmøtets representanter å følge opp det. Det gjør jeg som formann i Oslo Arbeiderparti. Jeg har i tre dager og nesten tre netter sittet i en valgkomité og vært med på å sy sam-

men en innstilling. Jeg mener ikke dermed å si at ikke landsmøtets representanter selvfølgelig skal få adgang til å komme med forslag. Men jeg mener dog å si at det er en total vurdering av den innstilling som forelå som har gjort at jeg for mitt vedkommende har vært med på å fremme den. Og da må jeg be om at man ikke stykkevis på denne måten plukker innstillingen fra hverandre. Jeg ber derfor om at Jan Haldorsen velges på 3. varamannsplass.

Kjell Auranæs, Rogaland: La meg fortelle at bygningsindustrien består av 4000 murere, 6000 elektrikere, 50 000 andre bygningsarbeidere og 30 000 i Arbeidsmandsforbundet. Disse mellom 70 000 og 100 000 fagorganiserte forlanger, ber om, å bli representert så høyt som mulig i Sentralstyret. Vi ber om å få Rasmus Solend som 3. varamann.

Hanne Grotjord, Buskerud: Jeg vil så sterkt jeg kan støtte Arild Bomans kandidatur når det gjelder 3. varamannsplassen. Arild Boman representerer noe helt annerledes, og representerer kontakten med kulturarbeiderne. Jeg understreker så sterkt jeg kan at Fylkingen trenger Arild Boman som representant i Sentralstyret.

Arild Boman har engasjert seg i kulturarbeidet i Buskerud. Han har vært en drivende kraft bak det fylkesprogrammet som nå er utarbeidet. Da kan man også oppfatte Arild Boman som en distriktsrepresentant. Jeg synes ikke det er riktig at Oslo-partiet nå skal få enda en i Sentralstyret, på bekostning av Arild Boman, som representerer akkurat den grupperingen han gjør.

Bjørn Aarstad, Nord-Trøndelag: Det er en voldsom drakamp som foregår her mellom forskjellige interessegrupper om å få inn sine kandidater. Jeg vil påstå at Kvinnesekretariatet har fått sine håp oppfylt. Fagforeningene er sterkt representert, men vi har ikke kunnet få inn en person fra utkantstrøkene. Jeg støtter Ola Dahls kandidatur. Vi må på dette landsmøtet ta hensyn til utkantkommunene. Jeg henstiller dermed til samtlige fagforeningsfolk i salen å støtte Ola Dahl.

Bjørn Lund, Akershus: Når vi hørte Ronald Byes foredrag her i dag om valgkampen, sa han bl. a. at vi kunne regne med å tape fylkesordførere i flere fylker. La det være klart at Oppland fylke er et av de sterkeste Arbeiderpartiet har igjen. Der er det 19 arbeiderparti-ordførere, og 5 borgerlige. Det er en velgeroppslutning på 50 prosent ved siste stortingsvalg. Og hvis vi skal klare å dekke utkantstrøkene med en kandidat, er det helt klart at våre må stemme på Ola Dahl denne gang.

Inger Lise Gjærv, Nord-Trøndelag: Vi fra distriktet har ganske ofte her under dette landsmøtet hatt følelsen av at vi har vært på årsmøte for Oslo Arbeiderparti og ikke på landsmøte i Det norske

Arbeiderparti. Men nå er vi altså på et landsmøte for DNA. Vi er blitt fortalt gang på gang at det er tradisjon å sette sammen Sentralstyret sånn og sånn. Jeg håper at valgkomitéen for dette landsmøtet skjønner at nå er det nye signaler. Nå reiser omsider også distriktene hodet i Det norske Arbeiderparti og krever å bli tatt mer hensyn til. Jeg støtter Ola Dahls kandidatur så sterkt jeg kan. Det er på tide at distriktene kommer bedre inn.

Bjørn Hall Hofsø, Troms: Jeg er også fra distriktene, men jeg skal ikke støtte distriktenes representanter. Jeg er veldig opptatt av å se besetningen av den totale lista som vi skal sette sammen her. Det er en person som jeg vil støtte, det er Arild Boman. Vi som er kulturarbeidere i Nord-Norge, har hatt kontakt med Arild Boman. Han har for vårt vedkommende betydd en veldig stimulans i arbeidet med kulturpolitiske spørsmål. Den kretsen, og det organisasjonsmønster som han har bygd opp omkring seg, har vært verdifullt. Det hersker store uklarheter om kulturpolitisk arbeid. Det er viktig at vi også har slike mennesker på sentralt hold som tenker kulturpolitisk, er åpne for kulturpolitiske idéer og er en stimulans til oss andre, også denne typen trenger vi i Sentralstyret. Jeg foreslår derfor at Arild Bomans kandidatur står.

Ivar Mathisen, Oslo: Jeg tror at landsmøtet etter hvert har fått en følelse av at man kan gjøre klare feil eller gjøre ting som i stedet for å være gode ting for partiet, vil være til avgjort skade for partiet. Jeg må si at jeg er veldig glad for at landsmøtet rettet opp igjen valget av Helge Sivertsen. Jeg tror med litt gjennomtenkning av problemstillingene som partiet står i, ville det vært en vanskelig situasjon etter vårt program her på landsmøtet å gå ut til velgerne å si at Helge Sivertsen ble ikke funnet verdig til å være medlem av Sentralstyret. Jeg er glad for det. Vi hadde i går en lang debatt om det kollektive medlemskap. Alle er enige om å styrke kontakten med fagforeningene. Her i denne byen har vi gjennom årtier hatt en kontakt med fagforeningene som jeg tror på mange måter kan være litt av et mønster for fylkespartiene rundt om i landet. Vi er selvfølgelig klar over at den konsentrasjon vi har i denne byen, både av befolkning og dermed fagforeninger, lettere geografisk gjør det mulig for oss å holde denne kontakten. Men jeg vil gjerne understreke, at det er ikke bare fordi det har vært tradisjon at denne ordningen har vært siden Einar Gerhardsens dager i 1928 og framover, men det har først og fremst vært fordi denne kontakten gjennom partiets sekretær i Oslo er den direkte og eneste kontakt partiets Sentralstyre har med grasrota i fagbevegelsen. Jeg vil gjerne understreke at det er situasjonen, og jeg vil gjerne si det slik at ingen av landsmøtets øvrige deltakere bør bekymre seg så voldsomt

for Oslo. Det er Sentralstyret som taper på det man nå er i ferd med å gjøre. Det er ikke først og fremst Oslo. Man kan se på Sentralstyrets sammensetning, og man ser at foruten de forbundsformennene og landsorganisasjonens formann som er foreslått, er det Oslo-partiets sekretær som er lenken fra Sentralstyret til fagforeningene til klubbene ute på arbeidsplassene. Og hvis man mener noe med å kanalisere de strømninger som skjer ute på arbeidsplassene, må man forstå at verktøyet ligger i at partiets sekretær i Oslo fortsatt er med i Sentralstyret. Jeg gjentar at det er forsikringen. Jeg ber om at landsmøtet selv forsøker å forstå dette, og ikke tillegger oss den mening at det er bare fordi Oslo Arbeiderparti skal ha denne representasjonen. Så må jeg få lov til å si til våre venner fra distriktene. At selv om både stortingsrepresentanter, regjeringsmedlemmer og forbundsformenn er nødt til å bo i denne forhatte by, har de aller fleste av dem trådt sine barnesko og har sin forankring i helt andre distrikt. Dere gjør ofte disse representantene stor urett, når dere oppfatter dem som Oslo-representanter. Og jeg tror vi kan si at vi som lever i denne byen, vi har stadig vekk en følelse av at vi ennå har et stykke igjen før både regjering og stortingsgruppe virkelig er helt observant på de forskjellige problemer en storby av Oslos størrelse opplever. La meg til slutt si det, at når vi nå har fått dette forslaget mot Arild Boman, er det beklagelig. Vi kan bare ikke få plass til alle vi ønsker. Jeg vil bare knytte den bemerkningen til, at i valget av Ingrid Eide har også kulturarbeiderne fått en aktiv representant.

Knut Foss, Oslo: Kvinner, i stad var vi enige om at vi vippet Jan Haldorsen ut. Nå skal vi prøve å vippe han inn. Jeg må, som fagforeningsmann, ta sterk avstand fra at om folk blir partitillitsmenn så er de dermed ikke fagforeningsmenn. Jeg ser Jan som en absolutt fullgod fagforeningsmann, og håper de øvrige fagorganiserte i denne salen også gjør det. Jeg tror de som har best distriktsrepresentasjon er Oslo bystyre. Hvis vi tok en opptelling der, så er det rent flertall fra distriktene. Det tror jeg også gjelder Oslo-benken her. Jeg tror det er svært få som har trådd sine barnesko i Oslo. Oslo er distriktenes by. Jan Haldorsen kommer selv i fra distriktet. Det er ikke noe å være redd for at ikke distriktene skal bli representert gjennom de folkene som bor i Oslo. Jeg vil oppfordre både kvinner og fagorganiserte til å støtte Jan Haldorsen denne gangen.

Rasmus Solend, Oslo: Jeg vil gjerne slutte meg til forslaget fra Gunnar Alf Larsen. Når jeg er foreslått på denne plass, må jeg be om at Kjell Auraness trekker sitt forslag på meg. Jeg har den eneste grunn at jeg ikke vil stå som kandidat på den plass Jan Haldorsen blir stilt opp på. Jeg er av den oppfatning at Jan Haldorsen repre-

senterer ikke bare kontakten med Oslo-avdelingene, men han representerer også en aldeles utmerket kontakt med de forbund som har sitt hovedsete her. Jeg ber derfor Kjell Auranes trekke sitt forslag.

Kjell Auranes, Rogaland: Når den som er foreslått sier det som Rasmus Solend sa nå, er det ikke annet å gjøre enn å trekke forslaget. Men la meg samtidig si at hvis nå Jan Haldorsen blir valgt, blir Oslo-representasjonen så tett, at jeg synes ikke det er rett.

Første votering ga følgende resultat:

Arild Boman — 82 stemmer,
Ola Dahl — 116 stemmer,
Jan Haldorsen — 86 stemmer.

Det ble deretter foretatt omvalg mellom Ola Dahl og Jan Haldorsen.

Vedtak: Ola Dahl ble valgt med 164 stemmer. Jan Haldorsen fikk 104 stemmer.

4. *varamann*: Valgkomitéens forslag: Ruth Ryste.

Vedtak: Ruth Ryste ble enstemmig valgt.

5. *varamann*: Valgkomitéens forslag: Ragnar Christiansen.

Vedtak: Ragnar Christiansen ble valgt mot noen få stemmer.

6. *varamann*: Valgkomitéens forslag: Kirsten Myklevoll.

Vedtak: Kirsten Myklevoll ble enstemmig valgt.

7. *varamann*: Valgkomitéens forslag: Einar Førde.

Vedtak: Einar Førde ble enstemmig valgt.

8. *varamann*: Valgkomitéens forslag: Per Kleppe.

Vedtak: Per Kleppe ble enstemmig valgt.

REVISJONSNEMND:

Valgkomitéens forslag:

Formann: Leif Skau.

Medlemmer: Kåre W. Larsen, Signe Sulutvedt.

Varamenn: Aase Bjerkholt, Harry Jørgensen.

Vedtak: Enstemmig valgt.

SENTRALSTYRETS SAMMENSETNING

Ifølge vedtakene får Sentralstyret denne sammensetning:

Formann: Reulf Steen.

Nestformann: Gro Harlem Brundtland.

Sekretær: Ivar Leveraas.

Medlemmer:

1. Trygve Bratteli, 2. Odvar Nordli, 3. Tor Aspengren, 4. Bjartmar Gjerde, 5. Ingvar Bakken, 6. Grethe Johansen, 7. Lars M. Skytøen, 8. Ingrid Eide, 9. Henrik Aasarød, 10. Turid Dankertsen.

Varamenn:

1. Helge Sivertsen, 2. Harriet Andreassen, 3. Ola Dahl, 4. Ruth Ryste, 5. Ragnar Christiansen, 6. Kirsten Myklevoll, 7. Einar Førde, 8. Per Kleppe.

I tillegg møter 1 representant fra AUF og 1 representant fra Kvinnesekretariatet.

VALG AV MEDLEMMER TIL LANDSSTYRET

Vedtak: Valgkomitéens innstilling ble enstemmig vedtatt:

Fylke:	Representant:	Varamenn:
Østfold	Liv Stubberud	Tom Thoresen
Akershus	Eilif Dahl	Marit Berntsen
Hedmark	Egil Toreng	Gudrun Kregnes
Oppland	Liv Andersen	Johan Nygaard
Buskerud	Egil Ranheim	Åse Moløkken
Vestfold	Unni Nilsen	Anders Johansen
Telemark	Oddvar Berrefjord	Finn Kristensen
Aust-Agder	Bjarne Robstad	Brit Hoel Jørgensen
Vest-Agder	Njål Eggen	Thorbjørg Skarpodde

Fylker:	Representant:	Varamenn:
Rogaland	Hans Frette	Harry Risanger
Stavanger	Hilmar Egeli	Harald Hermansen
Hordaland	Halvard Bakke	Peder Vangsnes
Bergen	Harry Hansen	Gustav Røed
Sogn og Fjordane	Alf Vee-Haugen	Margot Henden
Møre og Romsdal	Ingar Gjæstøl	Asbjørn Bortne
Sør-Trøndelag	Arnold Storvold	Ingrid Sandvik
Trondheim	Jorunn Giske	Trygve Johnsson
Nord-Trøndelag	Haakon Westrum	Frøydis Fredriksen
Nordland	Sigurd Nilsen	Nanny Rist.
Nordland	Inger Pedersen	Egil Reiersen
Troms	Rolf Nilssen	Solveig Bredal Thorsen
Finnmark	Gudmund Eriksen	Turid Kjellmann Pedersen

Valgkomitéens formann, Leif Skau, fikk ordet og takket landsmøtet for behandlingen av Valgkomiteens innstilling. Han ønsket videre Odvar Nordli til lykke med den oppgave landsmøtet hadde utsett ham til.

INNSTILLINGER FRA REDAKSJONSKOMITEEN FOR ORGANISASJONSSAKER

SAKLISTAS PUNKT 4 INNSENDE FORSLAG

Innstilling fra Redaksjonskomitéen for organisasjonssaker ble lagt fram av komitéens formann, Rasmus Solend.

LANDSMØTEHEFTE NR. 3

B. FORSLAG VEDRØRENDE ORGANISASJONSMESSIGE SAKER

Innstilling fra:

REDAKSJONSKOMITEEN FOR ORGANISASJONSSAKER

Vedrørende forslagene B 6 — 7 — 8 — 16 — 17, vises til eget oppsett.

B 19 er ikke tatt med, idet det er likelydende med forslag b 3.

B 1. OSLO ARBEIDERSAMFUNN

Partiarbeidet.

Sterke og aktive partilag og fylkespartier over hele landet er Arbeiderpartiets største aktivum i det daglige politiske arbeid. Derfor må det alltid være en meget viktig oppgave å styrke og aktivisere de lokale partilag og fylkespartier. Dette arbeid må være systematisk og kontinuerlig. Spesielle aksjoner må følges opp og føres videre i det daglige partiarbeidet.

For å lykkes i dette arbeidet må de lokale partiorganer på en mer direkte og avgjørende måte bli trukket inn i beslutningsprosessene i partiet. Det er også vesentlig i denne sammenheng at det skjer en størst mulig spredning av tillitsvervene på alle nivåer i partiet.

Begrunnelse: Det er ofte lokale og regionale interesser som er avgjørende for den vanlige velger når han velger parti. Også på dette felt har det foregått og foregår det en desentraliseringsprosess.

Også Arbeiderpartiet bør i større grad ta hensyn til dette. Det bør skje ved at de lokale partilag, kommunepartier og fylkespartier styrkes og aktiviseres og får spille en mer betydelig rolle i partiorganisasjonen. Vi må markere oss sterkere i lokalmiljøene.

En sterk politisk aktivitet i de lokale partiorganer, krever stor innsats av det enkelte medlem. Det enkelte medlem må derfor føle at han kan få realisert både seg selv og sine synspunkter innen partiet.

Landsstyrets innstilling:

En slutter seg til de synspunkter som kommer til uttrykk i forslaget. Forslaget oversendes Sentralstyret som får i oppdrag å tilrettelegge nødvendige tiltak.

Redaksjonskomitéens innstilling:

Landsmøtet slutter seg til landsstyrets forslag.

B 2. TRONDHEIM ARBEIDERSAMFUNN

Partiarbeidet:

Arbeiderpartiet bør innføre som praksis at tillitsverv på kommunalt og fylkeskommunalt plan skal spres mest mulig.

Hensikten med dette er:

1. Å aktivisere flere av partiets medlemmer i praktisk politikk.
2. Å avlaste dem som i dag har for mange verv.
3. Ikke for sterk maktkonsentrasjon på få hender.
4. Å gi den som har tillitsverv bedre tid til å holde kontakten med grunnorganisasjonene.

Hvert fylkesparti og hvert kommuneparti finner en fast dag hver måned som bør vies møter i de enkelte arbeiderlag hvor det innføres møteplikt for alle som har tillitsverv, slik at de i sitt lag kan informere og begrunne, lytte og stå til ansvar for sitt praktiske virke som representant.

På disse møtedager arrangeres ingen andre møter i kommunal- eller fylkeskommunal regi og naturligvis heller ingen andre partimøter. På den måten vil vi få en løpende politisk debatt som alle kan delta i, sterkere og bredere engasjement og et rikt organisasjonsliv, noe som er forutsetningen for økt opplutning om Arbeiderpartiets politikk: Den demokratiske sosialisme.

Landsstyrets innstilling:

En slutter seg til de synspunkter som kommer til uttrykk i forslaget. Forslaget oversendes Sentralstyret som får i oppdrag å tilrettelegge nødvendige tiltak.

Redaksjonskomitéens innstilling:

Landsmøtet slutter seg til landsstyrets forslag.

B3. LYSAKER OG NEDRE STABEKK KRETSLAG

Likestilling — tillitsverv.

Alle partiets ledd bes bestrebe seg for å få en likelig fordeling mellom kjønnene, i alle tillitsverv. Et minstemål skal være at hvert kjønn over alt skal ha 40 prosent av alle former for tillitsverv.

Landsstyrets innstilling:

Kvinnebevegelsen vedtok på sin landskvinnekonferanse i 1973 et handlingsprogram for likestilling og medansvar. Dette ga landsmøtet i 1973 sin prinsipielle tilslutning.

I avsnittet om kvinnene i Arbeiderpartiet går kvinnebevegelsen inn for at kvinnene skal være representert i forhold til sin andel av partiets totale medlemstall i partiets egne organer. Ifølge en medlemsundersøkelse i 1969 /70 ble dette tall anslått til ca. 33 prosent.

Landsmøtet bør tilrå at alle partiavdelinger i første omgang bestreber seg på å oppfylle denne målsetting.

Redaksjonskomitéens innstilling:

Landsmøtet tilrå at alle partiavdelinger i første omgang oppfyller målsettingen fra Landskvinnekonferansens handlingsprogram fra 1973 om likestilling og medansvar.

B4. RADØY ARBEIDERPARTI

Sentralstyrets sammensetning.

Radøy Arbeiderparti har drøfta DNA's styrande organer. Partiet har eit samla syn på at tida no er inne å taka opp spørsmålet om Sentralstyrets samansetjing. Med dei i dag gode kommunikasjonar me har i landet, skal det ikkje lenger vera turvande at heile Sentralstyret skal veljast frå «Oslogryta». Radøy Arbeiderparti kjem med bakgrunn i ovanstående med fylgjande framlegg til DNAs 45. landsmøte: Ved valg av nytt Sentralstyre skal ein taka omsyn til at bygde-Noreg vert forsvarleg representert.

Landsstyrets innstilling:

Det vises til partiets lover § 8 — Landsstyret, og § 9 — Sentralstyret. Hensynet til representasjon fra distriktene, slik Radøy Arbeiderpartis forslag peker på, er tatt hensyn til i sammensetningen av Landsstyret.

Både praktiske og økonomiske hensyn tilsier at Sentralstyret er slik sammensatt at det både kan ha hyppige møter, og om nødvendig, innkalles på korteste varsel.

Redaksjonskomitéens innstilling:

Landsmøtet viser til de praktiske og økonomiske hensyn som må telle med i vurderingen av en mulig bredere geografisk representasjon i Sentralstyret. Så langt det innenfor disse grenser er mulig å gjennomføre bredere geografisk representasjon, gir landsmøtet sin anbefaling til forslaget.

B5. HEDMARK ARBEIDERPARTI KVINNEUTVALGET

Kvinner i DNA's ledelse.

Hedmark Arbeiderpartis kvinneutvalg ber Landsmøtet 1975 om å sørge for at et rimelig antall kvinner blir valgt med i DNA's ledelse.

Motivering: Solidaritet i praktisk politikk!

Landsstyrets innstilling:

Sentralstyret støtter forslaget. Forslaget sendes valgkomitéen.

Redaksjonskomitéens innstilling:

Komitéen har oversendt forslaget til valgkomitéen.

B 9. PORSGRUNN FABRIKKERS ARBEIDERLAG

Kristne Arbeideres Forbund i Sentralstyret:

1. Kristne Arbeideres Forbund tiltrer partiets Sentralstyre med 1 fast representant fra landsmøteperioden 1975.

Motivering:

Dette forslag vil styrke partiet utad, også overfor de mange kristne velgere som i dag har forlatt partiet. Dernest er det en anerkjennelse av den viktige komitéinnstilling av 17. oktober 1974 ved formann Helge Sivertsen.

Landsstyrets innstilling:

Det ville være galt som prinsipp å fastslå at flere av de tilknyttede organisasjonene skal ha sete i Sentralstyret. Da vil de samme krav kunne reises fra andre tilsvarende organisasjoner. Det vises for øvrig til den opprettede samarbeidskomité, LO/DNA/Kristne Arbeideres Forbund.

Redaksjonskomitéens innstilling:

Landsmøtet slutter seg til Landsstyrets innstilling.

B 10. LEINSTRAND ARBEIDERLAG

Prinsippene for landsmøtebehandling.

Leinstrand Arbeiderlag har med utgangspunkt i det som har skjedd i den senere tid, drøftet prinsippene ved landsmøtebehandling av saker av kontroversiell karakter.

Laget vil uttale: En finner det svært uheldig at saker av kontroversiell karakter, etter benkeforslag på landsmøtet blir programfestet uten at sakene på forhånd har vært til debatt i grunnorganisasjonene.

Landsstyrets innstilling:

Landsmøtets suverene rett til å fatte vedtak bør ikke gis formelle grenser av denne karakter. Forslaget kan derfor ikke tiltres.

Redaksjonskomitéens innstilling:

Landsmøtet slutter seg til Landsstyrets forslag.

B 11. VERRAN ARBEIDERPARTI

Stortingsrepresentanters kontakt med sitt valgdistrikt.

DNA's stortingsrepresentanter må være forpliktet til å tjenestegjøre i det distrikt hvor de er valgt i størst mulig del av sin arbeidstid.

Man kan ved hjelp av kontordager og oppsøkende virksomhet rundt om i valgdistriktet få bedre kontakt mellom representantene og velgerne. Partiet må legge arbeidsforholdene til representantene slik til rette at dette vil være mulig å gjennomføre i praksis.

Landsstyrets innstilling:

Det er et sterkt ønske fra stortingsrepresentantenes side om å besøke sine distrikter så mye som mulig. Enkelte representanter har kontordager i distriktet, og alle deltar i møter, konferanser og annen virksomhet. Stortingsgruppa er også innstilt på at en del av representantene i en viss tid skal frigjøres for besøk i distriktene. Dette krever at det gjennom fylkespartiet og lokalt legges opp et program.

En skal være oppmerksom på at stortingsrepresentantene i noen utstrekning også må besøke andre landsdeler enn den de kommer fra. De må også delta i befaringer og annet. Dessuten er det visse problemer med å permittere representantene av hensyn til den vanlige saksbehandling. Trass i disse problemer er Stortingsgruppa interessert i å finne former som gjør at representantene kan besøke sine valgdistrikt så ofte som mulig.

På dette grunnlag bør landsmøtet gi sin tilslutning til synspunktene i forslaget. Forslaget oversendes Stortingsgruppa, som sammen med øvrige organisasjonsledd har det praktiske ansvar for å tilrettelegge dette arbeidet.

Redaksjonskomitéens innstilling:

Landsmøtet slutter seg til synspunktene i forslaget. Stortingsgruppa, sammen med de øvrige organisasjonsledd, får det praktiske ansvar for å tilrettelegge arbeidet.

B 12. SOSIALISTISK FORUM

Ungdomsarbeidet.

DNA vil i kommende landsmøteperiode se som en viktig oppgave å styrke grunnlaget for det arbeidet som partiets ungdomsorganisasjon, AUF, driver, både politisk og økonomisk. Dette vil være av avgjørende betydning for å øke partiets oppslutning blant ungdom.

Begrunnelse:

Samtidig som DNA's oppslutning blant yngre mennesker er lavere enn på lang tid, ser en også at AUF som organisasjon burde styrkes. Med ønsket om på lengre sikt å forsatt ha et Arbeiderparti med en stor oppslutning, er det en nødvendighet å snu denne strømmen.

Landsstyrets innstilling:

Sentralstyret slutter seg til intensjonen i forslaget og viser til avsnittet om ungdomsarbeidet i innstillingen om faglig-politiske arbeidsformer.

Redaksjonskomitéens innstilling:

Landsmøtet slutter seg til Landsstyrets forslag.

B 13. PORSGRUNN FABRIKKERS ARBEIDERLAG

Representantskapsordningen:

Det må her innføres en mer fleksibel ordning slik at disponible varamenn kan møte i Representantskapet, hvis den valgte representant og hans personlige varamann har gyldig forfall.

Motivering:

Vi mener her at dette forslag sikrer det enkelte lag full representasjon til et hvert representantskapsmøte og dermed også en mer forsvarlig behandling av de mange saker.

Landsstyrets innstilling:

Det er intet i partiets lover eller retningslinjer som hindrer partiavdelingene i å velge et tilstrekkelig antall varamenn.

Redaksjonskomitéens innstilling:

Landsmøtet slutter seg til Landsstyrets forslag.

B 14. NEDRE BARDU ARBEIDERLAG

Medlemskap i kommunepartier:

Medlemmer i Det norske Arbeiderparti i en kommune kan stå tilsluttet partiorganisasjon i DNA i en annen kommune. Men slike medlemmer har ikke stemmerett i saker som partiet i denne kommune måtte fremme. Ei heller kan slike medlemmer velges til politiske tillitsverv i DNA utenfor sin egen kommune.

Begrunnelse: Spørsmålet er i hvilken grad partimedlemmer i en kommune kan være med på å avgjøre saker i en annen kommune, eksempelvis i nabokommunen?

— Her i vårt område, i Nedre Bardu som ligger tett opp til Målselv kommune, er denne saken høyaktuell idet det viser seg at et nystiftet lag i DNA bevisst verver medlemmer fra nabokommunen med den hensikt å vinne større politisk tyngde i konkrete politiske saker. Og dette til stor irritasjon blant størstedelen av medlemmene i det veletablerte arbeiderlaget i området. Slik vi forstår reglene i dag så kan en gruppe medlemmer fra en nabokommune, bevisst eller ubevisst, i virkeligheten være en avgjørende faktor med hensyn til stemmetyngde i saker utenfor egen kommune. — Og kan dette være en riktig moral i politisk arbeid, ja — da må grensen være nådd!

Vi i Nedre Bardu Arbeiderlag opplever dette i dagens situasjon som et meget merkelig og høyst påfallende problem. Vi tenker på de forestående nominasjoner til forskjellige valg. Skal utenforstående medlemmer få være med på å avgjøre personvalg og programvalg i en annen kommune? Til eksempel kan nevnes at vi i dag har et slikt «fremmed» medlem i en valgkomité som skal foreslå kandidater til de fremste politiske tillitsverv i Bardu kommune.

Landsstyrets innstilling:

Ordinært er ikke dette noe problem. Det regulerer seg selv idet at avdelingene ved valg til representantskapet o. l. ikke velger medlemmer som er bosatt i andre kommuner.

Først når bygdestrid eller personlige motsetninger preger partiarbeidet, dukker spørsmålet opp. Det er nettopp slike problemer partiavdelingene i Nedre Bardu sliter med. Som det også framgår i begrunnelsen fra Nedre Bardu Arbeiderlag, er dette blitt aktualisert i samband med forarbeidet til årets kommunevalgnominasjon.

Innstilling:

Enhver må selv kunne velge hvor og i hvilket lag en ønsker medlemskap. Det er lagene og kommunepartiene selv som har hånd om sammensetningen av representantskapet og kommunepartiets styre.

Redaksjonskomitéens innstilling:

Landsmøtet slutter seg til Landsstyrets forslag.

B 15. OSLO ARBEIDERPARTI

Studiearbeidet.

Forslag til endring av «Retningslinjer for partiavdelingene» § 4, punkt 1, gis tilføyelsen «studieleder» slik at ordlyden blir denne: Styret består av 3, 5 eller 7 medlemmer, blant disse skal formann, kasserer, sekretær og studieleder velges ved særskilt valg. Det velges 2 eller 3 varamenn.

Motivering:

Endringen foreslås for å understreke at studiearbeidet er en sentral oppgave i lagas virksomhet. Skulle styret bare bestå av 3 personer forutsettes det at formann, kasserer eller sekretær samtidig er studieleder.

Landsstyrets innstilling:

Retningslinjene for partiavdelingene § 4, punkt 1, gis følgende ordlyd: Styret består av 5 eller 7 medlemmer, blant disse skal formann, kasserer, sekretær og studieleder velges ved særskilt valg. Det velges 2 eller 3 varamenn.

Redaksjonskomitéens innstilling:

«Retningslinjer for partiavdelingene» § 4, punkt 1, gis følgende ordlyd: Styret består av 5 eller 7 medlemmer, blant disse skal formann, kasserer, sekretær og studieleder velges ved særskilt valg. Det velges et tilstrekkelig antall varamenn.

Landsmøtet slutter seg til Redaksjonskomitéens innstilling.

FORSLAG INNKOMMET ETTER FRISTENS UTLØP

B 18. TILLER ARBEIDERLAG

Tidsfristene.

Forlengelse av tidsfristene fra sentralt til de lokale avdelinger.

Motivering:

Vi mener at saker som partiet sentralt sender ut, og som det ønskes svar på, ikke får den tidsfrist som det i mange tilfelle har krav på. Viktige saker som det har tatt lang tid å forberede må ikke i slutfasen ute i laga bli avspist med så korte tidsfrister at behandlingsprosessen vanskeliggjøres.

Redaksjonskomitéens innstilling:

Landsmøtet oversender forslaget til Sentralstyret med henstilling om at det tas hensyn til behovet for lengre frister for lokalavdelingenes behandling.

B 20. GRAV OG EIKSMARKA KRETSLAG AV DNA

Ansettelse av partisekretærene.

Grav og Eiksmarka kretslag av Bærum Arbeiderparti henstiller til landsmøtet å fatte vedtak om at partisekretærene i fylkene ansettes av fylkespartiene (distriktpartiene).

Redaksjonskomitéens innstilling:

Landsmøtet viser til at i praksis foretas ansettelsen av fylkespartiene gjennom deres innstillinger til Sentralstyret. Landsmøtet vil vise til at også den formelle ansettelse kan skje i fylkespartiene når de er økonomisk sterke nok til selv å bære sekretærutgiftene.

B 21. GRAV OG EIKSMARKA KRETSLAG AV DNA

Forberedelse til landsmøtevalgene.

Grav og Eiksmarka kretslag av Bærum Arbeiderparti henstiller til landsmøtet å fatte vedtak om at fylkespartiene, som et ledd i forberedelsene til landsmøtene, oppfordres til å sende forslag på sentralstyre kandidater til landsmøtets valgkomité.

Redaksjonskomitéens innstilling:

Landsmøtet avviser forslaget.

Det henvises til den landsmøtevalgte valgkomité's plass i den forberedende prosess i valget av partiets tillitsmenn. Det henvises også til det tradisjonelle grunnlag for valgkomitéens sammensetning med representasjon fra alle landsdeler, ungdoms-, kvinne- og fagbevegelsen.

B 22. TILLER ARBEIDERLAG

Det utarbeides et rådslag om AUF's plass i partiet — organisasjonsmessig.

Motivering:

Vi mener at AUF's organisasjonsform og oppbygging er moden for revurdering.

Vi tror at skal AUF fungere slik som vi mener den skal, nemlig som DNA's ungdomsorganisasjon, som en rekrutterings- og skoleringsorganisasjon, må det også her nytenkning og grundig revurdering til for å få et organisasjonsmønster som er i pakt med tiden og DNA's hovedlinjer.

Vi mener dette må sendes ut som rådslag, slik at hele partiet kan engasjere seg i det felles mål, nemlig å gjenreise AUF som landets største, sterkeste og fremste ungdomsorganisasjon.

Redaksjonskomitéens innstilling:

Landsmøtet oversender forslaget til AUF's sentralstyre. Landsmøtet viser til at AUF er en selvstendig organisasjon og at spørsmål om AUF's organisasjonsoppbygging må behandles og avgjøres i AUF's egne organer. Det vises også til landsmøtets uttalelse om organisasjonsarbeidet og landsmøtets vedtak om det faglig/politiske samarbeid.

B 23. TILLER ARBEIDERLAG

Det utarbeides et rådslag om omorganisering av partilaga.

Motivering:

Vi mener at det er tid for revurdering av partilagets organisasjonsmønstre. Vi arbeider med dårlig tilslutning og kontakt med våre medlemmer. Det virker som om det gamle organisasjonsmønster ikke er i pakt med tiden. Nytenkning og revurdering av partilagets oppbygging/arbeidsform synes å være en vei å gå. Dersom forslaget sendes ut som rådslag, får man partimedlemmenes syn i saken.

Redaksjonskomitéens innstilling:

Landsmøtet henviser til Organisasjonskomitéen av 1971 og landsmøtets behandling av utvalgets innstilling i 1973. Ellers vises det til landsmøtets uttalelse om organisasjonsarbeidet.

B 24. TILLER ARBEIDERLAG

Det utarbeides et rådslag om eventuell nedlegging av kvinneutvalgene i kommuner og fylker.

Motivering:

Kvinnegrupper/foreninger kan mange steder fremdeles fylle en funksjon, derimot kan det herske tvil om kvinneutvalgenes betydning. Likestillingsprinsippet tilsier samarbeid/fellesskap. LO har tatt konsekvensen av dette med sitt vedtak i 1969. Vi ønsker en bred debatt om dette emne innen vår organisasjon.

Redaksjonskomitéens innstilling:

Landsmøtet oversender forslaget til Kvinnesekretariatet.

B 25. MØRE OG ROMSDAL ARBEIDERPARTI

Lovendring.

Det foreslås at partiets lover § 14, punkt 4 endres til: «Partimedlemmer som har adgang til det, plikter å stå tilmeldt Landsorganisasjonen i Norge.»

Arsmøtet oversender forslaget til landsmøtet uten realitetsvotering.

Redaksjonskomitéens innstilling:

Forslaget oversendes samarbeidskomitéen mellom LO og DNA til videre behandling.

B 26. HAUGENSTUA PARTILAG, OSLO

Oppnevning av et Samvirkeutvalg (Kooperativt utvalg):

Landsmøtet pålegger Landsstyret/Sentralstyret å oppnevne et Samvirkeutvalg (Kooperativt utvalg). Utvalget skal være Sentralstyrets/Landsstyrets rådgivende organ i Samvirke-(kooperative) spørsmål.

Motivering:

Både innenfor den faglige og den politiske arbeiderbevegelse hadde produksjons- og forbrukerkooperasjonen i mange år sin betydeligste støtte.

Allerede på stiftelsesmøtet til Det norske Arbeiderparti forelå det forslag om opprettelse av en kooperativ margarinfabrikk. Foran LO-kongressen i 1910 oppnevnte Sekretariatet en komité som skulle greie ut spørsmålet om kooperasjonen og hva der fra organisasjonens side eventuelt kan gjøres her hjemme for å bringe den kooperative virksomhet til å bli et kraftig ledd i arbeiderklassens kamp for frigjørelse.»

Partiets ekstraordinære landsmøte i 1923 vedtok en uttalelse hvor kooperasjonens betydning i arbeidet for å ivareta det arbeidende folks interesser ble understreket, og i 1925 vedtok landsmøtet retningslinjer for partiets virksomhet innen kooperasjonen. Det heter her bl. a. at den kooperative bevegelse har sin bestemte plass å fylle når det gjelder å skape forutsetninger for en samfunnsmessig produksjon og omsetning.

I åra fram til siste verdenskrig ble det ofte fra fagbevegelsens og fra partiets talere og agitatorer understreket at arbeiderklassen har tre ben å stå på i arbeidet for å skape det sosialistiske samfunn: Det faglige, det kooperative og det politiske.

Vi mener at denne treenighet er mer aktuell i dag enn tidligere og mener at et samvirke- eller kooperativt utvalg, foruten å være et rådgivende organ for partiledelsen også må kunne få som oppdrag og utarbeide retningslinjer for partiets arbeid med å styrke produksjons- og forbrukerkooperasjonen i vårt land.

Redaksjonskomitéens innstilling:

Landsmøtet støtter tanken i forslaget, som oversendes Sentralstyret.

OVERSENDTE FORSLAG

B 27. LANDSKVINNEKONFERANSEN

Oslo Arbeiderpartis Kvinneutvalg:

foreslår at Landskvinnekonferansen tar initiativ til ved utredning å få belyst hvilken sammenheng det er mellom tendensen til konsentrasjon av politisk innflytelse og partiets organisasjonsstruktur, og på grunnlag av en slik utredning eventuelt foreslå endringer i organisasjonsstrukturen slik at det lettere oppnås en spredning av tillitsvervene og en sterkere kvinnelig representasjon.

Kvinnesekretariatet

foreslår forslaget oversendt til partiets landsmøte.

Redaksjonskomitéens innstilling:

Landsmøtet slutter seg til de synspunkter som kommer til uttrykk i forslaget. Forslaget oversendes Sentralstyret, som får i oppdrag å tilrettelegge nødvendige tiltak. Enstemmig vedtatt.

B 28. KARI BERGUM, OPPLAND

Framfylkingen.

Landspartiet tar Framfylkingens økonomi inn i sitt budsjett for på den måte å være med på et bedre tilbud til aktivitet.

Redaksjonskomitéens innstilling:

Landsmøtet oversender forslaget til Sentralstyret.

FORSLAG VEDRØRENDE KOLLEKTIVT MEDLEMSKAP

Dagsordenens punkt 9 Faglig/politiske samarbeidsformer.

Fra

Nordland Arbeiderparti faglig/politiske utvalg:

Narvik, den 14. mars 1975

Til

landsmøtet i DNA.

Kommentar til «Landsmøtehefte nr. 2».

Nordland FPU har drøftet innstillingen fra utvalget for utredning av det kollektive medlemskap og faglig/politiske samarbeid og vil uttale:

Nordland FPU hilser med glede det arbeid som er gjort for å få en bedre kontakt mellom partiet og fagbevegelsen, og at dette blir tatt opp på partiets landsmøte 1975. Når det gjelder utvalgets konklusjon i 12 punkter, gir vi vår tilslutning til disse, bortsett fra punkt 4 og 8.

Når det gjelder punkt 4 har vi store betenkeligheter med å godta at det kollektive medlemskap skal bygges videre ut. Stemningen på arbeidsplassene er etter vår oppfatning ikke positiv for denne form for politisk tilknytning. Vi vil derfor foreslå at punkt 4 og 5 slås sammen til følgende formulering:

«Utvalget mener at ordningen med kollektivt medlemskap kan fortsette, men partiet må prioritere utbyggingen av faglige partilag.»

Når det gjelder punkt 8 mener vi at det fortsatt må stilles krav om medlemskap i partiet for å ha fulle rettigheter i Representantskapet.

For å bygge ut det faglig politiske samarbeid vil vi spesielt peke på betydningen av at punkt 11 følges opp.

Med hilsen

Nordland Arbeiderparti FPU

Redaksjonskomiteens innstillinger ble behandlet slik:

Forslag nr.:

- B 1: *Vedtak*: Enstemmig vedtatt.
- B 2: *Vedtak*: Enstemmig vedtatt.
- B 3: *Vedtak*: Enstemmig godkjent.
- B 4: *Vedtak*: Enstemmig godkjent.
- B 5: *Vedtak*: Enstemmig godkjent.
- B 9: *Vedtak*: Enstemmig godkjent.
- B 10: *Vedtak*: Enstemmig godkjent.
- B 11: *Vedtak*: Enstemmig godkjent.
- B 12: *Vedtak*: Enstemmig godkjent.
- B 13: *Vedtak*: Enstemmig godkjent.
- B 14: *Vedtak*: Enstemmig godkjent.
- B 18: *Vedtak*: Enstemmig godkjent.
- B 20: *Vedtak*: Enstemmig godkjent.
- B 21: *Vedtak*: Enstemmig godkjent.
- B 22: *Vedtak*: Enstemmig godkjent.
- B 23: *Vedtak*: Enstemmig godkjent.
- B 24: *Vedtak*: Enstemmig godkjent.

B 25: *Thor Becker*, Oslo, hadde ordet og framsatte følgende forslag:

«De medlemmer som stiller som kandidater ved valg til offentlige tillitsverv, er forpliktet til å stå tilmeldt Landsorganisasjonen i Norge i den utstrekning de har adgang til det.»

Vedtak:

Innstillingen enstemmig godkjent med tillegg av forslaget fra *Thor Becker*.

B 26: *Vedtak:* Enstemmig godkjent.

B 27: *Vedtak:* Enstemmig godkjent.

B 28: *Vedtak:* Enstemmig godkjent.

SAKLISTAS PUNKT 5, LOVENDRINGER

B-forslag vedrørende organisasjonsmessige saker, forslagene B 6 — 7 — 8 — 16 og 17:

B 6: — Fra Oslo Avdeling av Arbeiderpartiets Presseforbund:

Valg av redaksjon — lovendring.

I Det norske Arbeiderpartis lover heter det i § 9, punkt 2:

«Sentralstyret består av 13 landsmøtevalgte medlemmer med 8 varamenn pluss en representant for AUF's sentralstyre og en for Kvinnesekretariatet. Av Sentralstyrets medlemmer blir formann, nestformann, sekretær og redaktør av «Arbeiderbladet» valgt ved særskilt valg.»

Dette foreslås endret til:

«Av Sentralstyrets medlemmer blir formann, nestformann og sekretær valgt ved særskilt valg.»

I lovenes § 10 heter det:

«Arbeiderbladet», som er Det norske Arbeiderpartis hovedorgan, må redigeres i samsvar med partiets program, prinsipper og vedtak.»

Dette foreslås endret til:

«Arbeiderbladet», som er Det norske Arbeiderpartis hovedorgan, må redigeres i samsvar med partiets program, prinsipper og vedtak. Redaktøren ansettes av bladets styre. Landsstyret godkjenner ansettelsen.»

Motivering:

En nyordning som foreslått vil sikre «Arbeiderbladet»s redaktør en stilling på linje med andre dagsavisredaktører her i Norge. Partiets interesser vil sikres gjennom bladstyret og Landsstyret.

Den harde markedsituasjon for norsk presse tilsier at aviseiere legger størst vekt på å finne en redaktør som er profesjonelt dyktig til å lage avis. Ledende stilling i partiet kan ikke lenger være noe hovedkrav til redaktøren.

Oslo-avdelingen av APF antar at avisas styre vil være et bedre egnet forum til å velge redaktør når en skal legge sterkest vekt på å finne en person som kan lede avisdriften.

B 7. GJØVIK ARBEIDERPARTI

Valg av redaktør — lovendring:

Bestemmelsen i partilovens § 9, punkt 2 om at landsmøtet velger «Arbeiderbladet»s redaktør sløyfes, slik at vedkommende heretter ansettes av «Arbeiderbladet»s styre på vanlig måte.

Motivering:

Ved overgang til vår foreslåtte ordning, bringes redaktørutvelgelsen i «Arbeiderbladet» på linje med det som er vanlig praksis i norsk presse, også i samtlige andre arbeideraviser. Det er presse-prinsipielt galt at et landsmøte skal utpeke sjefredaktøren i en avis.

Bedriftsdemokratiske hensyn taler også for at sjefsredaktøren ansettes av avisens styre.

«Arbeiderbladet»s redaktør er toppleder i en bedrift med flere hundre ansatte. Det kan ikke være noe heldig system at utvelgelsen skjer på en måte hvor det risikeres at vedkommende blir utpekt som følge av et benkeforslag på landsmøtet. Overgang til styreansettelse av redaktøren betyr også at skifte i stillingen kan foretas på ordinær måte, dersom det er ønskelig fra den ene eller annen part.

Gjøvik Arbeiderparti ønsker ikke at båndene mellom «Arbeiderbladet» og partiet svekkes. Det å være redaktør i «Arbeiderbladet» er imidlertid et oppdrag som krever så spesielle forutsetninger at utvelgelsen bør tilligge avisens styre. Siden avisen fullt ut er eid av partiet, vil avisens drift og virksomhet som nå være underlagt Arbeiderpartiets kompetente organers kontroll.

B 8. LARVIK ARBEIDERPARTI

Vervene som partiformann — statsminister

DNA's formann skal i kommende landsmøteperiode, ikke også være statsminister, hvis partiet fortsatt skal ha regjeringen i denne stortingsperioden.

Vi mener at det krevende arbeid som formann i partiet, er mer enn nok for den kommende formann.

Landsstyrets innstilling til forslagene B 6 — B 7 — B 8:

Organisasjonskomitéens innstilling av 1973 ble behandlet på siste landsmøte. I denne innstilling heter det bl. a.:

«I dag velger landsmøtet følgende tillitsmenn ved særskilt valg: Formann, nestformann, sekretær og redaktør av «Arbeiderbladet». Organisasjonskomitéen kan ikke se at det foreligger noen grunn til å endre på dette forholdet, all den stund det har virket tilfredsstillende i alle etterkrigsår.

Mer spesielt har noen reist spørsmålet om det bør velges to nestformenn i partiet. Spørsmålet ble avvist sist landsmøtet tok stilling til saken i 1965, etter innstilling av en organisasjonskomité. Komitéen kan ikke se at det er kommet til nye momenter som tilsier noen endring. Reelt sett kan det sies at den landsmøtevalgte sekretæren fungerer som organisasjonsmessig nestformann, og at ordningen bidrar til å skape klarhet i partiledelsen.

En praksis med to nestformenn som tildeles nærmere og spesifiserte ansvansområder virker lett kunstig og ville representere en ordning som er ganske fremmed for arbeiderbevegelsen i Norge. Et slikt skille kan lett føre

til en svekking av nestformannsvervet. Nestformannen skal tre inn i parti-formannens fravær, og bør til daglig være plassert i en slik posisjon at vedkommende kan følge partiets arbeid på alle plan.

I tilknytning til dette spørsmålet har komitéen drøftet kombinasjonen partiformann/parlamentarisk leder/regjeringsjef. Komitéen vil advare mot at en her setter opp faste regler og rammer.

Stort sett har vi i alle etterkrigsår hatt en sikker praksis med partiformannen som parlamentarisk leder, eventuelt regjeringsjef. Komiteen er klar over at kombinasjonen kan ha betenkelige sider, men samtidig har den helt åpenbare fordeler.

Partiet får en fastere styring, ledelse og koordinering.

Organisasjonskomitéen mener at det bør overlates til den enhver tid konkrete situasjon å avgjøre hvordan dette forholdet skal organiseres.

Komiteen har vært inne på kombinasjonen statsråd/sentralstyremedlem. Også her kan det pekes på uheldige sider, men ikke av en slik karakter at komitéen finner det formålstjenlig å foreslå endringer.

Likewise har komitéen drøftet Sentralstyrets sammensetning. Sentralstyret består i dag av 13 faste medlemmer, foruten representasjon fra AUF og Kvinnebevegelsen. I tillegg er det hele 8 varamenn som innkalles fast til møtene. En slik vid ramme reduserer Sentralstyrets effekt som arbeidende organ. Det foreligger også en fare for at det store antall varamenn passiviserer frammøtet fra de faste medlemmer.

Heller ikke på dette punktet vil komitéen foreslå konkrete endringer, men ber landsmøtet være oppmerksom på problemstillingene.»

Landsmøtet 1973 gjorde følgende vedtak om Organisasjonskomitéens innstilling:

«Landsmøtet slutter seg til hovedlinjene i Organisasjonskomitéens innstilling, med de tidligere vedtatte endringer. Landsmøtet vil framheve innstillingens forslag om å markere 1974 som et organisasjonsår, i partiet, og forutsetter at sentrale og lokale ledd tar konsekvensen av dette i sitt arbeid.»

Når det gjelder de innsendte forslag om å ansette redaktør av «Arbeiderbladet» i stedet for landsmøtevalgt redaktør, (B 6 — B 7) og forholdet mellom vervene partiformann/statsminister, vises det til Organisasjonskomitéen av 1973, som Sentralstyret mener har en dekkende generell holdning til spørsmålene.

Når det gjelder spesielt forslaget om ansatt redaktør i stedet for landsmøtevalgt redaktør i «Arbeiderbladet», anbefales dette oversendt til det nye landsstyret til nærmere utredning.»

Redaksjonskomitéens innstilling:

Landsstyrets innstilling tiltres.

Når det gjelder valg eller ansettelse av redaktør, har ett av komitéens medlemmer forbeholdt seg retten til å stå fritt.

B 16. LØDINGEN ARBEIDERPARTI

Partiformann/statsminister:

Det tas for ettertiden sikte på å unngå sammenkopling av partiformann og statsminister i en og samme person.

Begrunnelse:

Som begrunnelse vil vi bl. a. nevne at man er av den formening at statsministerfunksjonen krever så pass mye av den person som bekler «jobben», at han/hun vanskelig/umulig kan ha tid eller overskudd nok til å skjøtte formannsverv i DNA fullt ut. Partiet bør derfor være best tjent med et «skille».

B 17. TILLER ARBEIDERLAG

Landsmøtet vedtar å velge 2 nestformenn i partiets sentrale ledelse.

Motivering:

Den viktigste oppgaven i kommende landsmøteperiode må bli å gjenskape et aktivt og informativt organisasjonsapparat over hele landet. Til dette trenges en drivende kraft i den sentrale ledelse — og som bare har denne oppgaven som arbeidsområde.

Denne viktige oppgaven bør ledes av en nestformann.

Redaksjonskomitéens innstilling B 16 — B 17:

Landsstyrets innstilling tiltres.

Vedtak:

Enstemmig godkjent.

Kjell Auranen, Rogaland, hadde ordet og fremmet følgende forslag:

«Arbeiderbladet»s redaktør ansettes av bladstyret.»

Dirigenten foreslo å oversende forslaget til Sentralstyret.

Vedtak:

Enstemmig vedtatt.

Håkon Bendiktsen, Troms: Jeg vil støtte det at det ikke absolutt skal være en betingelse at formannen og statsministeren skal være en og samme person. Jeg må si at jeg håper at Bratteli ikke finner på å trekke seg tilbake alt for fort. Det er ikke noe synkende skute han forlater, tvert imot, det er skute som seiler i god medvind.

HILSEN FRA ANKER JØRGENSEN, DANMARK

Jeg vil få si takk for å ha hatt lov til å overvære deres kongress som gjest, og overvære de mange problemer som dere også har. Det har gledet meg at så mange beslutninger som er truffet, er truffet i enighet. Det er godt og riktig at man har debatt på en partikon-

gress, men det er skjønt, hvis det også kan medføre at man debatterer seg fram til enighet.

Jeg vil ønske til lykke med den nye ledelse dere har fått. Reiulf Steen, Odvar Nordli, Gro Harlem Brundtland, og det er etter det kjennskap jeg har til dem, absolutt dyktige folk, som dere har valgt.

Jeg vil ikke på noen måte ta avskjed med Trygve Bratteli. For Bratteli har jo kun forlatt formannsvervet. Det er fortsatt statsminister Trygve Bratteli som jeg også ved denne leilighet vil si noen vennlige ord.

Jeg har kjent Bratteli både i den periode hvor jeg selv har vært formann for partiet i Danmark og også møtt ham ved mange møter, ikke minst på nordisk plan. Jeg vil si at Bratteli er etter dansk oppfatning meget typisk norsk. Dere skal ikke tro det slik at det er «Se Norges Blomsterdal» jeg tenker på. Men det er Norges fjell, fasthet, stabilitet, det betyr ikke at det ikke er sterke følelser i kamerat Bratteli. Det er det i høy grad. Men han holder fast, hans store ansvar for partiet og hans store ansvar overfor landet Norge, gjør at følelsene de kommer i annen rekke. Jeg ønsker til lykke de to nye, Reiulf Steen og Odvar Nordli. Jeg tror at selv om dette parti først og fremst skal være som det skal være i de andre nordiske land, en massebevegelse, i hvert fall et parti som har et bredt folkelig engasjement, så er det ikke så dårlig, hvis man også gir partiet som en av de norske diktere skrev: En håndfull av dem som tror. Gi meg en håndfull av dem som tror, så vi kan gjøre meget, og vi kan gjøre ennå mer når det også er bred folkelig oppvaktning.

Jeg sier altså takk, og velkommen til samarbeid i det nordiske, eller rettere til fortsatt samarbeid i det nordiske. Jeg skal ikke på dette sene tidspunkt holde noen enlig politisk tale, men jeg har naturligvis også fundert over at det i den norske presse og i den danske presse har vært skrevet meget om to retninger i Det norske Arbeiderparti. Man kaller det visst høyre og venstre eller noe i den retning. Men det er en ting jeg har følt veldig sterkt ved å følge debatten og deres senere års historie. Og det er på det samme grunnlaget som det danske sosialdemokrati. Det er den sosiale rettferdighet, det er arbeidet for fellesskapet, der går forut. Det er spørsmål om medinnflytelse også for dem som ikke eier noe. Det er spørsmålet om å utvikle medeiendomsrett. Det er solidaritet, det er miljø og det er kvalitet, ikke bare til de høyt utdannede. Derfor tror jeg man kan si det er ikke tale om to retninger på Det norske Arbeiderpartis kongress, det er tvert imot tale om en kongress hvor alle har samme mål, det kan godt være at noen er litt utålmodige, og det er andre som er meget, meget rolige, tålmodige, de første kan

risikere å snuble, og det er ikke så bra. De andre kan kanskje risikere å ikke komme opp av startgropene, og det er heller ikke så godt. Men bortsett fra disse fløyene som det er i en hver levende bevegelse, så er det mitt inntrykk, at målet er man felles om. En av talerne på denne kongress har talt om at Arbeiderpartiets grunnlag, eksistensgrunnlag, har sitt ganske særlige særpreg. Dette særpreg, det skal vi verne om, det er man enig i. Arbeiderpartiet, sosialdemokratiske arbeiderbevegelser må aldri tape, miste, deres egen identitet. Vi er noe for oss selv, men vi er også villige til å rekke hånden ut til andre.

Ronald Bye, som jeg også la merke til hadde noen realistiske bemerkninger om Det norske Arbeiderpartis utvikling, talte om stormvarsel.

Erfaringene er vel at det i den norske som i den danske politikk er der noen som roper etter en befolkning som er blitt mer idéløse enn noensinne tidligere. De løper etter for enkle løsninger, de løper etter lette løsninger, patentløsninger, eller fiduser. Så er det en annen gruppe, de løper etter idéer eller ideologier. Og det kan vi godt være litt bange for, vi husker tilbake hva det kan medføre. Og hvis de så oppfatter idéene i form av fraser og sterkt forenklede slagord, ja, så er det også en farlig grøft å falle i. Det den nordiske arbeiderbevegelse står for, det er ikke blott en felles målsetting, men det er også midler, det daglige slit, at man skritt for skritt arbeider fram, det samfunn der bare blir bedre for mennesker.

Demokrati er det blitt snakket mann og mann imellom, unnskyld, delegerte og delegerte i mellom. Men det er ikke for noen ting å regne i forhold til det besvær, ja, til de lidelser, som det for eksempel er tale om i Vietnam, eller de enorme, nesten uoverstigelige vanskeligheter som det nye demokrati i Portugal står overfor. Den sene prosedyre om avstemningene i denne sak, kan være tung, den kan være trett, man kan få lyst til å si: kan man dog ikke hurtig skjære igjennom. Men det fungerer, og når denne kongress er ferdig, så vet man hva dette partiets mening, vilje og mål er. Må jeg slutte med å si at det var Øverland i en sang som er meget kjent her oppe: «Hvor åpne havet velter.» Etter en beskrivelse av norsk natur, hvori han på en deilig måte innfletter den norske bonde, slutter med å si: «Og det har alltid tilhørt den norske arbeidsmann.» Heri ser jeg en lik linje til den debatt de har hatt på kongressen, når dere snakker om et faglig/politisk samarbeid. Partiet skal ikke overta fagbevegelsen, men fagbevegelsen skal heller ikke overta partiet. Det er et samarbeid mellom to likeverdige og to like nødvendige parter for at man med rette kan tale om en arbeiderbevegelse. Jeg ønsker hell og lykke med de beslutninger dere har truffet, jeg øns-

ker hell og lykke med de folk dere har valgt for sakens skyld, og jeg slutter med å si, som det også står av en annen norsk dikter som er særdeles populær. Ser du byen og hjembygdas lier, ser du bølgende åser og fjell, det er folkets og fremtidens Norge, det er ditt, du skal eie det selv.

Du skal eie det selv, det er vår felles målsetting. Fortsatt god kongress, og hell og lykke med arbeidet framover.

Saklista, pkt. 9:

ARBEIDERPARTIET OG FAGBEVEGELSEN

Redaksjonskomitéen for organisasjonssaker la fram følgende innstilling til forslag framlagt på landsmøtet:

1. Fra Knut-Helge Strømsnes, Oslo:

«Det norske Arbeiderparti fremmer gjennom Samarbeidskomitéen forslag om at de enkelte fagforbund oppretter faglig/politiske samarbeidsformer mellom Arbeidernes Ungdomsfylking og ungdommen i det enkelte forbund.»

Redaksjonskomitéens innstilling:

Forslaget oversendes Samarbeidskomitéen og AUF's sentralstyre.

Vedtak:

Enstemmig vedtatt.

2. Fra Reidar Nordal, Telemark:

«I punkt 6 i innstillingen om kollektivt medlemskap — faglig/politiske samarbeidsformer, har utvalget foretatt konklusjoner i 12 punkter. Som nytt punkt 13 foreslås:

De faglig/politiske utvalg har til oppgave å arbeide aktivt for å øke tilslutningen til Landsorganisasjonen.»

Redaksjonskomitéens innstilling:

Forslaget innarbeides i redaksjonskomitéens forslag.

Vedtak:

Enstemmig godkjent.

3. Fra Arne Grøttum, Oslo:

«Punkt 8 i innstillingens konklusjoner strykes. Punkt 4 endres slik:

Det kollektive medlemskap må utbygges videre. En bør sikte mot at alle fagforeninger meldes kollektivt inn i partiet med hele eller deler av medlemstokken (med unntak av de som reserverer seg).»

Siste setning som før.

Redaksjonskomitéens innstilling:

Det vises til redaksjonskomitéens innstilling.

Vedtak:

Enstemmig godkjent.

4. Fra Nils Olav Holmen, Oslo:

«Som fagbevegelsens parti må Arbeiderpartiet være sterkt opptatt av urimeligheter på arbeidsplassene, og ikke minst statsetatene, som er, og som vi ønsker skal være, underlagt arbeiderparti-regjeringer. Ofte er urimelighetene opprettholdt bare av gammel tradisjon.

Nødvendigheten av arbeid på lørdager/søndager og nattarbeid i offentlige etater må bli vurdert med sikte på å sløyfe dette der det ikke er helt nødvendig for å opprettholde en god service for publikum. Et godt miljø på arbeidsplassen er bl. a. avhengig av at urimelige ordninger for de ansatte ikke opprettholdes/iverksettes der dette ikke er helt nødvendig, og dermed ikke blir forstått av de ansatte. Det må ikke sees bort fra at dette har en økonomisk side, som kan komme ansatte til gode som absolutt må arbeide på ubekvem arbeidstid.»

Redaksjonskomitéens innstilling:

Forslaget oversendes Sentralstyret.

Vedtak:

Enstemmig godkjent.

5. Fra Terje Rønnevik, Rogaland:

«Sentralstyret må avsette mer penger til det faglig/politiske arbeid.»

Redaksjonskomitéens innstilling:

Oversendes Sentralstyret.

Vedtak:

Enstemmig godkjent.

6. Fra Nordland Arbeiderpartis faglig/politiske utvalg:

(Inntatt i heftet med forslag vedrørende organisasjonssaker, side 15).

FORSLAG VEDRØRENDE KOLLEKTIVT MEDLEMSKAP

Dagsordenens punkt 9 faglig/politiske samarbeidsformer.

Fra

Nordland Arbeiderparti faglig/politiske utvalg:

Narvik, den 14. mars 1975.

Til

landsmøtet i DNA.

Kommentar til «Landsmøtehefte nr. 2.»

Nordland FPU har drøftet innstillingen fra utvalget for utredning av det kollektive medlemskap og faglig/politisk samarbeid og vil uttale:

Nordland FPU hilser med glede det arbeid som er gjort for å få en bedre kontakt mellom partiet og fagbevegelsen, og at dette blir tatt opp på partiets landsmøte 1975. Når det gjelder utvalgets konklusjon i 12 punkter, gir vi vår tilslutning til disse, bortsett fra punkt 4 og 8.

Når det gjelder punkt 4 har vi store betenkeligheter med å godta at det kollektive medlemskap skal bygges videre ut. Stemningen på arbeidsplassene er etter vår oppfatning ikke positiv for denne form for politisk tilknytning. Vi vil derfor foreslå at punkt 4 og 5 slås sammen til følgende formulering:

«Utvalget mener at ordningen med kollektivt medlemskap kan fortsette, men partiet må prioritere utbyggingen av faglige partilag.»

Når det gjelder punkt 8 mener vi at det fortsatt må stilles krav om medlemskap i partiet for å ha fulle rettigheter i Representantskapet.

For å bygge ut det faglig/politiske samarbeid vil vi spesielt peke på betydningen av at punkt 11 følges opp.

Med hilsen

Nordland Arbeiderparti FPU

Redaksjonskomitéens innstilling:

Det vises til Redaksjonskomitéens innstilling.

Vedtak:

Enstemmig vedtatt.

Innstilling fra:

REDAKSJONSKOMITÉEN FOR ORGANISASJONSSAKER:

OM KOLLEKTIVT MEDLEMSKAP FAGLIG/POLITISKE SAMARBEIDSFORMER

Det faglig/politiske samarbeidet har vært drivkraften bak arbeiderbevegelsens omforming av det norske samfunn. De store folkegrupper har støttet opp om arbeiderbevegelsens reformpolitikk som har ført vårt samfunn fra fattigdom og utrygghet til dagens velferdssamfunn.

Samarbeidet mellom arbeiderbevegelsens masseorganisasjoner må

styrkes og føres videre. Velferdssamfunnets uferdige sider skal endres i pakt med LO's handlingsprogram og DNA's prinsipp- og arbeidsprogrammer.

Landsmøtet har drøftet samarbeidet Arbeiderpartiet—fagbevegelsen, og går inn for at det styrkes og utbygges. Samarbeidsorganer er lagt til rette på alle plan mellom de to organisasjonene. Organene skal styrkes med hovedvekten på innholdet i samarbeidet.

Landsmøtet mener at faglige partilag er en velegnet ordning som må utbygges.

Landsmøtet anbefaler at det opprettes faglig/politiske utvalg i kommuner og fylker. Utvalgene får hovedansvaret for det faglig/politiske samarbeid i kommunene og fylkene, og ellers aktivt arbeid for økt tilslutning til Landsorganisasjonen.

Det kollektive medlemskap må bygges videre ut med sikte på at flest mulig fagforeninger oppretter kollektivt medlemskap i partiet. Landsmøtet presiserer at kollektivt medlemskap gir samme rettigheter og plikter som annen medlemstilslutning. Sentralstyret anmodes om å vurdere kontingentsatsene for kollektivt medlemskap.

Landsmøtet ser samarbeidet mellom fagbevegelsen og stortingsgruppa som viktig. Gruppa og fagbevegelsen har begge et ansvar for at denne delen av samarbeidet fungerer tilfredsstillende.

Landsmøtet slutter seg i prinsippet til at de kommunepartier som ønsker det, får anledning til å innføre direkte representasjonsordninger i kommunepartiernes representantskap for alle fagforeninger. Slik representasjon forutsetter vedtak i kommunepartienes årsmøter og tilsvarende vedtak i fagforeningene. De som velges som representanter, skal være medlemmer av partiet. Landsmøtet pålegger Sentralstyret å utarbeide de nødvendige lovendringsforslag til neste landsmøte.

Partiet må i forhold til fagbevegelsen på alle plan ha en mer åpen saksbehandling. Kommune- og fylkespartier som gjør vedtak om det, kan øke kontakten med fagbevegelsen ved å innføre forslagsrett for alle fagforeninger i spørsmål som programutforming, nominasjoner og ellers. De faglige samorganisasjoner trekkes mer aktivt med i partiets kommunalpolitiske virksomhet.

Utviklingen har ført med seg en betydelig endring av yrkessammensetningen. Antallet arbeidsplasser innenfor de tjenesteytende næringer er i sterk vekst. Det er en viktig faglig/politisk oppgave å utvikle sterkere tilknytning og nærmere samarbeid med disse grupper.

Landsmøtet ønsker å styrke ungdomsarbeidet. AUF, som partiets og fagbevegelsens felles ungdomsorganisasjon, har hovedansvaret for arbeidet blant de unge i arbeidslivet og de unge under utdanning. Det må være et felles ansvar for partiet og fagbevegelsen at AUF blir bedre i stand til å utføre dette arbeidet.

Partiets informasjonsarbeid må bedres. Spesielt må arbeidsplassene prioriteres. Arbeiderpressen som bevegelsens viktigste informasjonskanal, må prioritere faglig og politisk stoff.

Landsmøtet anbefaler økt skoleringsvirksomhet i det faglig/politiske arbeidet. Den lokale skoleringsvirksomheten prioriteres. Landsmøtet gir Sentralstyret i oppdrag å følge opp det praktiske arbeid etter disse hovedretningslinjer. Aktivisering av det faglig/politiske arbeid må skje på bred front. Et bredt anlagt studieopplegg bør inngå i det videre arbeid.

Landsmøtet ser styrket samarbeid mellom den politiske og faglige arbeiderbevegelse som den sikreste plattform for arbeiderstyre etter stortingsvalget 1977.

Følgende hadde ordet vedrørende innstillingen fra redaksjonskomitéen vedrørende kollektivt medlemskap — faglige samarbeidsformer:

Knut-Helge Strømsnes, Oslo, Knut Foss, Oslo, Nils Olav Holmen, Oslo, Jan Haldorsen, Sentralstyret og Einar Wæraas, Oslo.

Vedtak:

Redaksjonskomitéens innstilling vedtatt mot 15 stemmer.

Redaksjonskomitéen for organisasjonssaker la fram sitt forslag til uttalelse om organisasjonsarbeidet:

REDAKSJONSKOMITÉEN FOR ORGANISASJONSSAKER:

UTTALELSE OM ORGANISASJONSARBEIDET

Den viktigste oppgaven Det norske Arbeiderpartis medlemmer og organisasjonsledd står overfor i 1975 er å arbeide for oppslutning om partiets politikk og kandidater ved kommune- og fylkestingsvalget. Landsmøtet oppfordrer alle medlemmer til å ta sin del av de mange og krevende arbeidsoppgaver vi i fellesskap må bære fram i den styrkeprøven vi her står overfor.

Videre er det viktig å utvikle et nærere samvirke mellom det politiske og organisatoriske arbeidet i partiet.

Landsmøtet vil legge vekt på at det skjer en spredning av tillitsverv på alle plan.

Den enkelte partiavdeling oppfordres til kritisk å drøfte sine arbeidsformer med sikte på å skape mer levende og aktive møter — og miljøer.

En vesentlig del av partiets virksomhet må ligge på skoleringsen — både politisk og på det praktiske organisasjonsplanet. Det må fortsatt satses sterkt på medlemsverving. Særlig viktig er det å få med flere kvinner — både som medlemmer og i tillitsverv. Arbeiderpartiet vil styrke sin kontakt med de unge velgergrupper. Den beste måten å gjøre det på, er å styrke AUF.

Landsmøtet sender sin hilsen til partiets medlemmer.

Med utgangspunkt i vår felles politiske plattform — med godt partimiljø og kameratskap — er det vår trygge forvisning om at vi i fellesskap skal løse de oppgaver som ligger framfor oss.

Vedtak:

Enstemmig godkjent.

REDAKSJONSKOMITÉEN FOR ANDRE POLITISKE SAKER

Formannen Odvar Nordli, la fram redaksjonskomiteens innstilling til:

1. Politisk uttalelse.
2. Uttalelse om den økonomiske situasjon.
3. Uttalelse om den utenrikspolitiske situasjon.
4. Uttalelse om Arbeiderpartiet og kristendommen.
5. Innstilling vedr. innsendte forslag og forslag framsatt under debatten om den politiske situasjon.

1. Politisk uttalelse:

Innstilling fra

Redaksjonskomiteen for andre politiske saker:

POLITISK UTTALELSE

Etter valget i 1973 ble det dannet en mindretallsregjering av Arbeiderpartiet. Regjeringen baserte sin politikk på Arbeiderpartiets program.

Den parlamentariske situasjon etter valget innbød ikke til noen fast form for samarbeid med andre partier. Regjeringen inviterte til saklig samarbeid med alle grupper i Stortinget som følte ansvar i den vanskelige situasjon som var skapt.

Situasjonen i dag gir ikke noe grunnlag for endringer i dette arbeidsopp-
legget.

Landsmøtet presiserer at mulighetene for å gjennomføre partiets program må være avgjørende for partiets og Regjeringens praktiske politikk til enhver tid. Landsmøtet vil videre framheve at et stort parti som Arbeiderpartiet må ta sin del av ansvaret for å sikre mest mulig stabile politiske forhold.

Landsmøtet slår med tilfredshet fast at Regjeringen og stortingsgruppa tross vanskelige forhold, har gjennomført viktige saker i arbeidsprogrammet. Partiets arbeidsprogram er forpliktende og ligger til grunn for virksomheten i alle deler av partiet, i Regjering og Storting.

Arbeiderbevegelsens innsats har skapt et nytt og bedre samfunn i Norge. Arbeiderpartiet vil verne om de goder dette samfunnet har gitt oss og på en fordomsfri måte møte de krav en ny tid stiller om reformer og forbedringer i samfunnet.

Arbeiderpartiet vil som et radikalt reformparti, bygge på idéene om den demokratiske sosialismen. Dette forplikter partiet til utrettelig virke for en samfunnsforming som kan gi:

- likhet og likeverd mellom mennesker
- et reelt og styringsdyktig demokrati på alle områder
- desentralisering som mål og middel
- størst mulig frihet for den enkelte uten å skade andre
- sosial og økonomisk trygghet for den enkelte
- solidaritet mellom mennesker og nasjoner.

Idéen om den demokratiske sosialisme trekker en klar grense i dag som tidligere mellom Arbeiderpartiet og kommunistiske grupper og partier.

Arbeiderpartiet må fortsatt bekjempe borgerlige krefter som vil svekke solidaritetssamfunnets innhold og styringsmuligheter.

Splittelsen i arbeiderbevegelsen fører alltid til en svekket politisk slagkraft for vår bevegelse. Alle som føler ansvar for det arbeiderbevegelsen står for, må se det som en oppgave å samle kreftene for videre framstøt mot det solidaritetssamfunn vi kjemper for.

En slik samling kan bare skje i Arbeiderpartiet og på partiets ideologiske og praktisk-politiske grunnlag. Det er Arbeiderpartiets ansvar å føre en politikk som samler de brede folkegrupper partiet vil tjene.

Landsmøtet appellerer til alle gode krefter i arbeiderbevegelsen å samles om våre nasjonale og internasjonale oppgaver.

Vedtak:

Enstemmig godkjent.

2. Uttalelse om den økonomiske situasjon:

Innstilling fra

Redaksjonskomiteén for andre politiske saker:

UTTALELSE OM DEN ØKONOMISKE SITUASJON

Vi er inne i en situasjon som er preget av dyptgående kriser i verdens-økonomien.

Landsmøtet konstaterer at Regjeringen har maktet å sikre den reallønnsforbedring de siste inntektsoppgjørene siktet mot.

Dette, sammen med hensynet til full sysselsetting, må være en av hovedoppgavene i den aktuelle situasjon. Særlige tiltak må nyttes for å sikre sysselsettingen i bransjer og lokalsamfunn som rammes av tilbakeslag ute.

Inflasjonen er en trusel mot arbeids- og næringslivet. Prisstigningen rammer først og fremst de store lønnstakergrupper og de økonomisk svake i samfunnet. Gjennom en rekke tiltak har det lyktes Regjeringen å holde prisstigningen under det som ellers er vanlig i Vest-Europa. Landsmøtet vil understreke at landene må gå sammen om å bekjempe den internasjonale inflasjonen. Norge må delta aktivt i et slikt samarbeid.

I samarbeid med fagbevegelsen bør det legges opp til en samordning av den økonomiske politikken og inntektsoppgjørene. Denne samordning må også omfatte inntekter utenfor de store yrkesgrupper. Målet må være lavere prisstigning, en sosial rettferdig inntektsfordeling og en tilfredsstillende forbedring av folks inntekter når prisstigning, skatt og avgifter trekkes fra.

Vedtak.

Enstemmig godkjent.

3. Uttalelse om den utenrikspolitiske situasjon:

Innstilling fra

Redaksjonskomiteén for andre politiske saker:

UTTALELSE OM DEN UTENRIKSPOLITISKE SITUASJON

Landsmøtet viser til hovedlinjene for Arbeiderpartiets internasjonale politikk, slik de er trukket opp i arbeidsprogrammet for 1974—1977. Programmet understreker nødvendigheten av bedre styring med internasjonal økonomi, utvidet samarbeid med utviklingslandene og fortsatt kamp for menneskerettighetene. Vår politikk bygger på et forpliktende internasjonalt samarbeid.

Hovedlinjene i norsk utenrikspolitikk ligger fast og vil være retningsgivende for de mange nye oppgaver og spørsmål Norge stilles overfor.

Utviklingen i den senere tid har avslørt grunnleggende svakheter i det internasjonale økonomiske system.

Landsmøtet ser det som en oppgave for Arbeiderpartiet, gjennom sin regjering å bidra til å utvikle et internasjonalt samarbeid for å løse de økonomiske krisetendenser. Disse truer stabiliteten i den industrialiserte del av verden og kan føre til katastrofe for verdens fattige folk.

Landsmøtet gir sin tilslutning til den avtale som Regjeringen har forhandlet seg fram til med Det Internasjonale Energibyrå — IEA. Avtalen

varetar hensynet til samarbeid med andre land og trygger nasjonal råderett over energiresurser.

Det vietnamesiske folk har vært en brikke i stormaktenes spill gjennom årtier. Dette har brakt ufattelige lidelser over dette folk. Den sentrale oppgave må være å få slutt på krigen. Med president Thieus avgang er en viktig hindring for en politisk løsning ryddet av veien. Landsmøtet henstiller til Regjeringen å finne en form for diplomatiske forbindelser med Sør-Vietnam som er i samsvar med den politiske utvikling og situasjon.

Landsmøtet støtter den innsamlingsaksjon som er satt i gang av Arbeiderbevegelsens Internasjonale Støttekomité. Vi vil henstille til Regjeringen å vurdere de tiltak som er nødvendige for at Norge kan bidra med å lindre nøden i Vietnam og bistå med gjenoppbyggingen når krigen er slutt.

Revolusjonen i Portugal 25. april 1974, som styrtet det tidligere høyrediktatur, ble hilst med glede i Norge.

Landsmøtet vil uttrykke sin anerkjennelse for den raske avvikling av de portugisiske kolonier i Afrika. Landsmøtet uttrykker sin solidaritet med det sosialistiske parti i Portugal, og håper at det vil lykkes å bygge opp et levedyktig demokrati i landet.

Følgende hadde ordet til uttalelsen:

DEBATT OM VIETNAM

Odd Bach, Oslo: Det er såvisst ikke min mening å forsøke å invitere til noen debatt om Vietnam og utviklingen der. Men som det framgår av innstillingen framsatte jeg et forslag som i korthet gikk ut på at den provisoriske revolusjonære regjering i Sør-Vietnam straks måtte anerkjennes. Og at de diplomatiske forbindelser med republikken Vietnams regjering brytes.

Jeg ser at komitéen mener at dette forslaget er dekket i den utenrikspolitiske situasjons uttalelse. I forslag til uttalelse har komitéen delt avsnittet om Vietnam i to, det som i realiteten går på mitt forslag er siste delen av det, nemlig at landsmøtet henstiller til Regjeringen å finne en form for diplomatiske forbindelser med Sør-Vietnam som er i samsvar med den politiske utvikling og situasjon.

For å ta den siste delen først, med tanke på det som er blitt sagt tidligere om denne saken, så forstår jeg disse linjer som om man vil legge de vanlige kriterier for anerkjennelse til grunn. Jeg tillater meg da å tolke det dit hen at dette i realiteten innebærer en anerkjennelse. Jeg har ikke noe sans for orddemagogi, og vil derfor si at denne formuleringen, den siste delen, vil kunne aksepteres ut fra mitt opprinnelige forslag.

Men det jeg savner, det er den minste hentydning til en sympati-erklæring med det vietnamesiske folk.

Jeg vil derfor fremme et endringsforslag til den foreslåtte uttalelse, nemlig at den første delen som slutter med ryddet av veien, strykes, og at følgende tas inn:

«I det internasjonale manifest som ble enstemmig vedtatt på landsmøtet i 1967, het det bl. a.: det er i pakt med arbeiderbevegelsens grunnleggende

idéer og vise solidaritet med dem som kjemper for sosial rettferdighet, uansett hvor i verden denne kamp finner sted.

Det vietnamesiske folks frigjøringskamp ledet av PRR, går i disse dager mot slutten. Arbeiderpartiets landsmøte gjentar og bekrefter sin solidaritet med det vietnamesiske folk. Landsmøtet henstiller osv. — — —

Jostein Nyhamar, Oslo: Jeg savnet det samme som Odd Bach i forslaget til uttalelse som er lagt fram. Jeg vil gjerne støtte det forslaget han nettopp refererte. Egentlig burde Norge for lengst ha anerkjent PRR, i Sør-Vietnam. I den generelle debatten på dette landsmøtet etter Brattelis foredrag sa Knut Frydenlund at han ikke var overbevist om at det ville gjøre særlig inntrykk på PRR om Norge kommer med en anerkjennelse nå, når Norge ikke gjorde det dengang de hadde behov for det, da bombene haglet over PRR og Nord-Vietnam. Denne uttalelsen kan tolkes som om Norge forsømt seg den gang, og jeg velger å legge denne velvillige tolkingen i det. Som Knut Frydenlund riktig sa, har Vietnam-bevegelsen hele tiden gått inn for folkerettslig anerkjennelse av PRR, og som Frydenlund vet har han mottatt atskillige henvendelser om det. Kravet om norsk anerkjennelse er gjennom lang tid reist av landsmøtene i de største fagforbundene i Norge, av fagforeninger og klubber, av partilag i form av opprop fra faglige tillitsmenn på alle plan, av fylkespartiårsmøter i vår, bl. a. på årsmøtet i Akershus Arbeiderparti, enstemmig. Knut Frydenlund ville hatt norsk arbeiderbevegelses organisasjoner solid i ryggen for en anerkjennelse tidligere.

Nåvel, poenget er at en unnløstelse tidligere ikke må brukes til å begrunne en ny unnløstelse. Knut Frydenlund henviste til at Sverige ikke har anerkjent PRR, og det er formelt korrekt. Men utsagnet trenger et supplement som han ikke nevnte, nemlig at PRR for lang tid tilbake, opprettet en generaldelegasjon i Sverige, et skritt som lå så nær full diplomatisk anerkjennelse som det går an å komme.

Det var ment som en håndrekning og en moralsk støtte til PRR, og det ble klart oppfattet slik av PRR selv. Vietnam-bevegelsen foreslo også den løsningen i henvendelser til Utenriksdepartementet.

Knut Frydenlund, Regjeringen: Først et par faktiske opplysninger om vårt forhold til PRR's informasjonskontor her i Oslo, siden Jostein Nyhamar nevnte dette med at Vietnam-bevegelsen hadde foreslått at vi skulle opprette en generaldelegasjon. Jeg vil her si at Utenriksdepartementet i Oslo og jeg personlig har vel hatt mer kontakt med direktøren for dette informasjonskontoret enn min kollega i Sverige med sjefen for generaldelegasjonen der. Vi har lagt vekt på hele tiden å ha et faktisk samarbeid med PRR's delegasjon her i Oslo, og det har vi også hatt. Og jeg vil si at Jostein

Nyhamar har ringt til meg flere ganger og bedt meg arrangere forskjellige ting, og det har vi gjort. Jeg bare sier dette fordi Jostein Nyhamar skriver i «Arbeiderbladet» at vi ikke har hørt hva som har blitt sagt. Han sluttet: Knut Frydenlund kan høre på oss! Det er ikke verre enn at han kan ringe meg. Det gjør han. Og jeg svarer forekommende hver gang han ringer, og da bør man ikke føre debatten på det planet. Unnskyld, jeg vet det er litt ukløkt å være polemisk i en slik situasjon. Når det gjelder forståelsen av denne uttalelsen, om å finne en form for diplomatisk forbindelse med Sør-Vietnam, som er i samsvar med den politiske utvikling og situasjon, er det en formulering som passer godt på situasjonen nå.

Denne saken vil vi i likhet med Kambodja ta opp med Stortingets organer ved første anledning, og også se hele Indo-China-spørsmålet i sammenheng.

Vi skal sikre ganske solide bevilgninger hvert år til gjenoppbyggingen i Vietnam. Vi har forpliktet oss til det. Både som Regjering og parti og også de andre politiske partiene i Stortinget, etter min oppfatning, har forpliktet seg til det. Det som jeg er redd for, det er å få Vietnam-spørsmålet inn som en kasteball i norsk partipolitikk. Som jeg pekte på, Høyre har allerede forsøkt det, og de har avvist det med å si at nå må all enighet i Norge være om å hjelpe flyktningene på kort sikt og delta i gjenoppbyggingsarbeidet på lengre sikt. Og det gjenoppbygningsarbeide på lengre sikt vil si at vi skal ha oppslutning i Stortinget for ganske store bevilgninger ikke bare i år, men i mange år framover. Så jeg må si at jeg vil foretrekke å ha den formuleringen som foreligger nå.

Odvar Nordli: Det har aldri vært redaksjonskomiteens mening, og man har heller ikke lagt det i vår innstilling, at dette skal komme i stedet for, eller enda verre, i motsetning til det manifest som ble vedtatt av Arbeiderpartiet i 1967. Det som ligger i vår innstilling, det er at vi på dette tidspunkt uttaler om den aktuelle situasjon, på bakgrunn av det som er bildet i dag. Således en videreføring fra de linjer man trakk i det manifest som ble vedtatt i 1967, og jeg vil derfor på en slik bakgrunn anbefale at man vedtar det som er redaksjonskomiteens innstilling.

Odd Bach, Oslo: Bare kort til noe av det Frydenlund sa: Jeg oppfattet det slik, og det går jeg ut fra at en del andre også gjorde, at han trakk en slags løs sammenlikning mellom den virksomheten som PRR's informasjonskontor i Oslo kan utøve, i forhold til det som er PRR's diplomatiske status i Sverige.

For det første, PRR hadde informasjonskontor i Sverige, lenge før vi fikk tilsvarende her hos oss. Svenskene har foretatt en opptrapping av sine diplomatiske forbindelser, gjennom denne siste gene-

raldelegasjon. Informasjonskontoret her i Oslo har ikke det minste fnugg av diplomatisk status. Jeg skulle se den diplomatiske forbindelse her hos oss, som måtte holde til i en saneringsmoden leilighet i Pilestredet. Jeg vil gjerne få understreke at jeg for min del synes det er helt galt å forsøke å dra denne sammenlikningen. For at det ikke skal bli noen lang debatt, har jeg blitt bedt om fra Nyhamar at han bare kan bekrefte det Frydenlund sa om at kontakten har vært god.

Vedtak:

Redaksjonskomiteens innstilling vedtatt med stort flertall.

Innstilling fra:

Redaksjonskomiteén for andre politiske saker:

UTTALELSE OM ARBEIDERPARTIET OG KRISTENDOMMEN

Landsmøtet har drøftet innstillingen fra utvalget som har vurdert forholdet mellom Arbeiderpartiet og kristendommen.

Landsmøtet slutter seg til hovedinnholdet i innstillingen og vil uttale:

Det norske Arbeiderparti ønsker et samfunn med trosfrihet og toleranse — med samme respekt for dem som har og for dem som ikke har en religiøs tro. Toleranse og gjensidig respekt er en forutsetning for samarbeid.

Etter kristen moraloppfatning må et godt samfunn være basert på budet om nestekjærlighet. Arbeiderpartiet ser en klar sammenheng mellom det kristne budskap og en samfunnspolitikk bygd på solidaritet.

Et samfunn bygd på likestilling, likeverd og trygghet, ansvarlig samarbeid og fred i verden er i samsvar med nestekjærlighetens prinsipp.

Arbeiderpartiet ser kristendommen som en vesentlig del av kulturarven i vårt land, og den slekt som vokser opp, må få kunnskap om den gjennom skolens undervisning.

Arbeiderpartiet vil fortsatt samle alle om sitt grunnsyn, på tvers av forskjell i tro og livssyn.

Ved revisjon av partiets prinsippprogram bør det gis uttrykk for hvor partiet står i dette spørsmål.

Johannes Hansen, Kristne Arbeideres Forbund: Kristne Arbeideres Forbund vil gjerne rette en takk til Sivertsen-komiteens grundige arbeid. Og sist og aller mest til den fine behandling som landsmøtet har gitt denne uttalelsen. Hjertelig takk skal dere ha for den positive oppslutning som dere har vist oss. Det styrker oss i det framtidige arbeid.

Kai Ekanger, Oslo: Det er alltid vanskelig å drøfte disse spørsmålene fordi de av våre venner som har et kristent grunnlag, for sin holdning, meget ofte og meget raskt oppfatter en hver ytring som

rettet mot deres syn. Jeg skal derfor gå direkte løs på det jeg ser som det vesentlige i dag på dette landsmøtet.

Det forekommer nemlig meg at denne innstillingen er noe forvirrende, og jeg er glad for Odvar Nordlis presisering av at dette er et så vidt vanskelig spørsmål at når det gjelder prinsippprogrammet må man komme tilbake til det.

Det vil være i tråd med nettopp denne uttalelsen fra redaksjonskomitéens formann at vi sløyfer den avsluttende setning i dette dokument. Dette dreier seg om en uttalelse, om Arbeiderpartiet og kristendommen. Det har jeg ingen innvending mot. Men at vi skal si hva kommende landsmøter skal beslutte inntatt i prinsippprogrammet, det tror jeg ikke er riktig. Jeg tror det er meget vanskelig dette spørsmålet om utforming av prinsippprogram, meget viktig spørsmål, og vi bør ikke ta det på sparket i dag. Jeg foreslår derfor at dette blir vedtatt som en uttalelse, men hvor vi tar ut den siste setningen.

Vedtak:

Redaksjonskomitéens innstilling vedtatt med stort flertall.

5. *Redaksjonskomitéens innstilling vedrørende innsendte forslag og forslag framsatt under debatten om den politiske situasjon:*

A 1, A 2, A 3 og A 50 — *Samling:*

Forslagene anses dekket gjennom uttalelsen om den politiske situasjon.

Vedtak:

Enstemmig godkjent.

A 4 — *Ideologi og samarbeid:*

Forslaget anses delvis dekket i manifestet «Den enkelte og fellesskapet», og den generelle politiske uttalelse. Forslaget oversendes Sentralstyret.

Vedtak:

Enstemmig godkjent.

A 5—A 14, A 54 og A 66 — *Skatter, inntekter:*

Landsmøtet vil minne om at tiltak for å utjamne forskjellene i inntekt og formue og en mer rettferdig og rasjonell skatteordning er sentrale oppgaver i Arbeiderpartiets arbeidsprogram for inneværende periode.

Landsmøtet konstaterer at Regjeringen har ført en planmessig politikk ut fra denne målsetting og grunnlaget er lagt for videre framstøt.

Landsmøtet mener at disse spørsmålene må vies stor oppmerksomhet også i den videre utforming av partiets politikk.
Forslagene oversendes LO/DNA's skatteutvalg.

Vedtak:

Enstemmig godkjent.

A 31 — Folketrygden:

Landsmøtet er kjent med at Regjeringen har satt i gang en omfattende vurdering av Folketrygdens ulike sider. Forslaget oversendes Sentralstyret med sikte på at det tas med i denne vurderingen.

Vedtak:

Enstemmig godkjent.

A 32 — Arbeidstida:

Landsmøtet anser forslaget dekket gjennom partiets arbeidsprogram, LO's handlingsprogram og den timeplan Regjeringen har fastlagt med sikte på en videre reduksjon i arbeidstida fra 1. april 1976.

Vedtak:

Enstemmig godkjent.

A 33 — Tannlegebehandling:

Forslaget oversendes Sentralstyret og vurderes i sammenheng med utarbeidningen av arbeidsprogrammet for 1978—1981.

Vedtak:

Enstemmig godkjent.

A 34 — Arbeidstid for småbarnsforeldre:

Landsmøtet anser forslaget dekket i arbeidsprogrammet og kvinnebevegelsens handlingsprogram.

Regjeringen utreder saken på bakgrunn av stortingsmeldingen om barnefamiliens levekår for å finne den endelige ramme og form for de konkrete tiltak.

Vedtak:

Enstemmig godkjent.

A 35 — Rettshjelp

Landsmøtet er kjent med at justisministeren har satt i gang en utredning av spørsmålet om fri rettshjelp.

Forslaget oversendes Sentralstyret med sikte på at det bringes inn i denne vurderingen.

Vedtak:

Enstemmig godkjent.

A 36, A 67 — *Skolespørsmål:*

En forsterket informasjon er en forutsetning for å vinne større forståelse for og oppslutning om partiets skolepolitikk.

Forslaget oversendes Sentralstyret til videre overveielse.

Vedtak:

Enstemmig godkjent.

A 37 — *Skolen og arbeidslivet:*

Forslaget oversendes Sentralstyret.

Vedtak:

Enstemmig godkjent.

A 38 — *Kunstnernes kår:*

Landsmøtet er kjent med og uttrykker sin tilfredshet over at Regjeringen har under forberedelse en stortingsmelding om kunstnernes arbeids- og levekår.

Forslaget oversendes Sentralstyret med sikte på at det tas med i vurderingen under det videre arbeid med stortingsmeldingen og under behandlingen av de konkrete budsjettforslag.

Vedtak:

Enstemmig godkjent.

A 39 — *Fagarbeidernes utdanning:*

Landsmøtet vil peke på at den nye lov om videregående utdanning legger et helt nytt grunnlag for yrkesutdanningens plass i samfunnet. Dette er i samsvar med partiets arbeidsprogram som også stiller opp en omfattende omforming av skolens innhold som en sentral arbeidsoppgave.

Forslaget oversendes Sentralstyret.

Vedtak:

Godkjent.

A 40 — *Bilforsikring:*

Forslaget oversendes Sentralstyret.

Vedtak:

Godkjent.

A 44 — *Husmoryrket og yrkesansienitet:*

Landsmøtet ser en oppvurdering av husmoryrket som et meget viktig ledd i arbeidet for likestilling mellom kjønnene.

Forslaget bør vurderes i en slik sammenheng og oversendes Sentralstyret.

Vedtak:

Godkjent.

A 45 — *Arbeidsgrupper for styringsproblemer:*

Forslaget oversendes Sentralstyret.

Vedtak:

Godkjent.

A 47, A 63 — *Militær tjenesteplikt — sivilarbeide:*

Landsmøtet er kjent med at Regjeringen arbeider med spørsmålet om sivilarbeidernes arbeidsoppgaver og eventuelt fritak for militærtjeneste av andre grunner enn religiøs overbevisning.

Forslagene bør vurderes i forbindelse med dette arbeid og oversendes Sentralstyret.

Vedtak:

Godkjent.

A 48 — *Gallup-undersøkelser:*

Landsmøtet ser en fornuftig bruk av meningsmålinger på ulike områder som et ledd i informasjonsarbeidet i et demokrati.

Forslaget kan ikke tiltres.

Vedtak:

Godkjent.

A 56 — *Fysioterapeuter*, A 57 — *Institusjonstannpleie* — A 58 — *Sykepleierutdanning*, A 59 — *Husdyrhold:*

Forslagene oversendes Sentralstyret.

Vedtak:

Godkjent.

A 64 — *Fagbevegelsen i skolen:*

Landsmøtet ser det som en nødvendig oppgave for skolen å gi de unge bredest mulig innføring i samfunns- og arbeidsliv. Kunnskap om arbeidsplassen og om arbeidslivets organisasjoner er en viktig del av dette arbeid.

Forslaget oversendes Sentralstyret.

Vedtak:

Godkjent.

A 65 — *Utviklingsbistand:*

Forslaget oversendes Sentralstyret. Saken anses for øvrig dekket i uttalelse om den utenrikspolitiske situasjon.

Vedtak:

Godkjent.

Forslag fra Bjørn Lund, Gjerdrum:

Sjøfolkenes forhold og eget valgprogram for sjøfolk:

«Det norske Arbeiderparti vil fra sentralt hold utarbeide et program som varetar sjøfolk og nordmenn i utlandets interesser foran alle valg.»

«Det norske Arbeiderparti vil arbeide effektivt for at en ny kraftig kortbølgesender utbygges snarest. Samt en rask utvikling av ordningen med TV-kassetter for nordmenn i utlandet.»

Redaksjonskomitéens innstilling:

Landsmøtet henstiller til Regjeringen å gjøre nødvendige tiltak med sikte på en snarlig senderutbygging, slik at radioprogrammene kan nå ut til norske sjøfolk. Ordningen med TV-kassetter må bygges ut slik at også fjernsynsprogrammene kan nå fram til våre sjømenn.

Forslagene oversendes Sentralstyret.

Vedtak:

Godkjent.

Forslag fra Odd Bach, Oslo:

«Følgende tas inn i den utenrikspolitiske uttalelse:

Den Provisoriske Revolusjonære Regjering i Sør-Vietnam må anerkjennes straks. De diplomatiske forbindelser med Republikken Vietnams regjering må brytes.»

Forslaget anses dekket i uttalelsen om den utenrikspolitiske situasjon.

Vedtak:

Godkjent.

Forslag fra Martin Mæland, Oslo:

Skole- og universitetspolitikk:

«Utdanningssektoren utgjør en stadig større del av samfunnsaktivitetene i landet. Det er videre en avgjørende faktor for å bestemme hvordan en framtidig samfunnsstruktur skal se ut. Avgjørelser som blir fattet i dag, vil få avgjørende betydning for folk flest i lang tid framover. På denne bakgrunn vil DNA's landsmøte 1975 uttale:

For Det norske Arbeiderparti er likhetstanken sjølv hjørnesteinen i partiets politiske virksomhet. I erkjennelse av at mennesker formes i unge år, har utdanningspolitikken alltid stått sentralt i partiets arbeid for å bygge opp et sosialistisk samfunn, bygd på solidaritet og likeverd.

En slik politikk har også manifestert seg gjennom Regjeringens arbeid på utdanningssektoren. Stortingsmeldingene nr. 44 og 17 1974—75, har blitt lagt fram med den intensjon å følge opp partiprogrammets målsettinger.

Beklagelig er det imidlertid at politiske krefter både de vi regner som våre primære motstandere, men også grupper som naturlig bør stå oss nær — har lagt kjepper i hjulene for utviklingen av et nytt og bedre utdanningstilbud for folk flest.

Et av hovedmomentene i arbeiderbevegelsens utdanningspolitikk har vært å fjerne skillet mellom praktisk og teoretisk utdanning. Videre har vi sett det riktige i at alle grupper av utdanningssøkende, uansett alder, sosial og geografisk bakgrunn, skal være likeverdige i sin søken etter utdanning.

DNA ønsker ikke at utdanningsinstitusjonene skal være isolerte øyer i samfunnet. Dette er bakgrunnen for at en i stortingsmelding 17 legger stor vekt på å få med samfunnsrepresentanter i universitetet og høyskoleers styrende organer.

Blant ungdom under utdanning har AUF stått relativt isolert i sitt forsvaret av en slik utdanningspolitikk. Grupper som sjøl hevder å tilhøre arbeiderklassen, har kastet seg rundt halsen på tradisjonelt borgerlige krefter i deres bekjempelse av arbeiderbevegelsens utspill. Vi konstaterer at disse gruppene også på den utdanningspolitiske sektor i bunn og grunn fungerer reaksjonært i samfunnet.

Studenter og skoleungdoms økonomiske kår har stått i forgrunnen de seineste åra. Det har med rette blitt hevdet at den i en periode hadde en reell nedgang i gruppenes levestandard. Både fra Finans- og Kirke- og undervisningsdepartementets ledelse har en imidlertid uttalt at de utdanningssøkende ikke må forringes av økte leveomkostninger. En har videre sagt at studenter og skoleelevers økonomiske utvikling bør følge den som gjelder for de store lønnstakergrupper.

Landsmøtet sier seg enig i at dette må være intensjonene bak Regjeringens politikk på dette området, og vil be om at den følger opp dette i praksis. Grupper som går langt utover denne ramme, kan ikke anse å fremme rettferdige krav overfor myndighetene.

Forslaget anses dekket i partiets prinsippprogram og arbeidsprogram som ligger til grunn for Regjeringens arbeid på dette området. Landsmøtet slutter seg til hovedlinjene og intensjonene i forslaget.

Vedtak:

Godkjent.

Forslag fra Torild Lien Utvik, Kvinnesekretariatet:

Lov om barnehager:

«Arbeiderpartiets landsmøte slutter seg til prinsippene i Regjeringens forslag til Lov om barnehager. Barnehagenes mål bør være å gi oppdragelse til solidaritet, bygget på et fundament av trygghet, selvtillit og samvirke.»

Landsmøtet gir sin tilslutning til forslaget.

Vedtak:

Godkjent.

Forslag fra Aage Ingjer, Akershus:

1. Uttalelsen om at private skoler må være rene unntak gjelder også folkehøgskolene.
2. Så lenge disse måtte fortsette som private organisasjoner må alle kristelige folkehøgskoler ta ordet «kristelig» inn i skolens navn:

Forslaget oversendes Sentralstyret.

Vedtak:

Godkjent.

Forslag fra Johs. B. Thue, Sogn og Fjordane, og Aage Ingjer, Akershus:

«Partiet formulerer inn i sitt prinsipp-program fråsegn om at kristendommen er ein viktig del av vår kulturarv. Fråsegna om Kristendomsopp-læring i skolene gjev ikkje grunnlag for særskild formulering i prinsipp-programmet.»

«Arbeiderpartiet erkjenner kristendommens betydning i vår kulturarv. Arbeiderpartiet ønsker et samfunn med trosfrihet og toleranse, der alle livssyn må bli akseptert på lik linje. Arbeiderpartiet vil på solidaritetstankens grunnsyn samle mennesker på tvers av livssyn og troforskjeller.»

Forslaget anses dekket av uttalelsen om Arbeiderpartiet og kristendommen.

Vedtak:

Godkjent.

Forslag fra Bjørn Hall-Hofsø, Troms:

«Norsk samfunnsliv har utviklet seg på grunnlag av folkets innsats. Vårt samfunn har mottatt sterke impulser utenfra, bl.a. på det økonomiske, politiske og religiøse området. Sosialisme og kristendom hører til disse påvirkninger.

Arbeiderbevegelsens grunnleggende mål er å omdanne samfunnssystemet fra kapitalisme til demokratisk sosialisme. I dette arbeidet vil DNA samle mennesker på tvers av livssynsskiller og troforskjeller. Vi vil et samfunn med trosfrihet og toleranse. Det må i partiet alltid holdes klart at den som tror og den som ikke tror eller ikke gir uttrykk for noen tro, må bli respektert på lik linje.»

Forslaget anses dekket av uttalelsen om Arbeiderpartiet og Kristendommen.

Vedtak:

Godkjent.

Henvendelse fra SV's landsstyre:

Henvendelsen gir ikke grunnlag for noen forføyning fra landsmøtets side.

Vedtak:

Enstemmig godkjent.

AVSLUTNING

Dirigenten takket forsamlingen for grei behandling på landsmøtet og overleverte klubba til Trygve Bratteli som sa:

Det å delta i landsmøtet i Arbeiderpartiet er alltid en stor opplevelse for politisk interesserte mennesker. Det er av de ting som en minnes lenge. Jeg er glad for ved slutten av dette møtet å kunne si at det sannsynligvis har svart til våre forventninger, om kanskje ikke til alle andres forventninger. Det som skal skje nå, er noe som ikke ofte forekommer i Arbeiderpartiet, nemlig et formannsskifte. Reiulf og jeg har sittet nede ved bordet der og prøvd å finne ut hvordan en formelt riktig så og si leverer stafetten videre. Vi har begge funnet ut at i 1965 bommet vi litt, det var den gang Einar Gerhardsen og jeg som skulle skifte plass, og at det formelt riktige er at jeg tar imot klubba og leverer den videre til den som skal overta den.

Jeg vil nødig gjøre dette for personlig, fremfor alt legger jeg vekt på å understreke at jeg ikke ønsker, for mitt vedkommende å legge dette opp som noe avskjed med partiarbeidet. Men det er ganske klart at det blir en sterk forandring av det som svært lenge har vært mitt arbeidsgrunnlag. Jeg har levd hele mitt voksne liv i arbeidet med oppdrag som er gitt av møter av denne karakter.

Arbeidsgrunnlaget blir nå et annet. Det ble forut for dette landsmøtet av enkelte brukt uttrykket korsvei. Jeg sa selv og mange andre har gjort det samme, at for partiet er ikke dette landsmøtet noen korsvei. Det er en milepel på en vei hvor en skal fortsette etter de hovedlinjer som kjennetegner Arbeiderpartiets virksomhet i vårt land. Men på en måte er det selvsagt å gå fra et verv som dette litt av en personlig korsvei. Og derfor stopper jeg et øyeblikk på den korsveien, bare for å si til dere alle: Takk for samarbeidet i alle disse år! Takk til alle de hundretusener rundt i landet en kommer i kontakt med i det politiske arbeidet, for alle disse års interessante samarbeide i partiet.

Jeg ønsker Reiulf Steen og de som er valgt i dag, lykke til i det arbeidet de står overfor. Det blir et krevende og et interessant arbeide. Vi ønsker dem hver enkelt lykke til, både Reiulf, Gro og Ivar og de andre som kommer til og skal delta i dette arbeidet.

Mitt ord til dette landsmøtet er da bare dette: Nå ser vi resultatene av møtet. Grunnlaget er lagt for det arbeid vi nå skal gå til. Jeg tror dette landsmøtet er stilt overfor et utviklingsperspektiv i tiden framover, atskilling mer forhåpningsfullt enn det har vært i enkelte av de landsmøter vi har hatt i senere år. Men også her gjentar jeg hva jeg sa på søndag: Hva det gjelder for oss, nå da

også det politiske grunnlag formelt er lagt til rette, det er å samle og utløse de krefter som er i Arbeiderpartiet, det er nøkkelen til den framgangen vi skal skaffe oss.

Og så lar jeg stafetten gå til Reiulf Steen.

Reiulf Steen: Jeg vil gjerne, som mitt første oppdrag i dette nye tillitsverv, be om at Einar Gerhardsen hilser på vegne av de innenlandske gjestene.

Einar Gerhardsen: Jeg har altså fått i oppdrag å hilse på vegne av de innenlandske gjestene. Det var mange av dem. Det er litt tynnere i rekkene enn det var. Men de fleste har fulgt forhandlingene med stor interesse. Og så står en ved avslutningen av et landsmøte. For mange av oss som har vært gjester, har det vært mange landsmøter vi har opplevd, på den måten Trygve Bratteli nettopp karakteriserte det. En finner ikke noe bedre og mer dekkende ord enn det at det er en stor og rik opplevelse. Jeg vet ingen ting som kan sammenliknes med akkurat det. Og så slår det meg: at det er noen i dag som kanskje burde ha vært her, og som ikke er med oss lenger. Det var kan hende, noen av dem som var på en samlingskongress i Trondheim, for noen uker siden. De hadde håpet mye på den kongressen, men de gikk skuffet fra den. Det har de sjøll gitt klart uttrykk for. Det ble ingen samling. Og så skal de nå få lese og høre om Det norske Arbeiderpartis landsmøte, som mange på forhånd hadde ment skulle bli et møte i indre strid og indre brytninger. Det har vært et levende landsmøte, med en indre spenning, slik det skal være i en levende bevegelse. Men det store og det fine er det, at man altså finner hverandre, og har stått samlet om vedtak i sak etter sak. Og det som kanskje er mest overraskende, og som er det mest gledelige, samlet også når det gjaldt å velge Arbeiderpartiets nye ledelse.

I en på mange måter politisk forvirret tid, og det gjelder mange partier og forholdet mellom andre partier, er situasjonen nokså forvirret, står Arbeiderpartiet der, som det stabile element i norsk politikk. Et parti som gjennom dette landsmøtet igjen har slått fast at det følger en stø kurs. Så har vi valgt en ny ledelse. Delvis nye og yngre mennesker. Og det er riktig som Trygve Bratteli sa: de får en tung bær å bære. Men for dem må det dog være godt å vite både at de har et enstemmig landsmøte med seg og bak seg, og med det forhåpentlig også et samlet parti.

Nå har vi vært gjennom en litt vanskelig tid. Jeg tror noen hver av oss etter hvert har fått en følelse av at nå er det verste over. Nå har vi igjen begynt på framgangen og oppgangen. Den optimisme som har preget dette landsmøtet, kommer til å smitte på medlemmene ut over landet. Så er det på tide igjen å brette armene opp

og slåss for partiet vårt, slik som en nå må gjøre i hverdagene som kommer. Der hvor hver enkelt av oss har våre oppgaver. Nå skal Det norske Arbeiderparti igjen vise at det er arbeiderklassens og arbeiderbevegelsens parti, og så håper vi at følget vi har med oss, stadig skal vokse og bli større.

Reulf Steen: På vegne av landsmøtet vil jeg først rette en takk til dirigenter, funksjonærer, og sist men ikke minst til jentene på partikontoret, uten dem hadde ikke dette møtet kunnet vært avviklet. Jeg synes vi skal gi dem en klapp. Så en takk til partifeller som etter aktiv tjeneste nå forlater Sentralstyret og landsstyret. De har ulik bakgrunn, varierende tjenestetid, de har det til felles at de i partiet og partiets ledende organer har vært styrt av ønsket om å tjene parti og bevegelse, ideer og de folkegrupper partiet skal tjene.

Reidar Hirsti, som helt siden sin tidlige ungdom, har tjent bevegelsen i forståelse av hva begrepet lojalitet innebærer. Ikke servilitet, men lojalitet overfor oppgave, overfor bevegelsen. Ronald Bye, som jeg første gang trakk ut som klubbformann på Progress i Oslo, og anmodet han om å bli faglig sekretær i AUF. Jeg vil gjerne her si at dersom noen av pressen skulle danne seg det inntrykk at det mellom Ronald og meg har eksistert personlige vanskeligheter, fjern det inntrykket øyeblikkelig!

Liv Østlie, som har representert småbrukerkvinnene, denne viktige del av den allianse som vi mange ganger under dette landsmøtet har snakket om. Hun har representert småbrukerkvinnene, hun har tjent småbrukerkvinnenes interesser, småbrukernes interesser, og hun har framfor alt, hatt en klar forståelse av at det best skjer gjennom innsats i Det norske Arbeiderparti. Aase Bjerkholt, vi har litt for mye sammen til at jeg kan si så veldig mye, i veldig mange år. Leif Skau, «metallsjefen» var det en avis som skrev om han forleden, og det er en god betegnelse, og ikke en dårlig betegnelse som det åpenbart var ment i den forbindelse. Erling Johansen, en av de faglige representanter som det er så viktig å ha med i Sentralstyret, Lillian Bekkevad, det samme, med den brede kontakt med et stort antall fagorganiserte lønnstakere, som er avgjørende for partiet og få kontakt med. Arild Boman, som lager musikk og mye annet, og som vi har satt stor pris på å ha blant oss. Rune Gerhardsen, som har møtt, ikke fordi han er valgt av et landsmøte i Det norske Arbeiderparti, men fordi han har representert Fylkingen. Han forlot Sentralstyret etter fylkingens landsmøte for kort tid siden. En takk til han for den innsats han også har gjort i partiet.

Og så velkommen:

Gro! Det er noen som har snakket om at Gro er fersk i Arbeiderpartiet. Jeg vet ikke hva jeg skal si, jeg om et menneske som gikk

inn i norsk arbeiderbevegelse i 5—6 års alderen. Om det kan betraktes som fersk. Som har vokset opp i arbeiderbevegelsens miljø og har følt seg ett med denne bevegelsen gjennom hele sitt liv og til og med har tålt den påkjenningen å være gift med en Høyre-mann.

Ivar Leveraas, jeg kan røpe det nå, valgene er avviklet, det er en veldig sterk geografisk konsentrasjon av tillitsvervene. Vi bor i samme borettslag. Ivar har vært formann i borettslag, det er et tillitsverv jeg aldri har oppnådd. Men det forteller kanskje litt om forskjellige egenskaper som jeg håper kan utfylle hverandre i det arbeid vi nå skal gå til.

Ingvar Bakken, jeg håper at i tillegg til sin innsikt i landbrukspolitikk, at han også skal bringe det humor og den humor som han er så vel kjent for i det parlamentariske liv, inn i vårt sentralstyre.

Lars M. Skytøen, den nye «jernmannen». Ingrid Eide, som har en særlig kontakt med grupper som vi også har et særdeles viktig behov for å oppnå nærmere, sterkere kontakt med. Turid Dankertsen, som vi håper ikke blir så belastet i sine Oslo-opdrag at hun ikke også kan tilføre Sentralstyret mye av sin store arbeidskraft.

Da Ola Dahl satt sammen med oss i redaksjonskomitéen i går, kom vi på snakk om hvordan et av de forslag som vi behandlet kunne virke på kverulanter rundt omkring. Da sa Ola Dahl: Jeg skjønner godt kverulanter. Erlander har snakket om skapende kverulans, også det trenger vi. Ruth Ryste, Tjenestemannslaget, igjen representant for den gruppe som vi skal knytte til den gamle allianse som har gitt grunnlaget for Arbeiderpartiets styrke. Kirsten Myklevoll fra Stortingsgruppa, enda mer fra Nord-Norge, vi ønsker dere alle sammen velkommen til arbeid, samarbeid i Sentralstyret.

Jeg går uten videre ut fra at landsmøtet, som Trygve Bratteli ville ha sagt det, tar til etterretning, at jeg oppholder meg spesielt ved han som går av som formann, men ikke forlater Sentralstyret. Han vil fortsatt komme til, i årene framover, å stå sentralt i norsk politikk.

Likevel forlater han nå det verv, som ved siden av LO-formannens er det tyngste og mest ansvarsfulle i norsk arbeiderbevegelse.

Jeg skal være uhyre forsiktig med å karakterisere et menneske som Trygve Bratteli. Han har selv nesten daglig måttet oppleve å bli karakterisert i massemedia og ellers.

Jeg har selv en gang i en bok om Trygve Bratteli sagt at kanskje er det det tilsynelatende selvmotsigende i hans natur, som er det mest karakteristiske for ham. I alt hva han har gjort og i alt hva han står for er det en sammenheng, samtidig som han kan virke meget selvmotsigende. Sfinx er det mange som kaller han, men alle som har lært å kjenne ham nært vet at varme for medmennesker og en

nesten grenseløs toleranse, noen mener en altfor grenseløs toleranse, er det sterkeste trekk ved hans karakter.

Ofte kan han virke pirkete i sin nøyaktighet, men likevel er det de store linjene i politikken som opptar ham. Av og til benytter han anledningen til å advare mot et ensidig engasjement i ideologiske problem, men jeg må oppriktig talt si at jeg kjenner få som har et så sterkt ideologisk fotfeste som Trygve Bratteli. Han har ingen tro på at det han ofte kaller de gamle profeter kan gi oppskrifter på løsninger av vår tids problemer og oppgaver.

Men etter å ha møtt AKP-ml'erne i Oslo Studentersamfunn, skulle jeg ønske de hadde hatt en brøkdel av de kunnskaper om Marx, Engels og Lenin som Trygve Bratteli har. Likevel, det er i det konkrete, det skapende, det praktiske arbeid at han finner utløsning for sine evner og for sin arbeidskraft. Det har ofte vært sagt at Det norske Arbeiderparti har hatt vanskeligheter med å få tilstrekkelig god kontakt med akademikere. Det er riktig. Trygve Bratteli er ikke akademiker. Han har vært visergutt, han har vært hvalfanger, ekspeditør, bygningsarbeider, redaktør, sekretær i AUF, nacht-und-nebel-fange, formann i AUF, nestformann i Det norske Arbeiderparti, stortingsrepresentant, finansminister, samferdselsminister, statsminister, formann i Det norske Arbeiderparti.

Visergutten utviklet seg til å bli et av de mest intellektuelle mennesker jeg for min del har møtt, og med intellektuell så tenker jeg ikke her på noe som har å gjøre med akademisk utdanning, jeg tenker i første rekke på evnen til å se saker i sammenheng, evne til å skaffe seg oversikt, evne til intellektuell redelighet. Av utdanning har han folkeskolen på Nøtterøy.

Og norsk arbeiderbevegelse, den fineste, mest altomfattende og meningsfylte utdanning et menneske kan få i dette land. Mange sier at Trygve Bratteli er en alvorsmann, at filosofien ikke er hans felt.

Ingen karakteristikk kan være galere, etter min mening, aldri er han så engasjert, og aldri er han så i stand til å engasjere andre som når han beveger seg i grenselandet mellom politikk og etikk, som når han behandler moralske spørsmål i ordets videste og dypeste mening.

Men han skjønner jo det som er selvsagt, for alle med erfaring fra praktisk politikk, at de som dyrker ideologien og filosofien i sine lukkede studerkamre, de vil aldri kunne gjøre noe konkret for menneskene.

Og det er mennesker politikk skal dreie seg om.

For Trygve Bratteli betyr ikke den demokratiske sosialisme at vi skal konkurrere med det kapitalistiske samfunn om graden av

umenneskelighet, men at målsettingen tvertimot er den sentrale å gjøre vårt samfunn stadig mer menneskelig. Derfor avskyr han autoritære regimer av enhver karakter, elitetenking, og teorien om det lille mindretalls rett til å herske over de mange.

Trygve Bratteli er en gjennomtenkt og overbevisende demokrat, i teori og i praksis.

Og slik har han evnet å forbinde ideene og teoriene med den praktiske politikken. En praktisk politikk som ikke har rotfeste i en ide eller visjonen som et mål, den kan man overlate til teknikerne. For oss vil det politiske arbeidet også selvfølgelig, ja, i all hovedsak bestå i et praktisk og som Ragnar Christiansen ville sagt, hederlig hverdagsarbeid. For dette praktiske arbeid i kommuner, i fylker, i Storting, i Regjering, i partiorganisasjonen.

For dette praktiske arbeidet bruker vi det meste av døgnet timer, når vi gjør det, så er det fordi vi bli inspirert av en idé. Det er min oppfatning at det er på dette grunnlag Trygve Bratteli har funnet sin arbeidsplass i norsk arbeiderbevegelse siden sin tidlige ungdom. Lidenskapene vekkes hos ham når han møter intoleransen. På vegne av framtida er han optimist.

Før jeg gikk opp her, var det en representant for et massemedium som spurte om jeg nå skulle holde en programtale, det skal jeg ikke gjøre. I den utstrekning jeg har holdt en programtale, så betrakt denne omtalen av Trygve Bratteli som et forsøk på det.

Det er ikke mulig å takke Trygve uten samtidig å takke Randi. Fra amerikanske og andre lands politikk kjenner vi kvinnen som stiller i valgkamp sammen med sin mann. Det er et arrangement, sånn skal det være. Når Randi befinner seg ved siden av Trygve, er det ikke noe arrangement. Det er simpelthen ganske enkelt fordi det er sånn. Takk til Randi for det hun har gjort for oss ved siden av Trygve. I tillegg til alle de oppgaver som hun på selvstendig grunnlag har hatt for bevegelsen.

Takk til Trygve for den jobb som nå er avsluttet, vi er alle glade for at du fortsatt skal befinne deg, og nå ber jeg om ikke bli misforstått, midt i sentrum av vårt arbeid.

På partikontoret henger det malerier av vårt partis tidligere tillitsmenn, et slikt bilde er også under utførelse av Trygve. Maleren er avhengig av et bestemt lys, som det er vanskelig å få til på denne årstida. Vi kunne derfor ikke få bildet ferdig til dette landsmøtet. Det vil bli overrakt ved en senere anledning.

Det første forslag jeg vil stille overfor landsmøtet i min nye egenkap; jeg vil be om å få landsmøtets tilslutning til at Sentralstyret får fullmakt til å hedre Trygve Bratteli, Ronald Bye og Reidar Hirsti på en passende måte ved en senere anledning. Jeg oppfatter

det slik, og går ut fra at det blir ført i protokollen at forslaget fikk tilslutning.

Og så ville jeg selvsagt hykle hvis jeg ikke sa at jeg er stolt og glad over å motta formannsvervet ikke bare i parti, men i bevegelse, der jeg har tilbrakt hele mitt liv. Men også på dette punkt har Trygve Bratteli fått rett, dette landsmøtet valgte ingen «messias». Først en innrømmelse, i går lot jeg meg intervjuet av en borgerlig avis, selv om det riktignok var Østlendingen på Elverum, hvis borgerlige pålitelighet under Andreas Hagens ledelse, jo har vært trukket i tvil. Han spurte, dersom du eventuelt blir valgt til formann, hva er da det første du vil ta fatt på? Jeg svarte at da skal jeg reise mye i Hedmark. Også kom det tørt fra Andreas Hagen: Ja, i så fall vil du ikke være den eneste partiformann som har vanskeligheter med Hedmark.

Men for å si i dypt alvor: Vi har bak oss en tid som har påført personer store påkjenninger. I borgerlig presse, nå skal jeg ikke være for generell, jeg skal si i deler av borgerlig presse, har det blitt harselert over at et parti som lever under mottoet: Solidaritet, kan demonstrere uenighet, eller eksponere ulike oppfatninger. Jeg må jo si, at solidariteten ville være dårlig underbygd og lite verd dersom den ikke skulle kunne bære igjennom meningsbrytninger og uenighet. Gjennom mer enn et år har jeg gjennom en del presseorganer lest at det skulle eksistere rivalisering og et motsetningsforhold mellom Odvar og meg. Odvar og jeg har vært nære venner i politisk arbeid fra tidlige ungdomsår, heller ikke her skal jeg hykle. De påkjenninger som den omfattende debatt i full offentlighet har påført oss begge, kunne ha forplantet seg over i vårt personlige forhold til hverandre. Noe av det jeg er mest glad for er at jeg følger det personlige vennskap til Odvar like sterkt i dag som da vi meget unge for mange år siden sloss mot de som da var «etablerte» i partiet og som vi begge oppfattet som håpløst konservative og gammel-dagse.

Dersom vi vurderer vårt program i forhold til de oppgaver og utfordringer som det norske samfunn er stilt overfor, gir det grunnlag for tro på og tillit til fornyet vekst for Arbeiderpartiet. Våre motstandere til høyre og til venstre er preget av splittelse og indre motsetninger, og representerer for tiden ingen alvorlig utfordring. Det fins i dag intet grunnlag for å aksentuere motsetninger innenfor Arbeiderpartiet. Slike motsetninger vil savne et hvert politisk og saklig grunnlag. Jeg vil gjenta at vi aksepterer brytninger, og vi aksepterer bredde, men vårt felles handlingsgrunnlag — og der står vi samlet — er partiets prinsippprogram og arbeidsprogram. Igjen har vi med overbevisende styrke vist at partiets medlemmer be-

trakter sak og ide som viktigere enn enkeltpersoner. Som så mange ganger tidligere har vi igjen vist at vi har evne til å praktisere indre samhold og ytre solidaritet. Mye har stått på spill. Takket være de samlende oppgaver har dette landsmøtet levd opp til det beste i partiets tradisjoner.

Den ungdom som for tiden befinner seg i politisk eksil, skal vi bringe hjem igjen. Hos oss skal de finne utfoldelse for virkestrang og entusiasme. Mellomgenerasjonene skal finne sin naturlige plass i blant oss. De eldre skal på en selvfølgelig måte føle seg hjemme i bevegelsen. Vi hører — ingen av oss — hjemme på fløyen. Vi hører hjemme i et felles og samlende parti.

Så til arbeid!

Kl. 16.50 onsdag 23. april 1975 ble landsmøtet avsluttet med 1. vers av «Ja vi elsker» og 1. vers av «Internasjonalen».

